

Гомін України

Додаток '000

Чесно і солідно служимо громаді

KARPATY

Export

Import Ltd.

120 Runnymede Road, Toronto, Ontario, Canada M6S 2Y3

ДОСТАВЛЯЄМО:

гроші
речові пачки
харчові пачки
листи та документи
спадки, побутові товари,
електроніку, авто, трактори
до рук адресата в Україні та інші держави

Телефонуйте за безплатними каталогами
(416) 761-9105 1-800-265-7189

KARPATY-TRAVEL

полагоджуємо:

- квитки на літак *включно Air Ukraine*
- запрошення до Канади та США
- медичне забезпечення для відвідувачів
- візи в Україну, Польщу та інші держави
- відпочинок на відомих курортах

*Пам'ятайте - як посилати, чи літати
то через КАРПАТИ!*

**АЛЬМАНАХ
ВИДАВНИЦТВА
„ГОМІН УКРАЇНИ“
1999**

INTERNATIONAL INFORMATION SERVICE

БІБЛІОТЕКА ВИДАВНИЦТВА „ГОМІН УКРАЇНИ“
ч.82
LIBRARY OF "HOMIN UKRAINY" PUBLISHING CO. LTD.
№82

Зредагувала редакційна колегія «Гомону України»

Edited by the «Ukrainian Echo» Editorial Board

*** * ***

ПОДЯКА

**Альманах "Гомону України" на 1999 рік
появився за фінансовою підтримкою Фундації ДЕСНА,
Дослідного Інституту УКРАЇНІКА
і Фундації ПРОМЕТЕЙ в Торонті.**

**За календарієм висловлюємо подяку
Видавництву оо. Василіян у Торонті.**

ACKNOWLEDGMENT

**This edition of the "Ukrainian Echo" Almanac 1999
has been made possible through the financial assistance
of DESNA Foundation, UCRAINICA Research Institute
and PROMETHEUS Foundation in Toronto.**

Calendar courtesy of the Basilian Press in Toronto.

ALMANAC
of
"HOMIN UKRAINY"
UKRAINIAN ECHO

1999

**Published by «Homin Ukrainy» Community Newspaper.
83 Christie Street, Toronto, Ontario, Canada M6G 3B1**

Printed by The Basillian Press, Toronto, Canada

АЛЬМАНАХ

"ГОМОНУ УКРАЇНИ"

на рік

1999

**Накладом громадського тижневика «Гомін України»
83 Christie Street, Toronto, Ontario, Canada M6G 3B1**

Друкарня Отців Василян, Торонто, Канада

Дорогий наш читачу!

Перед Вами Альманах "Гомону України" на 1999 рік!

У наших виданнях Альманаха редакція завжди намагається поєднати історичне минуле із важливими питаннями сьогодення українського народу в Україні і діаспорі. Робимо це з метою сприяння процесам відродження, збереження і утвердження історичної пам'яті і досвіду українців у світі так необхідного для державного будівництва в Україні і для дальшого існування і розвитку української діаспори.

Чергове видання Альманаха пропонує Вам: матеріяли до 80-річчя Акту Соборности України, 70-річчя ОУН, 60-річчя постанов Карпатської України, 90-річчя від дня народження і 40-річчя смерті провідника ОУН Степана Бандери, 50-річчя ЛУК, матеріяли до історії державницьких стремлень українців з часів визвольної боротьби ОУН-УПА, актуальні матеріяли з літературно-мистецької творчості українців в діаспорі і на Батьківщині.

В основному, редакція задержала норми правопису вживаного авторами поміщених в Альманаху матеріялів.

Дорогий читачу! Прочитавши Альманах-99, ласкаво напишіть нам чи він був Вам до вподоби і подайте свої завваги і побажання на майбутнє. Ми хочемо, щоб Альманах "Гомону України" з кожним роком ставав кращим і задовольняв щораз більше наших читачів в діаспорі і в Україні.

Редакція

Ласкаво пишіть нам на адресу:

*Ukrainian Echo
83 Christie Street
Toronto, Ontario
Canada M6G 3B1*

*Tel: (416) 516-2443
Fax: (416) 516-4033
E-mail: 103124.1475@compuserve.com*

Січень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 19 П	Боніфатія, мч.		НАЙМ. ХР., ВАС. ВЕЛ.
2 20 С	Ігнатія Богоносця, свщ.		Сильвестра, папи, свт.
3 21 Н	Пер. РІЗДВОМ Юліяни, мч.	Гл. 5 Єв. 8	Пер. ПРОСВІЧЕННЯМ Малахії, прор. Гл. 6 Єв. 9
4 22 П	Анастасії, вмч.		Собор 70 апостолів
5 23 В	10 мучеників у Кріті		Навечір'я Богоявління
6 24 С	Навечір'я Різдва		БОГОЯВЛІННЯ ГОСПОДНЄ
7 25 Ч	РІЗДВО ХРИСТОВЕ		Собор Івана Хрестителя
8 26 П	Собор Пресв. Богородиці		Юрія, Еміліяна, Домініки, пр.
9 27 С	Стефана, первомученика		Полієвкта, мч.
10 28 Н	По РІЗДВІ Мучеників у Нікомидії	Гл. 6 Єв. 9	По ПРОСВІЧЕННІ Григорія Нис. Гл. 7 Єв. 10
11 29 П	Дітей, убитих у Вифлеємі		✠ Теодосія Вел., пр.
12 30 В	Анісії, мч., Зотика, пр.		Татіяни, мч.
13 31 С	Меланії Римлянки, пр.		Єрмила і Стратоніка, мч.
14 1 Ч	НАЙМ. ХР., ВАС. ВЕЛ.		Отців із Синаю, прмч.
15 2 П	Сильвестра, папи, свт.		Павла та Івана, пр.
16 3 С	Малахії, прор., Гордія, мч.		Поклін кайданам ап. Петра
17 4 Н	Пер. ПРОСВІЧЕННЯМ Собор 70 апостолів	Гл. 7 Єв. 10	32 п. ЗІСЛАННЯ ✠ Антонія Велик., пр. Гл. 8 Єв. 11
18 5 П	Навечір'я Богоявління		Атанасія і Кирила, свт.
19 6 В	БОГОЯВЛІННЯ ГОСПОДНЄ		Макарія, пр.
20 7 С	Собор Івана Хрестителя		✠ Євтимія Великого, пр.
21 8 Ч	Юрія, Еміліяна, Домініки, пр.		Максима, ісп., Неофіта, мч.
22 9 П	Полієвкта, мч.		Тимотея, ап.
23 10 С	Григорія Нис., Дометіяна, пр.		Климентя, свщ.
24 11 Н	По ПРОСВІЧЕННІ ✠ Теодосія Вел., пр.	Гл. 8 Єв. 11	МИТАРЯ і ФАРИСЕЯ Гл. 1 Ксені Римлянки, пр. Єв. 1
25 12 П	Татіяни, мч.		✠ Григорія Богос., свт.
26 13 В	Єрмила і Стратоніка, мч.		Ксенофонта і Марії, пр.
27 14 С	Отців із Синаю, прмч.		✠ Перен. мощей Івана Зол.
28 15 Ч	Павла та Івана, пр.		Єфрема Сирійця, пр.
29 16 П	Поклін кайданам ап. Петра		Пер. мощ. Ігнатія Богоносця
30 17 С	✠ Антонія Великого, пр.		✠ Трьох Святителів
31 18 Н	МИТАРЯ і ФАРИСЕЯ Гл. 1 Атанасія і Кирила, свт. Єв. 1		БЛУДНОГО СИНА Гл. 2 Кира й Івана, чуд. Єв. 2

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1909 * Степан Бандера, голова Проводу ОУН 1940-1959
1. 1919 Закон УНР про Автокефалію УПЦеркви
1. 1938 * поет Василь Стус
3. 1918 Договір про з'єднання ЗУНР із УНРреспублікою у Києві
5. 1585 У Львові закладено Старопігійське Братство
6. 1846 У Києві засновано Кирило-Методіївське Братство
6. 1918 Засновано Держ. Банк УНР, перші укр. гроші (гривні)
7. 1864 * поет Степан Руданський
7. 1918 У Києві почався Всеукр. Правосл. Церковний Собор
8. 1953 † актор і режисер Володимир Блавацький
10. 1946 Російська армія розпочала "Велику блякаду УПА"
11. 1647 † митр. Петро Могила, ректор Київської Академії
13. 1906 Перший укр. щоденник у Києві "Громадська Думка"
14. 1649 Тріумфальний в'їзд гетьм. Б. Хмельницького до Києва
15. 1941 Большевицький суд на 59 членами ОУН у Львові
17. 1869 * маляр Іван Труш
17. 1921 відкриття Українського Вільного Університету у Відні
18. 1957 † археолог, антрополог, етнолог Вадим Шербаківський
19. 1912 * Ярослав Стецько, голова УДП у 1941 р. і голова Проводу ОУН
20. 1897 * поет і есеїст Євген Маланюк
21. 1803 † останній гетьман України Кирило Розумовський
21. 1919 Закарпатські українці рішили приєднатися до УНР
22. 1918 Прогол. самостійности України IV-им Універсалом
22. 1919 Проголошення соборности України і початок Конгресу Трудового Народу України
23. 1921 Большевики вбили композитора М. Леонтовича
23. 1667 Андрусівським договором Польща і Москва поділили між собою Україну (Правобережжя і Лівобережжя)
25. 1942 † мово-і сходознавець Агатангел Кримський
27. 1860 вийшов перший повний "Кобзар" Тараса Шевченка
28. 1919 Труд. Конгрес прийняв Тимчасову конституцію УНР
- 28-3. 2. 1929 1 Конгрес Українських Націоналістів у Відні, на якому створено ОУН під пров. полк. Є. Коновальця
29. 1633 † архиєп., вчений, публіцист Мелетій Смотрицький
29. 1918 бій під Крутами
31. 1918 † світової слави рентгенолог проф. І. Пулюй
- 1949 загинув полк. О. Гасин-"Лицар", шеф Гол. Штабу УПА

Лютий

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 19 П	Макарія, пр.		Трифона, мч.	
2 20 В	✥ Євтимія Великого, пр.		Стрітєння Господнє	
3 21 С	Максима, ісп., Неофіта, мч.		Симеона й Анни, прор.	
4 22 Ч	Тимотея, ап.		Ісидора, пр.	
5 23 П	Климентя, свц.		Агафії, мч.	
6 24 С	Ксені Римлянки, пр.		Вукола, свт., Сільвана, свц.	
7 25 Н	БЛУДНОГО СИНА	Гл. 2	М'ЯСОПУСНА	Гл. 3
	✥ Григорія Богос., свт.	Єв. 2	Партенія, свт.	Єв. 3
8 26 П	Ксенофонта і Марії, пр.		Теодора, вмч., Захарії, прор.	
9 27 В	✥ Перен. мощей Івана Зол.		Никифора, мч.	
10 28 С	Єфрема Сирійця, пр.		Харалампія, мч.	
11 29 Ч	Пер. мощ. Ігнатія Богоносця		Власія, свц.	
12 30 П	✥ Трьох Святителів		Мелетія з Антіохії, свт.	
13 31 С	Кира й Івана, чуд.		Мартиніяна, пр.	
14 1 Н	М'ЯСОПУСНА	Гл. 3	СИРОПУСНА	Гл. 4
	Трифона, мч.	Єв. 3	✥ Кирила, ап.	Єв. 4
15 2 П	Стрітєння Господнє		Онисима, ап. (1 день В.П.)	
16 3 В	Симеона й Анни, прор.		Памфіла і Порфірія, мч.	
17 4 С	Ісидора, пр.		Теодора Тирона, вмч.	
18 5 Ч	Агафії, мч.		Льва, папи Рим., свт.	
19 6 П	Вукола, свт., Сільвана, свц.		Архипа, ап.	
20 7 С	Партенія, свт.		Льва, еп. Катанського, пр.	
21 8 Н	СИРОПУСНА	Гл. 4	1 ПОСТУ	Гл. 5
	Теодора, вмч.	Єв. 4	Тимотея, пр.	Єв. 5
22 9 П	Никифора, мч. (1 день В.П.)		Відн. мощей у Євгенії	
23 10 В	Харалампія, мч.		Полікарпа, свц.	
24 11 С	Власія, свц.		✥ 1 і 2 Найд. гол. Ів. Христ.	
25 12 Ч	Мелетія з Антіохії, свт.		Тарасія, свт.	
26 13 П	Мартиніяна, пр.		Порфірія з Гази, свт.	
27 14 С	✥ Кирила, ап., Авксентія, пр.		Прокопія Декаполіта, ісп.	
28 15 Н	1 ПОСТУ	Гл. 5	2 ПОСТУ	Гл. 6
	Онисима, ап.	Єв. 5	Василія, ісп.	Єв. 6

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

2. 1919 Симон Петлюра став головою Директорії УНР
2. 1936 на Соловках загинув поет Євген Плужник
3. 1067 † кн. Ростислав (внук Яр. Мудрого),
основник галицької династії Ростиславичів
3. 1864 *письменник Володимир Самійленко
7. 1933 † актор і режисер Микола Садовський (Тобілевич)
7. 1942 Собор єпископів УАПЦ у Пинську
9. 1918 у Бересті Центральні держави визнали укр. державу
9. 1918 большевики вимордували в Києві 5000 осіб
9. 1963 Прибув до Риму із заслання патріарх Йосиф Сліпий
10. 1900 в Харкові засновано Революційну Українську Партію
10. 1940 покликано Революц. Провід ОУН під пров. С. Бандери
10. 1946 бойкот виборів до Верх. ради СРСР на заклик УГВР
11. 1908 † письм., диригент і композитор Анатоль Вахнянин
12. 1924 поляки замучили Ольгу Басараб, члена УВО
12. 1939 вибори до першого Сейму Карпатської України
12. 1945 в бою з большевиками загинув полк. Дм. Клячківський
(Клим Савур), Командир УПА-Північ
12. 1871 * письменник Лесь Мартович
13. 1795 † письменник Григорій Кониський
15. 1968 † поет і есеїст Євген Маланюк
16. 1918 проголошення самостійности Кубані
17. 1892 * патріарх і кардинал Йосиф Сліпий
19. 1900 М. Міхновський промовляв н. т. "Самостійна Україна"
20. 1054 † вел. кн. Ярослав Мудрий
21. 1942 німці розстріляли в Києві поетесу Олену Телігу
23. 1921 Ліга Націй визнала, що Польща окупувала ЗУНР
24. 1865 * письменник Іван Липа
24. 1574 перша видрукувана у Львові книжка "Апостол"
25. 1738 загинув у бою з татарами літописець Гр. Граб'янка
25. 1764 Катерина II ліквідувала українські монастирі
25. 1871 * поетеса Леся Українка
25. 1946 загинув у бою полк. Грегит-Різун (Василь Андрусак)
25. 1964 † скульптор світової слави Олександр Архипенко
26. 1886 * графік Юрій Нарбут, †23. 5. 1920
26. 1942 † письменник Микола Чирський
27. 1664 поляки розстріляли п. Новгородом-Сів. полк. І. Богуна
28. 1772 москалі замучили митр. Арсенія Мацієвича

Березень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 16 П	Памфіла і Порфірія, мч.	Євдокії, прмч.
2 17 В	Теодора Тирона, вмч.	Теодота, свщ.
3 18 С	Льва, папи Рим., свт.	Євтропія, Клеоніка, мч.
4 19 Ч	Архипа, ап.	Герасима, пр.
5 20 П	Льва, єп. Катанського, пр.	Конона, мч.
6 21 С	Тимотея, пр., Євстатія, свт.	42 мучеників в Аморії
7 22 Н	2 ПОСТУ Гл. 6 Відн. мощей у Євгенії Єв. 6	ХРЕСТОПОКЛОННА Гл. 7 Василія, Єфрема, свщ. Єв. 7
8 23 П	Полікарпа, свщ.	Теофілакта, свт.
9 24 В	✠ 1 і 2 Найд. гол. Ів. Христ.	✠ 40 мучеників із Севасти
10 25 С	Тарасія, свт.	Кондрата, Кипріяна, мч.
11 26 Ч	Порфірія з Гази, свт.	Софронія, патр. Єрусал., свт.
12 27 П	Прокопія Декаполіта, ісп.	Теофана, ісп., Григорія, свт.
13 28 С	Василія, ісп.	Перен. мощей Никифора, свт.
14 1 Н	ХРЕСТОПОКЛОННА Гл. 7 Євдокії, прмч. Єв. 7	4 ПОСТУ Гл. 8 Венедикта, пр. Єв. 8
15 2 П	Теодота, свщ.	Агапія й інших мч.
16 3 В	Євтропія, Клеоніка. мч.	Савина й Папи, мч.
17 4 С	Герасима, пр.	Олексія, пр. (Поклони)
18 5 Ч	Конона, мч.	Кирила з Єрусалиму, свт.
19 6 П	42 мучеників в Аморії	Хризанта й Дарії, мч.
20 7 С	Василія, Єфрема, свщ.	Отців св. Сави, пр.
21 8 Н	4 ПОСТУ Гл. 8 Теофілакта, свт. Єв. 8	5 ПОСТУ Гл. 1 Якова, ісп. Єв. 1
22 9 П	✠ 40 мучеників із Севасти	Василія, свщ.
23 10 В	Кондрата, Кипріяна, мч.	Нікона та його учнів, мч.
24 11 С	Софронія, свт. (Поклони)	Захарії, пр.
25 12 Ч	Теофана, ісп., Григорія, свт.	БЛАГОВІЩЕННЯ
26 13 П	Перен. мощей Никифора, свт.	Собор Арх. Гавриїла
27 14 С	Венедикта, пр.	Матрони, мч. (Лаз. суб.)
28 15 Н	5 ПОСТУ Гл. 1 Агапія й інших мч. Єв. 1	КВІТНА (Вербна) Гл. 2 Іларіона й Стефана, пр.
29 16 П	Савина й Папи, мч.	Марка й Кирила, свщ.
30 17 В	Олексія, пр.	Івана Ліст, пр.
31 18 С	Кирила з Єрусалиму, свт.	Іпатія, свт.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 СССР визнав: в Україні 38% нас. голодує, пом. 1/2 млн.
2. 1861 скасовано кріпацтво в Україні (під царською Росією)
3. 1947 † композитор і музикознавець Філарет Колесса
5. 1827 * видатний байкар Леонід Глібов
5. 1950 загинув у бою ген. Роман Шухевич — Чупринка, голова Проводу ОУН в Україні, Головний Командир УПА, голова Генерального Секретаріату УГВР
6. 1939 Відкрито в Києві пам'ятник Т. Шевченкові
6. 1967 † Маляр Борис Крюків
8. 1169 Суздальський кн. Андрій здобув і зруйнував Київ
- 8-10. 1946 росіяни формально зліквідували УКЦ у Львові
- 9.3.-19.4. 1930 судилище над 45 членами СБУ і СУМ у Харкові
10. 1861 † Тарас Шевченко
14. 1923 Рада амбасадорів визнала окупацію Зах. України Польщею
15. 1672 Іван Самойлович обраний гетьманом Лівобережжя
15. 1939 проголошення самостійности Карпатської України
16. 1664 поляки розстріляли гетьм. Івана Виговського
17. 1874 * Августин Волошин, президент Карпатської України
17. 1917 утворено в Києві Українську Центральну Раду
19. 1864 * Василь Липківський, митрополит УАПЦ
19. 1930 * поетеса Ліна Костенко
19. 1939 в бою з мадярами загинули полк. Михайло Колодзінський-Гузар, Шеф Штабу Карп. України, і його заст. пор. Зенон Тарнавський — З. Коссак, член КП ОУН
20. 1632 * Іван Мазепа, гетьман України
20. 1921 † Адріян Кащенко, автор історичних повістей
20. 1944 УПА зліквідувала нім. генерала "СА" Віктора Люце
20. 1945 розпочала друга російська офензива проти УПА
21. 1888 * Василь Іванис, голова уряду Кубанського Краю
21. 1908 † історик, археолог і етнограф Володимира Антонович
21. 1942 † Письменниця Ольга Кобилянська
23. 1842 * композитор Микола Лисенко
25. 1651 полк. І. Богун переміг поляків під Вінницею
26. 1909 † історик, автор опери "Катерина" М. Аркас
28. 1947 УПА зліквідувала ген. "Вальтера"-Сверчевського
29. 1972 † митр. УГПЦ в Канаді Іларіон (Іван Огієнко)
30. 1973 † Дмитро Донцов, ідеолог і публіцист

Квітень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріанський

1 19 Ч	Хризанта й Дарії, мч.	ВЕЛ. ЧЕТВЕР (Страсті)
2 20 П	Отців св. Сави, пр.	ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ
3 21 С	Якова, ісп. (Лаз. суб.)	ВЕЛИКА СУБОТА
4 22 Н	КВІТНА (Вербна) Гл. 2 Василія, свц.	ВОСКРЕСІННЯ Йосифа й Юрія, пр.
5 23 П	Нікона та його учнів, мч.	Світлий Понеділок
6 24 В	Захарії, пр.	Світлий Вівторок
7 25 С	БЛАГОВІЩЕННЯ	Юрія, свят.
8 26 Ч	ВЕЛ. ЧЕТВЕР (Страсті)	Іродіона й інших апос.
9 27 П	ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ	Євпсихія, мч.
10 28 С	ВЕЛИКА СУБОТА	Терентія, Помплія, мч.
11 29 Н	ВОСКРЕСІННЯ Марка й Кирила, свц.	ТОМИНА Антипа, свц. Єв. 1
12 30 П	Світлий Понеділок	Василія, ісп.
13 31 В	Світлий Вівторок	Артемона, свц.
14 1 С	Марії Єгипетської, пр.	Мартина, папи, ісп.
15 2 Ч	Тита, пр.	Аристарха, Пуда; Трохима, ап.
16 3 П	Микити, пр.	Агапії, Ірини й Хіонії, мч.
17 4 С	Йосифа й Юрія, пр.	Симеона й Акакія, свт.
18 5 Н	ТОМИНА Теодула й Агатопода, мч. Єв. 1	МИРОНОСИЦЬ Гл. 2 Івана, учня Григорія, пр. Єв. 3
19 6 П	✠ Методія, свт.	Івана, печерника, пр.
20 7 В	Юрія, свят.	Теодора Трихини, пр.
21 8 С	Іродіона й інших апос.	Януарія й інших, свц.
22 9 Ч	Євпсихія, мч.	Теодора, Віталія, пр.
23 10 П	Терентія, Помплія, мч.	✠ Юрія Переможця, вмч.
24 11 С	Антипа, свц.	Сави Стратилата, мч.
25 12 Н	МИРОНОСИЦЬ Гл. 2 Василія, ісп. Єв. 3	РОЗСЛАБЛЕНОГО Гл. 3 ✠ Марка, ап. і єван. Єв. 4
26 13 П	Артемона, свц.	Василія, свц.
27 14 В	Мартина, папи, ісп.	Симеона, свц., Стефана, свт.
28 15 С	Аристарха, Пуда; Трохима, ап.	Ясона й Сосіпатра, ап.
29 16 Ч	Агапії, Ірини й Хіонії, мч.	9 мучеників у Кизиці
30 17 П	Симеона й Акакія, свт.	✠ Якова, ап., бр. Ів. Богосл.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 1-3. 1941 ІІ Великий Збір ОУН
- 2. 1944 Москва кинула проти УПА 10 дивізій ЧА і НКВД
- 5. 1710 в Бендерах обрано гетьманом Пилипа Орлика
- 5. 1882 * історик Вячеслав Липинський, ідеолог гетьманців
- 7. 1340 † останній галицький князь Болеслав-Юрій ІІ
- 7. 1918 у Владивостоці ств. Далеко-Сх. Укр. Крайову Раду
- 8. 1929 Москва проголосила заборону УАПЦ і її ліквідацію
- 10. 1931 поляки замучили Ст. Охримовича, голову КЕ ОУН
- 11. 1945 росіяни вивезли на Сибір 7 єпископів УКЦ
- 12. 1596 перемога Наливайка і Лободи над поляками
- 12. 1653 союз гетьм. Б. Хмельницького з султ. Магометом IV
- 12. 1908 М. Січинський убив ціс. намісника Потоцького
- 15. 1918 † письменник і публіцист Іван Нечуй-Левицький
- 15. 1944 † генерал Ватутін, поран. упівцями командира Енея
- 16. 1946 І Конгрес АБН
- 17. 1873 † композитор С. Гулак-Артемівський
- 17-21 1917 Всеукраїнський національний конгрес у Києві
- 17. 1949 загинув полк. Василь Шелест-Сидор, команд. УПА-Захід
- 19. 1885 † історик, письм. і етнограф Микола Костомаров
- 20. 1622 † гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний
- 20. 1891 * ген. Юрко Тютюнник, командир ІІ. Зимового походу
- 20. 1918 полк. П. Болбочан розпочав визволення Криму
- 20. 1922 † композитор Кирило Стеценко
- 22. 1910 † Марко Кропивницький, батько модерного укр. театру
- 22-25 1944 5000 воїнів УПА звели битву з 30,000 військ НКВД
- 23. 1185 похід проти половців кн. Ігоря Святославича
- 25. 971 битва вел. кн. Святослава проти Візантії за Доростол
- 25. 1913 † письменник Михайло Коцюбинський
- 26. 1890 * Микола Зеров, неокласик-поет і літературознавець
- 26. 1945 † гетьман Павло Скоропадський
- 27. 1972 † КГБ вбив композитора Володимира Івасюка
- 28. 1132 † тмутороканський кн. Мстислав, брат Яр. Мудрого
- 28. 1915 бої УСС на Маківці проти москалів
- 28. 1922 В Подєбрадах на Чехії засн. Укр. Госп. Академію
- 28. 1932 Поляки повісили членів ОУН — Голояда і Пришляка
- 29. 1648 Богдана Хмельницького обрано гетьманом України
- 29. 1928 Українізація чорномосрької фльоти. Свято моря
- 30. 1918 Павла Скоропадського проголошено гетьм. України

Травень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліанський

григоріянський

1	18	С	Івана, учня Григорія, пр.		Єремії, прор.	
2	19	Н	РОЗСЛАБЛЕНОГО Івана, печерника, пр.	Гл. 3 Єв. 4	САМАРЯНКИ Атанасія Великого, свт.	Гл. 4 Єв. 7
3	20	П	Теодора Трихіни, пр.		✙ Теодосія Печер., пр.	
4	21	В	Януарія й інших, свщ.		Пелагії, мч.	
5	22	С	Теодора, Віталія, пр.		Ірини, мч., Никифора, пр.	
6	23	Ч	✙ Юрія Переможця, вмч.		Йова многостраждального	
7	24	П	Сави Стратилата, мч.		Акакія, мч.; Поява чес. Хр.	
8	25	С	✙ Марка, ап. і євангелиста		✙ Івана Богослова, ап.	
9	26	Н	САМАРЯНКИ Василія, свщ.	Гл. 4 Єв. 7	СЛІПОНАРОДЖ. ✙ Пер. мощ. св. Миколая	Гл. 5 Єв. 8
10	27	П	Симеона, свщ., Стефана, свт.		✙ Симеона Зилота, ап.	
11	28	В	Ясона й Сосипатра, ап.		✙ Кирила й Методія, ап. Слов.	
12	29	С	9 мучеників у Кизиці		Єпіфанія і Германа, свт.	
13	30	Ч	✙ Якова, ап., бр. Ів. Богосл.		ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВЕ	
14	1	П	Єремії, прор.		Ісидора, мч.	
15	2	С	Атанасія Великого, свт.		Пахомія Вел., пр.	
16	3	Н	СЛІПОНАРОДЖ. ✙ Теодосія Печер., пр.	Гл. 5 Єв. 8	ОТЦІВ Теодора, пр.	Гл. 6 Єв. 10
17	4	П	Пелагії, мч.		Андроніка й ін., ап.	
18	5	В	Ірини, мч., Никифора, пр.		Теодота, Петра, Діонісія, мч.	
19	6	С	Йова многостраждального		Патрикія, свщ.	
20	7	Ч	ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВЕ		Талалея, мч.	
21	8	П	✙ Івана Богослова, ап.		✙ Костянтина й Олени, ап.	
22	9	С	✙ Перен. мощей св. Миколая		Василіска, мч.	
23	10	Н	ОТЦІВ Симеона Зилота, ап.	Гл. 6 Єв. 10	ЗІСЛАННЯ СВЯТОГО ДУХА Михайла, свт.	
24	11	П	✙ Кирила й Методія, ап. Слов.		Пресвятої Трійці	
25	12	В	Єпіфанія і Германа, свт.		✙ 3 від. голови Ів. Хр.	
26	13	С	Глікерії, мч.		Карпа, ап.	
27	14	Ч	Ісидора, мч.		Терапонта, свщ.	
28	15	П	Пахомія Вел., пр.		Микити, свт.	
29	16	С	Теодора, пр., Модеста, мч.		Теодосії, прмч.	
30	17	Н	ЗІСЛАННЯ СВЯТОГО ДУХА Андроніка й ін., ап.		ВСІХ СВЯТИХ	Гл. 8 Єв. 1
31	18	П	Пресвятої Трійці		Єрмія, ап.; Єрмея, мч.	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 відновлено Літ. Наук. Вістник за ред. Д. Донцова
1. 1949 Створено Лігу Визволення України в Торонті
2. 1848 у Львові створено Головну Руську Раду
3. 1074 † Преподобний Теодосій Печерський
3. 1924 москалі замордували Миколу Міхновського
3. 1946 відділ УПА ліквідував ген.-полк. НКВД Москаленка
4. 1733 † запорозький кошовий от. Кость Гордієнко
6. 1910 † письменник і громадський діяч Борис Грінченко
6. 1947 ССРСР, Польща і ЧССР підписали договір проти УПА
7. 1840 * драматург Марко Кропивницький
10. 1879 * Гол. От. Симон Петлюра, голова Директорії УНР
12. 1943 Битва УПА з нім. військ. з'єднаннями в м. Колки
13. 1894 * письменник Панас Мирний
14. 1871 *Василь Стефаник
16. 1648 Перемога Хмельницького н. поляками п. Жовт. Водами
16. 1954 вибухло повстання політв'язнів у Кінгрі
- 18-25. 1917 І Український Військовий З'їзд у Києві
20. 1949 відділ УПА ліквідував полк. НКВД Колодяжного
- 20-26 1961 суд над членами Укр. Робітничої Селянської Спілки
22. 1861 з Росії перевезено тіло Т. Шевченка до Канева
22. 1920 поляки замучили композитора Остапа Нижанківського
23. 1938 загинув полк. Є. Коновалець, засновник УВО і ОУН
24. 1125 † вел. кн. Володимир Мономах
24. 1742 † гетьман Пилип Орлик в Яссах під Туреччиною
24. 1964 росіяни спалили бібліотеку Української Акад. Наук
25. 1926 у Парижі загинув Гол. От. Симон Петлюра
25. 1936 розпочався львівський "процес Бандери"
26. 1909 † композитор Денис Січинський
26. 1944 загинув М. Палідович-Карпатський, ред. "Ідеї і Чину"
27. 1946 відділи УПА атакували з польською ВіН м. Грубешів
28. 1634 † гравер, поет і друкар Степан Беринда
28. 1916 † великий письменник Іван Франко
28. 1918 переговори в Києві з Кубанню про об'єднання
29. 1952 † ген.-полк. М. Омелянович-Павленко, нач. вождь УГА
30. 1887 * скульптор Олександр Архипенко
30. 1876 цар видав Емський указ про заборону укр. мови
31. 1223 битва княжих військ з татарами над Калкою
31. 1922 на Кубані розстріляно десятки тисяч українців

Червень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 19 В	Патрикія, свщ.		Юстина Філософа, мч.	
2 20 С	Талалея, мч.		Никифора, свт.	
3 21 Ч	✠ Костянтина й Олени, ап.		Пресвятої Євхаристії	
4 22 П	Василіска, мч.		Митрофана, свт.	
5 23 С	Михайла, свт.		Доротея, свщ.	
6 24 Н	ВСІХ СВЯТИХ	Гл. 8	2 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 1
	Симеона, Микити, пр.	Єв. 1	Висаріона, Іларіона, пр.	Єв. 2
7 25 П	✠ 3 від. голови Ів. Хр.		Теодота, свщ.	
8 26 В	Карпа, ап.		Перен. мощей Теодора	
9 27 С	Терапонта, свщ.		Кирила Олек., свт.	
10 28 Ч	Пресвятої Євхаристії		Тимотея, свщ.	
11 29 П	Теодосії, прмч.		Христа Чоловіколюбця	
12 30 С	Ісаакія Далматського, пр.		Співстраж. Пр. Богородиці	
13 31 Н	2 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 1	3 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 2
	Єрмія, ап.; Єрмея, мч.	Єв. 2	Акилини, мч.	Єв. 3
14 1 П	Юстина Філософа, мч.		Єлисея, прор.; Методія, свт.	
15 2 В	Никифора, свт.		Амоса, прор.; Єроніма, пр.	
16 3 С	Лукиліяна й ін., мч.		Тихона з Аматуни, свт.	
17 4 Ч	Митрофана, свт.		Мануїла, Савела; Ізмаїла, мч.	
18 5 П	Христа Чоловіколюбця		Леонтія, мч.	
19 6 С	Співстраж. Пр. Богородиці		✠ Юди Тадея, ап.	
20 7 Н	3 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 2	4 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 3
	Теодота, свщ.	Єв. 3	Святим укр. Народу	Єв. 4
21 8 П	Перен. мощей Теодора		Юліяна, мч.	
22 9 В	Кирила Олек., свт.		Євсевія, свщ.	
23 10 С	Тимотея, свщ.		Агрипини, мч.	
24 11 Ч	✠ Вартоломея і Варнави, ап.		✠ Різдво Івана Хрестителя	
25 12 П	Онуфрія Вел., Петра Атон., пр.		Февронії, прмч.	
26 13 С	Акилини, мч.; Трифілія, свт.		Давида, пр.	
27 14 Н	4 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 3	5 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 4
	Святим укр. Народу	Єв. 4	Сампсона, пр.	Єв. 5
28 15 П	Амоса, прор.; Єроніма, пр.		Перен. мощей Кира й Івана	
29 16 В	Тихона з Аматуни, свт.		✠ Петра й Павла, ап.	
30 17 С	Мануїла, Савела; Ізмаїла, мч.		✠ Собор 12 апостолів	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1630 Тарас Трясило розгромив поляків біля Переяслава
1. 1891 † Василь Мова (Лиманський), укр. поет. і письм. Кубан
- 1-15 1944 УПА знищила рос. партизанів Кулагіна-Артаманова
1. 1933 День пам'яті замучених голодом 7 млн. укр. в УССР
2. 1935 † автор історичних повістей Андрій Чайковський
5. 1708 союз І. Мазепи з шведським королем Карлом XII
5. 1775 рос. цариця Катерина II знищила Запорозьку Січ
6. 1937 † поет Богдан Ігор Антонич
7. 1843 † письменник і педагог Маркіян Шашкевич
7. 1930 † маляр Петро Холодний
7. 1942 † Вячеслав Прокопович, голова Ради міністрів УНР
8. 1668 Петра Дорошенка обрано гетьманом України
8. 1855 * письменниця Наталя Кобринська
8. 1919 початок офензиви УГА проти поляків під Чортковом
9. 1919 Євген Петрушевич став диктатором ЗУНР
9. 1944 німці закатували поета Олега Ольжича-Кандибу
- 10-16. 1917 I Всеукраїнський селянський з'їзд у Києві
10. 1944 загинув полк. Грабець-"Батько", команд. УПА-Південь
11. 1931 † історик Вячеслав Липинський, теоретик гетьманату
13. 1918 росіяни замордували в Ростові М. Рябовола, голову Законодавчої Крайової Ради Кубані
14. 1569 Люблинська унія
14. 1891 * полк. Євген Коновалець
15. 1934 Г. Мацейко, чл. ОУН, убив польськ. мін. Б. Перацького
- 17-23. 1917 II Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві
- 18-22. 1919 битва УГА з поляками під Бережанами
19. 1205 в бою з поляками під Завихостом загинув кн. Роман
20. 1929 † Євген Чикаленко, письменник, мецента, гром. діяч
23. 1917 І-м універсалом проголошено автономію України
- 23-27. 1934 Світ. конгрес українського жіноцтва в Станіславові
26. 1954 500 українських жінок загинуло в Кінг'рі
27. 1709 битва під Полтавою
27. 1964 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні
29. 1918 † Федір Вовк, археолог, антрополог і етнограф
29. 1938 † ген. Мирон Тарнавський, нач. вождь УГА
30. 1704 гетьм. І Мазепа об'єднав Право- і Лівобережну Україну
30. 1941 Акт відновлення укр. держави; прем'єр — Я. Стецько
- 1955 Націоналісти поч. визв. повст. на Воркуті, табір ч. 3

Липень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліанський

григоріянський

1 18 Ч	Леонтія, мч.			Косми і Дам'яна, чуд.	
2 19 П	✠ Юди Тадея, ап.			✠ Поклад. Ризи Пр. Богород.	
3 20 С	Методія, свщ.			Якinta, мч., Анатолія, свт.	
4 21 Н	5 п. ЗІСЛАННЯ Юліяна, мч.	Гл. 4 Єв. 5		6 п. ЗІСЛАННЯ Андрія Крит., свт.	Гл. 5 Єв. 6
5 22 П	Євсевія, свщ.			✠ Атанасія Атонського, пр.	
6 23 В	Агрипини, мч.			Сісоя Вел., пр.	
7 24 С	✠ Різдво Івана Христителя			Томи й Акакія, пр.	
8 25 Ч	Февронії, прмч.			Прокопія, вмч.	
9 26 П	Давида, пр.			Панкратія, свщ.	
10 27 С	Сампсона, пр.			✠ Антонія Печерського, пр.	
11 28 Н	6 п. ЗІСЛАННЯ Пер. мощ. Кира й Івана	Гл. 5 Єв. 6		7 п. ЗІСЛАННЯ Ольги, кн. Київ.	Гл. 6 Єв. 7
12 29 П	✠ Петра й Павла, ап.			Прокла й Іларія, мч.	
13 30 В	✠ Собор 12 апостолів			Собор Арх. Гавриїла	
14 1 С	Косми і Дам'яна, чуд.			Акили, ап.	
15 2 Ч	✠ Поклад. Ризи Пр. Богород.			✠ Володимира Вел.	
16 3 П	Якinta, мч., Анатолія, свт.			Атеногена, свщ.	
17 4 С	Андрія Крит., свт.			Маріни, вмч.	
18 5 Н	7 п. ЗІСЛАННЯ ✠ Атанасія Атонсь., пр.	Гл. 6 Єв. 7		8 п. ЗІСЛАННЯ Якinta й Еміліяна, мч.	Гл. 7 Єв. 8
19 6 П	Сісоя Вел., пр.			Макрини, пр.	
20 7 В	Томи й Акакія, пр.			✠ Іллі пророка	
21 8 С	Прокопія, вмч.			Симеона, пр., Єзекиїла, прор.	
22 9 Ч	Панкратія, свщ.			Марії Магдалини, рівноап.	
23 10 П	✠ Антонія Печерського, пр.			Трохима, Теофіла, мч.	
24 11 С	Ольги, кн. Київ., Євфимії, мч.			✠ Бориса і Гліба, мч.	
25 12 Н	8 п. ЗІСЛАННЯ Прокла й Іларія, мч.	Гл. 7 Єв. 8		9 п. ЗІСЛАННЯ ✠ Успіння св. Анни	Гл. 8 Єв. 9
26 13 П	Собор Арх. Гавриїла			Ермолая, Параскевії, мч.	
27 14 В	Акили, ап.			✠ Пантелеймона, вмч.	
28 15 С	✠ Володимира Вел.			Прохора, Ніканора, ап.	
29 16 Ч	Атеногена, свщ.			Калиніка, мч.	
30 17 П	Маріни, вмч.			Сили, Силуана, ап.	
31 18 С	Якinta й Еміліяна, мч.			Євдокима, пр.	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1910 поляки вбили студента Адама Коцька у Львові
1. 1918 засновано Український Унів. у Кам'янці Подільському
1. 1966 † письменниця Наталена Королева
2. 1943 німці спалили кількасот людей в с. Губків (Рівенщина)
5. 1986 † Голова УДП і голова Проводу ОУН, Я. Стецько
6. 1961 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпегу
8. 1659 гетьм. І. Виговський розгромив москалів п. Конотопом
8. 1919 у літунській катастрофі загинув полк. Д. Вітовський
8. 1919 большевики розстріляли літературозн. Вол. Науменка
9. 1920 † ген.-хор. Євген Мешковський, нач. штабу Армії УНР
- 9-14. 1943 перемога УПА над нім. військ. з'єднаннями
10. 1866 † останній кошовий от. Задунайської Січі О. Гладкий
11. 969 † вел. кн. св. Ольга
11. 1944 створення Української Головної Визвольної Ради
- 13-14. 1943 Міжнародна комісія розкрила Вінницький злочин:
НКВД вимордувало в 1973-41 рр. 9500 українців
15. 1944 І Вел. Збір УГВР обрав гол. ген. секр. Р. Шухевича
17. 1849 * письменниця Олена Пчілка
17. 1907 * Роман Шухевич (ген. Тарас Чупринка)
- 17-22. 1944 битва І УД УНА з москалями під Бродами
17. 1959 закон Конгр. ЗСА про "Тиждень Поневолених Націй"
18. 1863 "Валуєвський указ" про заборону української мови
18. 1871 † Анатоль Свидницький
18. 1917 у Києві повстання проти російської окупації
21. 1941 † письменник Богдан Лепкий
22. 1944 † поет Олександр Олесь у Празі
25. 1687 Івана Мазепу обрано гетьманом України
25. 1942 у Києві німці розстріляли Дмитра Мирона-Орлика, Кр.
пров. ОУН на СУЗ, 2-го пров. Пох. Групи "Північ"
27. 1147 Кліма Смолятича обрано митрополитом Русі-України
27. 1657 † гетьман Богдан Хмельницький
27. 1672 гетьм. П. Дорошенко розбив поляків б. Четвертинівки
27. 1834 відкриття у Києві університету ім. св. Володимира
29. 1015 † вел. кн. св. Володимир Великий
30. 1899 * адвокат Володимир Горбовий
30. 1944 загинув у бою з москалями ген. Гончаренко
(Л. Ступницький), полк, УНР, шеф штабу УПА-Північ
- 1920 засновано УВО під проводом Є. Коновальця
- 1967 судилище у Львові над 9 членами Укр. Нац. Фронту

Серпень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліанський

григоріанський

1 19 Н	9 п. ЗІСЛАННЯ Макрини, пр.	Гл. 8 Єв. 9	10 п. ЗІСЛАННЯ Перен. Чесн. Хреста	Гл. 1 Єв. 10
2 20 П	✠ Іллі пророка		Перен. мощей Стефана	
3 21 В	Симеона, пр., Єзекиїла, прор.		Ісаака, Далмата, пр.	
4 22 С	Марії Магдалини, рівноап.		7 молодців з Ефезу, мч.	
5 23 Ч	Трохима, Теофіла, мч.		Євсигнія, мч.	
6 24 П	✠ Бориса і Гліба, мч.		Переображення Господнє	
7 25 С	✠ Успіння св. Анни		Дометія, прмч.	
8 26 Н	10 п. ЗІСЛАННЯ Єрмолая, Параскевії, мч.	Гл. 1 Єв. 10	11 п. ЗІСЛАННЯ Еміліяна, ісп.	Гл. 2 Єв. 11
9 27 П	✠ Пантелеймона, вмч.		✠ Матія, ап.	
10 28 В	Прохора, Ніканора, ап.		Лаврентія, архидиякона, мч.	
11 29 С	Калиніка, мч.		Євпла, мч.	
12 30 Ч	Сили, Силуана, ап.		Фотія і Аникити, мч.	
13 31 П	Євдокима, пр.		Максима, ісп.	
14 1 С	Перен. Чесн. Хреста		Перен. мощей Теодосія Печ.	
15 2 Н	11 п. ЗІСЛАННЯ Перен. мощей Стефана	Гл. 2 Єв. 11	12 п. ЗІСЛАННЯ УСПІННЯ БОГОРОДИЦІ	Гл. 3
16 3 П	Ісаака, Далмата, пр.		Образа ГНІХ	
17 4 В	7 молодців з Ефезу, мч.		Мирона, мч.	
18 5 С	Євсигнія, мч.		Флора й Лавра, мч.	
19 6 Ч	Переображення Господнє		Андрія Страт., мч.	
20 7 П	Дометія, прмч.		Самуїла, прор.	
21 8 С	Еміліяна, ісп.		Тадея, ап., Васси, мч.	
22 9 Н	12 п. ЗІСЛАННЯ ✠ Матія, ап.	Гл. 3 Єв. 1	13 п. ЗІСЛАННЯ Агатоніка, мч.	Гл. 4 Єв. 2
23 10 П	Лаврентія, архидиякона, мч.		Лупа, мч., Іриней, свщ.	
24 11 В	Євпла, мч.		Євтихія, свщ.	
25 12 С	Фотія і Аникити, мч.		Тита й Вартоломея, ап.	
26 13 Ч	Максима, ісп.		Адріяна й Наталії, мч.	
27 14 П	Перен. мощей Теодосія Печ.		Пімена, пр.	
28 15 С	УСПІННЯ БОГОРОДИЦІ		Мойсея, пр., Августина, свт.	
29 16 Н	13 п. ЗІСЛАННЯ Образа ГНІХ	Гл. 4 Єв. 2	14 п. ЗІСЛАННЯ ✠ Усік. гол. Івана Христ.	Гл. 5 Єв. 3
30 17 П	Мирона, мч.		Олександра, Івана, свт.	
31 18 В	Флора й Лавра, мч.		✠ Пол. пояса Пр. Богородиці	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1876 * Володимир Чехівський, голова Ради міністрів УНР
1. 1913 † Леся Українка
1. 1914 у Львові утворено Головну Українську Раду
1. 1931 † ген.-полк. Микола Юнаків, Нач. Штабу Укр. Армій
1. 1953 Масакра укр. політв'язнів у Воркуті, табір ч. 29
4. 1899 * письменник Борис Антоненко-Давидович
4. 1914 у Львові засн. Союз Визволення України
5. 1940 † археолог, етнограф, історик Дмитро Яворницький
8. 1919 * Пантелеймон Куліш, письменник, чл. Кир. Мет. Бр.
10. 1907 † письменниця Марко Вовчок
13. 1953 москалі змасакували укр. політв'язнів Норильська
14. 988 Вел. кн. Володимир встановив християнство в Україні
15. 1965 † світової слави економіст Володимир Тимошенко
16. 1945 СССР приділив Лемківщину Польщі
17. 1245 перемога короля Данила над мадярами
17. 1833 * Дмитро Донцов, ідеолог українського націоналізму
18. 1836 * Олександр Кониський
20. 1649 договір Хмельницького з польськ. королем у Зборові
20. 1843 † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко
20. 1891 * поет-неокласик Павло Филипович
- 21-25. 1943 III Надзвичайний Великий Збір ОУН
22. 1932 Москва розпочала народобивчий голод в Україні
22. 1944 загинув Рост. Волошин-Павленко, голова Збору УГВР
22. 1944 загинув Клемпуш-Лопата, Провідн. ОУН на Закарпатті
24. 1991 Верховна Рада України проголосила Акт незалежності
25. 1698 в московській неволі загинув гетьм. Петро Дорошенко
25. 1792 на Тамань прибула фльота козаків полк. Сави Білого, що дала початок українського заселення Кубані
26. 1657 в Чигирині обрано гетьманом Івана Виговського
27. 1856 * Іван Франко, учений, письменник, поет
28. 1921 большевики розстріляли повстанського провідника і поета Гр. Чупринку, сотн. Андруха, ком. УВО, сотн. Опоку і 36 членів Центр. Повстанського Комітету
29. 1868 * письменниця Л. Старицька-Черняхівська, ілен СВУ
29. 1940 † у Берліні Євген Петрушевич, президент ЗУНР
31. 1919 Армії УНР і УГА визволили Київ від москалів
31. 1944 загинув Юрій Липа, лікар УПА, публіцист, поет
- 1919 у Москві розстріляли ген.-чет. Осипа Микитку

Вересень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 19 С	Андрія Страт., мч.	✙ Поч. Церковного Року
2 20 Ч	Самуїла, прор.	Маманта, мч., Івана, пр.
3 21 П	Тадея, ап., Васси, мч.	Антима, свщ., Теоктиста, пр.
4 22 С	Агатоніка, мч.	Вавили, свщ., Мойсея, прор.
5 23 Н	14 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 5 Лупа, мч., Іриней, свщ. Єв. 3	15 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 6 Захарії, прор. Єв. 4
6 24 П	Євтихія, свщ.	Чудо Арх. Михаїла
7 25 В	Тита й Вартоломея, ап.	Созонта, мч.
8 26 С	Адріяна й Наталії, мч.	Різдво Богородиці
9 27 Ч	Пімена, пр.	Йоакима й Анни, прав.
10 28 П	Мойсея, пр., Августина, свт.	Минодори, Митродори, мч.
11 29 С	✙ Усік. гол. Івана Христ.	Теодори, пр.
12 30 Н	15 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 6 Олександра, Івана, свт. Єв. 4	16 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 7 Автонома, свщ. Єв. 5
13 31 П	✙ Пол. пояса Пр. Богородиці	Корнилія, свщ.
14 1 В	✙ Поч. Церковного Року	Воздвиження Чесного Хр.
15 2 С	Маманта, мч., Івана, пр.	Микити, вмч.
16 3 Ч	Антима, свщ., Теоктиста, пр.	Євфимії, вмч.
17 4 П	Вавили, свщ., Мойсея, прор.	Софії, Віри, Надії, Любови, мч.
18 5 С	Захарії, прор.	Євменія, пр.
19 6 Н	16 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 7 Чудо Арх. Михаїла Єв. 5	17 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 8 Трохима, Саватія, мч. Єв. 6
20 7 П	Созонта, мч.	Євстатія, мч.
21 8 В	Різдво Богородиці	Кондрата, ап.
22 9 С	Йоакима й Анни, прав.	Фоки, свщ., Йони, прор.
23 10 Ч	Минодори, Митродори, мч.	Зачаття Івана Христителя
24 11 П	Теодори, пр.	Теклі, первомучениці
25 12 С	Автонома, свщ.	Євфросинії, пр.
26 13 Н	17 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 8 Корнилія, свщ. Єв. 6	18 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 1 ✙ Івана Богослова, ап. Єв. 7
27 14 П	Воздвиження Чесного Хр.	Калістрата, мч.
28 15 В	Микити, вмч.	✙ Харитона, ісп.
29 16 С	Євфимії, вмч.	Киріяка, пр.
30 17 Ч	Софії, Віри, Надії, Любови, мч.	Григорія, свщ.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1722 * філософ Григорій Сковорода
1. 1939 Початок Другої світової війни
1. 1947 загинув владика Теодор Ромжа, єпископ закарпатців
2. 1938 в Ужгороді засновано Українську Націон. Оборону
3. 1941 в Дніпропетровську закінчився марш Похідної Групи "Південь" під пров. З. Матли; розпочав діяти Провід ОУН Південного Краю під пров. Святослава Вовка
4. 1985 Загинув у советському концтаборі Василь Стус
5. 911 договір кн. Олега Віщого з греками у Царгороді
6. 1672 гетьм. Петро Дорошенко здобув Кам'янець-Подільський
7. 1984 † патріарх УКЦ Йосиф Сліпий
7. 1656 "Трактат вічної приязні" Хмельницьк. з Ю. II Ракочі
7. 1921 загинули Віра Бабенко і 62 повстанці
7. 1962 † письменник і поет Тодось Осьмачка
9. 957 відвідини вел. кн. Ольги в Царгороді
9. 1769 * Іван Котляревський, письменник і поет
9. 1944 польсько-російський договір про виселення лемків
12. 1903 Відкриття в Полтаві пам'ятника І. Котляревському
12. 1947 прихід першого відділу УПА в Зах. Німеччину
12. 1887 * Лесь Курбас, творець модерного театру
15. 1907 † драматург Карпенко-Карий (Іван Тобілевич)
15. 1941 Гестапо виарештувало тисячі націоналістів
16. 1658 договір з Польщею у Гадячі
17. 1864 * видатний письменник Михайло Коцюбинський
17. 1945 загинув Олександр Бусел, член Проводу ОУН
19. 1676 Москва заслала гетьм. П. Дорошенка на Сибір
19. 1929 * літ. критик і поет Іван Світличний
20. 1655 гетьм. Б. Хмельницький розбив поляків під Городком
20. 1947 загинув у бою з поляками Ярослав Старух. чл. Пр. ОУН
21. 1944 † диригент і композитор Олександр Кошиць
22. 1709 у Бендерах помер гетьман Іван Мазепа
22. 1918 у Києві відкрито український університет
23. 1648 Б. Хмельницький розгромив поляків під Пилявцями
23. 1872 * Соломія Крушельницька
25. 1921 Невдалий атентат С. Федака на Підсудського у Львові
29. 1866 * історик Мих. Грушевський, голова Укр. Центр. Ради
30. 1930 поляки замордували сотн. Ю. Головінського, КК УВО
30. 1930. польська "пацифікація", багато забитих і ранених
30. 1945 перемога УПА ком. Яструба над больш. під Угневом

Жовтень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріанський

1 18 П	Євменія, пр.		Покров Пресв. Богородиці	
2 19 С	Трохима, Саватія, мч.		Кипріяна, свщ., Юстини, мч.	
3 20 Н	18 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 1	19 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 2
	Євстатія, мч.	Єв. 7	Діонісія, свщ.	Єв. 8
4 21 П	Кондрата, ап.		Єротея, свщ.	
5 22 В	Фоки, свщ., Йони, прор.		Харитини, мч.	
6 23 С	Зачаття Івана Христителя		✽ Томи, ап.	
7 24 Ч	Теклі, первомучениці		Сергія і Вакха, мч.	
8 25 П	Євфросинії, пр.		Пелагії, пр.	
9 26 С	✽ Івана Богослова, ап.		✽ Якова Алфеева, ап.	
10 27 Н	19 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 2	20 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 3
	Калістрата, мч.	Єв. 8	Євлампія, Євлампії, мч.	Єв. 9
11 28 П	✽ Харитона, ісп.		Филипа, ап.; Теофана, пр.	
12 29 В	Киріяка, пр.		Прова й ін. мч., Косми, пр.	
13 30 С	Григорія, свщ.		Карпа, Папіли, мч.	
14 1 Ч	Покров Пресв. Богородиці		Параскеви, пр., Назарія, мч.	
15 2 П	Кипріяна, свщ., Юстини, мч.		Євтимія, пр., Лукіяна, прмч.	
16 3 С	Діонісія, свщ.		Лонгіна Сотника, мч.	
17 4 Н	20 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 3	21 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 4
	Єротея, свщ.	Єв. 9	Осії, прор.	Єв. 10
18 5 П	Харитини, мч.		✽ Луки, ап. й еван.	
19 6 В	✽ Томи, ап.		Йоїла, прор., Уара, мч.	
20 7 С	Сергія і Вакха, мч.		Артемія, вмч.	
21 8 Ч	Пелагії, пр.		Іларіона Вел., пр.	
22 9 П	✽ Якова Алфеева, ап.		Аверкія, свт.	
23 10 С	Євлампія, Євлампії, мч.		Якова, ап.	
24 11 Н	21 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 4	22 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 5
	Филипа, ап.	Єв. 10	Арети й ін., мч.	Єв. 11
25 12 П	Прова й ін. мч., Косми, пр.		Маркіяна й Мартирія, мч.	
26 13 В	Карпа, Папіли, мч.		✽ Димитрія, вмч.	
27 14 С	Параскеви, пр., Назарія, мч.		Нестора, мч., Капітолїни, мч.	
28 15 Ч	Євтимія, пр., Лукіяна, прмч.		Терентія і Неонїли, мч.	
29 16 П	Лонгіна Сотника, мч.		Анастасії, Аврамія, пр.	
30 17 С	Осії, прор., Андрія Крит., прмч.		Зиновія і Зиновії, мч.	
31 18 Н	ХРИСТА ЦАРЯ	Гл. 5	ХРИСТА ЦАРЯ	Гл. 6
	✽ Луки, ап. й еван.		Стахія, Амплія, ап.	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1187 † кн. Ярослав Осмомисл, поширив державу по Дунай
1. 1665 Петра Дорошенка обрано гетьманом Правоб. України
1. 1727 Данила Апостола обрано на гетьм. Лівобер. України
1. 1929 масові арешти членів і симпатиків СВУ
3. 1078 на Нежатій Ниві б. Чернігова загинув вел. кн. Ізяслав
3. 1953 † публіцист Юліян Вассиян
4. 1891 * поет Юрій Клен
5. 1909 * поет Богдан Ігор Антонич
7. 1253 коронація кн. Данила в Дорогичині
8. 1862 † кубанський письменник і отаман Яків Кухаренко
8. 1938 загинув в ґулаґу Гнат Хоткевич
10. 1621 перемога П. Сагайдачного над турками під Хотиним
10. 1893 † видатний байкар Леонід Глібів
11. 1968 † маляр Никифор із Криниці
13. 1948 † поет, письменник і публіцист Леонід Мосендзш
14. 1942 за наказом ОУН оформлено 1-ий відділ УПА під ком. Сергія Качинського-"Осипа"; Свято УПА
- 14-22. 1921 в Києві відбувся Всеукраїнський Собор УАПЦ
15. 1959 больш. агент Б. Сташинський вбив голову Пров. ОУН Степана Бандеру, а 12. 10. 1957, він вбив д-ра Л. Ребет
15. 1942 Лесь Курбас убитий в концт. таборі
- 16-20. 1596 на Соборі у Бересті проголошено церковну унію
16. 1876 * Сергій Єфремов, голова СВУ, загинув 1937 р.
- 16-20. 1917 Всеукр. з'їзд Вільного Козацтва в Чигирині
19. 1918 Створено Українську Нац. Раду у Львові
- 19-21. 1947 москалі вивезли 150,000 українців на Сибір
19. 1962 суд у Карльсруе засудив Б. Сташинського за вбивство С. Бандери і Л. Ребета з наказу Москви
21. 1921 В. Липківський висвячений на митрополита УАПЦ
21. 1933 М. Лемик вик. атентат у російськ. консуляті у Львові
22. 1953 † митрополит УАПЦ Полікарп
24. 1955 договір АБН (Я. Стецько) з Китаєм (Ку Ченґ канґ)
29. 1794 † філософ Григорій Сковорода
30. 1947 † поет і літературозна. Юрій Клен (Освальд Бурггардт)
- 1949 Звернення Воюючої України до української еміґрації

Листопад

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 19 П	Йоїла, прор., Уара, мч.	Косми і Дам'яна, чуд.	
2 20 В	Артемія, вмч.	Акиндіна, Пигасія й ін., мч.	
3 21 С	Іларіона Вел., пр.	Акепсима, Йосифа, мч.	
4 22 Ч	Аверкія, свт.	Йоанікія, пр., Єрмея, мч.	
5 23 П	Якова, ап.	Галактіона, Епістими, мч.	
6 24 С	Арети й ін., мч.	Павла, ісп.	
7 25 Н	23 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 6 Маркіяна й Мартирія, мч. Єв. 1	24 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 7 33 мучеників Єв. 2	
8 26 П	✠ Димитрія, вмч.	Собор Арх. Михаїла	
9 27 В	Нестора, мч., Капітоліни, мч.	Матрони, Теоктисти, пр.	
10 28 С	Терентія і Неоніли, мч.	Родіона й інших апос.	
11 29 Ч	Анастасії, Аврамія, пр.	Теодора Студ., пр.	
12 30 П	Зиновія і Зиновії, мч.	✠ Йосафата, свщ.	
13 31 С	Стахія, Амплія, ап.	✠ Івана Золотоустого, свт.	
14 1 Н	24 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 7 Косми і Дам'яна, чуд. Єв. 2	25 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 8 ✠ Филипа, ап. Єв. 3	
15 2 П	Акиндіна, Пигасія й ін., мч.	Гурія, Самона, Авіва, ісп.	
16 3 В	Акепсима, Йосифа, мч.	✠ Матея, ап. й сван.	
17 4 С	Йоанікія, пр., Єрмея, мч.	Григорія Неокесарії, свт.	
18 5 Ч	Галактіона, Епістими, мч.	Платона й Романа, мч.	
19 6 П	Павла, ісп.	Авдія, прор., Варлаама, мч.	
20 7 С	33 мучеників, Лазаря, пр.	Григорія, пр., Прокла, свт.	
21 8 Н	25 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 8 Собор Арх. Михаїла Єв. 3	26 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 1 Вхід в храм П. Б. Єв. 4	
22 9 П	Матрони, Теоктисти, пр.	Филимона й ін., ап.	
23 10 В	Родіона й інших апос.	Амфілохія і Григорія, свт.	
24 11 С	Теодора Студ., пр.	Катерини, Меркурія, вмч.	
25 12 Ч	✠ Йосафата, свщ.	Климентя, папи, свщ.	
26 13 П	✠ Івана Золотоустого, свт.	Аліпія, пр.	
27 14 С	✠ Филипа, ап.	Якова, вмч., Паладія, пр.	
28 15 Н	26 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 1 Гурія, Самона, ісп. Єв. 4	27 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 2 Стефана, прмч. Єв. 5	
29 16 П	✠ Матея, ап. й сван.	Парамона й Філумена, мч.	
30 17 В	Григорія Неокесарії, свт.	✠ Андрія Первозванного, ап.	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1918 Листопадовий чин. Українські війська зайняли Львів
1. 1889 * письменник гуморист Остап Вишня
1. 1944 Хрущовська офенз. пр. УПА, згинув ген. ЧА Федор
1. 1944 † у Львові митрополит Андрій Шептицький
1. 1964 † полк. Андрій Мельник
2. 1917 розпочався в Києві Всеукраїнський Військовий З'їзд
- 3-7. 1927 Конференція Українських Націоналістів покликала Провід Укр. Націоналістів очолений Є. Коновальцем
3. 1941 москалі зруйнув. Успенську церкву Печерської Лаври
4. 1921 розпочався II Зимовий похід під ком. Ю. Тютюнника
5. 1968 в Києві самоспалився Василь Макух
6. 1912 † композитор Микола Лисенко
6. 1918 Кр. Ком. ЗУНР на Буковину перебр. владу в Чернівцях
9. 1918 встановлено Державний Секретаріат ЗУНР
9. 1949 загинув Степан Хрін, команд. відтинку УПА "Маківка"
10. 1709 москалі зруйнували гетьманську столицю Батурин
14. 1918 створено Директорію УНР
14. 1918 у Києві засновано Українську Академію Наук
15. 1879 * поет Григорій Чупринка
- 16-19. 1967 I Світовий Конгрес Вільних Українців у Нью-Йорку
18. 1918 бій під Мотовилівкою
19. 1698 † гетьман Петро Дорошенко
20. 1917 III Універсал УЦРади; створення УНРеспубліки
20. 1918 розпочалася друга большевицька інвазія України
20. 1919 денік. повіс. кубанського політ. о. Олексу Кулабухова
- 21-23. 1943 I Конференція поневол. Росією народів дала початок Антибольшевицькому Бльоку Народів (АБН)
23. 1873 † історик Мих. Максимович, ректор Київськ. унів.
23. 1921 большев. розстріляли 359 укр. полон. вояків п. Базаром
24. 1934 † на засланні історик Михайло Грушевський
25. 1838 * Іван Нечуй-Левицький
27. 1937 † митрополит Василь Липківський
розстріляний у Лук'янівській тюрмі (Київ).
27. 1943 вел. битва УПА з 2 нім. дивізіями в Чорному лісі
28. 1950 загинув О. Дяків-Горновий, пров. ОУН на Львівщині
28. 1970 у Києві москалі замордували Аллу Горську
- 1932 росіяни вивезли на Сибір 30,000 українців
із Полтавської Станиці на Кубані
30. 1932 загинули бойовики ОУН Старик і Березинський

Грудень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 18 С	Платона й Романа, мч.	Наума, прор.	
2 19 Ч	Авдія, прор., Варлаама, мч.	Авакума, прор.	
3 20 П	Григорія, пр., Прокла, свт.	Софонії, прор.	
4 21 С	Вхід в храм Пр. Богород.	Варвари, вмч., Ів. Дамаск., пр.	
5 22 Н	27 п. ЗІСЛАННЯ Филимона й ін., ап.	28 п. ЗІСЛАННЯ ✙ Сави Освященного, пр.	Гл. 2 Єв. 5 Гл. 3 Єв. 6
6 23 П	Амфілохія і Григорія, свт.	✙ Миколая Чудотворця, свт.	
7 24 В	Катерини, Меркурія, вмч.	Амвросія, свт.	
8 25 С	Климентя, папи, свщ.	Патапія, пр.	
9 26 Ч	Аліпія, пр.	Непорочне Зачаття	
10 27 П	Якова, вмч., Паладія, пр.	Мини, Єрмогена, мч.	
11 28 С	Стефана, прмч., Іринарха, мч.	Даніїла Стовпника, пр.	
12 29 Н	28 п. ЗІСЛАННЯ Парамона й Філумена, мч.	НЕД. ПРАОТЦІВ Спиридона, свт.	Гл. 3 Єв. 6 Гл. 4 Єв. 7
13 30 П	✙ Андрія Первозванного, ап.	✙ Євстратія, Ореста, мч.	
14 1 В	Наума, прор.	Тирса, Левкія й ін., мч.	
15 2 С	Авакума, прор.	Елевтерія, свщ., Павла, пр.	
16 3 Ч	Софонії, прор.	Агея, прор.	
17 4 П	Варвари, вмч., Ів. Дамаск., пр.	Даніїла й Ананії, прор.	
18 5 С	✙ Сави Освященного, пр.	Севастіяна і вояків., мч.	
19 6 Н	29 п. ЗІСЛАННЯ ✙ Миколая Чудотв.	Пер. РІЗДВОМ Боніфатія, мч.	Гл. 4 Єв. 7 Гл. 5 Єв. 8
20 7 П	Амвросія, свт.	Ігнатія Богоносця, свщ.	
21 8 В	Патапія, пр.	Юліяни, мч.	
22 9 С	Непорочне Зачаття	Анастасії, вмч.	
23 10 Ч	Мини, Єрмогена, мч.	10 мучеників у Криті	
24 11 П	Даніїла Стовпника, пр.	Навечір'я Різдва	
25 12 С	Спиридона, свт.	РІЗДВО ХРИСТОВЕ	
26 13 Н	НЕД. ПРАОТЦІВ ✙ Євстратія, Ореста, мч.	НЕД. по РІЗДВІ Собор Пресв. Богород.	Гл. 5 Єв. 8 Гл. 6 Єв. 9
27 14 П	Тирса, Левкія й ін., мч.	Стефана, первомученика	
28 15 В	Елевтерія, свщ., Павла, пр.	Мучеників у Нікомидії	
29 16 С	Агея, прор.	Дітей, убитих у Вифлеємі	
30 17 Ч	Даніїла й Ананії, прор.	Анісії, мч., Зотика, пр.	
31 18 П	Севастіяна і вояків, мч.	Меланії Римлянки, пр.	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1991 В Україні відбувся референдум, на якому 92% населення висловилося за незалежність України
2. 1919 Поч. І Зим. походу ген.-полк М. Омеляновича-Павленка
4. 1803 † на Соловках ост. кош. Зап. Січі — П. Кальнишевський
7. 1936 † письменник Василь Стефаник
8. 1868 у Львові засновано товариство "Просвіта"
9. 1963 * Борис Грінченко
11. 1891 † учений-лінгвіст Олександр Потебня
13. 1963 † поет Василь Симоненко
- 14-16. 1917 І Всеукраїнський робітничий з'їзд у Києві
14. 1840 * Михайло Старицький
14. 1942 Гестапо замордувало у Львові Івана Климова-Легенду, Крайового провідника ОУН (1939-41)
15. 1934 Большевики розстріляли у Києві 28 українців (О. Влизько, Д. Фальківський, Гр. Косинка і ін.)
15. 1948 Почав виходити "Гомін України" в Торонті
16. 1673 битва козаків Павлюка і Гуні з поляк. під Кумейками
- 16-23. 1961 судилище над 20 членами Укр. Нац. Комітету
17. 1917 Ультим. Леніна УЦРаді; поч. больш. інвазії України
17. 1939 Розстріляли КГБ-істи поета М. Драй-Хмару
17. 1944 б. Стрілиск Нових загинув майор Дм. Карпенко-Яструб, командир чужонаціональних частин в УПА
19. 1240 Батий зруйнував Київ
19. 1870 † композитор Михайло Вербицький
19. 1918 Директорія УНР перебр. владу від П. Скоропадського
19. 1945 загинули в ЧССР Дм. Маївський, чл. Проводу ОУН, і ген. Дм. Грицай-Перебийніс, шеф штабу УПА
20. 1616 в Києві видруковано першу книжку "Часослов"
21. 1930 † історик і публіцист Степан Томашівський
21. 1764 Катерина II зліквідувала гетьманську державу
21. 1944 загинув ген. секр. інформ. УГВР Й. Позичанюк-Щугай
23. 1873 у Львові засновано Наукове Тов. ім. Шевченка
23. 1932 героїчна смерть членів УВО-ОУН Біласа і Данилишина
26. 1918 постала Рада Нар. Мін. УНР, очолена Вол. Чехівським
29. 1723 † в тюрмі в Петербурзі наказн. гет. Павло Полуботок
31. 1637 у Варшаві закатовано провідника козацького повстання Павлюка (Павла Бута)
- 1924 засн. Спілку Визвол. України, очолену С. Єфремовим

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

**Враховуючи велике політичне та
історичне значення об'єднання
Української Народної Республіки і
Західноукраїнської Народної Республіки
для утворення єдиної (соворної)
Української Держави, постановляю:
Установити День соборності України,
який відзначати щорічно 22 січня
— у день проголошення в 1919 році
Акта злуки.**

**Президент України
Л. Кучма**

**м. Київ
21 січня 1999 року
№ 42/99**

У 80-річчя Акту Говорности України

Здійснення Говорности Українських земель

Справа об'єднання західньо- і східньоукраїнських земель була однією з основних проблем української революції і державного будівництва.

На засіданні 3 січня 1919 Українська Національна Рада в Станиславові (сьогодні Івано-Франківськ) проголосила об'єднання ЗУНР і УНР, яке завершила Дерикторія святочним актом на Софійській площі 22 січня.

УХВАЛА

Української Національної Ради з дня 3. січня 1919 р. про злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою.

Українська Національна Рада постановила:

Українська Національна Рада, виконуючи право самоозначення Українського Народу, проголошує торжественно зєдиненє з нинішнім днем *Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою* в одну, одноцільну, суверенну *Народну Республіку*.

Зміряючи до найскоршого переведення сеї злуки, Українська Національна Рада затверджує передвступний договір про злуку, заключений між *Західно-Українською Народною Республікою і Українською Народною Республікою* дня 1. грудня 1918 р. у Хвастові, та поручає Державному Секретаріатови негайно розпочати переговори з київським правительством для сфіналізованія договору про злуку.

До часу, коли зберуться установчі збори зєдиненої Республіки, законодатну владу на території бувшої *Західно-Української Народної Республіки* виконує Українська Національна Рада.

До того ж самого часу цивільну і військову адміністрацію на згаданій території веде Державний Секретаріят, установлений Українською Національною Радою, як її виконуючий орган.

За Виділ Української Національної Ради:

Д-р Горбачевський, в. р.

Д-р Петрушевич, в. р.

—▲—

В імени Української Народньої Республіки проголошує Директорія цілому українському народови велику подію в історії нашої української землі.

Для 3. січня 1919. року в місті Станиславові Українська Національна Рада Західно-Української Народньої Республіки, як представниця волі всіх Українців Австро-Угорщини і як найвищий законодавчий її орган, святочно проголосила з'єдинення Західно-Української Народньої Республіки з українською придніпрянською Народньою Республікою в одну суверенну Народню Республіку.

Витаючи з великою радістю сей історичний крок наших західних братів, Директорія Української Народньої Республіки рішила прийняти до відома се з'єдинення і ввести його в життя згідно з умовами, які означено в ухвалі Української Національної Ради з дня 3. січня 1919.

Від нині во єдино зливаються століттями відірвані одна від одної частини єдиної України, Західно-Українська Народня Республіка (Галичина, Буковина й Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які вмирали кращі сини України. Від нині є єдина, незалежна Українська Народня Республіка. Від нині український нарід, увільнений могутим поривом своїх власних сил, має тепер змогу з'єдинити всі змагання своїх синів для утворення нероздільної, незалежної Української Держави на добро і щастя робочого народу.

*Михайло Лозинський,
ГАЛИЧИНА В РР. 1918-1920, Відень, 1922, стор. 68-69*

Народнє Віче у місті Кути, Івано-Франківської області з нагоди проголошення Акту Соборности України. 1919 р.

70-РІЧЧЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

ПЕРШИЙ КОНГРЕС УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ (28 січня — 3 лютого 1929 р. у Відні)

Склад і перебіг Конгресу

Конгрес Українських Націоналістів був запланований I-ою Конференцією на весну 1928 р., а II-ою — на вересень того ж року. Але з політичних, технічних і конспіративних причин відбуття Конгресу було двічі відкладене, так що він відбувся щойно в днях 28-го січня — 3-го лютого 1929 р.

Конгрес відбувся в столиці Австрії, у Відні, в одному з кращих готелів 23-ої дільниці ("бецірку"). Місце відбуття Конгресу було аж до останньої хвилини конспіроване. В повідомленнях про запланований Конгрес подавано як місце його відбуття Прагу, столицю Чехо-Словаччини, де й зібралися учасники Конгресу і звідси від'їхали прямо до Відня. У згаданому готелі винаймлено, крім залі для нарад, також і мешканеві кімнати для всіх учасників Конгресу, так, щоб якнайменше звертати на себе увагу сторонніх осіб.

Наради Конгресу розпочалися дня 28-го січня 1929 р., о 10:15 год. ранку. Участь у Конгресі взяло 30 представників від українських національних організацій (у цьому 4 представники прибули на Конгрес прямо з Краю), а крім цього двоє гостей. Учасниками Конгресу були (подаємо в поазбучному порядку):

1. Інж. Дмитро Андрієвський, член ПУН, Брюссель; 2. сотн. М. Антоненко, ЛУН, Париж; 3. Володимир Арсенич, ГУНМ, Прага; 4. Олесь Бабій, ГУНМ, Прага; 5. Ярослав Барановський, УВО, Львів; 6. Інж. Осип Бойдуник, ГУНМ, Прага; 7. Д-р Юліян Вассиян, член ПУН, Прага; 8. Інж. Василь Виноградник, ЛУН, Подебради; 9. Проф. Микола Вікул, професор неорганічної хемії, (писав під псевдом М. Райгородський), ЛУН, Подебради; 10. Інж. Ярослав Герасимович, інженер хемічної технології; 11. Д-р Дмитро Демчук, ЛУН, Прага, учитель чеської гімназії; 12. Максим Загрівний, старшина Армії УНР, поет, писав під псевдом Максим Грива; 13. Євген Зиблікевич, УВО, Перемишль, сотник УСС; 14. Олександр Згорлякевич, УВО, Данціг; 15. Ген. Микола Капустянський, УВО, ген.-хор. Армії УНР; 16. Петро Кожевників, ЛУН, Берлін; 17. Полк. Євген Коновалець, Комендант УВО і Голова ПУН-у; 18. Інж. Леонід Костарів, ЛУН, Прага, інж. агрономії; 19. Макар Кушнір; 20.

У 1-му ряді зліва сидять: д-р Юліян Вассиян, інж. Дмитро Андрієвський, ген. Микола Капустянський, полк. Євген Коновалець, інж. Микола Сціборський, доц. Яків Моралевич, інж. Володимир Мартинець, проф. Микола Вікул.
У 2-му ряді зліва стоять: інж. І. Малько, інж. Осип Бойдуник, Максим Загривний, сотн. Євген Зиблікевич, Петро Кожевників, д-р Дмитро Демчук, інж. Леонід Костарів, д-р Олесь Бабій, сотн. ріко Ярій, М. Антоненко, Зенон Пеленський.
У 3-му ряді зліва стоять: інж. Юрко Руденко, Ярослав Барановський, Степан Охримович, Степан Ленкавський, Андрій Федина, інж. Ярослав Герасимович, Т. Посічник-Тарнавський, Олександр Згорлякевич.
 На фотографії бракує: В. Арсенич, Василь Виноградник і Макар Кушнір-Богущ.

Степан Ленкавський, СУНМ, Львів, студент філософії; 21. Інж. І. Малько, сотн. УСС; 22. Інж. Володимир Мартинець, ЛУН; 23. Доц. Яків Моралевич, ЛУН, Подебради; 24. Степан Охримович, СУНМ, Львів, студент філософії; 25. С. Пасічник Тарновський, ЛУН, Подебради; 26. Зенон Пеленський, Берлін, журналіст; 27. Інж. Юрко Руденко, ЛУН, Прага, інж. економії; 28. Інж. Микола Сціборський, член ПУН-у, полк. Армії УНР, інж. економії; 29. Інж. Андрій Федина, УВО, Данціг; 30 Ріко Ярій, УВО, Берлін, сотн. УГА.

Гістьми на Конгресі були:

- 1. Полковник Кіндрат Плохий (представник українців з Кубані);*
- 2. Іван Кедрин Рудницький (член УНДО, член редакції львівського щоденника "Діло").*

Наради відкрив Голова Проводу Українських Націоналістів полк. Євген Коновалець. У своїй вступній промові він зробив перегляд українського націоналістичного руху протягом останніх років і з'ясував завдання Конгресу. Після цього він передав слово гостеві К. Плохому, який привітав учасників Конгресу від імені українців північного Кавказу, що в основу своєї політичної програми поставили постулат побудови незалежної соборної української держави.

Президію Конгресу обрано в такому складі: інж. Микола Сціборський — голова, ген. Микола Капустянський (в офіційному комунікаті названий псевдонімом: П. Низола) і д-р Юліан Вассиян — заступники голови; Володимир Мартинець, Володимир Арсенич, Ярослав Герасимович та інж. Юрій Руденко — секретарі.

Наради відбувалися в формі засідань окремих комісій та пленумів. Створено шість таких комісій: 1) ідеологічна — голова Ю. Вассиян, 2) соціально-економічна — голова доц. Я. Моралевич, 3) військова — голова полк. Є. Коновалець, 4) політична — голова д-р Дм. Демчук, 5) культурно-освітня — голова О. Бабій, 6) організаційна — інж. Л. Костарів.

На пленарних засіданнях в дні 28. 1. були відчитані такі доповіді: "Сучасне положення на українських землях" — полк. Є. Коновалець; "Український націоналізм" і "Державний устрій України" — Д. Андрієвський; "Міжнародна політика України" — З. Пеленський.

Наступного дня, 29. 1., виголошено на пленумі такі доповіді: "Аграрна політика" і "Торговельна політика" — М. Сціборський; "Промислова політика" — Л. Костарів; "Фінансова політика" — Я. Моралевич; "Соціальна політика" — В. Мартинець; "Література і мистецтво" — О. Бабій; "Релігійне питання" — М. Вікул; "Військова справа" — ген. М. Капустянський; "Організація Українських Націоналістів" — П. Кожевників.

У днях 30 і 31 січня та 1 лютого праця Конгресу відбувалася в комісіях, де додатково було прочитано такі доповіді:

1. *Ідеологічна комісія*: "До головних засад націоналізму" — Ю. Вассиян; "Причини невдачі наших визвольних змагань" — С. Охримович; "Суверенна Україна та національна революція" — С. Ленкавський; "Основи українського націоналізму" — Д. Демчук; "Дві концепції" — Д. Андрієвський.

2. *Соціально-економічна комісія*: "Економічні взаємини між Україною і Росією в СРСР" — В. Богуш; "Уваги до економічної політики України" — О. Бойдуник; "До морської політики України" — Я. Герасимович.

3. *Військова комісія*: "Військова справа" — полк. Є. Коновалець; "Військова політика України" і "Справа інтервенції" — ген. М. Капустянський; "Проблема морської оборони України" — Л. Костарів.

4. *Політична комісія*: "Революція національна і пролетарська", "Проблема сталого миру на Сході Європи й Україна" та "Національна революція на Західніх Землях України" — Л. Костарів; "Проблема майбутнього державного устрою України" — С. Нижанківський; "Політичне становище в Західній Україні" — С. Чучман; "Закарпаття" — Р. Ярій; "Політичне становище на Буковині та Басарабії" — Ю. Руденко.

5. *Культурно-освітня комісія*: "Шкільна політика" та "Література й мистецтво України" — М. Загривний.

6. *Організаційна комісія*: "Проект устрою ОУН" — П. Кожевнік; "Уваги до статуту організації націоналістів" — О. Бойдуник; "Уваги до статуту ОУН" — Л. Костарів.

Усього на пленумах і на засіданнях комісій було прочитано 40 доповідей. (З цього числа тільки доповідь Ю. Вассияна була ще перед Конгресом надрукована на сторінках "Розбудови Нації"). Доповіді, впарі з висновками та проектами резолюцій із даного питання, були задалегідь роздані всім учасникам Конгресу.

На засіданні ідеологічної комісії розпочалася полеміка, що опісля перенеслася частково і на кінцеве пленарне засідання під час ухвалення ідеологічних концепцій. Юліян Вассиян, Степан Ленкавський і Степан Охримович обстоювали філософічно-ідеалістичні основи українського націоналізму, вирости з ідеалістичного світогляду українського народу, теоретично сформульовані в писаннях Миколи Міхновського і Дмитра Донцова. Іншу концепцію заступали Д. Андрієвський і Д. Демчук, що намагались включити до ідеології українського націоналізму елементи матеріалістичного світогляду. Перемогла перша концепція.

На пленарному засіданні в дні 2-го лютого зроблено підсумки праці окремих комісій, ухвалено Постанови Конгресу та Устрій Організації Українських Націоналістів. Останнього дня Конгресу, 3-го лютого, обрано керівні органи ОУН. Головою Проводу Українських На-

Евген Коновалець

ціоналістів вибрано одноголосно полк. Є. Коновальця. На його пропозицію, затверджено такий персональний склад Проводу: М. Сціборський, В. Мартинець, П. Кожевників, Д. Андрієвський, Ю. Вассиян, ген. М. Капустянський (Низола), Д. Демчук і Л. Костарів. Головним Суддею іменовано одноголосно Я. Дуба, а Головним Контрольним — доц. Я. Моралевича.

Після обрання його Головою Проводу, полк. Є. Коновалець перебрав даліше ведення Конгресу.

На закінчення Конгресу полк. Є. Коновалець виголосив промову, в якій сказав, між іншим, таке:

"Як знаєте, Мої Друзі, я не є приятелем гомінких слів...

"Я не знаю, чи і наскільки нам пощастить розвинути діло, за яке ми ось тут прийнялися. Це залежатиме від праці, зусиль, послідовности і жертвенности нас усіх. І це залежатиме від того, наскільки ми нашу справу зуміємо зробити зрозумілою всьому українському громадянству. Отже, сьогодні ще надто швидко казати, що, покликаючи до життя нашу Організацію, ми вже тим самим довершили велике діло, або що наша Організація обов'язково призначена бути великою. Але одне знаю напевно: доба, в якій живемо, безмірно велика. Це одна з тих революційних епох, які протягаються на цілі десятиліття, і в якій кується новий світ і нова людина. У великій світовій драмі наших днів ми маємо до вибору: або бути творцями, або жертвами історії...

"Сьогодні ми покищо тільки окреслили наші завдання і прийняли добровільні зобов'язання. Але це ще не осяг. Бож мусимо собі ще раз коротко узмисловити і величину цього нашого зобов'язання: мобілізуючи і спираючись на широкі народні маси, мусимо, ведучи їх, боротися і добитися віднови Самостійної Соборної Української Національної Держави на всіх просторах життя українського народу. Як учить нас досвід цілих українських поколінь, можемо цього досягнути тільки революційними, ніколи ж еволюційними, шляхами.

"Спротиви, які зустрінемо на нашому шляху, будуть велетенські. Бож віднова Соборної Української Держави сама собою одназначна з ліквідацією московської імперії, як і польського історичного імперіялізму, спричинить таку докорінну перебудову цілого Сходу Європи і великої частини Азії, що це з konieczности вплине не менш глибоко й на політичний вигляд всієї решти світу...

"Чи можемо пориватися на такі великі діла? Чи ми, як колек-

тив, і кожен з нас, як одиниця, — маємо в собі цю міру і цей формат, щоб відповісти прийнятому зобов'язанню? Цього свідочтва ми не можемо виставляти самі собі: його виставить нашої Організації щойно пізніше твердий іспит самого життя. Завжди це є мужі, що творять історію. Хочу вірити, що завдання, які в нашій програмі ми собі накреслили, зуміємо, як мужі, виконати. Тільки в тому випадку вільно буде сказати, що дата створення нашої Організації зарахується будучими істориками, як одна з переломових, творчих і позитивних дат на тисячолітньому шляху життя Української Нації".

Конгрес закінчено 3-го лютого 1929 р., о 1-й год. по полудні.

СКОРОЧЕННЯ

ПУН — Провід Українських Націоналістів
ЛУН — Легія Українських Націоналістів
ГУНМ — Група Української Національної Молоді
УВО — Українська Військова Організація
УСС — Українські Січові Стрільці
УНР — Українська Народня Республіка
СУНМ — Союз Української Національної Молоді

Про відбуття Конгресу Українських Націоналістів та про покликання ним до життя Організації Українських Націоналістів повідомлено українське громадянство окремою відозвою такого змісту:

ВІЛ КОНГРЕСУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Боротьба Української Нації за незалежність у рр. 1917-20 скінчилася поразкою. Поневолення України змінило лише форму. Кількість окупантів української землі збільшилася.

Але в огні боротьби вибуяло в українському народі незламне прагнення волі й остаточно оформився ідеал Незалежної Соборної Української Держави, який серед тяжких обставин сучасности владно кличе Українську Націю до продовження боротьби аж до остаточної перемоги.

Цей ідеал ліг в основу нового українського світогляду й нового творчого чину, — в основу українського націоналізму.

За короткий час націоналістичний рух перейшов внутрішнє організаційне оформлення. Слідом за стихійним постанням численних угруповань українських націоналістів, що провадили діяльність без спільної керми й пляну, Конференція Українських Націоналістів 3-7 листопада 1927 року покликала Провід Українських Націоналістів. У

тісній співпраці з поодинокими націоналістичними групами, Провід підготував і скликав 27 січня — 3 лютого 1929 р. Конгрес Українських Націоналістів, в якому взяли участь представники з різних українських земель і чужини.

Конгрес покликав до життя й чину Організацію Українських Націоналістів, що має охопити всі існуючі націоналістичні групи, та ухвалив головні засади українського націоналізму.

Маючи за мету відновлення, впорядкування, оборону та поширення Незалежної Соборної Української Національної Держави, українські націоналісти змагатимуть до зібрання творчих сил унутрі нації та до зміцнення її відpornости назовні.

Тільки повне усунення всіх окупантів з українських земель відкріє можливості для широкого розвитку Української Нації в межах власної держави. Відкидаючи орієнтації на історичних ворогів Української Нації, але будучи в союзі з народами, які вороже відносяться до окупантів України, національна диктатура, що витвориться в бігу національної революції, забезпечить у тяжкий час боротьби силу Української Держави.

Щойно після відновлення державности, національна диктатура перейде, через участь у владі провідної верстви, до створення законодавчих органів, на засаді представництва всіх організованих суспільних верств з узглядненням відмінностей окремих земель, що ввійдуть до складу Української Держави.

Місцеве самоврядування буде основою адміністративного устрою впорядкованої Української Держави, на чолі якої стоятиме покликаний представницьким органом голова держави.

У своїй зовнішньо-політичній чинності Українська Держава стрітиме до досягнення меж, що охоплюватимуть всі українські етнографічні терени й забезпечуватимуть їй належну господарську самовистачальність та стратегічну відборонність.

В основу внутрішньо-політичної діяльності ляже забезпечення духових потреб і матеріального добробуту населення та збільшення національного добра шляхом розбудови всіх галузей народного господарства.

Визнаючи в засаді право приватної власности, державна влада ствердить законом, переведене на Сході України вивласнення поміщицьких земель без викупу, поширить силу того закону на інші українські землі, удержавить ліси та обмежить право вільної продажі землі.

Держава дбатиме про розвиток сільсько-господарської виробности шляхом підтримання середнього селянського господарства, сільсько-господарської кооперації та промисловости.

Упромисловлення України буде переводитися на основі приватної

ініціативи поруч удержавлення підприємств, що мають значення для оборони й нормального розвитку країни.

Вільна торгівля поруч державних монополій на виробі удержавлених підприємств і на галузі перевозу ляже в основу торговельної політики. Система мит і торговельних договорів охоронятиме національне господарство.

Єдиний, рівномірний і поступовий, безпосередній податок, при обмеженій кількості посередніх податків, забезпечуватиме державні фінанси.

Співпрацю всіх виробничих верств Української Нації досягне державна влада регулюванням взаємовідносин поміж суспільними групами зокрема між капіталом і працею, на засадах волі праці, права коаліцій і вільних умов працівників і працедавців. Разом з цим, буде затверджений восьмигодинний день праці із скороченням його в міру витворення сприятливих умов та заведене загальне соціальне забезпечення.

Переводячи засадничо відділення церкви від держави, влада співпрацюватиме з церквою у справах духового виховання населення на підставах християнізму.

Обов'язкова, безплатна, державна школа, разом з приватними освітніми установами, перебере на себе виховання українського народу в національно-державному дусі та піднесе рівень української культури й цивілізації.

Єдина, регулярна армія і фльота, збудовані на підставі загальної обов'язкової повинности, разом із територіяльними козачими частинами, оборонятимуть Українську Державу.

Визнаючи ці засади, Організація Українських Націоналістів про- тиставляється всім партійним і класовим угрупованням (у час визвольної боротьби — Ред.) і буде стреміти, через опанування цілого українського життя на всіх землях України й на чужині, до найширшого розгорнення української національної сили та до забезпечення великій Українській Нації відповідного місця серед інших державних народів.

За Президію:

Микола Сціборський
голова

Володимир Мартинець
секретар

З ПОСТАНОВ ВЕЛИКОГО ЗБОРУ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

що відбувся в днях 28. 1. до 2. 2. 1929 р.

1. 1. Український націоналізм є духовий і політичний рух, що зродився з внутрішньої природи Української Нації в час її зусильної боротьби за підстави і цілі творчого буття.

2. Українська Нація це вихідне положення кожної чинности та метове назначення кожного прямування українського націоналізму.

3. Органічна зв'язаність націоналізму з нацією є фактом природного порядку і на ньому основане ціле розуміння істоти нації.

4. Нація є найвищий тип органічної людської спільноти, що при найбільшій своїй психологічній та суспільній зрізничкованості має свою одну внутрішню форму, витворену на ґрунті подібного природного положення, спільного пережиття історичної долі та невинного стремління здійснитися в повноті силової натури.

5. Внутрішня форма нації є основний чинник її динамічного тривання і разом з цим принцип синтетичного формування, який дає життю нації на протязі її історичного розвитку суцільну духову окресленість, зазначену в різних її конкретно-індивідуальних виявленнях. У тому означенні внутрішня форма — це є ідея нації, що основує та вможливує її історичне ставлення.

6. Історичне ставлення — цей наглядний вираз постійної актуальности національної ідеї — вказує на безглядний ідеал нації, який полягає в її стремлінні, втриматися в системі світової дійсности в ролі безпосередньо-чинного підмету з найширшою сферою впливу на оточення.

7. На шляху до власного самоздійснення в формі найбільшої інтенсивности історичного значення, ідея чисельно збільшує запас своїх біо-фізичних сил на поширеній рівночасно територіяльній базі; у цьому відношенні відбувається в ній процес постійного переформлювання різних етнічних первнів у синтезу органічної національної єдности; з погляду цієї своєї чинности нація все знаходиться в стані власного росту.

8. Найвидатнішим силовим засобом росту нації є її духова тугість, узмисловлена в витворених вартостях культури, що — з одного боку — затісняють внутрішню спільність нації, а з другого — простелюють їй шлях відосереднього впливу на оточення. Культура не є тільки чинником національної окремішности та її відпорности назовні, але першим з-поміж чинників безпосереднього зазначення на оточенні духової сили нації, за яким з тимбільшим успіхом наступає цивілізаційне і політично-господарське його опанування.

9. Умовою, що забезпечує нації тривалу активну участь у світовому середовищі, є найбільш пристосована до всебічних інтересів національного життя політична організація, якою є суверенна держава.

10. Держава є зовнішньою формою такої взаємочинности всіх ді-

ючих сил нації, яка відповідає основним її якостям і в той спосіб уможливи́ває нормальний її розвиток у всіх можливих виявленнях; держава — це стан кожночасної окресленості нації формою організаційного співвідношення сил, замкнених в органічну цілість — систему, відмежовану назверх, як самостійна збірна одиниця.

11. Через державу стає нація повним членом світової історії, бо що лиш у державній формі свого життя вона посідає всі внутрішні і зовнішні ознаки історичного підмету.

12. Державна форма життя найвимовніше потверджує конкретне змістовлення чинного характеру національної ідеї, а тому першим природним стремлінням нації є прикрити межі своєї державної виконності з цілим краєвидом свого етнічного розпросторення, щоб таким чином державно оформити цілий свій фізичний організм — цю найважливішу елементарну підставу своєї будучности.

13. Для Української Нації в стані її політичного поневолення начальним постулятом є створення політично-правної організації, означеної Українська Самостійна Соборна Держава.

14. Для створення, закріплення і розвитку держави необхідна є засаднича умова: щоб держава була висловом національної істоти у спосіб найбільш творчої видаїности всіх складових органів нації, отже виявляла систему організованої їх взаємочинности на засаді інтегралізму суспільних сил з їх правами і обов'язками, відповідно до їх значення в цілості національного життя.

15. Український націоналізм висновує для себе з провідних засад державної організації практичні завдання, підготовчі для здійснення державного ідеалу соборними зусиллями українців-державників, організованих на принципах: чинного ідеалізму, моральної своєзаконности, та індивідуального почину.

(.....)

IX. 2. Не обмежуючися в своїй діяльності на той чи інший терен, але змагаючи до опанування української національної дійсности на всіх українських землях та на чужих теренах, заселених українцями, Організація Українських Націоналістів нестиме політику всеукраїнського державництва без придавання їй партійного, класового, чи якого-небудь іншого суспільно-групового характеру.

3. Спираючись на творчі елементи українського громадянства та об'єднуючи їх вколо українського національно-державного ідеалу, Організація Українських Націоналістів ставить собі за завдання уздоровити відносини внутрі нації, викликати в українському народі державно-творчі зусилля, розгорнути українську національну силу на всю її ширину, і таким чином забезпечити великій Українській Нації відповідне місце серед інших державних народів світу.

(Петро Мірчук. НАРИС ІСТОРІЇ ОУН. Том I. 1968)

За весь час свого існування і дії, починаючи від установчого Великого Збору по сьогодні, Організація Українських Націоналістів ви-кристалізувала і розвинула базові засади своєї місії не лиш у площині визвольної боротьби українського народу, але й будівництва, захисту, закріплення та розвитку української нації і Української Самостійної Соборної Держави після її здобуття і становлення. Ці принципи та ідеали, якими ОУН завжди керувалася у своїй дії для досягнення на-званої мети є вистраждані історією української нації, створені у тися-чолітньому горнилі української системи світосприймання, традицій, духовості, соціально-економічної та політичної культури нашого на-роду.

Тому, переважаючи більшість постанов Першого ВЗ ОУН — як і уся багатюща визвольна і державотворча спадщина ОУН за 70 років її існування — залишаються далі акутно актуальними для України, держави, українського народу — особливо сьогодні. Остаточно *НЕ* чужі моделі, а то й ворожі "ізми", виведуть Україну з кризових ситуа-цій на чисті води й запевнять її відродження, розвиток і майбутнє про-цвітання — а процес українського національного самоздійснення ор-ганічним виразником якого у ХХ столітті став організований україн-ський націоналізм — ОУН — і його спадщина.

Українські державці повинні скористатися цим безцінним досві-дом, бо як навчав Тарас Шевченко, що лиш "У своїй хаті, своя правда і воля".

Редакція

ДЕРЖАВА КАРПАТСЬКА УКРАЇНА

У 60-РІЧЧЯ ПОСТАННЯ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

о. д-р Августин Волошин

Політичне становище Закарпаття

Українській Срібній Землі, званій у давнину Закарпатська Русь, або теж Закарпаттям, доля судила найраніше з усіх земель України попасти під чужу неволю і найдовше в ній пробути. А все ж таки навіть довгі віки ворожого гніту не змогли затерти українського характеру тієї землі, ні знищити підсвідомого відчуття національної приналежності в синів цієї землі. І коли 1 листопада 1918 року у Львові проголошено незалежність Західньо-Української Народньої Республіки, яка висловилася за з'єднання з Східними Землями України в одну єдину Українську Державу, то таку саму волю виявило на своїх з'їздах у Любовні (8. 11. 1918), в Сваляві (8. 12. 1918), в Сиготі (18. 12. 1918) і в Хусті (21. 1. 1919) й українське населення Закарпаття.

Однаке, поразка Визвольних змагань, а головню окупація Польщею Західніх Українських Земель, а Румунією Буковини, відрізала Закарпаття від матірнього пня українських земель. За такої вимушеної ситуації представники закарпатської еміграції в ЗСА склали з президентом Чехо-Словаччини Масариком договір про приєднання "Підкарпатської Руси" до Чехо-Словацької Республіки — на засаді найповнішої автономії. Цей договір потверджено постановами Міжнародної мирної конференції в Сан-Жермен 10 вересня 1919 року.

Але чехи, які стільки років боролися за свої національні права в Австро-угорській монархії, не виявили надто великого зрозуміння пошани національним правам українського автохтонного населення Закарпаття. Чеський уряд став розглядати українське Закарпаття як терен експансії чеського народу і з тією метою повів пляновий наступ чехізації, обсаджуючи всі важливіші адміністраційні посади чеськими урядовцями та чехізуючи шкільництво. Правда, на Закарпатті не було такого національного переслідування українців збоку чеської влади, як це робили на Східніх Землях України московські, а на Західніх — польські окупанти, однаке, денаціоналізаційна політика проводилася хоч "делікатно", але поступово, пляново й систематично.

Для послаблення сподіваного відпору з боку українців, чехи під-

тримували насамперед усе те, що підривало й послаблювало національну свідомість і національну єдність українського населення. З тією метою чехи не тільки що підтримували москвофілів, які спиняли й викривлювали національну свідомість закарпатських українців, а й зумисне спроваджували на Закарпаття московських білогвардійських емігрантів, які роздмухували різні "язичні", релігійні та політичні спори. Задля послаблення українців чехи підтримували також мадяро-фільських "карпаторосів", званих "мадяронами", які відкрито проповідували потребу приєднання Закарпаття до Мадярщини.

До того всього приєднувалися: важкий економічний стан країни, господарська відсталість, брак індустрії, архаїзм аграрних відносин та виснажування селянства лихварями. Одначе, не зважаючи на всі ці перешкоди, процес національно-політичного відродження закарпатських українців проходив чимраз міцніше й ширше. Помалу розбудовувалося українське шкільництво, творилися "Просвіти", друкувалися українські часописи, народжувалося модерне українське політичне життя, міцнішала рішучість у домаганні політичних прав.

Проте більшу увагу привернуло до себе Закарпаття щойно в 1938 році, коли почався наступ гітлерівської Німеччини на Чехо-Словаччину.

Потрясення, що його зазнавала Чехо-Словацька Республіка у висліді постанов Мюнхенської конференції про віддачу Судетів Німеччині, закарпатські українці використали для того, щоб разом із словаками поставити чехам рішучу вимогу про негайну перебудову республіки на засаді справжнього визнання найширшої автономії для Закарпаття і Словаччини. Чехи вперто відмовлялися визнати ті вимоги і щойно після резигнації Е. Бенеша з посту президента Чехо-Словаччини прем'єр ген. Сірови погодився визнати автономію для Закарпаття і Словаччини. Але, пробуючи зупинити реалізацію й тієї згоди, Сірови намагався викликати між закарпатськими українцями внутрішній фермент, уперто домагаючися, щоб на керівні посади в уряді автономного Закарпаття були призначені обидва провідники мадярської партії "карпаторосів": Андрій Бродій і Степан Фенцик. Дня 11 жовтня 1938 року Сірови затвердив перший уряд автономної, зфедерованої з Чехією і Словаччиною, Карпато-руської Держави в такому складі: Андрій Бродій — прем'єр, Юліян Ревай, д-р Едмунд Бачинський і д-р Степан Фенцик — заступники, о. д-р Августин Волошин і д-р Пешак — державні секретарі.

Не зважаючись тимчасово виступити з своїми імперіялістичними претенсіями до цілого Закарпаття, Мадярщина висунула часткові територіяльні вимоги. Вона знайшла підтримку в італійського, а згодом теж німецького урядів і представник Німеччини Ріббентроп та представник Італії Чіано т. зв. Віденським Арбітражем з 2 листопада 1938

МАНІФЕСТ

УРЯДУ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ ДО ВСІХ ГРОМАДЯН КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

Ми, Уряд Карпатської Русі,

яку велико-держави, що встановили остаточно границі дня 2 листопада 1938 р. у відн. назвали в природно

Карпатською Україною,

звертаємося в цю вирішальну хвилину з гарячим закликом до вас, браття і сестри.

Відірвання споконвічних наших городів ужгороду і мукачева від Карпатської України, це зраження нашої батьківщини. Але в цю важку хвилину пам'ятаймо те, що коштом тієї нашої рани здобуто українську державну самостійність. Ще важким удар, що стрів нас, не захитає нашої волі сповнити те велике завдання, яке оце поставила перед нами історія.

Супроти нового стану річей, столицю нашої країни переносимо з забраного ужгороду до хусту, до того міста, в якому 21 січня 1919 року проголошено перше бажання нашої самостійності.

Ми рішили взятися за історичний труд будови нашої обкровоєної, однак до самостійності піднесеної країни.

Мож вами ходять агенти чужих інтересів, що застрашують вас, що ми на нашія обкровоєні землі не зможемо жити, бо не буде з чого жити і на чім працювати. Та таке твердити може лише ваш ворог, що хотів би підчинити цю нашу землю пануванню тих фальшивих „приятелів“, що сьогодні забрали нашу прадідні міста, хоч ім ті міста непотрібні, ні не принесуть їм ніякої користі.

Ви повинні ще знати, що наші вороги хотіли забрати всі скарги нашої землі, які забезпечать нам краще життя.

До розбудови нашої країни маємо забезпечені умови, тобто капітал і працівні сили, що допоможуть вашій владі повести вас до кращої будучності.

Наша самостійна держава дає нам не тільки культурну і політичну свободу, але і забезпечує також для всіх нас хліб і працю. Вже цього року приступимо до будування нових доріг і залізниць. Закликаємо вас усіх, свідомих братів і сестер, щоб ви в початках нашої самостійності показали себе гідними свободи і помагали владі в розбудові нашої держави.

Хай пропадуть всіякі релігійні, язикові і класові спори, що їх до сьогодні викликували між нами вороги нашого народу.

Єдність нашого народу, спокій і порядок стануть найпевнішою запорукою скорого розвитку нашої держави.

Історія признає правду тим, що вміють за неї постояти. Тому постіймо і ми за свою правду. Для всіх наших дальших діл, які ми підприємемо у виконанні наших обов'язків, очікуємо твердого морального оперття населення Карпатської України і всього українського народу.

Боже нам допоможи сповнити наш відповідальний труд!

Ужгород, 3. XI. 1938.

Д-р Августин Волошин в. р.

Прем'єр - міністр.

року визнали за Мадярщиною південну смугу Закарпаття, з містами Ужгородом, Мукачевом і Береговом. Це був дуже важкий удар для карпатських українців. Довелося перенести столицю до невеличкого й комунікаційно дуже слабо пов'язаного з країною містечка Хуст. З окупованої мадярами території хлинула хвиля втікачів.

Не занехали своєї ворожої постави до українців і чехи. В січні 1939 року вони самовільно, не зважаючи на протест уряду Закарпаття, призначили міністром внутрішніх справ "Підкарпатської Руси" ген. Л. Прхалю, який прибув до Хусту і, спершись на відділи чеської армії, стаціонаровані на Закарпатті, заходився привертати стан чеської зверхности й тим довів до явного чесько-українського конфлікту.

Незалежність Карпатської України

Дня 12 лютого 1939 року відбулися всенародні вибори до автономного сойму "Підкарпатської Руси", які принесли величезну перемогу українському національному блокові, очоленому о. д-ром А. Волошином. 14 березня того ж року президент Чехо-Словаччини Гаха скапітулював перед Гітлером і на його вимогу зрікся самостійности Чехії та попросив про німецький протекторат над Чехією. Чехо-Словацька Республіка перестала існувати. На вістку про те уряд автономної "Підкарпатської Руси" через о. А. Волошина проголосив повну незалежність Закарпаття. Наступного дня 15 березня 1939 року вибраний всенароднім голосуванням парламент Закарпаття одноголосно потвердив вирішення уряду й оваціями схвалив Перший Закон новоствореної держави:

Закон ч. 1.

- 1. Карпатська Україна є незалежна Держава.**
- 2. Назва Держави є: Карпатська Україна.**
- 3. Карпатська Україна є республіка з президентом, вибраним Соймом Карпатської України на чолі.**
- 4. Державна мова Карпатської України є українська мова.**
- 5. Барва державного прапора Карпатської України є синя і жовта, причому барва синя є горішня, а жовта є долішня.**
- 6. Державним гербом Карпатської України є дотеперішній краєвий герб: ведмідь у лівім червонім півколі і чотири сині та три жовтні смуги у правому півполі і Тризуб св. Володимира Великого з хрестом на середньому зубі. — Переведення цього місця закону залишається окремому законодавцю.**
- 7. Державний гімн Карпатської України є: "Ще не вмерла Україна..."**
- 8. Цей закон обов'язує зараз од його прийняття.**

Внесок на затвердження цього законопроекту попередила коротка промова посла Михайла Брацайка, в якій він сказав:

"Світлий Соїме! По вчорашніх годинах, коли в головнім місті Карпатської України проливалася українська кров, обговорюємо сьогодні під гуки гарматних вистрілів Перший Конституційний Закон Карпатської України. По тисячолітній неволі наша земля стає вільною, незалежною та проголошує перед цілим світом, що вона була, є і хоче бути українською. І коли б нашої молодій державі не суджено було довго жити, то наш край залишиться вже назавжди українським, бо нема такої сили, яка могла б знищити душу, сильну волю нашого народу".

Законопроект затверджено однодушно оплесками і після цього, теж оплесками, на першого Президента Карпатської України обрано о. д-ра Августина Волошина. Головою Соїму Карпатської України був д-р Августин Штефан. З черги президент А. Волошин іменував уряд самостійної Карпатської України в такому складі:

Юліян Ревай — прем'єр і міністер закордонних справ, Степан Ключурак — міністер військових і хліборобських справ, д-р Юліян Брацайко — міністер фінансів, промисловости й торгівлі, Юрій Перевузок — міністер внутрішніх справ, д-р Микола Долинай — міністер здоров'я й соціальної опіки, Августин Штефан — міністер справ культів, шкільництва й освіти.

Карпатська Україна й ОУН

У територіяльно-організаційній схемі ОУН, випрацьованій і прийнятій Конгресом Українських Націоналістів у 1929 році, Карпатська Україна становила окрему організаційну одиницю, як одна з десятих країв, що на них поділено всю територію України. Згідно з цією схемою, там повинна була створитися окрема Крайова Екзекутива ОУН Закарпаття (КЕ ОУН З), безпосередньо підлегла ПУН-ові, а завданням якої було б zorganizувати мережу ОУН та повести, з допомогою тієї мережі, визвольно-революційну боротьбу проти окупанта, себто, проти чеської влади.

Одначе, несподівана смерть (1938 р.) полк. Євгена Коновальця перервала заплановану ним працю. А коли ж за кілька місяців пізніше на Закарпатті почалися бурхливі події, то поміж ПУН-ом під проводом полк. А. Мельника і провідними членами ОУН, які прибули на Закарпаття, прийшло до розбіжностей в оцінці ситуації й того, що в даний момент повинна робити ОУН.

Члени ПУН-у стали на становищі, що ОУН не повинна ангажуватися в події на Карпатській Україні в тому напрямі, щоб там доводити до якихось революційних дій, бо, як думали ті члени:

"Ми стоїмо напередодні великих і основних вирішень, які охоплять не тільки центральну Європу, а й цілий світ, і в такій ситуації, де проти себе виступлять гіганти, ми мусимо вибрати орієнтацію на одного з них. ПУН такий вибір, який єдино був можливий, зробив. Наша акція на Закарпатті виразно йде проти тенденцій німецької політики і ми не можемо собі дозволити на люксус "війни" з могутньою Німеччиною. ПУН мусить вести консеквентно політику "незацікавлення", бо такі є вимоги вищої раси". (О. Волянський: "Розлам в ОУН — його причини і наслідки". "Вісник", квітень 1948.)

На цілком іншому становищі стала група "крайовиків", що її творили колишні члени КЕ ОУН на ЗУЗ — Іван Габрусевич-"Джон", Михайло Колодзінський-"Гузар", Зенон Коссак-"Тарнавський", Роман Шухевич-"Щука", Олекса Гасин-"Лицар" та провідні члени мережі ОУН на західноукраїнських землях: сотн. Осип Карачевський-"Свобода", сотн. Гриць Барабаш-"Чорний" Осип Линда, Іван Бутковський-"Гуцул", Євген Врецьона-"Волянський", Юрко Лопатинський-"Калина". Вони вважали, що революційна і націоналістична організація, якою є ОУН, мусить керуватися тільки українською расією і не оглядатися на те, чи наша дія подобається якійсь сторонній силі, чи ні. Діючи по лінії інтересів нації, треба керуватись не тимчасовими труднощами чи невгодами, а широкою перспективою майбутнього. Якщо йдеться про піднесення національної свідомості мас на Закарпатті, то немає сумніву, що активна революційна боротьба, в якій візьмуть участь ті маси, прискорить процес відродження національної свідомості.

Організування збройної сили: Карпатська Січ

Прибувши на Закарпаття, згадана група членів ОУН із ЗУЗ відразу почала організувати власну збройну силу. Вибух відкритого чехо-німецького конфлікту вліті 1938 року кожній політично грамотній людині вказував, що справа не тільки в німецьких претенсіях до Судетів, а що вже найближчим часом прийдуть події, які докорінно потрясуть Чехо-Словацькою Республікою. Заступаючи вимогу, щоб Закарпаття у тих майбутніх подіях проголосило свою державну самостійність як Карпатська Україна, група членів ОУН добавала потребу творення збройної сили, яка стала б на кордонах тієї держави в оброні її самостійності.

4 вересня 1938 року в Ужгороді відбувся політичний конгрес, скликаний Першою Центральною Радою, з участю понад тисячі делегатів з усього Закарпаття. Цей конгрес використали члени ОУН для того, щоб відбути окремі наради молоді й організувати напів-

мілітарну організацію, яка стала б зав'язком власної, української армії. Приблизно двісті представників молоді Закарпаття, що взяли участь у нараді, з захопленням прийняли той плян і ще того самого дня створено Українську Національну Оборону — УНО й обрано її центральний провід у складі: Василь Івановчик — голова, Іван Рогач — заст. голови й організаційний референт, Степан Росоха — секретар, Дмитро Климпуш, Юрій Шпилька, Іван Коперльос, о. Ю. Станинець, Василь Шадей, Лука Чешок і Василь Деха — члени проводу. Завдання цієї організації було зформульоване в резолюціях: "Об'єднання української молоді та молодих духом людей (створено) для оборони українських природних прав і для спільного наступу на ворожі позиції серед українського населення".

Після цього приступлено до розбудови УНО на всіх території Закарпаття. Очевидно, що націоналісти, які прибули з західноукраїнських земель, вели тільки технічну працю, залишаючи очолювання мережі УНО представникам місцевого українського населення. При центральному проводі Української Національної Оборони створено військовий штаб, що його очолили: полк. Аркас, полк. Стефанів і сотн. Клименко.

В жовтні 1938 року, коли до Ужгороду прибув, як представник ПУН, Ярослав Барановський, місцеві організаційні чинники, з його доручення, перебравли в свої руки твердшу контролю над УНО. Після реорганізації центрального проводу УНО пост голови перебрав Степан Росоха, його заступником став Іван Рогач, Василь Деха секретарем, Василь Івановчик організаційним референтом, інж. В. Гелетка скарбником.

Тим часом 2 листопада 1938 року прийшло вирішення т. зв. Віденського Арбітражу, на підставі якого південну смугу Закарпаття віддавалося мадярам. Це був несподіваний удар для українців, що викликав серед керівників українського політичного життя на Закарпатті загальне замішання й розгублення, бож централею всіх українських організацій та осідком уряду т. зв. Підкарпатської Руси був Ужгород, що його тепер треба було віддати мадярам. На першу вістку, про згадане вирішення мадярські та мадяронські елементи в Ужгороді, підсилені прибулими з Мадярщини саботажниками, підняли голови й серед населення міста вибухла паніка, яка захопила собою теж українські офіційні чинники.

За такої ситуації група націоналістів виступила з ініціативою, щоб опанувати панічні настрої. Оформившись, як перша чота Української Національної Оборони, під командою полк. М. Колодзінського- "Гузара", вони з власного почину зайняли головний будинок Крайового Уряду, де приміщувалися всі державні установи, і під охороною зброї розпочали плянову евакуацію державного майна. Цим рішучим вчин-

ком уможливлено теж евакуацію тієї частини українського населення, яке лякалося мадярських репресій.

Здобуту своєю ініціативою пошану серед загалу закарпатських українців і серед їх провідного активу, гурт націоналістів використав для того, щоб уже відверто приступити до організування військових відділів. Тож зразу після евакуації уряду й центральних установ Закарпаття до нової столиці Хусту реорганізовано Українську Національну Оборону на військовий лад: введено обов'язкове обмундирування й озброєння, військову організаційну схему та військову дисципліну. Разом із цим проведено потрібні персональні зміни в команді й змінено саму назву УНО на Організацію Національної Оборони "Карпатська Січ" — ОНОКС, популярно — Карпатська Січ.

До складу Команди Карпатської Січі ввійшли: Дмитро Климпуш — комендант, Іван Роман — його заступник, Іван Рогач — генеральний писар та Степан Росоха — референт преси й інформації та зв'язковий з урядом Карпатської України. Генеральний Штаб Карпатської Січі творили: полк. Михайло Колодзінський-"Гузар" — шеф штабу, пор. Роман Шухевич-"Шука" та чот. Зенон Коссак-"Тарнавський" — помічники шефа штабу, пор. Осип Карачевський-"Свобода", пор. Гриць Барабаш-"Чорний", пор. Юрко Лопатинський-"Калина" та чот. Євген Врецьона-"Волянський" — члени. Всі вони тоді виступали під псевдами тому, що проти них, як проти польських громадян, польський уряд міг повести якусь політичну акцію дипломатичним шляхом перед празьким урядом і тим комплікувати становище уряду Закарпаття.

Організування власної армії населення Закарпаття прийняло з захопленням і незабаром організаційна мережа Карпатської Січі охопила всю країну. Але не легкими до розв'язання стали тоді проблеми зброї, обмундирування і забезпечення харчами. Дня 4 грудня 1938 року в Хусті відбувся перший з'їзд. Перед урядом Закарпаття, очоленим о. д-ром А. Волошином та представником ПУН-у ген. Курмановичем продефілювало десять тисяч січовиків. У дефіляді взяв участь також відділ січовичок під проводом Степанії Тисовської.

Зброю для Карпатської Січі повинна була видати військова влада Чехо-Словаччини. Одначе, чеський уряд і чеська армія були проти творення окремих українських військових відділів, цілком слушно лякаючись, що це зміцнить уряд Підкарпатської Руси в його прямуваннях до цілковитої самостійности Закарпаття. Заходи уряду Закарпаття, щоб Карпатська Січ одержала зброю, амуніцію й обмундирування зі складів чехо-словацької армії, не увінчалися успіхом і про все те треба було подбати іншими засобами.

Вже в листопаді 1938 року штаб Карпатської Січі під проводом полк. М. Колодзінського-"Гузара" випрацював докладний план орга-

нізування військової сили Закарпаття власними засобами. Згідно з тим пляном, базою для творення війська повинні були бути західньо-українські землі, звідкіля нелегальним шляхом прибували б насамперед колишні старшини УГА та Січових Стрільців і ті українці молодшого покоління, які здобули військовий старшинський вишкіл у польській армії, а далі охотники рядовики; економічні українські установи на ЗУЗ повинні були дати фінансові засоби, підсилені масовими збірками серед українського населення, а ПУН мав подбати про організування зброї з-за кордону. Решту зброї й аmunіції треба було, як передбачувалося пляном, здобути у відповідну хвилину через роззброєння чеських військових станиць та захоплення всіх військових складів на території Закарпаття.

Цей плян передано через д-р Ольжича-Кандибу для затвердження ПУН-ові, а пор. Роман Шухевич негайно виїхав нелегальним шляхом до Львова, щоб тут провести розмови з відповідними українськими чинниками. В "Молодій Громаді", комбатантській організації колишніх старшин Січових Стрільців та Українських Січових Стрільців, а також в українських економічних установах у Львові Роман Шухевич зустрів повне зрозуміння й запевнення належної допомоги: економічні установи обіцяли фінансові засоби потрібні для повного військового виряду п'ять до шість тисяч вояків.

Однак, прикра несподіванка перекреслила всі пляни й заходи. ПУН передав полк. М. Колодзінському заборону реалізувати його плян. Карпатська Січ мусіла задовольнятися тією зброєю, що її вдалося роздобути або завдяки знайомствам, або силою захопити в поліційних чеських станицях.

А тим часом події в Чехо-Словацькій Республіці швидко досягли своєї кульмінаційної вершини. Вона прийшла в половині березня 1939 року.

"Українські націоналісти ніколи не капітулюють!"

У березні 1939 року прийшов остаточний наступ Гітлера на Чехо-Словаччину. 13 березня Гітлер дав чеському уряду ультиматум з вимогою капітуляції. 14 березня президент Гаха зголосив Гітлерові капітуляцію та передав Чехію й Моравію під німецький протекторат; того самого дня словацький парламент проголосив державну незалежність Словаччини, а о. д-р А. Волошин, як прем'єр уряду Підкарпатської Руси, проголосив незалежність Закарпаття, як окремої самостійної держави. Чехо-Словацька Республіка перестала існувати.

Ця хвилина ліквідації Чехо-Словацької Республіки була для мадярів гаслом до збройного виступу проти Карпатської України, на який вони підготовлялися від самого початку чесько-німецького конфлік-

ту. Вже на початку березня розвідка Карпатської Січі повідомила про концентрацію мадярської армії на кордонах Карпатської України, а при повідомленні про німецький ультимат мадярське радіо оголосило, що уряди гітлерівської Німеччини й фашистівської Італії погодилися на прилучення Карпатської України до Мадярщини. На вістку про це, командування Карпатської Січі зажадало від уряду Підкарпатської Руси зброї для відділів Січі, які повинні негайно відійти на українсько-мадярський кордон для оборони його перед мадярами. Прем'єр уряду о. А. Волошин звернувся в тій справі до коменданта чеських військових залог на Закарпатті ген. Прхалі та до комендантури чеської жандармерії. Комендантура жандармерії виконала доручення українського прем'єра, а ген. Прхалю відмовився видати зброю.

Дня 14 березня 1939 року, коли відділи Карпатської Січі почали озброюватися зброєю від чеської жандармерії, щоб відійти на кордони країни, ген. Прхалю несподівано дав наказ чеському війську роззброїти січовиків. Чеські військові відділи оточили будинок Головної Команди й Штабу Карпатської Січі "Січову Гостиницю" і, коли їхнє домагання капітулювати січовики відкинули, чехи під командуванням Прхалі почали обстрілювати будинок, при чому в бій введено також танки й гармати. Озброєні тільки рушницями, невеликою кількістю скорострілів і ручних гранат, січовики під особистим командуванням М. Колодзінського поставили ворогові твердий спротив.

Гук бою заалармував околицю і з поблизу сіл стали напливати відділи січовиків на допомогу своїй Команді. Рішучий і успішний спротив заскочив чехів; ген. Прхалю припинив наступ і проголосив нейтральність чеських військових залог у Карпатській Україні під час еventуальної українсько-мадярської війни, однак, й надалі відмовився передати українцям зброю.

Того самого дня, вранці 14 березня 1939 року, почався дбайливо підготований наступ 40-тисячної мадярської армії проти Карпатської України вздовж її південного кордону. Перші, розвідувальні відділи мадярської армії зустріли спротив оборонців Срібної Землі, який примусив їх завернутися на мадярську територію. Та після перших пробних боїв у наступ пішла вся сконцентрована на кордоні маса мадярських військ, підтримана важкими гарматами, танками і літаками.

Мадяри та їхні союзники поляки були впевнені в свою цілком легку перемогу. Вже 15 березня польський уряд вислав на кордон своїх представників і через радіо заповів передачу зустрічі на "польсько-мадярському кордоні" (на колишньому польсько-чеському на українських землях Карпат) представникові Польщі з представниками "переможної мадярської армії".

Однак, польська делегація даремно ждала "зустрічі" протягом цілого тижня, а польська шовіністична вулиця — біля радіоапаратів,

бажаючи почути, як відбуватиметься "радісна зустріч" з мадярськими "братанками". Увесь тиждень мадярська 40-тисячна армія мусіла зводити важкі бої й тільки з найбільшим зусиллям, п'ядь за п'яддю, здобувала карпатську землю.

Дня 14 березня, як тільки перервалися українсько-чеські бої, шеф Штабу Карпатської Січі полк. М. Колодзінський видав наказ провести загальну мобілізацію до рядів Січі. Наказ виконувано скрізь, по всіх території Карпатської України. Відділи Січі роззброювали станиці чеської поліції, жандармерії та "Державної Охорони", і з їхньою зброєю поспішно маршували на південь, щоб загородити дорогу мадярським ордам. Юні Січовики виявляли подивугідну відвагу й посвяту. В'язанками гранат вони знешкідлилювали мадярські танки, а відібраними від ворога гарматками зістрілили кілька літаків.

15 березня вечором до Хусту прибув спеціальний посол мадярського уряду, який передав президентові Волошинові вимогу Мадярщини без бою віддати Мадярщині Карпатську Україну. Німецький консул із свого боку запросив до себе представників Головної Команди Карпатської Січі й порадив їм негайно капітулювати, бо в даній ситуації, коли на окупацію Карпатської України мадярами погодилися Німеччина й Італія, всякий спротив є безвиглядний. У відповідь на це німецький консул почув від полк. М. Колодзінського-"Гузара" такі слова:

"В словнику українського націоналіста немає слова "капітулювати". Сильніший ворог може нас у бою перемогти, але поставити нас перед собою на коліна — ніколи!"

Це була гідна відповідь українського націоналіста. І це був перший відкритий спротив плянам і "порадам" Гітлера й гітлерівської Німеччини.

Геройський, твердий спротив Карпатської Січі, як армії Карпатської України, мадярським напасницьким ордам голосним відгомом відбився по всьому світі, скрізь викликаючи зацікавлення, симпатії до героїчних оборонців і здивування з мужности українського народу. Зі сторінок світових газет зникли архаїчні назви "Прикарпатська Русь" чи "Мадярська Русь", уступаючи місце властивій назві — Карпатська Україна, яка несла всім роз'яснення, що Закарпаття — це ані "нічия" земля, ані "земля без імени", ані теж країна якогось окремого "мадяроруського" чи "карпаторуського" племені, але — частина України, а її населення — частина українського народу. У вогні геройської боротьби за волю Карпатської України автохтонне населення перероджувалося, скидало з себе тавро вікової неволі, ставало гідною частиною великої Української Нації.

Навіть польська преса, що засліплена ненавистю до всього українського, лайкою і зневагою обкидала українських самостійників на

Закарпатті, змінила свою думку, заскочена мужньою поставою українців. **"Век Нови"** з 24 березня 1939 року, дивуючись, що другого тижня після вмаршу мадярської армії в Карпатській Україні все ще йдуть завзяті бої, писав:

"На Закарпатській Україні в цю хвилину постає нова легенда..."

А "Меркуриюш Польські" (ч. 15) визнав:

"На шпальтах Меркуриюша ми виступали з цілою безоглядністю проти "Закарпатської України"... Мусимо, однак, чесно сказати, що в обличчі останніх подій маємо більшу пошану до українців, ніж до чехів і словаків. Які б там не були і хто б там не були ті "січовики", а все таки ті люди не скавували, не склали зброї, але билися в найтяжчих політичних і стратегічних умовах... Якщо б я стояв на чолі сотні мадярської піхоти, я на власну відповідальність наказав би віддати почесну сальву над трупами поляглих українців".

На першій лінії мадярського наступу, в районі Перечина, бої тривали протягом цілого тижня. Приспішити перемогу мадярам допомогли щойно поляки, які через Ужок вислали свої озброєні диверсійні відділи й заатакували українських оборонців з другого боку. На інших лініях мадярського наступу бої тривали куди довше. Невеликі партизанські загони (пор. Тащинця на Воловеччині, пор. Миколи Крупи в районі Рахова) протрималися до зими 1939/40 року.

На столицю Карпатської України Хуст мадяри почали наступ з Берегова через Іршаву ранком 14 березня, а від 2-ої години ранку 15 березня теж другим шляхом через Севлюш, кинувши, з престижєвих мотивів, особливо великі сили — крім піхотних відділів, теж панцерні з'єднання, важку артилерію й летунство, бо хотіли "за кілька годин" перемаршувати невелику віддаль у 50 кілометрів і захопити столицю. Однак, на обидвох шляхах вони зустріли несподівано міцний спротив і щойно після двох днів важких боїв змогли підступити під Хуст, а ввечері 16 березня увійти до міста. Оборonoю столиці особисто керував полк. М. Колодзінський. Відступивши з Хусту, січовики продовжували ставити спротив ворогові. В бою з переважаючими силами мадярів під Буштином загинув шеф штабу армії Карпатської України полк. Михайло Колодзінський і його помічник чот. Зенон Коссак.

Назагал у боях з мадярськими напасниками полягло тоді п'ять тисяч синів Срібної Землі та кількaсот їхніх братів з другого боку Карпат, які поспішили на допомогу. Про велетенське значення цієї великої жертви слушно писав львівський **"Вісник"** (1939, книжка 4):

"Геройські" земляки "славного" Белі Куна, що кинули на вагу подій велику збройну потугу 10-мільйонної держави в її спорі з півмільйоном тих, кого звали "мізера плебс" — зазнали страшеного розчарування. Многі думали, що те, що твориться в Хустрі, в Сваляві, в Севлюші — це оперетка. Що вистачить остерігавчого дзвінка, щоб спустилася завіса. Чи ж не так ста-

лося в Празі? "Геройські" земляки Белі Куна обіцяли їм автономію з Фенциками і Бродіями. Протектори теж радили вступити в переговори... Всім тим намовам і спокусам, всьому страхіттю подій, коли з грюкотом валилися довкола держави, — закарпатські українці плюнули в лице. Це була відповідь, подібна до відповіді Камброна під Ватерльо. Замість очікуваної оперети або капітуляції, здивований світ нагло побачив щось таке, перед чим мимоволі кожний мусів зняти капелюха...

"Так! Цей "безнадійний опір" — всім, крім спідлених душ, довів, що ідея, за яку билися і гинули січовики, не є нічия "інтрига". Що раса, в обороні якої вони стали на безвиглядну боротьбу, — проти чужих наказів, просьб і грозьб, проти договорів і трактатів, — що ця раса потрапить не підчинятися дійсності, лише сама творить нову. Потрапить — навіть серед гамору великих історичних потрясень — так піднести свій голос, щоб його почув світ".

Участь і роля ченів Організації Українських Націоналістів у подіях, які відбулися на Карпатській Україні, — це одна з найсвітліших сторінок історії ОУН. У переломову хвилину життя тієї найменшої і найбільш призабутої частини української землі Організація Українських Націоналістів мужньо взяла на себе ролю ініціюючої й унапрямуючої самостійницької сили та завдання нести головний тягар організування збройного спротиву наїзникові. Всі ці свої завдання вона гідно виконала. Бож саме кадри провідних членів ОУН були організаторами збройної сили Карпатської України, це ж вони зуміли опанувати розгубленість після втрати Ужгороду, зорганізувати належний спротив чеським військовим відділам, що плянували роззброєння Карпатської Січі в ту хвилину, коли мадьяри почали переходити кордон, і геройський спротив мадярській армії, ставши на передовій лінії оборонців. Це ж саме представники ОУН — полк. М. Колодзінський-"Гузар" і чот. Зенон Коссак-"Тарнавський" були тими, хто відкинув вимогу Гітлера, і гордо заявили, що українські націоналісти в жодній ситуації капітулювати не вміють і жертвою свого життя в нерівному бою довели, що їхня заява не була голослівною фразою. Це ж, урешті, під проводом ОУН сини Срібної Землі, здавалося б, покірні мученики, відважно пішли на лицарський змаг, щоб показати світові свою готовість боротьби за волю.

(Петро Мірчук.
Нарис історії ОУН. 1968)

ГОВОРІТЬ СТЕПАН БАНДЕРА

У 90-РІЧЧЯ НАРОДЖЕННЯ І 40-РІЧЧЯ СМЕРТІ ПРОВІДНИКА ОУН СТЕПАНА БАНДЕРИ

МОЇ ЖИТТЄПИСНІ ДАНІ

Частина автобіографії, написана в квітні 1959 року й призначена для американського генерального консульства в Мюнхені, де Ст. Бандера безуспішно намагався одержати американську візу для поїздки до ЗСА.

Власноручно написана автобіографія обривається на 1940 р. Коротке доповнення до автобіографії написав близький співробітник С. Бандери проф. Григорій Васильович.

* * *

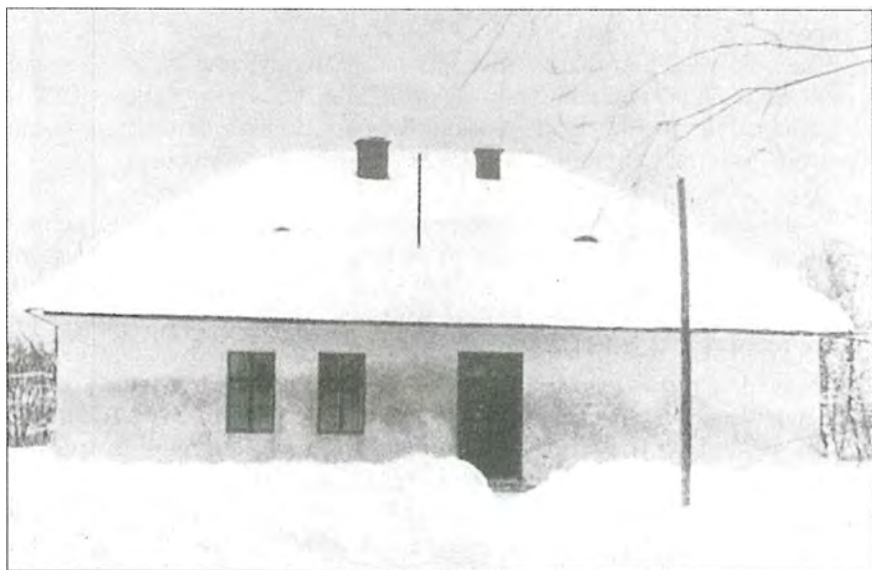
Я народився 1 січня 1909 року в селі Угринів Старий, повіт Калуш у Галичині, яка в той час належала до Австро-угорської монархії, разом з двома іншими західноукраїнськими країнами: Буковиною і Закарпаттям.

Мій батько, Андрій Бандера, греко-католицький священик був у той час парохом в Угринові Старому (до парафії належало ще сусіднє село Бережниця Шляхетська). Батько походив із Стрия. Він був сином міщан-рільників Михайла Бандери і Розалії, дівоче прізвище якої було — Білецька. Моя мати, Мирослава Бандера, походила зі старої священичої родини. Вона була донькою греко-католицького священика з Угринова Старого — Володимира Глодзінського і Катерини з дому Кушлик. Я був другою дитиною моїх батьків. Старшою від мене була сестра Марта. Молодші: Олександр, сестра Володимира, брат Василь, сестра Оксана, брат Богдан і наймолодша сестра Мирослава, що померла немовлям.

Дитячі роки я прожив в Угринові Старому, в домі моїх батьків і дідів, виростаючи в атмосфері українського патріотизму та живих національно-культурних, політичних і суспільних зацікавлень. Вдома була велика бібліотека, часто з'їжджалися активні учасники українського національного життя Галичини, кривні і їхні знайомі, наприклад, мої вуйки: Павло Глодзінський — один з основників "Маслосоюзу" і

"Сільського Господаря" (українські господарські установи), Ярослав Весоловський — посол до Віденського парламенту, скульптор М. Гаврилко й інші. Під час Першої світової війни я пережив дитиною-юнаком чотирикратне пересування воєнних фронтів через рідне село в 1914-15 і 1917 рр., а в 1917 р. важкі двотижневі бої. Через Угринів переходив австрійсько-російський фронт, і наш дім був частинно знищений гарматними стрільнями. Тоді ж, літом 1917 р., ми спостерігали прояви революції в армії царської Росії, прояви національно-революційних зрушень і велику різницю між українськими та московськими військовими частинами.

У жовтні-листопаді 1918 р., як несповна десятирічний хлопець, я пережив хвилюючі події відродження і будови української держави. Мій батько належав до організаторів державного перевороту в Калуському повіті (з лікарем д-р Курівцем) і я був свідком формування ним з селян довколишніх сіл військових відділів, озброєних захованою в 1917 р. зброєю. Від листопада 1918 р. наше родинне життя стояло під знаком подій у будіванні українського державного життя та війни в обороні самостійности. Батько був послом до парламенту Західньо-Української Народньої Республіки — Української Національної Ради в Станиславові і брав активну участь у формуванні державного життя в Калущині. Особливий вплив на кристалізацію моєї національно-політичної свідомости мали величні святкування і загальне одушев-

Родинний дім Степана Бандери в Старому Угриніві

лення злуки ЗУНР з Українською Народньою Республікою в одну державу, в січні 1919 р.

У травні 1919 р. Польща вжила у війні проти української держави армію ген. Галлера, яка була зформована й озброєна державами Антанти з призначенням до боротьби з большевицькою Москвою. Під її перевагою фронт почав пересуватися на схід. Разом з відступом Української Галицької Армії подалися на схід ціла наша родина, переїхавши до Ягольниці біля Чорткова, де ми зупинилися. Тут замешкали у дядька (брата матері) о. Антоновича, який був там парохом. У Ягольниці ми пережили тривожні й радісні моменти великої битви т. зв. Чортківської офензиви, що відкинула польські війська на захід. Але через брак військового постачання припинилася офензива української армії. Знову мусів початися відступ, цим разом за річку Збруч. Усі чоловіки з моєї родини, в тому числі й батько, як військовий капелян у рядах УГА, перейшли за Збруч в половині липня 1919 р. Жінки й діти залишилися в Ягольниці, де пережили прихід польської окупації. У вересні того ж року моя мати, разом із дітьми, повернулася до рідного села — Угринова Старого.

Мій батько перебув усю історію УГА на "Великій Україні" (тобто на Наддніпрянщині) в роках 1919-1920, боротьбу з большевиками й біломосковськими військами, тиф. До Галичини він повернувся літом 1920 р. Спершу укривався перед польськими офіційними органами з уваги на переслідування українських політичних діячів. Восени того ж року батько повернувся на попереднє становище пароха в Угринові Старому.

Весною 1922 р. померла моя мати на туберкульозу горла. Батько був на парафії в Угринові Старому до 1933 р. Того року перенесли його на парафію до Волі Задеревецької, повіт Долина, а опісля до села Тростянець, теж у Долинщині (вже після мого арештування).

У вересні, або жовтні 1919 року я поїхав до Стрия і тут, після складення вступного іспиту, вступив до української гімназії. До народньої школи я не ходив взагалі, бо в моєму селі, як і в багатьох інших селах Галичини, школа була нечинна від 1914 р. з уваги на покликання учителя до війська та інші події воєнного часу. Навчання в обсягу народньої школи я дістав у домі батьків, разом з сестрами й братами, користаючи з несистематичної допомоги домашніх учительок.

Українська гімназія в Стрию була організована й втримувана спершу заходами українського громадянства, а згодом дістала право публічної, державної гімназії. Около 1925 р. польська державна влада відібрала їй окремішність, перетворивши її на українські відділи при місцевій польській державній гімназії. Українська гімназія в Стрию була клясичного типу. У ній я пройшов усі вісім кляс у роках 1919-

Степан Бандера
під час навчання в гімназії

1927, виявляючи добрі успіхи в науці. В 1927 р. я склав там матуральний іспит.

Матеріальну спромогу вчитися в гімназії я мав завдяки тому, що мешкання й утримання забезпечили батьки мого батька, які мали своє господарство в тому ж місті. Там ще жили мої сестри і брати під час шкільної науки. Літні й святкові ферії ми проводили в родинному домі, в Угринові Старому, який був віддалений від Стрия около 80 кілометрів. Як у батька під час ферій, так і в діда під час шкільного року я працював у господарстві у вільному від науки часі. Крім того, почавши від четвертої гімназійної класи, я давав лекції іншим учням і тим способом заробляв на власні видатки.

Виховання і навчання в українській гімназії в Стрию відбувалося за пляном і під контролею польських шкільних властей. Проте ж деякі вчителі зуміли вкласти в обов'язуючу систему український патріотичний зміст. Але основне національно-патріотичне виховання молоді набула в шкільних молодечих організаціях.

Такими явними легальними організаціями в Стрию були: Пласт — організація українського скавтіngu, і "Сокіл" — спортивно-руханкове товариство. Крім того, існували таємні гуртки підпільної організації середньошкільників, яка стояла в ідейному зв'язку з Українською Військовою Організацією — УВО — і мала своїм завданням виховувати дібрані кадри в національно-революційному дусі, впливати в тому напрямі на загал молоді та залучувати старші річники до допоміжних дій революційного підпілля (наприклад, збірки на втримання українського таємного університету, поширювання підпільних і заборонених польським урядом українських закордонних видань, протидія спробам виломів з фронту національної солідарности — бойкоту польських товариств, конскрипції, перших виборів тощо).

До Пласту я належав від 3-ої гімназійної класи (від 1922 р.); у Стрию був у 5-му пластовому курені ім. кн. Ярослава Осмомисла, а після матури — в 2-му курені старших пластунів "Загін Червона Калина", аж до заборони Пласту польською державною владою в 1930 р. (Мої попередні старання вступити до Пласту в 1-й, згл. 2-й класі були безуспішні через ревматизм суглобів, на який я хворів від раннього дитинства, не раз не міг ходити, і в 1922 р. був ок. два місяці в лічниці на водну пухлину в коліні). До підпільної Організації середньошкільників я належав від 4-ої класи і був членом провідного звена (ланки) Стрийської гімназії.

Після закінчення гімназії й іспиту зрілості в половині 1927 р., я старався виїхати до Подєбрад у ЧСР на студії в Українській Господарській Академії, але цей плян відпав, бо я не міг одержати пашпорту на виїзд закордон. Того ж року я залишився в батьківському домі, займаючись господарством і культурно-освітньою працею в рідному селі (працював у читальні "Просвіти", провадив театральнo-аматорський гурток і хор, заснував руханкове товариство "Луг" і належав до основників кооперативи). При цьому я провадив організаційно-вишкільну роботу по лінії підпільної УВО в довколишніх селах.

У вересні 1928 року я переїхав до Львова і тут записався на агрономічний відділ Високої Політехнічної Школи. Студії на цьому відділі тривали вісім семестрів; два перші роки у Львові, а в двох останніх роках більшість викладів, семінарійних і лабораторійних праць відбувалися в Дублянах коло Львова, де містилися агрономічні заведення Львівської Політехніки. Абсольвенти складали, крім поточних іспитів під час студій, дипломний іспит й отримували диплом інженера-агронома. Згідно з пляном студій, я пройшов 8 семестрів у роках 1928-29 — 1931-32, доповнивши два останні семестри в 1932-33 році. Мої студії закінчилися абсолюторією приписаних 8 семестрів, а дипломного іспиту я вже не вів зробити через політичну діяльність і ув'язнення. Від осені 1928 р. до половини 1930 р. я мешкав у Львові, потім два роки в Дублянах і знову у Львові 1932-34. Під час фєрій перебував на селі у батька.

У своїх студентських роках я брав активну участь в організованому українському національному житті. Був членом українського товариства студентів політехніки "Основа" та членом управи Кружка студентів-рільників. Деякий час працював у бюрі товариства Сільський Господар, що займався піднесенням агрикультури на Західніх Українських Землях. В ділянці культурно-освітньої праці з рамени товариства "Просвіта" я відбував у неділі і свята поїздки в довколишні села Львівщини з доповідями та на допомогу в організуванні інших імпрез. У ділянці молодечих і спортивно-руханкових організацій я був активним передусім у Пласті, як член 2-го курєня старших пластунів "Загін Червона Калина", в Українському Студентському Спортовому Клюбі (УССК), а деякий час теж у товариствах "Сокіл-Батько" і "Луг" у Львові. До моїх спортивних зайнять належали біги, плавання, лещетарство, кошиківка і передусім мандрівництво. У вільний час я залюбки грав у шахи, крім того співав у хорі та грав на гітарі і мандоліні. Не курив і не пив алькоголю.

Найбільше часу й енергії я вкладав у своєму студентському періоді в революційну, національно-визвольну діяльність. Вона полонювала мене щораз більше, відсуваючи на другий плян навіть завершення студій. Виростаючи від дитинства в атмосфері українського патріо-

тизму й змагань за державну самостійність України, я вже в гімназійному періоді шукав і знаходив контакт з українським підпільним, національно-визвольним рухом, що його в той час організувала й очолювала на Західньо-Українських Землях революційна Українська Військова Організація (УВО). З її ідеями і діяльністю я познайомився частково через родинні зв'язки, а ще більш під час праці в підпільній організації середньошкільників. У вищих гімназійних класах я почав виконувати деякі допоміжні завдання в діяльності УВО: поширювання її кличів, підпільних видань та служба зв'язку. Членом УВО я став формально в 1928 р., діставши призначення до розвідувального, а потім до пропагандивного відділу. Одночасно я належав до студентської групи української націоналістичної молоді, яка була тісно зв'язана з УВО. Коли на початку 1929 р. постала ОУН — Організація Українських Націоналістів — я зразу став її членом. Того ж року я був учасником I-ої конференції ОУН Стрийської округи.

Мої завдання в ОУН були загально-організаційні на Калуський повіт і членська праця в студентських клітинах. Одночасно я виконував різні функції у відділі пропаганди. В 1930 р. я провадив відділ кольпортажу підпільних видань на Західньо-Українських Землях, опісля до цього долучився технічно-видавничий відділ, а з початком 1931 р. ще й відділ доставки підпільних видань з-за кордону. В тому самому році (1931) я обняв керівництво цілою референтурою пропаганди в Крайовій Екзекутиві ОУН, яку в той час очолював Іван Габрусевич (загинув у німецькій концтаборі "Заксенгаузен" в Оранієбургу коло Берліну в 1944 р.). В 1932-33 рр. я виконував теж функцію заступника крайового провідника, а в половині 1933 р. був призначений на становище крайового провідника ОУН і крайового коменданта УВО на ЗУЗ. (Ці обидві функції були злучені від половини 1932 р., коли-то на Конференції в Празі в місяці липні завершено процес злиття УВО і ОУН так, що УВО перестала бути самостійною організацією і перетворилася у військову та бойову референтуру, згл. відділ ОУН). Зв'язок з закордонними властями УВО й ОУН я втримував від 1931 р. з рації виконуваних мною організаційних функцій, виїжджаючи кількакратно за кордон різними конспіративними дорогами.

В липні 1932 р. я з кількома іншими делегатами від КЕ ОУН на ЗУЗ брав участь у Конференції ОУН у Празі (т. зв. Віденська Конференція, яка була найважливішим збором ОУН після основуючого конгресу). У 1933 р. відбулися теж ширші конференції в Берліні і в Данцігу, на яких я теж був. Крім того, на вужчих конференціях-зустрічах я мав кілька разів змогу говорити про революційно-визвольну діяльність Організації з Провідником УВО-ОУН полк. Євгеном Коновальцем та з його найближчими співпрацівниками.

Револьюційно-визвольна діяльність на ЗУЗ за час мого керівництва продовжувалася в основному за дотогочасними напрямними, а сильніше акцентування одних ділянок і послаблення інших було достосоване до ситуації і до розвитку визвольного руху. Окремо відмітити можна б наступні моменти:

а) Широка розбудова членських кадрів й організаційної мережі по цілому терені ЗУЗ під Польщею. Особливу увагу присвячено охопленню Північно-Західніх Земель і тих теренів, які були пенетровані комуністичною роботою. Теж розгорнено акцію серед українців, які жили на польських землях, особливо по більших містах. Поскільки перед тим кадрово-організаційна праця йшла головню по лінії колишніх військовиків і студентської молоді, тепер її поведено серед усіх суспільних шарів, з окремою увагою на село й робітництво;

б) Зорганізовано систематичну кадрово-вишкільну працю на всіх організаційних щаблях. Ставлено три головні роди вишколу: ідеологічно-політичний, військово-бойовий і вишкіл підпільної практики (конспірація, розвідка, зв'язок і т. д.);

в) Крім політичної, пропагандивної і бойової діяльності самої Організації, розгорнено нову форму праці — масові акції, в яких приймали активну участь широкі кола суспільства, діючи за ініціативою, вказівками та під ідейним керівництвом організаційних кадрів. У такому пляні проведено: протимонопольну акцію (бойкот продуктів державного тютюневого й алкогольного монополю) з розрахунком на морально-політичний ефект; шкільну акцію проти польської денационалізаційної політики на тому відтинку та в обороні українського шкільництва й національного виховання;

г) Побіч револьюційної діяльності проти Польщі, як окупанта й гнобителя Західньо-Українських Земель, поставлено другий фронт протибольшевицької боротьби як рівнорядний і так само активний теж на ЗУЗ (а не тільки ОСУЗ). Цей фронт був спрямований проти дипломатичних представників СССР на ЗУЗ (атентат Миколи Лемика на секретаря і політичного керівника советського консульства у Львові Майлова і політичний процес), проти большевицької агентури, компартії та советофільства. Метою тих акцій було заманіфестувати єдність визвольного фронту, солідарність Західньої України з протибольшевицькою боротьбою Осередніх і Східніх Земель України та викорінити на Західній Україні комуністичну й агентурно-советофільську працю серед українського населення.

г) В бойових діях занехано експропріаційні акції, які переводжено давніше проти польських державних установ, зате сильніше заакцентовано бойові акції проти національно-політичного утиску й поліційного терору польської влади супроти українців.

Цей період моєї діяльності закінчився моїм ув'язненням у червні

1934 р. Передше я був кількакратно арештований польською поліцією у зв'язку з різними акціями УВО й ОУН, напр., при кінці 1928 р. в Калуші й у Станиславові за організування в Калуші листопадових свят-маніфестації в 10-річчя 1-го Листопада і створення ЗУНР у 1918 р. На початку 1932 р. я був притриманий при нелегальному переході польсько-чеського кордону й того року просидів 3 місяці в слідчій тюрмі у зв'язку з атентатом на польського комісара Чеховського і т. п. Після арештування в червні 1934 р. я перебув слідство у в'язницях Львова, Кракова й Варшави до кінця 1935 р. При кінці того року і на початку 1936 р. відбувся процес перед окружним судом у Варшаві, в якому я, разом з 11 іншими обвинуваченими, був суджений за приналежність до ОУН та за зорганізування атентату на міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Перацького (який відповідально керував польською екстермінаційною політикою супроти українців). У Варшавському процесі мене засудили на кару смерти, яку замінено на досмертну тюрму на підставі амністійного закону, схваленого польським сеймом під час нашого процесу. В літі 1936 р. відбувся другий великий процес ОУН у Львові. Мене судили як крайового провідника ОУН за цілу діяльність ОУН-УВО того періоду. На лаві підсудних було більше членів очолюваної мною Крайової Екзекутиви. Вирок у Львівському процесі мені злучили з Варшавським — на досмертне ув'язнення. Після того я сидів у в'язницях "Свенти Кшиж" коло Кельц, у Вронках коло Познаня і в Берестю над Бугом до половини вересня 1939 р. П'ять і чверть року я просидів у найтяжчих в'язницях Польщі, з того більшу частину в суворій ізоляції. За той час провів я 3 голодівки по 9, 13 і 16 днів, одну з них спільно з іншими українськими політичними в'язнями, а дві — індивідуально, у Львові й Бересті. Про підготову Організації до моєї втечі, що була предметом судового процесу, я довідався щойно на волі.

Німецько-польська війна у вересні 1939 року застала мене у Берестю над Бугом. З першого дня війни місто було бомблене німецьким летунством. 13 вересня, коли положення польських військ на тому відтинку стало критичне через окрилюючі операції противника, в'язнична адміністрація і сторожа поспішно евакуювалися і я, разом з іншими в'язнями, в тому числі й українськими націоналістами, дістався на волю. (Мене визволили в'язні націоналісти, які якось довідалися, що я там сиджу в суворій ізоляції).

З гуртом кільканадцятьох звільнених з в'язниці українських націоналістів я подався з Берестя на південний захід у напрямі на Львів. Ми пробиралися бічними дорогами, здалека від головних шляхів, стараючись оминати зустрічі, як і з польськими, так і з німецькими військами. Ми користали з допомоги українського населення. На Волині і в Галичині, вже від Ковельщини, ми пов'язалися з діючою організацій-

ною мережею ОУН, яка почала творити партизанські відділи, дбаючи про охорону українського населення та заготовляючи зброю й інші бойові припаси для майбутньої боротьби. В Сокалі я зустрівся з провідними членами ОУН того терену. Одні з них були на волі, інші повернулися з в'язниці.

З ними я обговорив ситуацію і напрямні дальшої праці. Це був час, коли розвал Польщі вже був очевидний і стало відомим, що большевики мають зайняти більшу частину ЗУЗ на підставі договору з гітлерівською Німеччиною. Отже ціла діяльність ОУН на ЗУЗ мусіла бути швидко переставлена на один протибольшевицький фронт та достосована до нових умов. З Сокальщини я вирушив до Львова в товаристві пізнішого члена Бюро Проводу ОУН Дмитра Маївського-Тараса. До Львова ми прибули кілька днів після вмаршу туди большевицького війська й окупаційної влади.

У Львові я був два тижні. Жив конспіративно, але з уваги на початкове неналаднання большевицької поліційної машини, користувався значною свободою рухів і ввійшов у контакт не тільки з провідним активом ОУН, а й з деякими провідними діячами українського церковного й національно-церковного життя. Спільно з членами Крайової Екзекутиви й іншими провідними членами, які були в той час у Львові, ми устійнили плян дальшої діяльності ОУН на українських землях і її протибольшевицької боротьби. На першому місці поставлено: розбудову мережі й дії ОУН на всіх теренах України, що опинилися під большевиками; плян широкої революційної боротьби при поширенню війни на території України і незалежно від розвитку війни; протиакцію на випадок масового знищування большевиками національного активу на ЗУЗ.

Я зразу мав плян залишитися в Україні й працювати в безпосередній революційно-визвольній дії ОУН. Але інші члени Організації настоювали на тому, щоб я вийшов за кордон большевицької окупації і там вів організаційну працю. Остаточно перерішив цю справу прихід кур'єра від Проводу з-за кордону з такою самою вимогою. У другій половині жовтня 1939 р. я покинув Львів і разом з братом Василем, який повернувся до Львова з польського концтабору в Березі Картузкій, та з 4-ма іншими членами перейшов советсько-німецьку демаркаційну лінію окружними дорогами; частково пішком, частково поїздом прибув до Кракова. Краків став у той час осередком українського політичного, культурно-освітнього й суспільногромадського життя на західніх окраїнах українських земель поза большевицькою, а під німецькою військовою окупацією та серед скупчень української еміграції в Польщі. В Кракові я увійшов у працю тамошнього осередку ОУН, в якому зібралося багато провідного членства з ЗУЗ, польських

в'язниць; було теж декілька провідних членів, які вже давніше жили в Німеччині, Чехо-Словаччині й Австрії. У листопаді 1939 р. я поїхав на 2 тижні до місцевости Піщани (Пещани) у Словаччині на лікування ревматизму, разом з двома-трьома десятками звільнених з польських тюрем українських політичних в'язнів. Серед них було багато визначних провідників націоналістичного руху на ЗУЗ. До Піщан приїхало ще декілька провідних членів ОУН, які були в останньому часі активні в організаційній праці на ЗУЗ, на Закарпатті і на еміграції. Це уможливило відбути в Піщанах низку нарад провідного активу ОУН, на яких проаналізовано ситуацію, дотогочасний розвиток визвольної боротьби, внутрішньо-організаційні справи в краю і за кордоном. На цих нарадах викристалізувалася низка справ, важливих для дальшої боротьби ОУН, що вимагали розв'язання.

Зі Словаччини я поїхав до Відня, де теж була важлива закордонна станиця ОУН, в якій концентрувалися зв'язки ОУН із ЗУЗ в останні роки польської окупації, а також з Закарпатською Україною. При кінці 1939 р., або в перші дні 1940 р. до Відня приїхав теж провідник ОУН на Українських Землях Тимчій-Лопатинський. Тут устійнено, що ми обидва поїдемо до Італії на зустріч з тодішнім головою Проводу Українських Націоналістів полк. Андрієм Мельником. Моя поїздка до нього була проєктована ще в Кракові. У висліді організаційних нарад у Львові, Кракові, Піщанах і Відні мені припало бути речником провідного активу ОУН на УЗ, активу звільненого з тюрем, та того закордонного активу, що вийшов з крайової боротьби останніх років і стояв у живому зв'язку з краєм. Я мав з'ясувати голові Проводу Організації ряд справ, проєктів і вимог внутрішньо-організаційного і політичного характеру для налагодження здорових відносин між ПУН-ом і крайовим революційним активом. Після смерті основоположника і провідника ОУН полк. Є. Коновальця створилися ненормальні відносини напруження і розходжень між Крайовим Проводом й активом Організації та ПУН-ом. Причиною того було з одного боку недовір'я до деяких осіб, найближчих співпрацівників полк. А. Мельника, зокрема до Ярослава Барановського. Це недовір'я зростало на підставі різних фактів його праці й організаційного життя. З другого боку, зростало настороження крайового активу до політики закордонного проводу. Зокрема після т. зв. Віденського договору в справі Закарпатської України це перетворилося в опозиційну поставу до орієнтації на гітлерівську Німеччину. Договір Ріббентропа-Молотова й політичне узгодження між Берліном і Москвою на початку війни надало цьому розходженню політичної гостроти. Прибуття крайового провідника ОУН заактуалізувало поїздку до полк. А. Мельника. З Тимчієм-Лопатинським ми мали однозначне становище в усіх засадничих питаннях революційно-визвольного руху, яке зрештою було так само однастай-

не серед загалу крайового активу. Ми сподівалися спільно переконати полк. А. Мельника і ліквідувати наростаючі розходження.

До Італії я поїхав перший, в першій половині січня 1940 р. Був у Римі, де станицею ОУН керував проф. Євген Онацький. Там зустрінувся я, між іншим, з своїм братом Олександром, який жив у Римі від 1933-34, студіював там і зробив докторат з політично-економічних наук, одружився і працював у нашій місцевій станиці. З полк. А. Мельником я відбув зустріч і розмову в одному з міст північної Італії, (але) найперше з крайовим провідником Тимчієм-Лопатинським.

Ці розмови закінчилися негативним вислідом. Поскільки раніше розходження стосувалися головно до співпрацівників А. Мельника, то у висліді його становища вони мусіли звернутися так само проти нього. Полковник Мельник не погодився відсунути Я. Барановського з ключового становища в ПУН-і, що давало йому вирішний вплив і детальний вгляд у найважливіші справи Організації, зокрема в справі крайові та зв'язків між краєм і закордоном. Так само він відкинув нашу вимогу, щоб планування революційно-визвольної протибольшевицької боротьби не зв'язувати з Німеччиною, не узалежнювати її від німецьких воєнних плянів. Тимчій-Лопатинський і я обстоювали становище крайового активу, що боротьба ОУН в Україні мусить бути достосована передусім до внутрішньої ситуації в СРСР, а передусім в Україні, та що не маємо таких союзників, щоб узгоджувати наші пляни з їхніми. Якщо б большевики розпочали масове винищування чи виселювання національного активу на окупованих західних землях, щоб знищити головну базу організованого руху, тоді ОУН повинна розгорнути широку революційно-партизанську боротьбу не дивлячись на міжнародню ситуацію.

(На цьому вривається власноручно написаний Степаном Бандерою його життєпис).

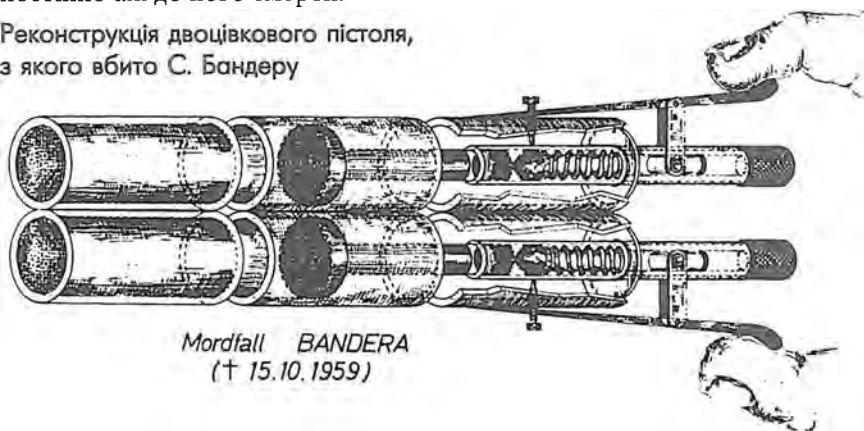
* * *

Через названі розходження, у лютому 1940 р. створено Революційний Провід ОУН, очолений Степаном Бандерою. Рік пізніше Революційний Провід скликав II. Великий Збір ОУН, на якому одноголосно вибрано головою Проводу Степана Бандеру. Під його проводом ОУН знову стає кипучою революційною організацією. Вона розбудовує організаційну мережу на Рідних Землях, творить похідні групи ОУН з того членства, що було за кордоном, і в порозумінні з прихильними українській справі німецькими військовими колами творить український легіон та організує визвольну боротьбу, спільно з іншими поневоленими Москвою народами. Перед вибухом німецько-російської війни Бандера ініціює створення Українського Національного Комітету для консолідації українських політичних сил до боротьби за державність. Рішенням Проводу Організації 30 червня 1941 р. прого-

лошено відновлення Української Держави у Львові, але тому, що Гітлер доручив своїй поліції негайно зліквідувати цю "змову українських самостійників", німці заарештували С. Бандеру вже кілька днів після акту проголошення віднови Української Держави. Німецьким в'язнем був Степан Бандера до грудня 1944 р. Тоді звільнено його і кількох інших провідних членів ОУН з ув'язнення, пробуючи приєднати собі ОУН і УПА, як союзника проти Москви. Німецьку пропозицію Степан Бандера рішуче відкинув і на співпрацю не пішов.

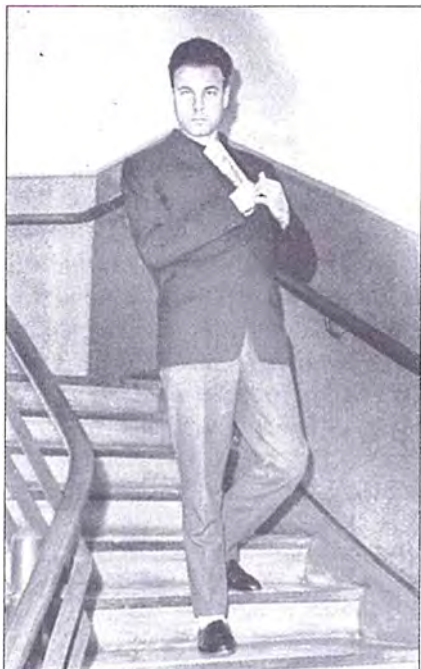
На Крайовій ширшій нараді Проводу ОУН на УЗ у лютому 1945 р., що була трактована, як частина Великого Збору ОУН, обрано нове Бюро Проводу в такому складі: Степан Бандера, Роман Шухевич, Ярослав Стецько. Цей вибір підтвердила Конференція ЗЧ ОУН 1947 р. і тоді Степан Бандера став знову Головою Проводу всієї ОУН. Як Провідник ОУН, С. Бандера у післявоєнний час вирішує далі продовжувати збройну боротьбу проти Москви. Він інтенсивно організує крайовий зв'язок і бойові групи ОУН, які втримують контакт з Краєм постійно аж до його смерти.

Реконструкція двоцівкового пістоля,
з якого вбито С. Бандеру

15 жовтня 1959 р. Степан Бандера впав жертвою скритовбивства. Медична експертиза виявила, що причиною смерти була отрута. Два роки пізніше, 17 листопада 1961 р., німецькі судові органи проголосили, що вбивником Степана Бандери є Богдан Сташинський з наказу Шелєпіна і Хрущова. Після докладного слідства проти вбивника Сташинського відбувся процес від 8 до 15 жовтня 1962 р. Присуд проголошено 19 жовтня, в якому Сташинського засуджено на 8 років важкої в'язниці. Німецький Верховний Суд у Карльсруге ствердив, що головним обвинуваченим у вбивстві Бандери є советський уряд у Москві.

*(З книги творів Степана Бандери
ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ, 1978)*

Після вбивства Б. Сташинський
ховає зброю
(поліційна реконструкція).

Дім при вул. Кройтмайра ч.7,
де на 3-му поверсі жив
Степан Бандера.
(позначені хрестиками вікна)

Фрагмент із похорону С. Бандери.

Фото із західнонімецького щоденника «Munchener Merkur» за 21.10.1959.

З великим смутком і болем
і Українське Громадянство,

повідомляємо Членство ОУН
що 15. жовтня 1959 р. о 1 год.

дня загинув з ворожої руки Великий Син Українського Народу
і довголітній керівник революційної боротьби

за державну незалежність України,

Голова Проводу Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів

СТЕПАН БАНДЕРА

Член Української Військо-
вої Організації з 1927 р.

Член Організації Українсь-
ких Націоналістів з 1929 р.

Член Крайової Екзекутиви
ОУН з 1931 р., а згодом
до 1934 р. її Провідник і
одночасно Крайовий Ко-
мендант УВО, та з 1933 р.

Член Проводу Організації
Українських Націоналіс-
тів.

Похорони відбудуться в
Мюнхені у вівторок 20.
жовтня 1959 року в та-
кому порядку:

о 9 год. Зібрання в церк-
ві Святого Йосифа в Мюнхені.
— Напохоронення о 10 год.
— Напохоронення в Мюнхені.
— Напохоронення в Мюнхені.

Голова Проводу Організа-
ції Українських Націона-
лістів з 1940 р.

Голова Бюра Проводу всі-
єї ОУН з 1945 р.

Довголітній в'язень поль-
ських тюрем, засудже-
ний польським судом на
кару смерті, замінену на
дожизненну тюремну, та в'я-
зень німецьких тюрем і
концтаборів з 1941 до
1944 р.

Жалоба триватиме два
місяці — з 15. жовтня
по 15. грудня 1959 року.

* 1. 1. 1909.

† 15. 10. 1959.

Вічна й славна Йому пам'ять!

Провід Закордонних Частин
Організації Українських Націоналістів

Реакція української еміграційної преси на вбивство Степана Бандери.

СУТЬ, ЗМІСТ І ПРОЦЕС УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Українська національна революція — це боротьба за саме життя і волю народу та людини, а також боротьба за зміст, підстави й форми життя, за його розвиток і за поступ; це боротьба проти московсько-большевицького імперіялізму, який прямує до панування над усім світом і з тією метою поневолює, визискує і нівечить народи та людину; це боротьба проти большевицько-комуністичної системи, яка в ім'я спекулятивної доктрини та на послугах імперіялізму однієї партії перекладає на організмі двістімільйонових мас поневолених народів найжахливіший в історії експеримент, всупереч природі, волі та добру цілих народів і людини; це боротьба проти режиму і тиранії большевицько-комуністичної партії, що з жадоби необмеженої самовільної влади і своїх користей обернула в невільників та найбільших жебраків маси поневолених народів; це боротьба за оборону самого існування волі й розвитку всіх народів, поневолюваних большевизмом, і за оборону людського, вільного і гідного життя народніх мас та кожної людини.

Український націоналізм має свій уклад позитивних ідей і вартостей, які визначають зміст і форми життя та розвитку народу й одиниці в усіх ділянках, визнають їхню творчу роль у вселюдському поступі. Основні правди наших ідей коріняться в українській духовості, сформульованій та утвердженій впродовж цілого історичного розвитку, в духовості, яка гармонізує з найкращими досягненнями розвитку вселюдської духової і суспільно-політичної культури та поступу. Наші правди є діаметрально протилежні до духу й суті московського большевизму, в якому є зібрані, повторені й доведені до рафінованої системи вияви найчорнішої реакції й падіння з цілої історії людства, з негативним застосуванням присвоєних большевизмом чужих здобутків матеріального і технічного поступу.

Наша ідея волі, самобутности та свободного розвитку народів є протиставна большевицькому поневоленню, нівелюванню і винищуванню цілих народів. Ідея гідності й пошанування людини, її вільного розвитку, власної ініціативи, творчого та достойного самовключення в гармонійний уклад збірного національного і суспільного життя є діаметрально протилежна до большевицької тиранії, уярмлення і визискування людини, топтання її гідности.

Наша ідея соціальної справедливості — протиставна большевицькому фальшивому зловживанню соціальними гаслами для обдурювання мас чужих народів і прикривання найреакційнішого соціального гноблення в цілому СССР.

Наша ідея рівності та братерства всіх людей в народі — протиставна до большевицької класової теорії та до їхньої практики, яка

перетворює народні маси в невільників і жебраків з одного боку, а з другого — дає необмежене панування і сваволлю панівній кліці комуністичної партії.

Наша ідея позитивної, творчої ролі держави, яка має обороняти, організувати і сприяти вільному життю і розвитку культурного поступу та господарського добробуту народу й людини, є протиставна большевицькій системі гноблення, визиску і нівечення людини та народніх мас державою, одним великим концентраційним табором.

Ідея спрямування діяльності та зусилля держави й організованої в ній народньої спільноти на творення, закінчення і помноження позитивних вартостей, які збагачують і підносять рівень життя народу та одиниці в усіх царинах, помножують їхній творчий вклад у скарбницю вселюдського поступу й культури — протиставна порожньому большевицькому імперіялізмові, який з безглуздої жадоби панування над цілим світом з усього хоче робити тільки знаряддя свого насильства і загарбництва.

Пошанування різnorodности змісту і форм життя та багатства культур різних народів, ідея толеранції супроти чужих і відмінних культурних та соціальних вартостей і систем, поруч з прив'язанням до свого, та плекання своїх вартостей — протиставні московсько-большевицькій нетерпимості та ненависті до всього, що відмінне, не большевицьке, та зродженої з почуття своєї нижчости жадоби нищити чужі культури і цілі народи, нівелювати життя усіх людей, усіх народів під одну мірку й смак большевицького режиму.

Співжиття вільних народів і мирні взаємини їхніх незалежних держав, без уваги на різницю суспільних і політичних систем, замість большевицької постійної ворожнечі, повної ізоляції і перманентної, відкритої чи прихованої, війни проти не большевицького світу.

Ідея свободи творчої ініціативи одиниці й вільної діяльності, яка не загрожує і не шкодить співгромадянам і народів є звернена проти большевицького тоталітаризму й диктатури, яка позбавляє людину всякої свободи, робить з неї раба держави-визискувача і сковує її творчі сили кайданами всевладної тоталітарної комуністичної монополії.

Ідея свободи релігії, сумління, думки і слова, вільної духово-культурної і мистецької творчості — проти насильства над духом народів і людини, проти накидання засобами терору большевицької доктрини та її шаблонів у духовому, культурному і мистецькому житті та творчості.

Віра в людину, її шляхетні, позитивні прикмети і пориви, її суспільницький інстинкт, плекання і піднесення тих добрих сторінок людської природи — протиставиться большевицькій ненависті і погорді до людини та породженій нею системі примусу, насильства і найжахливішого терору.

Ідея природної гармонії, рівноваги і співгри поміж духовими і матеріальними елементами в житті й розвитку людства є звернена проти насильницького накидування всім і всьому штучної, спекулятивної матеріялістичної доктрини комунізму, і протиприродного нагинання життя до її розумінь і тверджень.

Степан Бандера промовляє біля могили полк. Є. Коновальця.

В дусі цих вічно нових і незмінних основних ідей український націоналізм розвинув цілу програму, як систему напрямних, засад і вартостей, які визначають зміст і форми життя та розвитку народу й одиниці в усіх ділянках. У тій програмі має місце те з української минувшини, що зберегло свою вартість та актуальність, що відповідає сучасному станові і розвитку знання та поступу.

У нашій програмі прийняті найкращі досягнення знання і поступу в усіх ділянках життя інших народів, які відповідають нашим духовим і культурним елементам, станові і природним умовам життя в Україні. (.....)

*(Із вступного розділу праці Степана Бандери
"До засад нашої визвольної політики",
журнал ВИЗВОЛЬНА ПОЛІТИКА, I, 9-10,
листопад-грудень 1946 р.).*

* * *

ПЕРШЕ ІНТЕРВ'Ю СТЕПАНА БАНДЕРИ З ЧУЖИННИМИ ЖУРНАЛІСТАМИ

Дня 31. 3. 1950 р. Провідник ОУН Степан Бандера дав інтерв'ю п'ятьом чужинним журналістам, у якому з'ясував основні постулати зовнішньої політики українських революційно-визвольних формацій. Зустріч відбулася конспіративно, в малому готелі. Місце зустрічі й доїзд до нього були пильно стережені українською охороною, і назва місцевості в околиці Мюнхену не була відома її учасникам, а в пресі була оголошена, як "ближче неозначена місцевість". Ці особливі заходи обережності були спричинені тим, що С. Бандера жив у той час під постійною, настирливою нагінкою ворожої агентури.

Пресова конференція знайшла широкий відгомін у світовій пресі Європи, Північної Америки й Аргентини. Щоденники 72 країн подали, як свого роду сенсацію, повідомлення про цю пресконференцію. В окремих газетах зміст інтерв'ю був невірно поданий або й навмисне тенденційно перекручений. Текст пресових конференцій подаємо на основі звітлення прийвого на ній кореспондента "Шляху Перемоги" (ч. 15, 1950 р.).

* * *

В розмові з голляндськими журналістами, 1958 рік.

Привітавши журналістів, Степан Бандера заявив, що, йдучи на зустріч часто висловлюваним побажанням чужинних журналістів, хоче дати їм інформації і вияснення про сучасні визвольні змагання України, щоб вони могли вірно поінформувати про них західні народи.

Питання: Яке Ви займаєте становище?

Відповідь: Голова Проводу Організації Українських Націоналістів.

Які цілі має ОУН?

Визволення України, повалення стану поневолення України більшовицькою Росією, відбудову Самостійної Української Держави на українській етнографічній території, знищення російського імперіалізму, розподіл СРСР на самостійні національні держави всіх поневолених Москвою народів.

До якого державного ладу змагає ОУН?

До народоправства (демократії) і соціальної справедливості. ОУН бореться проти більшовицької диктатури, тоталітаризму, проти комуністичного суспільного поневолення й визиску. В українській державі український нарід свободною волею має вирішувати сам про її державний і суспільний устрій. Українська держава запевнить свободний розвиток усіх ділянок життя — релігії, культури, господарства, забезпечить всебічну особисту свободу і справедливість усім громадянам України, свободу індивідуальної і збірної діяльності громадян на суспільно-політичній, господарській, культурній і на інших ділянках.

Яким способом хоче досягти своїх цілей?

Революційною, збройно-політичною боротьбою цілого українського народу в спільному протибільшовицькому фронті з іншими поневоленими народами.

Чи ОУН є політичною, чи мілітарною організацією?

ОУН є визвольно-революційною організацією, яка єднає в собі елементи організації політичної і мілітарної, відповідно до того, що українська визвольна боротьба є одночасно і суспільно-політичним процесом і збройною мілітарною дією. Діяльність ОУН полягає на унапрямуванні й організуванні протибільшовицьких і протиросійських процесів і акцій, з українським національним, самостійницьким змістом у всіх ділянках життя. Членські кадри ОУН підготовляються однаково до політичної, як і мілітарної боротьби, та ведуть її в обох формах.

Які є сили українського визвольного руху?

Українські визвольні змагання очолює Українська Головна Визвольна Рада, що постала 1944 р., діє в Україні, як революційний найвищий орган українського народу в протиставленні до московської експозитури — т. зв. уряду УССР. УГВР, що має характер революційного парламенту, і її виконний орган — Генеральний Секретаріат —

перебувають весь час в Україні.

Українська Повстанська Армія — це підпільна революційна військова формація, що веде мілітарну боротьбу в рамках цілої революційної дії.

Яке є відношення між ОУН і УПА?

Найчастіша співдія. УПА постала із збройних відділів ОУН під час II світової війни, коли мілітарна боротьба розгорнулася у великих масштабах, на два фронти, проти німців і проти большевиків. Основою УПА стали військові відділи ОУН, але в УПА входять теж не члени ОУН, всі, хто хоче брати участь у збройній боротьбі проти ворога за волю України. УПА побудована й діє на принципах чисто мілітарних в достосуванні до підпільних умов. УПА веде мілітарні операції в рамках цілої революційної боротьби, яку практично організує й провадить ОУН.

Чи ви є командиром УПА?

Ні. Головним Командиром УПА є ген. Тарас Чупринка.

Яке його відношення до ОУН?

Він є другим Головою Проводу ОУН.

Які є дії УПА?

Операції УПА, їхні розміри і форми є кожночасно достосовані до ситуації. Під час війни і зразу після її закінчення УПА діяла більшими військовими одиницями, переводила мілітарні акції великих розмірів, опановувала повністю великі територіальні смуги.

В сучасній, стабілізованій ситуації, форми дії УПА є інші, як під час війни. В роках 1945-1948 большевики кількома наворотами провадили масові акції для ліквідації політичного підпілля. Багато дивізій оперували по кілька місяців по цілій території України. Коли дивізії советської армії виявились дуже мало надійними, від 1946 р. большевики уживають майже виключно війська НКВД. Ані відділів УПА, ані цілого революційного підпілля ОУН большевикам не вдалося знищити.

Тепер УПА діє меншими, роздрібненими відділами. Головні цілі сучасних мілітарних дій УПА такі: посилення загального суспільно-політичного революційного процесу; захист населення перед винищуючими акціями НКВД, як, напр., масові вивози; паралізування і нищення осередків поліційного й економічного терору; революційно-пропагандивні рейди до інших підбольшевицьких країн для підсилення тамошніх революційних рухів; розвиток і удосконалювання методів збройної революційної боротьби; унагляднення усім народам в СССР, що збройна революційна боротьба можлива й успішна в кожних обставинах, всупереч усім зусиллям большевицького терору; революціонізуючий вплив на советську армію; втримування в постійній дії основних кадрів революційної армії, яка у відповідний час буде здібною

зорганізувати і повести до боротьби маси зреволюціонізованого вояцтва.

Чи з боку большевиків були інші спроби довести до припинення боротьби, напр. заклики?

Так. Від 1944 до 1947 р. большевицький уряд кількакратно звертався з офіційними закликами до українських революціонерів, щоб вони занехали боротьбу, приобіцював "амнестію", говорив про українську державу.

Українці надто добре знають москалів, і того роду підступні звернення не мали жодного послуху.

В інших країнах, напр., у Польщі, де підпільні сили частинно далися піймати на такі підступні потягнення большевиків і вийшли з підпілля, це привело не тільки до значного послаблення і демобілізації протибольшевицького підпілля, але також до поступового ув'язнення, вивозів і ліквідації всіх виявлених підпільників.

Який кількісний стан УПА?

Це таємниця.

Чи можете подати орієнтаційні дані з минулого про кількісний стан і про розміри більших операцій УПА?

На переломі 1944 і 1945 рр. наші вороги, німці й большевики оцінювали в своїх розвідчих звітах стан УПА на приблизно 200 тисяч війська.

В одному з більших кількадечних боїв проти однієї частини УПА з большевицького боку брали участь 3 дивізії (бій в смузі Чорного Лісу на Підкарпатті в 1945 р.). Відділи УПА, завдавши великі удари большевикам, зуміли прорватися з оточення.

Яку зброю має УПА і звідки?

Всю зброю УПА здобуває на ворогові. Зокрема великі запаси зброї походять з часів війни. Головною зброєю є машинні кріси й пістолі, різні гранатомети, ручна протипантерна зброя, легкі протипанцерні гарматки.

Чи УПА має танки, літаки, артилерію і чи большевики вживають їх проти УПА?

Большевики, так як і німці, вживають проти УПА і танків, і літаків та артилерію. УПА літаків не має. Танків і гранатометів уживали відділи УПА тільки деколи, в поодиноких боях, захопивши їх від ворога.

Як численна є сила ОУН?

Сила ОУН не міряється кількістю її зорганізованих членів. Вона полягає в тому, що ми мобілізуємо, організуємо і направляємо до планової боротьби самостійницькі стремління і протибольшевицьке наставлення цілого українського народу. В боротьбі ОУН бере участь велика частина українського народу в різних формах та підтримує і

співчуває їй увесь народ за винятком малої жменьки комуністів і їх прислужників.

Як можна оцінювати протибольшевицький потенціал в Україні?

Половина з коло 45 мільйонів українців візьме безпосередню активну участь в протибольшевицькій визвольній революції. (Решта — нездібні до безпосередньої боротьби).

Як Ви стали провідником ОУН?

Вибраний на голову Проводу ОУН. В 1940 р. вибраний тимчасово Конференцією, в 1941 р. Великим Збором, найвищою установою ОУН, яка встановлює програму, організаційні закони і покликає Провід. Востаннє вибраний по виході з німецького концентраційного табору Конференціями ОУН в Україні в 1945 р. і в 1947 за кордоном. (Рішення обидвох конференцій мають силу постанов Великого збору ОУН — прим. Ред.).

Коли, де і чому ув'язнили Вас німці?

В 1941 р. після проголошення відновлення Української Держави проти волі й плянів гітлерівської Німеччини. В'язнили до 1943 р. в тюрмі гестапо в Берліні, а потім до вересня 1944 в концтаборі Захсенгаузен в Оранієнбургу.

Коли і чому звільнили Вас?

Восени 1944, як уже відступали з України, німці звільнили мене і малу частину українських націоналістів, стараючись приєднати собі прихильність українців. Пропозиції співдії я відкинув, так само як й інші. Німці держали мене під поліційним наглядом, з-під якого я втік на початку 1945 р.

Чи німці пропонували українцям співпрацю, обіцяючи державну самостійність?

Під час війни гітлерівська Німеччина ніколи не ставилась на правду позитивно до справи української державної самостійності, тільки намагалася заманити сумнівними обіцянками в далекій перспективі.

Чи український народ не сподівається визволення від війни між Америкою і СССР?

Ми рахуємо тільки на визволення власною боротьбою, протибольшевицькою революцією. Війна може створити пригожі обставини, бути помічною. Але на визволення чужими силами Україна не рахує.

Коли буде революція в Україні?

Загальний революційний зрив в Україні і в інших підбольшевицьких країнах прийде у пригожий для того момент. Більше значення матиме дозрівання революційного процесу серед широких народніх мас, зокрема серед інших народів та зріст революційних настроїв у советській армії. А в другу чергу ролю відіграє пригожий момент.

Чи Ваш рух діє теж в советській армії?

Так. Ведеться успішна пропагандивна й підготовча акція серед воїцтва советської армії, українців та інших національностей, щоб вони, замість захищати большевицький режим і московський імперіялізм, у відповідний час стали проти нього, в боротьбі за свободу, по боці вивольної революції.

Як уявляєте собі пригожий момент для вибуху революції?

Він може мати внутрішній характер — крайньо скрутне положення цілої большевицької системи і режиму, зокрема економічне заломлення. Внутрішній розвиток СССР йде по цій лінії прогресивно. Або друга можливість: криза зовнішнього характеру, війна, чи інша форма великого натиску на СССР ззовні.

Чи народ в Україні не рахує на те, що Америка розпичне війну з СССР?

Ні. У нас люди знають, яке є відношення і яка політика Америки супроти СССР. Але знають, що війна така прийде невідхильно. СССР підготовляється до неї і її викличе.

Звідки знаєте і які є позначки, що СССР підготовляється до війни?

Маємо відомості про те, що діється в Україні і на цілому просторі СССР. Підготування большевиків до війни іде в різних ділянках: а) психологічна мобілізація під прикриткою гасла "за мир"; большевики ведуть пропаганду, що Америка готується до агресії і СССР мусить її відбити, знищити "англо-американський імперіялізм", б) СССР тримає під зброєю багато річників, веде інтенсивний військовий вишкіл всієї молоді не тільки в армії, але теж в комсомолі, в різних парамілітарних організаціях, в) ціле господарство СССР і сателітів наставлене виключно на підготування війни, розбудову воєнного промислу, упослідження всякої продукції для мирних потреб, г) інтенсивна розбудова великанських повітряних сил, морської фльоти, зокрема підводних човнів, будова доріг виключно в пляні потреб агресивної війни, інтенсивне будування летовищ, великих підземних воєнних магазинів, розміщення їх на окраїнах території СССР, при шляхах випадів і в країнах сателітів — все це наглядно вказує, що СССР готується до війни поза власними кордонами, до агресії.

Коли, на Вашу думку, СССР викличе війну з Америкою?

Тоді, як вже не зможе більше здобувати в "тихій війні", коли на Заході не буде мати більше успіхів у своїй комуністичній, розкладовій і підривній дії і як наткнеться на твердий спротив у своєму просуванні на схід, в Азії, як це сталося на Близькому Сході. Тепер СССР не потребує одвертої, повної війни, доки при пасивності західних держав здобуває легше і більше без великого ризику.

Чи Ви хочете спровокувати війну між ССРСР і Америкою?

Ми не маємо змоги цього зробити ані це не лежить в сфері наших завдань. Ми ведемо свою власну боротьбу і дбаємо про спільний визвольний фронт усіх поневолених большевизмом народів. А питання війни західних держав з ССРСР — це справа захисту їхніх життєвих інтересів.

Коли б дійшло до війни між Америкою і ССРСР, чи тоді вибухла б революція в Україні?

Якщо б воюючи проти ССРСР держави виразно й зобов'язуюче задекларували підтримку українським самостійницьким змаганням, визнали українську державність, як одну з цілей війни, і на ділі трактували Україну та її союзників, нашу визвольну боротьбу за союзника — тоді наша революційна боротьба велась би за таким пляном, щоб якнайбільше причинитися до швидкого і повного повалення спільного ворога і до встановлення миру.

На випадок іншої постави держав, що воюють проти ССРСР, ми трактували б їх війну як також чужу нам справу і свою власну боротьбу провадили б виключно за власним пляном, як це для нас було б найкорисніше, не маючи підстав координувати її з війсьними плянами противників ССРСР.

Чи ОУН дістає допомогу від американців?

Ні.

Чи співпрацює з СІС (Тогочасна американська контррозвідка — ред.)

Ні. Натомість знаємо, що різні люди підшивались під фірму Організації і вводили в блуд американські чинники.

Чи большевики старалися зробити на Вас атентат?

Так. Служба Безпеки викрила трьох агентів НКВД, які мали таке завдання.

Чи міг би хтось з журналістів піти в Україну і побачити там Вашу боротьбу?

Засадничо так. Передумовою до того є повне обосторонне довір'я і вимога взяти на себе ризик. Приблизно половина людей, що виконують завдання зв'язку між краєм і закордоном — гине.

Скільки приблизно з України бійців УПА в рейді до Німеччини?

Чи ще перебувають такі відділи?

Перед двома роками до Німеччини й Австрії пробились рейдом приблизно 300 вояків УПА і членів ОУН з західних українських окраїн під Польщею. Вони дістали наказ перейти сюди тоді, коли після дворічної боротьби з тих теренів виселено все українське населення.

З матірних українських земель приходили тільки малі групи для зв'язку.

(Газета "Шлях Перемоги", ч. 15, 1950 р.)

ІНТЕРВ'Ю НІМЕЦЬКОЇ РАДІОСТАНЦІЇ ЗІ СТЕПАНОМ БАНДЕРОЮ

Кельн, Німеччина. Осінь 1954 р.

Німецький радіожурналіст Гоппе:

Перед мною сидить людина, що її, мої слухачі, я не смію вам описати. Мало хто знає, як вона виглядає, де вона перебуває і яке прізвище сьогодні носить. Ця людина — це Степан Бандера.

Степан Бандера — сьогодні вже легендарна постать національної визвольної боротьби поневолених народів, як Абдель Крім, — є один з найнебезпечніших і найсильніших ворогів советського імперіялізму, які сьогодні живуть, бо за ним, провідником Організації Українських Націоналістів, стоять 40 мільйонів українців. Бандера втілює їхнє стремління до національної незалежності.

Від 1941 року, коли після вмаршу німців у межі Советського Союзу він проголосив самостійність України і коли ним керована УПА, Українська Повстанська Армія, піднесла зброю, — советська таємна служба пробувала його спіймати. Однак, до сьогодні советам не вдалось Бандери досягнути. Він живе нерозпізнаний у таємному місці.

Кінець війни в 1945 році Степан Бандера зустрів у німецькому концентраційному таборі. Зрив українського народу в 1941 році не пасував Гітлерові до його власної концепції східної політики. Він запросив Бандеру до Берліну на політичні розмови і наказав там його арештувати. Прихильники Бандери, славні бандерівці, продовжували їхню боротьбу на два боки — проти Гітлера і проти Москви — далі. Степан Бандера залишився їх безспірним Провідником.

У 1945 році совети в цілій Західній Європі провели ґрунтовні пошукування за Степаном Бандерою. Хоч тоді Бандера знаходився на терені, який був у сфері впливів советів, все ж його не розпізнали. До сьогодні совети не знайшли його. Бандера живе. Москві може одного дня це дорого обійтись.

Бо вже віддавна найбільшою загрозою для єдності і сили Советського Союзу є стремління поневолених Москвою народів до незалежності, передусім українського народу. Українське питання було і є найслабшим місцем Советського Союзу і тут може захитатись існування цілої советської імперії. Промови Хрущова, Кагановича та інших з нагоди 300-ліття прилучення України до Росії, вліті цього року, що обвинувачували Захід у "підтримці українського націоналізму з імперіялістичних намірів", доказують, що Москва, не зважаючи на виграну війну і найгостріші терористичні кроки в Україні, цілком не дала собі ради з українською проблемою. Ці промови свідчать біль-

ше, ніж інші аргументи, що спротив українського народу проти Москви продовжується і зростає. Степан Бандера, який тут перед мною сидить, є головою, стремлінням і сумлінням українського спротиву.

Я зустрівся з Бандерою, щоб йому поставити декілька запитань про організацію, методи і цілі українського визвольного руху.

Будете Ви ласкаві, пане Бандеро, найперше пояснити, якою є керована Вами Організація Українських Націоналістів і як вона діє?

БАНДЕРА: Організація Українських Націоналістів, що організує і провадить боротьбу українського народу, розвиває свою дію так само в Україні, як і поза її кордонами, головню в західніх країнах, де поселилась українська еміграція. Між цими двома частинами українського визвольного руху втримується через залізну заслону зв'язок, який базується на кур'єрським принципі. З України за кордон та навпаки висилається озброєні групи зв'язкових, що рекрутуються з членів ОУН і вояків УПА (Української Повстанської Армії), вони пробиваються таємними шляхами, способом, який відомий лише відповідним органам, але часто прориваються з допомогою зброї від однієї частини Організації до другої.

ГОППЕ: Чи можете, пане Бандеро, оповісти про подробиці, як втримується зв'язок між Вами і Вашими підпільними групами в Україні?

БАНДЕРА: Члени даної зв'язкової групи перед своїм вимаршем одержують і вивчають вичерпні усні звіти, пояснення загального становища і поодиноких важливих подій, тенденції їх розвитку, як також звіти про стан, діяльність і плани даних частин визвольного руху. Часдо-часу переходять з зв'язковими групами з України і в Україну провідні члени Організації, щоб підсилити особистий контакт між Проводом на Батьківщині і закордоном та виконати особливі завдання. Ці провідні члени переносять найвичерпніші усні інформації. Крім усних звітів, зв'язкові відділи переносять в обидва напрями і письмову пошту, що включає різні документи, звіти, зашифровані інструкції, важливі публікації в оригіналах і копіях, примірники періодичних видань, журнали тощо. З причини надзвичайних труднощів кур'єрська служба і зв'язок не можуть занадто часто проводитись. Бази вимаршу по обох боках віддалені від себе понад тисячу кілометрів. Ця віддаль, що проходить окупованою більшовиками територією, перетикана численними, рафінованими перешкодами, щоб унеможливити неконтрольовану ними інфільтрацію.

Особливо важкими для переходу є два або три кордони та прикордонні зони, з дротяними засіками, обезлюдненими, чищеними з лі-

су та заораними смугами, з електричними, з колючого дроту, загородами, з замінованими полями, замаскованими і захищеними алармуючими спорудами, ракетами та великим числом охоронних прикордонних військ і їх стеж.

ГОПРЕ: *Я можу собі уявити, що втримування Ваших зв'язків з Україною вимагає великих жертв...*

БАНДЕРА: Втримування зв'язку між Батьківщиною і закордоном належить до найважчих завдань, які Організація мусить виконати в своїй революційній боротьбі і підпільній діяльності проти більшовизму. Для цієї служби вибирається і на Батьківщині, і за кордоном найкращих характером, з ідеологічно-моральними вартостями членів Організації, найвідважніших, найжертвовніших і в практичних питаннях найспритніших. Члени зв'язку вишколюються і заправляються всебічно і спеціально. Попри всі намагання з нашого боку і повний вишкіл, під час виконання своїх обов'язків гине пересічно половина зв'язкових. Часами втрати є ще більші. Буває, що цілі групи найкращих борців за свободу, вишколених і вивінуваних з великим трудом і коштами, повністю знищуються ворогом. Однак, переривані зв'язки відновлюються знову новими групами. На місці знищених зв'язкових шляхів знаходяться, з витратою нових засобів, інші.

Крім цього так званого "живого" зв'язку, втримуваного через кур'єрів, український визвольний рух знаходить ще й інші шляхи і засоби, щоб втримати контакт між половиною Організації на Батьківщині і за кордоном. Однак, служба кур'єрів має найосновніше значення, бо через неї досягнутий зв'язок є найпевніший і найвичерпніший. Вістки, документи і пояснення окремих подій та тенденцій розвитку ситуації, що передається в обидва напрями, мають не тільки значення стосовно їх змісту. Вони уможливають правильно розуміти вістки, які передаються через залізну заслону в обох напрямках через радіо, пресу і різні публікації. Завдяки власним інформаціям про процеси і події в Советському Союзі, які приховуються урядом перед Заходом, ЗЧ ОУН мають можливість правильно коментувати офіційні інформації советського уряду, що поширюються через радіо і пресу перекрученими і однобічно наświetленими.

З тих причин наша оцінка різних процесів і подій політичного життя в Советському Союзі різниться від подібної оцінки західних спостерігачів і політиків, що здебільшого базуються на офіційних більшовицьких вістках і джерелах.

З другого боку, принесені від закордонних частин в Україну вістки і коментарі допомагають частинам ОУН на Батьківщині правильно оцінити політичний розвиток по цей бік залізної заслони і протиставитись російській пропаганді.

ГОППЕ: *Пане Бандеро, що думає велика маса українського народу про комунізм і російський імперіялізм?*

БАНДЕРА: Український народ є скрайньо вороже наставлений проти большевизму, комунізму, комуністичної системи і режиму. Це вороже наставлення стосується також до всякого поневолення і експлуатації України російськими імперіялістами. Вийнятком у цьому наставленні є лише незначне мале число українських поплентачів і вислужників большевицького режиму.

Справжнім виразником наставлення і стремління українського народу є революційна антибольшевицька боротьба українського визвольного руху. Широкі маси українського народу дають цьому рухові всю можливу підтримку і йдуть за його політичним проводом. У наслідок того большевицький уряд є поставлений перед масовим пасивним спротивом і активними саботажами його плянів і акцій в різних ділянках. Це видно особливо в ділянці національно-культурного життя і соціально-господарські політики уряду.

ГОППЕ: *Які методи застосовує Москва, щоб втримати своє панування над українцями?*

БАНДЕРА: Кінцева мета большевицької політики — знищити субстанцію своєрідності українського народу під кожним оглядом, і втопити український народ в морі т. зв. советського народу чи, вірніше, в новій формі пожираючого інші народи російського імперіялізму. Таким способом Україна мала б перетворитися в одну з російських провінцій. Однак, большевики не наслідуються цю мету ставити відкрито і до неї йти прямою дорогою. Навпаки, вони змушені звертатися до дуже скомплікованих засобів, а на деяких відтинках робити навіть відступи. До цього змушують Москву, з одного боку, невгнуте становище всього українського народу в боротьбі проти російського імперіялізму і комунізму та революційна боротьба українського націоналістичного визвольного руху, а з другого боку — чисельна величина українського народу та всебічний потенціал України. Стремління українського народу до незалежності не були зламані Москвою ані через масове винищення провідних національних кадрів, ані через жажливий терор проти всього українського народу, що провадився советами між 1930 роком і Другою світовою війною шляхом штучно викликаного голоду, масових депортацій і розстрілів. Тепер Москва, крім тих терористичних кроків, спрямованих проти всіх противників большевизму, намагається застосувати нову тактику: переставити невгнуті українські національно-державні стремління на шлях советського патріотизму. Ця тактика виявляється особливо в сучасній советській пропаганді, що останнім часом помітно підкреслює ролі України, як другої советської республіки за її величиною, підкреслює велич українського народу та вагу української культури і всього, що є пов'язане з українством.

ГОПРЕ: *Що ви думаєте, пане Бандеро, про підпорядкування після 1945 р. адміністрації Української Соціалістичної Советської Республіки півострова Криму, про цьогорічні демонстративні святкування влучення України в російську імперію з нагоди трьохсотліття Переяславського договору, про висунення на видатні державні пости вірних Москві комуністів з українськими прізвищами і про все, що сьогодні московська тактика виявляє супроти України?*

БАНДЕРА: Москва пробує тим способом викликати в українців переконання, що Україна і український народ могли б мати в рамках СРСР найкращі можливості розвитку, можливості задовольнити свої національно-політичні аспірації і стати навіть пануючою нацією. Цей останній висунений момент особливо сильно підкреслюється советською пропагандою, кажучи, що "великий російський народ" хоче ділити свою панівну гегемонію з "великим українським братнім народом". За цією спробою ховається московське намагання прив'язати Україну до советського імперіялізму і спонукати її вкупі з росіянами його поширювати, обороняти та від його долі узалежнити і долю України.

Підступні пляни росіян супроти України виявляються в переселеннях української людности, передусім молоді, до слабо заселених областей советської Азії, що останнім часом стало загально відомим. Це переселення провадиться під претекстом заселення цілини та перетворення її на врожайні землі. Вся ця акція робиться ніби на добровільній базі. Проте, насправді тією новою формою примусового виселення народів у першу чергу реалізується советську національну політику.

Господарські пляни при цьому відсунені на задні пляни. З допомогою цих заходів совети намагаються зменшити кількісно українську молодь і послабити людностевий потенціал України.

Переселенці в нових областях повинні грати роль колонізаторів, які, з одного боку, повністю здані на ласку советського режиму і мусять здійснювати його колонізаційну політику, а з другого боку — мають стягнути на себе ненависть тубільної людности. Ця політика має на меті послабити національну сукупність і силу спротиву так само в Україні, як і в колонізованих країнах, і посіяти між поневоленими Москвою народами, а в першу чергу українцями і туркестанцями народню ненависть.

Большевицька Росія не досягне, однак, своєї мети. Це все обернеться проти Росії. Так само, як сибірські концентраційні табори і примусові виселення не будуть спроможні зламати дух українців і ненависть проти большевизму і російського імперіялізму. Не зможуть вони також вплинути на глибоку дружбу між поневоленими Москвою народами.

В серцях українців немає почуття ненависти проти союзних народів. Навпаки, вони бажають дружнього поєднання і спільної боротьби всіх народів проти поневолювача, проти московського большевизму.

ГОПPE: *Які, пане Бандеро, політичні цілі Вашої Організації?*

БАНДЕРА: Антибольшевицька визвольна боротьба в Україні, що її веде націоналістичне підпілля, триває вже без перерви 10 років. Найважливішими цілями цієї боротьби є:

1. знищення большевицького панування;
2. вилучення України з СРСР і ліквідація російської імперії взагалі;
3. ліквідація комунізму, комуністичної системи і режиму;
4. відновлення Самостійної Української Держави в національних етнографічних кордонах з демократичною системою урядування, яка гарантувала б всім громадянам України демократичні свободи в усіх ділянках життя, а головню в ділянці духового, культурного, політичного і соціального буття.

ГОПPE: *Чи не були б Ви ласкаві, пане Бандеро, докладніше пояснити поняття "український націоналізм"?*

БАНДЕРА: Сьогодні в Україні антибольшевицька визвольна боротьба є організована і ведена ОУН — Організацією Українських Націоналістів. Поняття "українського націоналіста", "націоналістичного руху", має зовсім інше значення, ніж подібні терміни на Заході. Український націоналістичний рух не має нічого спільного з нацизмом, фашизмом або націонал-соціалізмом. Український націоналізм бореться проти імперіялізму, проти тоталітаризму, расизму і всякої диктатури чи застосування насильства.

Ім'я "український націоналіст" є співзвучним з "український патріот", який є готовий боротися за свободу свого народу, жертвувати для свого народу все, що він посідає, навіть життя.

Український націоналізм протиставить т. зв. большевицькому інтернаціоналізмові ідею самостійності і вільного розвитку кожної нації. Ми поборюємо намагання большевиків накинати іншим народам російське панування. Ми протиставимось російському большевизмові на всіх ділянках життя у всяких формах.

ГОПPE: *В яких формах бореться сьогодні в Україні за свої цілі Організація Українських Націоналістів?*

БАНДЕРА: Під час другої Світової війни та в перші роки після неї українська визвольна боротьба провадилась у формі партизанської війни Української Повстанської Армії, в якій брали участь широкі маси українського народу. Приблизно від 1949 року мілітарна діяльність Української Повстанської Армії зменшилась. Однак, її кадри залишились втримані, як зародок її відділів для майбутніх операцій. Революційна антибольшевицька боротьба українського народу продов-

жується у формі політичного підпілля. Завдання підпілля — перетворювати в активний спротив Москві існуючу приховану ненависть до російсько-більшевицького імперіялізму і до поневолення неросійських народів, що живуть в Советському Союзі.

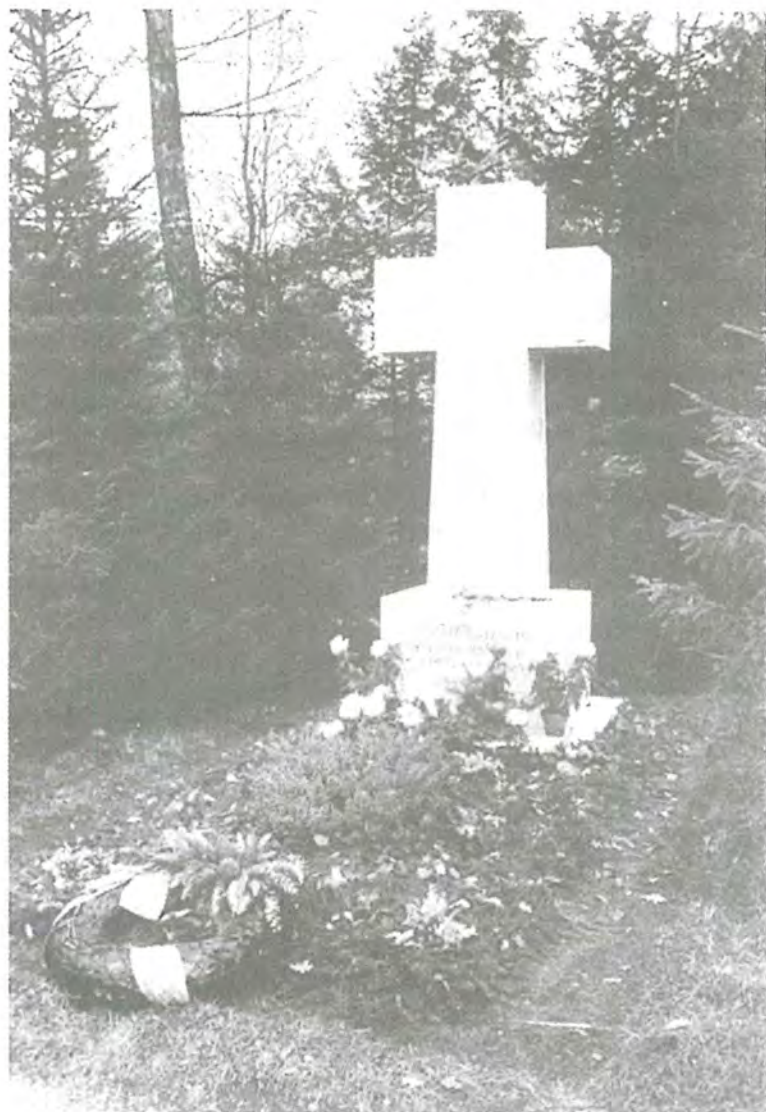
Українська визвольна боротьба є складовою частиною загальної визвольної боротьби всіх поневолених російським імперіялізмом народів. Для нас більшевизм є лише однією з форм традиційного російського імперіялізму. В боротьбі проти російсько-більшевицького імперіялізму ми відчуваємо себе союзниками з усіма свободолюбними націями. Ми ставили спротив російсько-більшевицькому імперіялізмові, ми протиставимось йому тепер, і ми будемо протиставитись йому в майбутньому.

(Газета "Гомін України", ч. 1-2, 7. 1. 1955)

Політична далекоглядність, ясність думки і аналітичний хист Степана Бандери віддзеркалені у його автобіографії, творах та інтерв'ю для журналістів. В інтерв'ю для журналістів С. Бандера стисло змалював особливо повоєнний етап визвольної боротьби ОУН-УПА на тлі тогочасної міжнародньої ситуації і геополітичних течій. Про кончину СРСР він сказав, що однією із можливих причин його майбутнього розвалу може бути «зокрема економічне заломлення. Внутрішній розвиток СРСР йде по цій лінії прогресивно». Це твердження було зроблене ним у час, коли СРСР доходив до вершини своєї повоєнної могутності.

Степана Бандера, як символ останньої визвольної доби українського народу, стратег революційної боротьби і проникливий аналітик геополітичної обстановки є одним із великих джерел надхнення до державотворчої дії і мислення на благо української нації.

Редакція

Могила Степана Бандери
на кладовищі Вальдфрідоф у Мюнхені, Німеччина

50-РІЧЧЯ ЛВУ-ЛУК

ЛІГА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

П'ятдесят років тому, з третьою хвилею українських імігрантів до Канади прибули теж Люди прямо з фронтів визвольної боротьби за незалежність України проти імперій нацистської Німеччини і большевицько-советської Росії. Це були числені учасники визвольної боротьби ОУН-УПА, це були патріоти-самостійники, ідейні, безкорисливі, жертвні Люди для яких здобуття волі для української нації і України було і залишилося змістом їхнього життя. Це були Люди про яких раз ворог чесно сказав: "Навіть якби не існувала українська нація, вони були б спроможні її створити".

Сповняючи *"Звернення Воюючої України до еміграції"* — 50-річчя якого теж сповняється цього року — ці Люди створили в Канаді **ЛІГУ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ** завдання якої стверджено в основоположних документах нової організації, які з нагоди її 50-річчя тут опубліковуємо.

У виданню Альманаха "Гомону України" за 1991 рік уже надруковано обширні матеріали про діяльність ЛВУ і Об'єднання Жінок ЛВУ та інших організацій Українського Визвольного Фронту з нагоди 100-річчя офіційного поселення українців в Канаді.

Після відновлення незалежності України у 1991 р. Ліга Визволення України і Об'єднання Жінок ЛВУ змінили свої назви на Ліга Українців Канади і Ліга Українок Канади, а ціле середовище на Організації Українського Державницького Фронту.

* * *

Про потребу нової організації в Канаді, яка, в пов'язанні з визвольною боротьбою українського народу в Краю, зуміла б поставити справу самостійності України як світову проблему і до цього мобілізувала б і вела українську громаду, — писав "Гомін України" в редакційній статті "Перший етап" із 16 травня 1949 р.:

"Сьогодні ми, українці в Канаді, як і цілий світ, увійшли в історичну добу, в якій кожне явище є політичним і кожний народ і одиниця мусять зайняти становище до біжучих подій світу. Не тільки, отже, часи просвітянщини вже проминули, але й боротьба за українську державу перестала бути справою чи привілеєм одного гурту. Більше того — вона перестала бути справою одного тільки — нашого народу: українська незалежна держава — це невідклична потреба й konieczність

міжнародного характеру, а українська визвольна боротьба досягла найбільших розмірів і міжнародного розголосу.

Якщо наш народ є в боротьбі проти комуно-більшевизму, то й ми теж мусимо тримати точно визначену нам ділянку її велетенського визвольного фронту.

.....

Щоб досягнути нашу мету і приєднати до боротьби за неї публічну опінію Заходу, неодмінно треба об'єднати всі українські визвольні сили, а перш за все треба єдності еміграції з Краєм для спільного виступу назовні. Для нас завжди буде зразком єдність українців на Рідних Землях, що об'єднались в єдиному фронті боротьби".

Для виконання з'ясованих потреб і завдань покликано в Торонті до життя нову організацію — Лігу Визволення України. Сталося це 1-го травня 1949 р. на громадській нараді, яку скликав Святослав Фроляк. На цій нараді розглянено актуальні проблеми українських поселенців у Канаді, їх організованого життя, відношення до Воюючої України і обов'язки супроти неї. Промовляли: д-р Михайло Шкурат, Святослав Фроляк і ред. Михайло Сосновський. Після доповідей відбулася жива дискусія, висновком якої було — створити в Канаді нову організацію на широкій громадській основі, яка б у сучасних обставинах давала успішнішу відсіч комуно-більшевизмові.

Центральні керівні органи Головної Управи ЛВУ, 1953-1954 рр.

Зліва: д-р М. Сосновський, ред. В. Солонинка, дир. І. Вараниця, д-р Р. Малащук — голова ГУ ЛВУ, Марія Солонинка — референтка жіночих справ, В. Макар, інж. І. Куниця;

2-й ряд: дир. О. Кушнір, В. Дейчаківський, І. Бойко, М. Кушпета.

До Тимчасового Центрального Організаційного Бюра нової організації, що прийняла назву Ліга Визволення України, ввійшли: **Яків Нестеренко** (голова), **Святослав Фроляк** (1-ий заступник), **Євген Дудра** (2-ий заступник), **Михайло Сосновський** (секретар) і як члени — **Степан Бігун**, **Мирослав Велигорський**, **Лев Гусин**, **Ольга Іванчук**, **Степан Лайкіш**, **Семен Мацкевич**, **д-р Юрій Русов**, **мгр Ярослав Спольський**, **д-р Роман Малащук**, **Іван Бойко**, **інж. Володимир Лизанівський**.

Святослав Фроляк

Праця ЛВУ має провадитись у трьох основних відділах — політичному (керівник: М. Сосновський), культурно-духовному (керівник д-р Ю. Русов) і економічному (керівник: мгр. Я. Спольський).

Михайло Сосновський

У різних місцевостях Канади приступлено до заснування місцевих підвідділів Ліги Визволення України.

З приводу створення ЛВУ ред. М. Сосновський писав у статті "Нова організація і її завдання" ("Гомін України" з 16 травня 1949 р.):

"Коли сьогодні ми ставимо на денний порядок проблему творення в Канаді в українському середовищі нової організації то тому, що це зумовлене проблемами українського середовища і що цього вимагає теж революційно-визвольна боротьба українського народу за свою політичну незалежність там — на Рідних Землях.

Існуюча організаційна система серед українського загалу в Канаді далеко відбігає від потреб української спільноти тут, як теж вже не є достатнім вкладом у цілий комплекс української визвольної справи.

Нова організація мусить згуртувати довкруги себе ті наявні українські сили, що можуть і хочуть включитись у змаг за підняття українсько-го життя в Канаді на вищий ступінь і за посилення українського визвольного фронту.

Світові інтернаціонального комунізму-большевизму та російського імперіялізму треба протиставити власну ідейно-моральну силу і організацію, що безкомпромісово і твердо вестиме бій за здійснення тих передових ідей свободи людини і народів та соціальної справедливості,

мгр Ярослав Спольський

д-р Ро-ман Малашук,
перший голова ГУ ЛВУ
1949-1975

що їх видвигнула Воююча Україна і які виписані кров'ю на її бойових прапорах.

Бути пропагатором, оборонцем і речником цих ідей — це завдання що їх ставить собі Ліга Визволення України, спираючись на широку суспільно-громадську базу, на участі всіх українців у Канаді".

інж. Василь Безхлібник,
голова ГУ ЛВУ
1975-1978

м-р Теодосій Буйняк,
голова ГУ ЛВУ
1978-1990

ІДЕЙНО-ПРОГРАМОВІ ЗАПОЖЕННЯ ЛВУ

Ідейно-програмові за-
ложення і напрямні полі-
тичної діяльності, з яки-
ми Ліга Визволення Ук-
раїни виступила перед ук-
раїнської громадою, з'я-
совані в Деклярації ЛВУ,
яку проголосило Тимча-
сове Центральне Бюро з
датою 1 травня 1949 р.:

д-р Олег Романишин,
голова ГУ ЛВУ
1990-

З ДЕКЛЯРАЦІЇ

Тимчасового Центрального Організаційного Бюро Ліги Визволення України

.....

Зваживши все те, громадська нарада в Торонті 1-го травня 1949 р. покликала до життя Тимчасове Центральне Організаційне Бюро для остаточного оформлення нової організації у Канаді на широку громадсько-політичну базу. Тимчасове Центральне Організаційне Бюро устійнило такі напрямні нової організації:

1. Боротьба проти комунізму, як ідеології, і большевизму, як фактичного вияву російського загарбництва, може закінчитися лише тоді, якщо вона йтиме під прапором визволення всіх народів поневолених Росією.

2. Україна займає найпередовішу й ключову позицію. Звільнення її від большевицько-російського ярма й створення української незалежної держави принесе водночас й усунення загрози большевизму для цілого світу, в тому числі й для Канади.

Тому, отже, нова організація українців у Канаді приймає назву **Ліга Визволення України (ЛВУ).**

ЛВУ вбачає засяг свого діяння на відтинках:

— **політичному:** Воюючи Україну, що змагається за найосновніші людські права — волю народів і людини, треба поставити в центрі всенародньої політичної уваги. Тому ЛВУ пропагуватиме демократичні визвольні ідеї, якими живе і за які бореться Воююча Україна, приєднуючи до тих ідей українців і чужинців, що в свою чергу скріплятиме визвольний протибольшевицький фронт.

— **культурно-духовому:** Російський большевизм несе в кожне суспільство і в кожную країну моральний і духовий розклад і нищить питому кожному народові традиційну культуру, щоб на її руїнах насадити комуністичну за формою, а російську за змістом, бездушну й матеріялістичну псевдо-культуру. ЛВУ визнає християнські принципи за свої і як єдино успішну базу для належної відсічі большевицькому наступові. Тому ЛВУ підтримуватиме українські культурно-духові центри й установи, які стоять на тій же базі та свою діяльність ведуть за збереження української духовости.

— **економічну:** Здійснення завдань двох перших ділянок вимагає належної розбудови своєї власної економічної бази, суттєву частину завдань якої в ЛВУ становитиме допомога Воюючій Україні.

Особливу увагу ЛВУ приділятиме організуванню і вихованню молодого покоління, що в першу чергу стає предметом атаки комуністичного большевизму. ЛВУ виховуватиме з молоді носіїв національно-визвольних ідей.

ЛВУ вбачає своє призначення у скріпленні першого визвольного фронту, яким є Україна, створюючи в Канаді один відтинку другої лінії визвольного фронту, що ним повинна б бути ціла українська еміграція. ЛВУ, отже, ні в чому не суперечить завданням існуючих в Канаді українських товариств, організацій та установ, а навпаки, завжди підтримуватиме їхню діяльність, якщо вона не йтиме в розріз з інтересами Воюючої України. Кожний член такої організації, товариства чи установи може належати до ЛВУ, не пориваючи зв'язків зі своєю організацією, товариством чи установою.

* * *

З РЕЗОЛЮЦІЙ 1-ОЇ КРАЙОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ПІГІ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ В КАНАДІ

Торонто, 25 грудня 1949 р.

1. Український народ в боротьбі за визволення

Український народ, поневолений Москвою, знаходиться під сучасну пору в одному з найважчих періодів своєї історії. Наступ окупанта, який свідомо і пляново прямує до тотального знищення українського народу не тільки шляхом ідейно-світоглядowego розкладу й духової деморалізації, але теж і шляхом фізичної ліквідації, український народ відбиває всіма доступними йому засобами.

В боротьбі з советською тоталітарною Росією український народ має розроблену тактику і стратегію боротьби на Рідних Землях і з успіхом протиставився російській винищувальній політиці на всіх ділянках національного життя. Найяскравішим виявом цього є збройна боротьба сучасної України під прапорами Української Повстанської Армії і революційного підпілля зорганізованого в лавах Організації Українських Націоналістів-революціонерів під загально-українським політичним керівництвом Воюючої України — Української Головної Визвольної Ради (УГВР). Український народ прямує до ліквідації російського поневолення, до відновлення української держави в етнографічних кордонах та до розподілу російської імперії на незалежні національні держави. Тільки повне державне визволення і політична суверенність зможуть забезпечити вільний і всесторонній розвиток нашого народу.

.....

2. Українська еміграція

Українська еміграція, що в різні періоди вийшла з України є тільки частиною українського народу і остається надалі органічно з ним пов'язана. Тому теж на долю еміграції припадає частина тягарів і обов'язків в цілому комплексі революційно-визвольної боротьби і пропорційно до своїх спроможностей, чисельности і інших об'єктивних даних — еміграція несе відповідальність перед цілим українським народом і перед історією за ту ділянку визвольного фронту, що на неї припадає.

В розгортанні діяльності за кордоном еміграція мусить діяти в дусі тих ідей і концепцій, що ними живе Україна сьогодні, і які зформує та якими буде жити завтра. Це єдиний шлях, щоб еміграція не відірвалася від рідного ґрунту, щоб звідтам далі черпала енергію і силу до праці і щоб її духовий розвиток не остався позаду...

3. Українська еміграція в Канаді

Канада це країна — одна з найбільших скупчень української еміграції. З огляду на специфічні відносини в країні, яка щойно політично і національно формується, і з огляду на ту роллю, що її відіграли українські поселенці при освоєванні тих теренів для людини, — розвиток українського політичного, суспільно-громадського і культурного життя на тому терені прийняв особливі форми.

Стоїмо на становищі, що українська національна група в Канаді, яка тут вже вклала стільки праці і зусиль, має право на те, щоб бути співпартнером у формуванні канадського життя. Щоб цього досягти, нам треба зберігати національну окремішність нашої групи, надати її праці і змаганням український зміст, щоб вона і на терені Канади була продуцентом українських духовних і матеріяльних вартостей, які в свою чергу будуть теж вкладом в канадську культуру і в канадське політично-державне життя взагалі.

.....

4. Пігіа Визволення України і Канада

ЛВУ — це канадська українська організація. Свої основне завдання ЛВУ додає в активній допомозі визвольним змаганням українського народу проти російсько-більшевицького поневолення і в поборюванні комунізму в Канаді як політичного руху, що прагне до підчинення Канади Росії.

Сьогодні російським імперіалізмом і його авангардом — інтернаціональним комунізмом в однаковій мірі загрожена Україна, як і Канада. Це створює передумови для тісного поєднання в боротьбі зі спільним ворогом сьогодні і для майбутнього співжиття і співпраці Канади і звільненої України.

Тому ЛВУ буде активно піддержувати всі заходи канадського уряду в напрямі поборювання комуністичної загрози і в напрямі встановлення в світі справді справедливого політичного ладу і миру, що можливе досягти тільки шляхом знищення тоталітарної російської імперії і розподілу її на незалежні національні держави. В практиці це означає теж політичне унезалежнення України і звільнення її з-під російської окупації.

5. ЛВУ і українська еміграція поза Канадою

Заступаючи концепцію, що тільки збірним зусиллям всього українського народу можна буде вибороти політичну незалежність України, ЛВУ піддержує всі здорові тенденції до об'єднання українських

сил поза кордонами України. ЛВУ підтримує концепцію створення всесвітнього союзу українців поза кордонами СРСР, який об'єднував би в своїх рядах українських емігрантів без державної приналежності і українців-громадян окремих держав світу і репрезентував би закордоном України український народ і його боротьбу за визволення...

6. ЛВУ і Воююча Україна

ЛВУ змагає до якнайтіснішого поєднання еміграції з Рідним Краєм і в основу своєї програми кладе ідейно-політичні закладки революційних сил Воюючої України. ЛВУ визнає, що остаточне вирішення справи української державності лежить в руках українського народу і на українських землях. Запорукою успішного завершення боротьби за політичну незалежність України є безперервний змаг цілих українських поколінь за визволення України, а зокрема сучасна збройно-революційна боротьба, яка знищила міт про всесильність советського тоталітарного режиму.

.....

7. ЛВУ і Комітет Українців Канади

Визнаючи необхідним в інтересі визвольної боротьби існування єдиного, загально-українського національного репрезентативного і керівного центру в Канаді, ЛВУ вважає, що підставою для створення такого національного центру може бути Комітет Українців Канади. Передумовою до того є устійнення політично-програмових закладень, організаційної перебудови і опертя на цілий український загаль в Канаді...

У своїй практичній діяльності ЛВУ змагатиме до створення такого українського національного центру в Канаді.

ІЗ ДІЙОВИХ ЗАВДАНЬ ЛВУ

.....

1. Скріплювати і втримувати українську громаду в національній свідомості, в постійній активності й готовості відстоювати і змагатися за українську суверенну державу. Скріплювати жертовність і фінансову допомогу всім починам, справам і акціям, що йдуть на користь української визвольної справи.

2. Поглиблювати політичну виробленість і політичну освіту української громади шляхом підвищування рівня політичного думання й політичного вишколу (поширювання видань, доповіді на суспільно-політичні теми, радіокоментарі, поширювання преси) та за допомогою політичних акцій (політичні віча й збори, демонстрації, конференції, студійні семінари, відмічування національних річниць, зокрема річниць і визначних постатей української визвольної боротьби).

3. Бути речником, пропагатором і оборонцем української визвольної справи і українського визвольного фронту та всю діяльність провадити під цим кутом і в цьому напрямі.

4. Дбати про українську етнічну групу в Канаді та про її обов'язки й завдання по відношенні до України і до Канадської держави.

5. Дбати про молодь і про підростаюче покоління, як про основу нашого майбутнього.

6. Дбати про розбудову наукового, культурного, мистецького, фінансово-економічного і взагалі — цілого життя української спільноти в Канаді.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПІЛЛЯ ОУН/Б/ НА ТЕРЕНІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ /1941-44/

ХОБОТ Павло

КУДЕЛЯ Дмитро

студенти Дніпропетровського Державного Університету 1993 р.

22 червня 1941 р. почалася війна Німеччини з Советським Союзом. Частини ОУН за кордоном очікували такого перебігу подій і готувалися до походу на Схід. З цією метою було створено Похідні групи, до яких зараховувалися вишколені члени Організації. До завдань цих груп входило виконання Постанов 2-го Великого Збору: творення Української Держави через поступове опанування місцевостей, з яких усунуто органи советської влади. На цих теренах належало, випередивши німців, організувати українську адміністрацію і міліцію, тим самим ставлячи німців перед доконаними фактами. Важливою ділянкою роботи вважалося поширення незалежницьких ідей і формування відповідних настроїв серед місцевого населення, та також пропаганда ідей ОУН та вербування нових членів, виявлення симпатиків. Після проголошення Акту про відновлення Української Держави у Львові 30 червня, члени Походу мусіли також доводити до людей його зміст та значення.

Похідні групи склалися з Північної, Середньої і Південної. Відповідно, Похідна група "Південь", під проводом Зиновія Матли ("Річка"), повинна була охопити своєю діяльністю Південь України, центром якого вважався Дніпропетровськ.

Перші члени ПГ з'явилися у Дніпропетровську, коли ще тривати бої на лівому березі Дніпра — наприкінці серпня 1941 року.

Вже було заарештовано Українське Державне Правління на чолі з Ярославом Стецьком, але доки в прифронтовій зоні цивільна адміністрація німців та СД не встигли перебрати владу у військових комендантів, доти українські патріоти могли так чи інакше опановувати всі ланки легального суспільного життя... Хвиля німецьких репресій поступово накочувалася із заходу — і "легальний" етап діяльності ОУН переходив у "напівлегальний", а згодом у підпільний.

Перша інструкція про перехід у підпілля членів ОУН-Б була виdana ще 12. 07. 1941 р. Миколою Лебедем. А 3. 09. 1941 р., на нараді Проводу Південного Краю було вирішено закінчити діяльність Похідних груп і перейти до творення підпільної організації. Як стверджує проф.

Лев Шанковський у своїй, виданій у 1958 р. у Мюнхені, книзі "Похідні групи ОУН", частина Організації у Південній Україні першою виконала наказ Лебеда. Осідок Проводу Південного Краю пересунувся з центру Дніпропетровська на передмістя, пройшла перереєстрація членства — людей перекинули в місця, де їх ще не знали.

У червні 1942 р. З. Матлу вже розконспірованого і встигнувшого побувати в німецькій тюрмі, рішенням Проводу відправлено до Одеси, а край очолив "Юрій Леміш" — Василь Кук. З лютого 1943 р. все підпілля у "Райхскомісаріяті Україна", а також у Криму, Кубані і Трансністрії, перейшло під його керівництво. А Дніпропетровськ стає "столицею" націоналістичного руху опору.

Попри скорий перехід у підпілля, за 1941 рік було зроблено багато у справі ознайомлення з ситуацією, обсаджено своїми людьми великий відсоток ключових посад у піднімецькій адміністрації і поліції, охоплені впливом всі ділянки громадського життя.

Так, проф. Володимир Косик у книзі "Україна і Німеччина у Другій світовій війні" (1992 р.) подає деякі факти творення адміністрації Дніпропетровської області з ініціативи ОУН-Б. Прихильника Організації, місцевого професора Олійниченка призначено головою управи, заступником його став бандерівець Василь Регей. Тоді ж була виготовлена печатка "Українська держава. Дніпропетровська обласна управа". Відбитки з цієї печатки є на документах, що зберігаються у Дніпропетровському обласному архіві.

У Кривому Розі міську управу очолив гірничий інженер С. Шерстюк, який водночас був окружним провідником ОУН-Б, а в Дніпродзержинську — інженер О. Самійленко, безпосередньо зв'язаний з ОУН.

"Органы гражданского управления при немцах, (Органи гражданского управления за немцев) — звітував партійному керівництву начальник УНКВД Дніпропетровської обл., — ОУН были использованы как проводные каналы для националистической работы, в частности: (УНКВД Дніпропетровської обл., — ОУН були використані як головні канали для націоналістичної роботи, а саме):

— школьные отделы райуправ были превращены в резиденции ОУН, через которые велась отработка среди учителей и родителей учащихся; (шкільні відділи райуправ були перетворені в резиденції ОУН, через які проводилася праця серед учителів і батьків учеників);

— сельхозотделы райуправ были использованы для расстановки ОУНовских кадров на должности старост колхозов и общхозов, бригадиров и завхозов". (Документы из Фонда "Архив обкома КПУ" Днепропетровского облархива). (сілгоспвідділи райуправ були використані для розміщення ОУНівських кадрів на посади старостів колгоспів і загальних господарств, бригадирів і завгоспів).

(Документи із фонду "Архів обкому КПУ" Дніпропетровського облархіву).

За даними того ж УНКВД, до ОУН належали чи мали до неї прихильність окрім вищезгаданих голів управ, слідуючі:

- голова Нижньо-Дніпровської міськуправи (нині Амур-Нижньо-дніпровський р-н міста);
- старости в Магдалинівському, Царичанському районах;
- начальники Бірж праці Кам'янського і Софійського районів;
- заврайвно Софіївського району й директор Педшколи у Нікополі.

Творилася і українська народна міліція, що спочатку діяла майже незалежно від німців. Як свідчить Доповідна записка начальника УНКВД області про майбутнього начальника політвідділу Дніпропетровської СД Корнієнка: *"...С приходом немецких оккупантов в г. Днепродзержинск, он был назначен начальником сначала поста, а затем отдела тайной полиции, где в обязательном порядке ввел приветствие "Слава Украине! — Слава Героям!" (с поднятием руки)..."* (З приходом німецьких окупантів у м. Дніпродзерженськ, він був призначений начальником спочатку поста, а потім відділу тайної поліції, де завів порядок обов'язково вітатися "Слава Україні! — Героям Слава!" (і піднімати руку)... Корнієнко допомагав підпільникам постійно.

Із того ж документа знаємо, що з ОУН був пов'язаний і начальник Магдалинівської райполіції Кузьменко.

З перших днів діяльності на терені, ОУН використовувала для агітаційної і пропагандистської роботи культурні організації і установи. Мав контакти з ОУН директор Кам'янського (Кам'янське — колишня назва Дніпродзержинська) театру ім. Т. Г. Шевченка Гладков, — у цьому театрі була навіть створена ланка організації. У кривому Розі, з ініціативи члена Похідної групи Я. Потічного, утворилося спортивне товариство "Січ", подібне ж товариство заснував у с. Широкому ОУНівець Василь Дарага. У Софіївському р-ні, до розігнання німцями, підпільники плідно працювали через місцеву "Просвіту". І взагалі, як відзначається в документах НКВД: *"...пропагандистская и агитационная работа велась через просветительские дома..."* (...пропагандистська і агітаційна робота проводилась через доми просвіти...")

Багато фактів, а також і аналіза місцевої преси 1941-42 рр., свідчать що Акт 30 червня був добре відомий провідникам місцевої адміністрації. Власне, вони творили обласне правління в контексті всеукраїнської державотворчої програми ОУН.

Хоча й пресові органи міськуправ (принаймні криворізький "Дзвін" та нікопольський "Промінь") не писали відкрито про ОУН, але, на ділі, були пропагандистами її програми "інтегрального" націо-

налізму, з усіма притаманними їй атрибутами революційності, волюнтаризму, культу предків. "Московсько-більшовицькій тюрмі народів настав кінець. Український нарід розправив орлині крила і здійснює свою віковічну мрію — створює самостійну Українську Державу" — писав "Дзвін". Всі статті на національну тематику були написані в дусі полум'яних закликів і патосу революційної боротьби за незалежну державу. Характерно, що деякі витяги із текстів статей — звернень до української громадськості чи окремих соціальних груп дослівно збігаються з текстами пропагандистських листівок ОУН 1941 р.

Тоді ж в газетах з'явилися і матеріали про С. Петлюру і Є. Коновальця, які виставлялися символами боротьби за державу. Редактор "Дзвону" — поет М. Пронченко — у вірші "Ми устали із руїни..." написав таке:

*"Пада з серця і морок і жура,
Бо знамена — як сонце — цвітуть!
Коновалець і Симон Петлюра
Невмируще із нами ідуть!"*

Цікаво, що Криворізька міська управа перейменувала один з провулків міста на ім'я Коновальця, а його портрети для різних установ і закладів малював художник І. Кравченко. Впливи ОУН проявилися і в лексиці публікацій місцевих дописувачів. Поширення набуло привітання "Слава Україні!" з відгуком "Героям слава!", ба навіть суто організаційна термінологія рясніла у статтях. Можливо, що через цей вплив і керівників відділів нікопольської міськуправи офіційно йменувалося "провідниками". Редактори часописів (як і установ, чиїми друкованими органами вони були) якщо не належали до ОУН, то поділяли її погляди.

Наприклад, за даними НКВД, до ОУН належали редактори нікопольського "Променю" Єлизавета Шкандель і Олексій Поночевний (обоє були звільнені), а також активні дописувачі Тимофій Кисіль, провідник відділу освіти в міськуправі, один із керівників ОУН у місті Федір Вовк, голова місцевої "Просвіти". У редакції "Променю" було загальне прооунівське спрямування. Очевидно належав до ОУН і редактор криворізького "Дзвону" Михайло Пронченко.

* * *

За рахунок кого поповнювалися лави Організації, які прошарки суспільства підтримували її ідеї?

Частково на ці запитання відповідає Огляд Військового Трибуналу військ НКВД Дніпропетровської області з контрреволюційних справ, що їх було розглянуто з 1 січня по 31 грудня 1944 р.:

"Из 162 осужденых — 9 чел. (6%) ранее судимых, — 21 чел. (12%) — выходцы из кулаков.

Найбольшую группу осужденных составляют служащие — 79 чел. и учащиеся — 58 чел. (84,5%)". (Із 162 арештантів — 9 осіб (6%) вже мали судимості, — 21 особа (12%) — походять із "Кулаків". Найбільша група походить із службовців — 79 осіб і студентів — 58 осіб (84,5%)".

А ось цікаві дані про національний склад членів ОУН в області:

"Среди осужденных 162 чел.:

— украинцев	— 157;
— русских	— 2;
— евреев	— 2;
— поляков	— 1..."

(Серед осуждених 162 особи: українців — 157; росіян — 2; жидів — 2; поляків — 1...)

Членів компартії не виявилось взагалі, а колишніх комсомольців було 14 осіб.

Інші джерела підтверджують ці дані: переважну більшість бандерівського підпілля складала молодь ("боротьба для неї є принципом" — як написано в підпільному звіті). Але й були люди, які ще пам'ятали Визвольні Змагання 1917-21 рр., політ'язні сталінських таборів.

До членства ОУН належало багато інтелігенції: так, наприклад, одну з головних конспіративних квартир на вул. Чхалова у Дніпропетровську відвідували професори Б. Андрієвський, Олійниченко, Рябишенко, директор театру Голобородько, художник Максименко. Прихильником націоналізму був ректор Дніпропетровського Українського університету Іван Розгін, в університеті ж працював визначний член мельниківського рамена ОУН Ярослав Самотовка.

Але найбільшу надію покладалося на село. Навіть в інструкціях для роботи в місті радилося орієнтуватися на вихідців із сіл, бо вони вважалися вигнаними із рідних осель з політичних міркувань.

Сильні ОУНівські групи існували в Широківському, Верхньодніпровському, Софіївському районах — це видно навіть з карних справ, що зараз зберігаються в архівах Дніпропетровської СБУ.

Якщо проаналізувати співвідношення місцевих націоналістів до прибулих із Заходу, то видно, що оргроботу виконували переважно місцеві, через те, що галичанам важко було зорієнтуватися швидко в місцевих умовах. Тому обласний і крайовий проводи очолювали галичани разом з місцевими, а окружні і районів майже виключно місцеві.

* * *

Вже 25. 11. 1941 р. для зовнішніх постів "Айнзацкоманди С-15" поліції безпеки і СД (ці команди творилися для боротьби з протинімецьким підпіллям), у тому числі і для Дніпропетровська, був виданий наказ про заарештування і винищення "всіх активістів руху Бандери як

грабіжників". (Із документів нім. архіву в м. Фрайбурзі, цит. за В. Косиком). У такий спосіб окупанти намагалися приховати від світу наявність опору з боку "визволеного" народу. А тим часом ОУНівські лєтючи закликали до спротиву, показували грабіжницьку тактику гітлерівців до України ("Не визволяти нас, а грабувати, як розбійники, прийшли німці на Україну..." — писалося в листівці "До українських селян". Розвіялися всі сподівання на толерантність німців до Української держави). Терор проти ОУН тривав на всьому протязі окупації. Тут хочеться процитувати витяг з характерного звернення німецького управління "Слухай, український народе!" за червень 1943 р.: "...кремлівські жиди стоять у зв'язку з ОУН, яка нібито воює проти большевизму... В проводі ОУН сидят агенти Москви... ОУН і більшовизм — це одне, тому мусять вони бути знищені!". Як тут не пригадати советських листівок, де стверджувалося, що "Бандера прибув на Україну на німецькій тачанці..."

16. 09. 1941 р. відбулися перші арешти в Дніпропетровську, де, разом із заступником голови облуправи було репресовано 10 осіб. Арештованих (як правило, галичан) вислали додому і наказали зголоситися до гестапо (згідно з розпорядженням начальника поліції безпеки і СД від 3 липня 1941 р.) В. Регей був пересланий у Дрогобицьку тюрму. Але надалі така відносна "гуманність" змінилася на безоглядну жорстокість. У січні (за іншими даними — у квітні) 1942 р. гестапо розстрілює голову Криворізької міської управи С. Шерстюка, провідну діячку ОУН у Кривбасі Г. Максимець, редактора часопису "Дзвін" поета М. Пронченка та ін.

Про самостійницьку діяльність голови обласної управи вже згадувалось. У кінці жовтня 1941 р. "Айнзацкоманда С-6" заарештувала заступника голови і шість начальників відділів української обласної управи. СД захопила і славнозвісну печатку "Українська держава..." По створенні "Райхскомісаріату Україна" цю територію перебрала німецька цивільна адміністрація 15 листопада 1941 р. Українські ж управи стали "допоміжними".

У жовтні 1942 р. заарештовується декілька підпільних груп у Дніпропетровську: в Амур-Нижньодніпровському районі (с. Ломівка), у північному передмісті Діївка. Арешти проводили місцеві поліцаї. Серед заарештованих були провідник групи націоналістів на місто Павло Морозенко, Степан Макуха ("Муха" — член Похідної групи, родом із с. Піддубці Сокальського р-ну Львівської обл. — за повідомленням заступника Крайового Провідника П. Дужого — "Арсена"), Галина Зозуля, Йосип Василенко, Леонід Ларжевський, Федір Нечипоренко, Юхим Харченко. Значну кількість підпільників запроторено до концтаборів.

У 1943 р. був розстріляний член ОУН з Широківського р-ну (с.

Пологи) Анатолій Зайко.

У вересні-жовтні 1943 р. гестапо проводить масові розстріли українських націоналістів з Нікополю і Кривого Рогу. А вже перед втечею, німці відправляють у концтабір проф. Олійниченка.

У "Дніпропетровській газеті" 1942 р. подавалася низка матеріалів (переважно передруків із київського "Нового українського слова" проти "націоналістів-романтиків". Йдеться про січень-березень. А 20 лютого 1942 р. голова Дніпропетровської міської управи, німецький вислужник інж. Соколовський на мітингу в театрі різко виступив проти "наївних фанатиків, які йдуть проти більшовиків і німців за якусь "самостійну Україну". "Вони, — казав Соколовський, — думають перестарілими категоріями Петлюри... Якщо не спам'ятаються, тоді треба буде їх винищувати, як грізних шкідників" (цит. за Л. Шанковським).

В умовах німецького терору, і не лише проти комуністів і самостійників, але й проти всього народу, ОУН обрала тактику пасивного спротиву, адже активний призив би до викриття і знищення свідомого елемента, якого потребувала Організація в майбутньому, під час всеукраїнського революційного вибуху. ОУНівська мережа тільки-но починала формуватися. Бандерівське підпілля, не маючи сильного тилу (як більшовицьке), зосереджувалося переважно на фронті агітації за УССД, проти вивезення молоді до Німеччини, здачі харчів та матеріальних цінностей окупантові. "Використовуються всі засоби, щоби шляхом пропаганди викликати серед українців відразу до німців..." — доповідав у Берлін начальник поліції безпеки і СД 14 серпня 1942 р. Видавалися інструкції населенню, як уникнути арештів (перша така з'явилася у Нікополі). А ось як оцінював боротьбу ОУН у звіті секретар Дніпродзержинського підпільного міськкому КП(б) у Ляудис:

"В своей работе ОУНовцы использовали недовольство населения немцами. Вся их пропаганда сводилась к показу зверств, творимых немцами над украинским населением, но никаких конкретных мероприятий борьбы с немцами не вели, они были против партизанской борьбы..." (У своїй роботі ОУНівці використовували незадоволення населення німцями. Вся їх пропаганда ґрунтувалась на вказання німецьких звірств над українським населенням, але жодних конкретних заходів боротьби з німцями не вели; вони були проти партизанської боротьби...) Цю тактику підкреслює і листівка ОУН-Б "Боротьба партизанів і наше ставлення до неї", цитована донесенням поліції безпеки з окупованих районів Сходу в Берлін 25 вересня 1942 р.: "...Українці не брали і не братимуть участі у цій партизанській війні... Поляки і більшовики можуть вести партизанську війну скільки їм хочеться, це нас зовсім не стосується доти, поки ця боротьба не буде скерована проти нас... Ми повинні берегти сили. Наш шлях — це не

партизанська війна кількох сотень... чоловік, а народна революція мільонних мас України". (цит. за проф. В. Косиком).

Можливо, що саме таке ставленнє до активного збройного опору в формі партизанських загонів (тим більше, що незабаром на Західній Україні почне свої дії УПА) було однією з причин, що обмежували кількісне зростання ОУН і глибше проникнення її ідей на Сході. Як вважає С. Мудрик-Мечник, було помилкою, що ОУН на початку 1942 р. на Осередньо-Східних землях не організувала власних збройних відділів, тим більше, що там перебувала достатня кількість фахівців військової справи — колишніх вояків Червоної Армії. Тому, не маючи вибору, люди з патріотичними і протисовєтськими переконаннями, але ненавидівшими фашистів, мусіли йти в червону партизану, бо іншої не було.

Активний опір у тактиці ОУН на Сході таки існував, але мав переважно оборонний і профілактичний характер. Тобто, у формі замахів на зрадників-агентів і сексотів. Німців майже не чіпали, адже це безпосередньо відбивалося на місцевому населенні. Так, у грудні 1942 р., був страчений у Кривому Розі агент гестапо, який видав групу на чолі з Шерстюком-Пастернак. У Синельниківському р-ні була проведена велика атентатна акція проти "шуцманів" і німців, які знущалися над місцевим населенням. У с. Лоц-Кам'янка був зліквідований староста Четвертак, плянувалося, (але не вдалося) також замах на співробітника гестапо Б. Летучого. Акціями в краї керував Іван Білик-"Кость", який працюючи в вищих німецьких установах, інформував підпілля про заходи СД і гестапо проти його учасників. Остаточнo перейшовши на підпільний стан у лютому 1943 р., "Кость", вдягнений у військовий мундир, зумів звільнити групу в'язнів з концтаборів, що були розташовані у Кривому Розі і Ігрєні, допомагав видурювати з німецьких магазинів продукти для підпільників. Також допомагав з продуктами і директор макаронної фабрики.

Україна знаходилася під німецькою окупацією, але, усвідомлюючи, що німцям довго не утриматися, основним фронтом боротьби для ОУН лишився фронт боротьби з московським імперіалізмом (Постанови 2-ї Конференції ОУН, квітень 1942 р.).

Одним із завдань була підготовка до збройного спротиву частинам Червоної Армії, у випадку можливого їх повернення.

З листування начальника УНКВД і обкому: *"Особенно остро был поставлен вопрос с немедленном уходе членов ОУН в УПА перед приходом частей Красной Армии..."* ("Особливо строго було поставлено питання про негайний перехід членів ОУН в УПА перед приходом Червоної Армії...")

С 1943 г., по указанию Главного проводя, районные оуновские организации нашей области проводили большую работу по вербовке и

отправке в УПА призывных контингентов. Каждый район периодически направлял по явочным паролям к базам формирования УПА вооруженные группы на пополнение".

(Із 1943 р. за вказівкою Головного проводу, районні оунівські організації нашої області проводили велику роботу — вербували і відправляли в УПА **призивників**. Кожен район періодично направляв по лінії зв'язку на бази формування УПА озброєні групи на поповнення).

Переправлення членів ОУН до УПА набуло розмаху в 1943 р. Це було викликано не тільки наближенням ЧА, але й посиленням німецького вивозу на працю до Німеччини. Основним напрямком спочатку був Холодний Яр. Часто керував цими акціями Кривошапка-Козик, "права рука" "Леміша".

У Дніпропетровську, в 1943 р., підготовкою людей для відправлення в УПА займався Тарасов ("Доктор", "Чорний").

У жовтні того ж року до Холодного Яру, з метою дістатися до УПА, відійшли понад 30 осіб з Широківського р-ну на чолі з районним Ільченком. Останній дійшов до повстанців, в листопаді був заручений до куреня "Батька", "де, до квітня 1944 р. виконував обов'язки редактора відділу пропаганди" (із Вироку Трибуналу військ НКВД Київської обл.)¹. Дістався до УПА і також опинився у "Батька" районний Солонянського р-ну, житель села Тритузне "Юрко-Ворон", який вирушав з району на чолі груп з 4-х осіб.

Група ОУНівців з Софіївського району так і не встигла виступити в похід, хоча члени групи вже мали на руках перепустки-паролі.

Але, окрім Холодного Яру, загони ентузіастів йшли також безпосередньо в Західну Україну. Зі спогадів учасників цих груп — Дона Г., Остапенка В. одна з них, під проводом "Байди" і "Мартина" була розігнана есесівцями в районі Знам'янки Кіровоградської обл. Учасники іншої вирішили розбитися на невеликі гурти і в такий спосіб добиратися до повстанців, коли виникла підозра в зраді одного з провідників (можливо, провокатора).

У документах НКВС зазначається, що часто загони, що йшли в УПА на Захід, перевдягалися в однострій червоноармійців.

Варто зауважити, що інколи перетиналися шляхи ОУНівців з більшовицьким підпіллям. Більшовики вели агітацію проти націоналістів, звинувачуючи останніх у співпраці з німцями. У архівах лишилися віддруковані на машинці листівки антинаціоналістичного змісту (часто з недолугими віршами), що їх розповсюджувано в Павлограді. Мали комуністи в ОУН своїх законспірованих агентів. Одного з них, — Г. Хистного, — згадує в звіті секретар підпільного Дніпродзержинського міськкому КП(б) У Ляудис. Часто у своїх звітах більшовики зараховували до членства ОУН постатей, зовсім не причетних до Організації.

Але не всюди і не завжди під час війни стосунки між обома підпіллями лишалися ворожими. Подекуди відбувалися зустрічі окремих підпільників в обох таборів і, за спогадами деяких учасників ОУНівського підпілля, молоді, не затуркані стереотипами люди, інколи знаходили спільну мову на ґрунті ненависті до німців. Це не було, — і, звичайно, не могло бути, — системою, але німці далекоглядно все ж таки припускали такий перебіг подій. Так, у наказі Начальника Верховного командування вермахту Кейтеля від 16 вересня 1941 р. "Про вжиття заходів проти опору" говориться: "Враховуючи, що в окупованих районах існує велика політична і економічна напруженість, треба рахуватися з тим, що націоналістичні та інші кола використовують цю нагоду, щоб, з'єднавшись з комуністичним заголом, спричинити труднощі німецькій окупаційній владі". Але, наголосимо, що світоглядом ці люди стояли на протилежних позиціях і тому, навіть короточасне об'єднання унеможливлювалося. Тому ці стосунки не виходили за рамки особистого спілкування.

* * *

З вигнанням німців і приходом ЧА, підпілля не припинило свого існування і продовжувало боротьбу. Відомі факти діяльності ОУН у Дніпропетровську в 1951-52 рр. Хоча, звичайно, основний склад підпільників, а також тих, хто з ними співпрацював або просто співчував (наприклад, господарі конспіративних квартир) були викриті і репресовані, частина була винищена німецькими завойовниками, а частина встигла перебратися за кордон (часто по звільненні із німецьких концтаборів військами союзників).

Якої сили набрала Організація на Дніпропетровщині? Який був її реальний вплив на населення? Ось що говориться у Довідці "Про виявлення і ліквідацію контрреволюційного елементу":

"С момента освобождения Днепропетровщины от немецко-фашистских захватчиков, УНКВД разоблачено и арестовано 262 активных участника ОУН" (до октября 1944 г.).

"Выявлено и взято на оперативный учет участников ОУН:

<i>во 2 квартале 1944 г.</i>	<i>— 711,</i>
<i>в 3 квартале</i>	<i>— 744."</i>

(З хвилиною визволення дніпропетровщини від німецько-фашистських наїзників, УНКВД розкрило і заарештувало 262 активних учасників ОУН (до жовтня 1944 р.). Виявлено і взято на оперативний облік: в 2-му кварталі 1944 р. — 711 осіб, в 3-му кварталі — 744)".

Засуджено за 1944 рік ВТ НКВД було вже 162 чол.

Як подавали підпільні звіти ОУН, організованих членів і симпатиків у дніпропетровщині влітку 1943 р. було 5 тисяч осіб.

Попри ці поважні цифри можна ствердити, що переважна більшість населення не сприйняла ідей ОУН через цілу низку об'єктив-

них причин: заляканість советськими каральними органами, русифікацію, зневірою у наявність реальної третьої сили і, звичайно, звичку великої частки населення просто пристосовуватися до будь-яких обставин. Дехто чекав визволення тільки з боку більшовиків, сподіваючись на пом'якшення режиму по закінченні війни. Багато людей вважали, що вже мають державу в особі УССР.

Надто мало часу виділила тоді історія українським самостійникам для поглиблення, устійнення пропаганди української ідеї, тим паче, що майже весь період пропаганда ця провадилася в нелегальних умовах. Свою роль відіграла і певна непідготовленість ОУН до дії в підсоветських умовах, необізнаність з місцевими реаліями, традиціями, звичаями, відсутність конкретних програм. Можливо, що негативну роль відіграло заперечення необхідності творення власних збройних відділів на Наддніпрянщині.

Попри все це, ми тепер бачимо, яку велику і жертвну працю було проведено ОУН на терені Дніпропетровської області. Все ж таки існувала розгалужена мережа Організації майже у всіх районах, залучалися нові члени і симпатички, поширювалася самостійницька пропаганда. І нехай пролята кров патріотів нагадує сучасній молоді, що все лишає свій слід в історії. І вже скоро настане той час, коли Україна вшанує героїв-мучеників, загиблих за Велику Ідею повернення 50-мільйонному народові власної Держави. Адже тільки тоді ми зможемо називатися державною нацією, а не гуртом "Іванів, не пам'ятаючих родства".

Від авторів:

Тема, що ми заторкнули в даній роботі ще досить нова для української історії. Ми свідомі того, що через суб'єктивність використаних матеріалів (особливо документів НКВД), в роботу могли вкратися неточності. Тому будемо дуже вдячні, якщо відгукнуться свідки і учасники подій тих років, а також наші опоненти. Звертатися на адресу:

320024 Україна
м. Дніпропетровськ
вул. Каруна 69, кв. 43
КУДЕЛІ Дмитру

¹ З Ільченком, в тому ж курені перебував ще один житель Широківського р-ну — Ващенко Микла ("Нива"), потрапивший в полон пораненим 24 травня 1945 р.

ДУХОВА ОРКЕСТРА УПА

*Учасник оркестри УПА
"Стріла"*

Після приходу німців до Вінниці, міський уряд зорганізував духову оркестру, яка обслуговувала на протязі 1943 року пожежну сторожу та охоронні відділи, що були під командою генерала Івана Омеляновича-Павленка. Оркестра була рівнож до услуг Парку Культури, даючи концерти для міського населення Вінниці.

У місті Вінниці було викрито масові могили помордованих більшовиками українських політичних в'язнів. Для помордованих жертв московської сваволі на Україні, населення справляло похорони. Наша оркестра виступала вісім разів на таких масових похоронах, в залежності, коли відкопувано нові збірні могили жакливо замучених українців.

Уже в 1943 році доходили до нас чутки про дії УПА, яких називали "бандерівськими партизанськими з'єднаннями". В осені поширились вістки про великі бої УПА з німецькими поліційними частинами в околицях міста Уманя, на схід від Вінниці. А вже дуже голосно заговорила Вінниця про дії УПА, коли цілий курінь рідного українського війська заквартирував під самою Вінницею в селах Мізяківськ і Хутори. Це було 3 січня 1944 р. В цей час у місті Вінниці були розклеєні по видних місцях листівки — "Звернення УПА-Південь до населення міста Вінниці".

Московський фронт наближався до Вінниці. Після Різдвяних свят 1944 року наша оркестра дістала наказ переїхати до Тернополя. Всіх оркестрантів було 30. Нам приділено 6 саней запряжених по два коні. Дозвіл на переїзд одержали від німецької команди міста. З інструментами, нотами та невеличкими клунками сіли на сани та опустили рідну Вінницю. Наш маршрут був через Літин, Лятичів, Проскурів, Кривовичинці, Волочиська, Підволочиська і Тернопіль.

Однаке наші пляни змінилися. Проїхавши саями Лятичів ми пустилися на бічні села, щоб переночувати та прохарчуватися. Нічліг дістали в селі Горохівці біля станції Деражня.

В селі зустрінула нас кінна патруля куреня УПА. Командир групи переказав диригентові, що ціла оркестра має переїхати до штабу куреня УПА під командою командира "Бистрого". Оркестранти погодились й всі сіли на сани й подалися під охороною кінної стежі УПА до села Ягниче. Їхали, або бігли біля саней цілу ніч, бо було зимно. Над раном прибули до села Ягниче.

Нас негайно розквартирували і, трохи відпочивши, зібрали й привели до штабу курінного командира "Бистрого".

Зустріч відбулася в селянській хаті. Оркестранти сиділи на лавках попід стінами, деякі клячали, чи стояли, бо місця було обмаль. Ми вперше побачили старшин УПА, відчули близькість українського війська, рідних друзів, що боряться за вільну Україну.

Зі старшин УПА був курінний "Бистрий", його ад'ютант, трьох сотенних і секретар, який мав машину до писання і цикльостиль.

Курінний та всі сотенні були в повному озброєнні. Кожний мав автомата, пістоль, гранати, далековид, мапник.

Говорив до нас сам курінний "Бистрий". Він пояснив, що це є УПА та за що вона бореться. Вказав на німецьку та московську неволю, на важке поневолення українського народу під чужим пануванням. Українці гинуть за чужі інтереси. Тепер маємо рідне військо й свою владу, що змагають за волю України. Курінь УПА має в першій мірі пропагандивне значіння. Серед народу ширимо правду про Україну та її стан. Духова оркестра добре надається до ведення пропагандивних акцій, бо підносить духово населення.

Після цих вияснень, командир запропонував усім включитися в ряди УПА і стати духовою оркестрою при Команді УПА-Південь. Почались короткі переговори. Молодим оркестрантам подобалась пропозиція. Коли командир "Бистрий" спитав, чи всі погоджуються вступити в ряди УПА, то кожний зложив заяву, що годиться.

Опісля кожному оркестрантові запропоновано вибрати собі псевдонім. Кожний вибирав, що хотів, а секретар зладив список. Моє псевдо було "Стріла".

Ми залишилися в штабі куреня. За короткий час скликано збірку всіх сотень. Нас, оркестрантів, поставлено перед куренем. Командир "Бистрий" представив нас, як нову мистецько-музичну одиницю УПА, що буде з нами в пропагандивному рейді. Заохочував нас до праці за волю України.

Вкінці сказав нам зложити присягу вояка УПА. Оркестранти підняли праві руки вгору й повторяли за курінним писарем слова приречення вірно служити Україні. Був це для всіх зворушливий акт, що мав місце 16 січня 1944 року. Нашим опікуном призначено командира "Ангела".

Курінь командира "Бистрого" складався із трьох бойових сотень. Кожна сотня мала один рій кіннотчиків, що були розвідниками та зв'язковими. Кожна сотня мала 15 саней, на яких їхало по 7 стрільців. Бойовий стан кожної сотні начисляв біля 120 стрільців.

Окрема частина була пропагандивна. Туди входили пропагандисти, які роз'їжджали по селах, скликали людей та промовляли до них. Вони мали зі собою великі запаси підпільної літератури. Частину ле-

тючок додруковували під час рейду, бо мали машини до писання, циклостили, папір та фарби.

При курені була теж окрема господарська частина із запасом харчів для стрільців та коней.

Стан цілого куреня враз із оркестрою виносив понад 400 осіб.

Цілий курінь складався із молодих стрільців, що походили з обласей Київської, Вінницької, Ворошиловградської, Кам'янець-Подільської. Було в кожній сотні по кількох вояків із Західної України, головню Станиславщини (Івано-Франківщини). Мали ми малі групи узбеків, грузинів, чувашів і кількох санітарів жидів.

Одежа була тоді в більшості радянського виробу, як валянки, куртки, шапки сибірські, але вживали теж військові німецькі футляри короткі кожухи, як рівнож німецькі плащ-палатки.

Цілий курінь командира "Бистрого" був зданий виключно на кінний транспорт. Як сказано, кожна сотня мала по 15 саней запряжених парю коней, на яких їхало по сім стрільців. Крім цього, в кожній сотні був окремий рій кіннотчиків в числі 12 стрільців для розвідки та зв'язку. Пропагандивний відділ мав четверо саней і 8 коней, господарський відділ 5 саней і 10 коней. Команда куреня мала 6 коней. Разом в курені було 150 коней.

Коні були радянські, або забрані від німецьких частин. Ветеринара не було. Самі стрільці дбали про коней, бо без них вони не могли б рейдувати.

Кормили коней по радгоспах, які були перемінені на "лігешафти". Під час коротких постів давали коням їсти овес, який везли на кожних санях. Направу, чи прибивання підків, виконували сільські ковалі. Чищення коней було розпорядженням і виконувалося щоденно.

Узброєння в основному складалось з автоматичних пістолів як ППШ, фінки, в командирів були німецькі "емпи", гранати "лімонки", револьвери, легкі кулемети "Дехтярова", важкі німецькі кулемети "ес-ем-ге", сотенні німецькі малі міномети і радянські батальйонні міномети 80 мм. В обозі знаходились вибухові міни для зриву мостів чи залізниць.

Біля станції Деражня курінь зірвав німецький танковий потяг в січні 1944 р., який перевозив танки до фронту. В іншому місці обстріляно мадярську охорону залізничного мосту, яка втекла й виміновано два охоронні бункри. В одному селі (не пригадую назви) був розквартирований радянський партизанський "отряд", що був організований з російського елемента з недалекого заводу. Цю групу роззброєно і розігнано, тому що їхня діяльність зводилась до грабунків і розправи з місцевим активним українським елементом.

Тому, що курінь мав в основному пропагандивне завдання, окремі сотні постійно виконували роз'їзди на бічні села й скликували громад-

ські збори, роздавали підпільну літературу. Пригадую був журнал сатири, були летючки до українського народу, до поневолених народів Москвою.

Деякі сотні виїжджали в пропагандивні рейди й перебували по кілька днів окремо. Знаю, що вони мали сутички з німцями, бо про це говорили, або були випадки, що наші стрільці приїжджали до команди куріня на здобутих німецьких автомашинах.

Стрільцям не вільно було пити. За порушення дисципліни карали.

Кожного вечора на збірці куреня відчитувано похвали, признання та покарання за провини.

Ночами курінь переїжджав з одного місця в друге. Завжди вибирало села, де не було німецьких залог. Днями відпочивали та робили збори з населенням. По селах були свої довірені люди, які служили інформациями потрібними під час рейду. За час мого побуту в курені к-ра Бистрого не чув про доноси до німецької влади про наш побут.

Слідуючий постій куреня був в селі Пирогівка, біля міста Зінківка, Кам'янець-Подільської області. Вдосвіта було розподілено курінь та нашу оркестру по квартирах. По короткому відпочинку проголошено збірку цілого куреня, який на чолі з оркестрою відійшов маршколоною на лід місцевого ставка. Тут з місцевим священиком була відслужена Йорданська Служба Божа та освячення води. Це було 19 січня 1944 року. Оркестра УПА, яка складалась тоді з 27 осіб під орудою друга Кіліненка, українця, що походив з Кубані, пригравала релігійні мотиви до Святої Літургії.

Курінь стояв у боевій готовості в формації букви "П". Збоку було зібране місцеве населення. По закінченні відправ була проповідь священика на тему Йорданських святкувань, а після отця промовляв головний політвиховник, який вказував на єдність народу з повстанцями, як заporуку спільної перемоги.

Опісля відбувся парадний марш цілого куреня через село. Оркестра грала маршові мелодії. Ціле село гляділо на рідне військо, а молодь супровожала нас від початку до кінця маршу. Раділи ми, раділо населення.

Селяни гостили нас обідом. Під вечір проголошено алярм, бо в сусідньому селі наша патруля натрапила на німецький поліційний відділ, який охороняв доставку збіжжя з місцевого колгоспного магазину на станцію. Зав'язалась перестрілка, чути було гранатні вибухи. Частина куреня рушила розстрільною на допомогу. Німці заховались в місцевій мурованій стайні й почали оборону. Побачивши важке положення, оточення, рушили на прорив. Це вже був вечір і важко було переслідувати ворога. По стороні німців було видно вбитих, ранених і побиті коні. Ранених передано селянам. По нашій стороні були ранені та один вбитий стрілець, який походив зі Станиславівщини (Івано-Фран-

ківщини). Ще цього самого вечора в селі Пирогівка селяни зладили труну й поховано молодого воїна УПА з вояцькими почестями на місцевому цвинтарі. Був вечір, оркестра заграла "Вічну пам'ять" і похоронний марш, почесна стійка випустила в повітря три автоматні серії, коротка промова-прощання й курінь вирушив довгою санною й кінною колоною по засніжених пільних доріжках в сторону Збруча. На ранок прибули в мале підлісне селище й розквартирувались на відпочинок. Подорож наступної ночі привела нас над річку Збруч. Курінь розташувався в селі Іванківці недалеко міста Волочиська. Розставлено сильні застави.

В обідніх годинах зі сторони Волочиськ приїхала до села, на сани, група озброєних власовців. Їх впущено на край села й оточено. Зав'язалась коротка перестрілка. Власовці вперто оборонялися. На західній стороні Збруча німецька погранична застава вислала їм допомогу, а розвідчий літак почав обстрілювати наші позиції з борту. Курінь опустив село й розпорошеним порядком став відступати в східньому напрямі по широких засніжених полях. Мала німецька артилерія почала переслідувати наші відступаючі частини, які прямували в лісисту околицю. Відступ з обороною проти власовців і німців тривав до вечора.

Ціла оркестра держалась разом. Під вечір ми в'їхали в село, не знаючи, що там кватирують німецькі "есеси". Вони впустили нас в село, а там оточили. Ми здалися в полон, говорячи, що їдемо з Вінниці до Тернополя. Під кулеметами та автоматами почались допити. Ми всі говорили однаково. Щоб впевнитись, чи ми вміємо грати, казали нам виконати якусь музичну частину. Ми виконали марш "Альтен камераден".

Давши нам дещо з'їсти та переспати, відправили на допити до СД в Тернополі.

Наш зв'язок із курінем к-ра "Бистрого" розірвався. Ми були здані на накази німців.

Дорогою з німецькими частинами їхали до Волочиськ, Підволочиськ і заїхали до села Кам'янки на нічліг. Там відкрили німецькі документи й побачили, що вони нас підозрюють. Документи знищено, а самі оставили селянам сани й коней та поїхали автом до Тернополя. Зупинилися біля театру ім. Івана Франка. Працівники театру нами зацікаувалися. Частина вступила до театральної оркестри. Тоді йшла опера "Ріголетто" в українській мові. В Тернополі були один місяць, від лютого до березня 1944 р., і розійшлися.

Маємо дані про існування другої духової оркестри УПА, яка діяла на Волині за часів німецької окупації.

(Із записок та зізнань члена оркестри, друга "Стріли", записав Степан Голяш. Прізвище автора споминів відоме редакції).

ІЗ КРИНИЦІ ПЕЧАЛІ

Збірник спогадів та документів

Лідія Ясень-Романчук

м. Тернопіль

Спецвідділи НКВС під маркою "Бандерівців"

Восени 1943 року, коли відступав Центральний Провід, мені довелося робити для них вечерю. З тих, кого я знала з Рівного, був Волошин і ще було кілька наших дерманців. Вони швиденько повечеряли, поговорили і відправилися в дорогу. Буквально через хвилин двадцять з'явилася друга група і заявила, що вони запізналися і наздоганяють своїх. Маршрут їм відомий. Поїли і відправились. Днів через два з тієї другої групи прийшов один і заявив, що буде у нас жити, бо ліс недалеко і просив, щоб йому виділити кімнату. Прізвище його було Леміш. Часто він відлучався на день, а чи й більше, а коли був удома, приходили до нього: Кундуш Ростислав з Житина, котрого я знала раніше і який був у крайовій службі безпеки УПА. З тих кого я не знала і які представлялись як члени крайового проводу ОУН, були — Хмара, псевдо мав Стецько, а також Верещагіна — жінка. Усі чудово озброєні, довго не затримувалися, приходили і відходили завжди вдень. Часто приходив ще один, але я не пам'ятаю його псевда.

Одного разу, взимку 1944 року, коли більшовики вже пішли далі, він попросив провести його до Скоропади Олексія, що я і зробила. Але коли вийшли на гору, і Дермань було видно як на долоні, він сказав, що далі піде сам, бо колись уже тут був і дорогу далі знайде.

Коли мене заарештували, дуже допитувалися чи я знаю де вони всі зараз? Сказали, що їм відомо про побут у нас цих людей.

А весною 1944 року вони знову з'явилися у нас і заставили брата Архипа відвезти їх до лісу. Брат боявся, казав їм що кругом більшовики але вони заспокоїли його, що все буде добре. Коли приїхали на призначене місце, зійшли, а брат повернувся додому. Вдома розповів, що коли трохи від'їхав, то почув гуркіт літака, а потім побачив, що літак спускався дуже низько, саме там, де зійшли його пасажирів. У нас тоді закралася думка — а може це за ними прилетів літак?

Коли я вже працювала на ТЕЦ у Норільську диспетчером, до мене увечері, коли я була сама, зайшов головний інженер ТЕЦ (так він представився) і запитав, чи я його впізнаю. Це і був Кундуш Ростислав. Він успішно закінчив інститут, одружився і спокійно працював тут, де його ніхто не знав. Коли в розмові я сказала, що КДБ зруйну-

вало мені життя, він застеріг мене, щоб я була обережна з такими висловами. В одну мить мені стало все зрозуміло. Більше ми не зустрічалися. Дехто з моїх знайомих також знали його і допомагали мені утвердитися в здогаді ким він був насправді. Через кілька місяців його пишно проводжали на пенсію. Це було в 1963 році. Після банкету він зайшов попрощатися і висловив жаль, що в Україну до матері не може їхати, бо там багато недругів, з якими колись працював. Збирається їхати до Ленінграду, там у нього є квартира.

Вже коли на "арену" вийшов Горбачов, по телевізору я побачила міністра внутрішніх справ Федорчука, у якому я впізнала того, хто так часто бував у нас вдома і якого я проводжала до Скоропади. Поряд жив мій племінник, відставник, за фахом — будівельник космодромів Бухало Мелетій, який також добре знав нашого "гостя" ще "за тих часів" і впізнав його також. І відразу поділився зі мною цим відкриттям. Потім ще раз я бачила виступ Федорчука, а потім він кудись зник. І тільки тоді я зрозуміла, за що мене так мордували — а чи не розшифрувала я часом, хто вони насправді? Пригадую, як одного разу я побачила у Леміша на столі твори Леніна, і коли я запитала, чому у нього така література, він відповів: "Щоб знати ворога, треба досконало знати його політику". От така була їх тактика, дуже вміло законспірована. А народ гинув, закидали наші дерманські криниці трупами, і кричали, що це робота УПА.

Гинули найкращі, які "їм не підходили". Ще й зараз жах огортає, що вони творили.

* * *

Додому повернутись не дозволили

Моя матінка Христина, разом із татом Трифоном Бухало із села Дермань подарували світові дванадцять діточок, а виросло лише восьмеро. Брат Євген був студентом Львівського університету. Брав участь в боротьбі з угорцями на Закарпатті. Потім потрапив в Чехословаччину, згодом в Австрію. В 1941 році — ми всі з'їхалися. Євген був у групі повстанців, що вигнали німців з Мізоча. Незадовго мама благословила його на бій з німцями та більшовицькими партизанами. Це було на півночі у відділі УПА. Звідти прийшла вістка, що загинув у бою з німцями.

Брат Олександр служив в польській армії, потрапив в полон, після повернення додому більшовики заарештували бо працював у школі діловодом.

Брат Максим — вчитель, але поляки не давали працювати за професією, тому у 1940 р. втік на Холмщину до брата Василя, священника. В 1944 р. кагебісти вбили Максима котрий вчителював у Копиткові

Острівського р-ну. Його тіло кидають у криницю, а пускають версію, що то зробили бандерівці буцімто за те, що працював у советській школі. Яка ж то сила допомогла моїй мамі усе це пережити? Любов до рідного краю, сильна віра в Бога, молитва, якою вона жила. Завжди вчила нас бути чесними, справедливими і нікому не робити зла. Ще в 1940 році наше хороше господарство грабували, а маму призначили до вивозу, але поки вона на прощання молилася, вивіз відмінили. Прийшли другі "визволителі", але не довго ми раділи, бо німці, коли почали відступати, почалися масові арешти, розстріли.

Я дивом вирвалася з гестапо, знайома перекладачка визволила, але сказала, щоб я згинула з Рівного. Тож уночі, пішком добралася до дому.

Вчителювала, та недовго. В 1944 році мене заарештували на очах у мамі. Мамина молитва допомогла мені перенести львівські "бригідки" — одинокі камери з маленьким столиком. Після звільнення додому я не поїхала, бо знала, що повісять мене і всю родину кагебісти, як тоді велося, під маркою "бандерівців". Маму знову призначають до вивозу, знову вона просить дозволу помолитися перед дорогою. І знову — чи не диво? — відміняють вивіз і мама залишається вдома.

Невдовзі від рака помирає брат Архип, який був на господарстві.

Найстарший брат, Григорій, жив на хуторі. У 1949 році мене знову заарештували і вивезли на Далекий Схід, у Хабаровський край. Мама висловила мені останній свій козушок, бо мене з тюрми зразу забрали на потяг. Цілий місяць добиралися ми в товарняках на Далекий Схід. Привезли нас на заготівлю лісу в тайгу. Мене не взяли, бо фізично була дуже слабка, працювала у пошивочній майстерні. А мама все надіялась на зустріч, але не дочекалася, померла в 1952 році, а в 1953 році не стало і "батька" Сталіна. Часи різко змінилися. Писати можна було часто, "відмічатися" раз на місяць, можна було вчитися, їхати у відпустку. З допомогою добрих людей у 1960 році мене звільнили з спецпоселення, але на моїй Україні мене не прописують.

Довелося виїхати у Башкирію, а далі — добровільно на Далеку Північ, у Норільськ, де працювала до пенсії 1973 року.

І знову не дозволили мені повернутись у рідні краї на Західну Україну, дозволили мешкати лише на Великій Україні...

**Спогадами поділилася ЛЕВІНА (БУХАЛО) Теодора Трифонівна
м. Хмельницький**

"Цю розповідь подаю в скорочені, нехай мені вибачить моя подруга Дора. Тишуся, що завдяки цій публікації я знайшла цю розумну, щиру патріотку, інтелігентну і добру людину, що живе самотньо серед чужих, далеких від патріотизму людей. Болить душа за знівечене життя цієї дерманської красуні, що не стояла осторонь від самих страшних подій підпілля, а була чи не найближче до добрих вчинків, якби не неймовірна зрада.

* * *

Вакханка

Нарешті підійшли до вахти — це перепускна табору. Відчинилися ворота і вийшли надзорки обшукувати. В мене були валянки і я їх взула на ноги, бо відібрали б. На черевики в руках якось не звернули уваги. Не знаю що шукали вже так пограбованих в Магадані, що дехто й хустинки до носа не взяв з тих домашніх речей. Нас вимучених молодих, а на вигляд уже старих дівчат розселили по бараках свіже-збудованих, бо нари пахли смолою.

Мені знову попала верхня полка і біля параші. З трудом вилізла на верх, бо дуже боліли хворі ноги після перенесеного ревматизму і ось такого перевалу. Здавалося, що будемо спати мертвим сном, але скоро проснулася від гострих укусів блощиць. Вони градом падали зі стелі. Я не встигала їх згортати, роздавлюючи по тілі, з якого виступала кров. Спали на голих нарах, підстеливши "тілогрейку" і нею накрилася. Решта одежі йшла під голову.

Тільки но почало світати — гучно залунало: "підйом"! Всі скоро зіскочили з нар, вдягнувшись вийшли на двір, построїлись на перевірку. Нас викликали по номерах, ми відповідали. Прізвище та ім'я було лише в формулярі. Строем повели в столову покрикуючи: "Прекратить разавори в строю" (Перестати говорити в строю)! Хоч ніхто й так не говорив нічого. Вишикувались по одному до хліборізки отримувати пайку хліба на весь день. Це був невеличкий кусочок і ми зголоднілі з'їдали його ще до сніданку. За довжелезним, збитим залізом, столом з залізних мисок, зроблений з консервних банок, давали гарячу юшку в якій плавали кістки з оселедця. Ложок не було. Треба було скоро випити цю солену рідину, що обпікала руки, губи і язык. Хто не встиг, то лишався голодний. Далі по команді строїлися біля вахти на роботу по п'ять осіб. Виходили на роботу на зону з конвоем. Слова: "Шаг вправо, шаг влево считается побег — стреляю без предупреждения" (Крок вправо, крок вліво вважається втечею — стріляю без попередження)! — вивчили, як молитву.

Ми посувалися безшумно, мовчки. Йшли довго по каменистій дорозі на лісоповал. Видали пилки тупі, не погострені. З напарницею треба поставити 8 кбм. дров. Якщо не виконаєш норму, то не дадуть вечері і на ніч в карцер.

Дуже хотілося їсти. Працювали з останніх сил, щоби не лишитися без пайки хліба, хоч сили почали покидати нас. Майстри, які приймали роботу, жаліли нас і говорили конвоїрам, що робота виконана, бо більшість з них лишилися працювати по вільному найму після строку покарання.

Важка фізична праця без вихідних забидала останні сили. Вода і хліб, ніяких жирів, безсонні ночі від того, що блощиці гризли несамовито, все це довело до того, що ми ослабли, стали "доходягами". Медична комісія, оглянувши нас "побригадно", відібрала мене і вже старших жінок на легшу роботу. Зимою були сильні заметілі, їх називали "пургою". Отож вздовж дороги ставили забори, а на них навішували гілки стланніка. "Снегозащита (Снігоохорона)" — так називалася бригада. В старших жінок з ясен йшла кров, хиталися і вилітали зуби. Після роботи ми заходили в комірчину, де стояла бочка з відваром стланніка. Цей відвар соснових гілок трохи зупинив кровотечу.

* * *

"Берлаг" — береговий табір

Так відзначався рудник Хеніханджа — табір суворого режиму, в який ми попали з Олею Стець і ще кількома учасницями художньої самодіяльності після того, як на концерті, що відбувався на Дускані, була проспівана українська пісня. Пісня не була включена в програму, яку перевіряв начальник режиму. Хоч це була звичайнісінька лірична пісня (танго), але після неї російських пісень не хотіли слухати. Фактично концерт було зірвано. І так знову почалася каторга. Окрики: "Разговорчики в строю!" "Подтянись", "Ложись" і починають стріляти вгору. Гавкання собак і лютий мороз.

В долині, де був розташований табір, був ще "посьолок" для вільнонайманих. За "посьолком" виднілася збагачувальна фабрика, "стройцев", та ще якась майстерня, куди попадали блатні, або "шасливчики". Дівчата з політичною статтею 58-а, чи 54-а йшли в шахту. А шахти ті знаходились в двох сопках переділених розпадкою. Праворуч, на такій висоті, що вхід до шахти дорівнював сірникової коробці — виднілася шахта "Верхній Бушуй", а наліво шахта "Хеніханджа". Я побувала на обох. Спочатку мене направили на Хеніханджу.

Проходчики з відбійними молотками були з бувших репресованих, які лишалися по вольному найму. Ми ж дівчата нагружали породою "вагонетки" і котили їх по рейках до бrenzбергу. На виході з шахти треба було бути дуже обережними, то був спуск і "вагонетки" набирали сильної швидкості, а потім автоматично розвантажувались. Важко було навантажені рудою "вагонетки" піднімати і ставити з напарницею на рейки, коли вони "забурювались".

Шахта стара, кріплення прогнили, підступали ґрунтові води, що розмивали штреки і відсіки шахти. Коли працювали бурильщики, то все хиталося. Страшно було, але до смерті були готові щодень, тому мовчки зносили все. Часті аварії, завали, де гинуло багато дівчат. Щоб

рятувати їх життя ніхто не дбав, бо ми частенько чули: "Нам не нужна ваша робота, нам нужно ваше мучение" (Нам не потрібна ваша робота, нам потрібна ваша мука). Отож ніхто не ніс відповідальності за безпеку робітників у шахті, та за те чи треба рятувати поранених.

Якось при "взриві" стався обвал. Присипало пороною 15 дівчат. Кинулись відкопувати. Удушливий запах сірки, пороху, газу, але там люди, поки ще живі. Повитягували на свіже повітря. Деякі стогнали. Отруєні газом ледве дихали. Не дуже спішили забирати їх в зону. А коли привезли в санчасть, то лежали вони по коридорах майже без ознак життя. Надія була на Бога. Міцніший молодий організм боровся, а ослаблені мовчки вмирали. Поранені стогнали. Розрізали білі від пилу "тілогрейки" і рятували. Ніхто не плакав за ними. Начальство все опише "Дело закрыто" і під сопку, закопають без хреста. Часом вішали на стовп залізну табличку з прізвищем, якщо хтось зі знайомих вимагав, а то й так обходилося.

На такий величезний табір була одна "лікарня" з трьох палат: "хірургічна" на 12 ліжок, "терапевтична" на 14-15 ліжок та "ізолятор" — 1 ліжко.

* * *

Підпілля 1945-1942 рік в с. Дермані

В кожному листі, що вдавалося відіслати додому, просила берегти Миколу. Івана врятувати було неможливо. Він пішов в глибоке підпілля, а це вірна загибель, бо в ім'я омріяної свободи, всі йшли на смерть свідомо. Повторяли часто декалог, а особливо: "Здобудеш Українську Державу, або згинеш в боротьбі за неї"! За найменшого Адама, який ходив ще до школи, й гадки не було. Малий ще, а от Миколу треба врятувати. Ця думка не давала мені спокою, коли побачила страшну сатанинську силу, що з такою лютою ненавистю кинулася винищувати свідомих людей.

(Зі слів брата Миколи).

Коли до хати прийшли озброєні "хлопці" і сказали, щоб на завтра Микола був готовий іти з ними в ліс, то тато раненько запряг коней і поїхав з ним в Рівне. Вони прийшли, а не заставши Миколу, запропонували Адамові. Він погодився. Це був учень дев'ятої класи Дерманської СШ. Розумний і дуже здібний до математики. Переховувався в кріївці на "Нагоринцях" в сім'ї Хавруків. Двоюрідна сестра Ганя знала де він був з Довбенком і тайком приносила їсти в умовне місце, коли вони не почуваючи небезпеки, могли вийти, подихати свіжим повітрям. Часом виходили вдень, залягали в рядках між картоплями, дивилися в сонячне небо і чекали відомостей.

А Ганя голосно питалася до вигаданої "Соньки" чи та не чула, що там робиться біля монастиря? А коли наближалася небезпека, то гукала щосили вже до Ніни, тоді юнаки знали, що їм робити.

1951 рік. В Магаданській області, на рудніку "Хеніханджа" отримала загадковий лист без підпису і зворотньої адреси, якого треба було зрозуміти. Цензура не пропускала подій, які відбувалися тоді на Україні.

Отож в нім писалося, що "матір" наша дуже хвора, що точать її черви — "пранці" і що жити їй осталось мало. Це брат Адам так сумно прощався зі мною. Давав мені такі сумні звістки, що організація ОУН винищується. "Пранці" — це запроданці, яких масово засилали, тай серед своїх було їх чимало. Адам дотримався до 1952 року, але боротьба була нерівною, все ж таки ці юнаки виявляли спротив злу, насильству.

* * *

1956 рік: Страшна звістка

Люта зима на Колимській землі так довго тягнулася, що здавалося не буде їй кінця. Була неділя і ми всі були вдома. Постукали в двері і на порозі став чорнявий дуже гарний хлопець. Привітався по-українськи і щось дуже рідне майнуло мені в голові. "Я з Дерманя — Адам!" "Боже!" Я кинулася до нього. "Ти мій брат?! Він збентежився і замовчав, а я жахом дивилася на нього, адже такого імені я не пригадую ні в кого.

"Я Адам Хаврук, Тоні (товаришки шкільної) брат". "Де ти тут взявся? "Ледве розшукав вас, приїхав спеціально, щоби сповістити вам дещо про вашого Адама. Я важко опустилася на канапу і попросила сісти і його.

Довгий час не могли розпочати розмову, очевидно, що звістка, яку він приніс мала бути недоброю. Щось страшне, зловісне мав сказати і вічікував як розпочати. Я терпеливо чекала, бачила що і йому болюче. Попросила до столу, але він спішив, бо в машині його чекали і розпочав: Ваш брат Адам переховувався в нас. Вхід до криївки був з льоху. Ми давали йому їсти, але про це довідалися і донесли. Прийшли військові, оточили наш будинок, почали стріляти через маленьке віконечко в льох, вигукуючи:

"Вихади, здавайтесь, вы окружены (Виходи, піддавайтесь, ви оточені)!" Через деякий час внизу почулися два вистріли, а так, як довгий час нічого не було чути, то витягли звідти двох трупів. Адама стріляв Довбенко, а потім застрілив себе. Адам був ще живий, просив води, але енкаведисти не дозволили хоч би помочити губи. Звалили на підводу і повезли на шкільне подвір'я. Директор Демченко впізнав

своїх учнів. "Ой, Ясень, Ясень, що ти наробив?" По-батьківськи пошкодував здібного учня і попросив дати йому напитися. Кати заборонили, "Он нам нужен живой (Він потрібний живим)!" Але по дорозі до Мізоча скінчився від мук. Після довгої мовчанки я запитала за Тоню сестру, з якою пов'язане моє дитинство, співанки в хорі, яким керував Скоропада Олекса і трепетне дівування. Тоня втекла з дому. Йшла лісом до сусіднього села переховатися, але наткнулася на засідку. З переляку полізла на дерево, та звідти зняла її ворожа куля. Навіть не знав де похоронена, бо про цю подію розповіли їм потім. Сім'ю Хавруків вивезли, конфіскували хату і всі нужденні пожитки, а Адама, як товариша, що давав їсти бандерівцям засудили на 25 років і вивезли в Сусуман, Магаданської області.

Передімною сидів кучерявий, надзвичайної краси, хлопець, життя якого зіпсоване. Я чулася винною перед тим ще малолітнім (колись) юнаком. З розповідей людей довідалася, що Адама і багатьох інших хлопців, які не вийшли з повинною, а пострілялися, або підривалися гранатами, звозили за польський цвинтар і в ночі закопували. (м. Мізоч).

Лише в 1992 році в Мізочі на тому ж місці висипали могилу, не викопуючи бо пізнати їх вже було неможливо. Відправили панахиду, вшанували пам'ять полеглих вистрілами юнаків Національної гвардії України.

* * *

Леся Романчук

Зустріч з минулим

*Був липень. Сонце плавало асфальт.
Грів пузо проти сонця древній дід.
І ще один придибав, сіли в ряд.
На двох було їм майже двісті літ.
Ішов повз них старенький інвалід —
І, мов гадюки, зашипіли вслід:
"Та ми ж його колись у Воркуту,
Та ми ж його у вічну мерзлоту,
А бач, не здох, а бачиши, виповз, гад,
І все туди ж — народний депутат!
І ходить в Рух, ач, не забув старе,
І пенсію таку ж, як я, бере!
Ти, молодичко, йди сюди, до нас,
І вислухай уважно наш розказ,
Ви, молодьож, не знаєте про те,
А ми служили у НКВД!
За родину, за Сталіна були.
І що за времена тепер пішли!"
Я не звела очей. Дивилась вниз,
На руки, що покорчив ревматизм.
Він ними бив, і мучив, і душив...
І зойк нарешиті вирвався з душі!
Спасибі, показати, хто тут гад,
Щоб знали ми, як виглядає кат.
Убивцям, нерозкаяний в гріхах,
Що убивав за совість, на за страх,
Змів честь і совість сміттям у куток,
Бо замість серця в нього — партквиток!
Не виїсть очі сором, бо ж не дим,
А він іще й пишається отим!
І я на нього очі підвела,
І стримала себе, не прокляла.
Злякався. Тремтів слинявий чорний рот.
Вчив поважати старість наш народ.
Він зрозумів, і зразу і стих:
"Ти, молодичко, теж, видать, із тих".
Так, я із тих, хто з попелу воскрес,
Хто ніс і виніс свій нелегкий хрест.
Минуле — ваше. Наше — майбуття!
Що ж, доживайте підленьке життя,
Беззубі дві гадюки, два кати.
Ненавиджу! Господь мене прости.*

“І ТОДІ ПРИСНИПАСЬ МЕНІ ЖИВОЮ МАМА...”

Наталія Кузьма

**Наталія Кузьма
з братом Андрійком, 1948 рік**

У страшну березневу ніч 1945 року увірвалося моє дитинство. В одну мить не стало моєї мами, тата, баби, діда і трьох братів. Я осталася на світі сама з маленьким братом Андрійком. А мені було тоді лише 12...

Уже від 1944 року почалося в нашому селі діяти щось недобре. Почалися напади поляків. Влітку приходилося нам нераз спати в кукурудзі, яка росла в полі за нашим городом. Хоч тоді я ще була дитиною, проте пам'ятаю, коли в нашому селі вбито вчителя Левицького. Був великий похорон, прийшло багато людей, ми, діти, несли вінці. Пізніше застрілили Євгенію Коштовську, молоду жінку, всього кілька місяців після весілля. Вона верталася з містечка Динова. Пам'ятаю також і цей похорон. Далі вбито чоловіка на ім'я Карпа Іван, який повертався з роботи в Динові. Залишив сиротами малих дітей. Пізніше знову вбили жінку, яка була акушеркою й приймала дітей при родах.

У 1945 році польські банди почали нападати на наше село все частіше і частіше. Робили це навіть вдень. Одного разу - а було це якесь свято і тато з мамою, брат Петро і дід пішли до церкви, а я з бабою і братами осталася вдома - прибігає до нас Андрійко, син священика, який жив від нас через дорогу і каже, що в них поляки. Хлопці зразу повтікали на піч (а вона в нас була така, що з хати не видно було, чи там хтось є), а ми з бабою підійшли до вікна подивитися, що там діється. Я виглядала з-за бабиної спини і бачила, що на розі священикового будинку стоїть чоловік з карабіном. Він нас помітив у вікні й вистрілював до нас. Куля влучила бабцю в голову, а мені пройшла крізь

волосся й застрягла в рамі ікони Божої Матері. Бабця впала на долівку, з її голови ллється кров, а я зі страху залізла під стілець і почала страшенно кричати, що бабця вбита. Через хвилину увійшов бандит з карабіном, приставив карабін до моїх грудей і каже: “Де кінська упряж?” Вони нагабували в нашому селі всякого добра й тому хотіли забрати нашого коня, щоб завезти награбоване додому. А тато упряж кудись сховали. Я далі кричала, що бабця вбита, тоді він почав на мене верещати, щоб я сказала, де упряж, а то він мене вб’є. Через хвилину до хати увійшов другий чоловік і каже, чого ти до дитини причепився. Через якийсь час вони пішли геть. В хаті було повно крові і дуже страшно. Що було далі - не пам’ятаю, бо втратила свідомість.

Прийшла до пам’яті в мамі на руках. Бабця лежала на ліжку з перев’язаною головою. Жила. В хаті було повно народу. Сусідка Розалія Карпа розказувала, що в той час вона була в нас на стайні, де молола збіжжя на жорнах. Бандити почали ламати двері у стайню, потім страшенно її побили, щоб довідатися де кінська упряж. Багато павлочан пограбовано, у багатьох хатах були повибивані шибки. Після цих нападів люди були дуже перелякані. Але найстрашніше мало щойно прийти...

Недовго перед великим нападом, до нашого села прийшов священник Володимир Лемцьо. Його жінка стала навчати дітвору в школі замість вбитого поляками вчителя Левицького. Але тривало це коротко, бо скоро стався напад на ціле село. Священик намовляв нашого тата, щоб той забирав усю сім’ю та тікав з села, але дідо з бабою не хотіли покидати хати. Вони казали тікати молодим, а самі думали лишатися берегти хату. Проте мама не хотіла покидати батьків самих і отак ми осталися в селі аж до цієї страшної березневої ночі.

Ця найстрашніша в моєму житті ніч трапилася 3 березня 1945 року. Посеред ночі я прокинулася від потрясання і маминого крику “Вставай, Наталю”. Напівпробудженими очима бачила, як мати з батьком пробують хоч дещо прихопити перед втечею з хати. Нараз “трісь”... і шибка у вікні розкололася. Хтось вистрілив у вікно. Дідусь повалився з зойком на землю, поранений. Я миттю зіскочила на землю й заховалася в куток під ліжком. За мить до хати увійшов якийсь чоловік, став чоботом на дідуса й встромив у нього багнет, який мав насаджений на карабін. Пізніше вистрілив ще кілька разів, але не знаю, чи ще у когось, захованого на печі, чи просто так, на пострах. Як він вийшов і в хаті зробилося тихо, я наважилася вийти з-під ліжка. На долівці лежав мертвий дідо, навколо нього була велика калюжа крові. Я прихопила з собою черевики й панчохи і вибігла з хати. Сіла на порозі, пробуючи одягнутися, як тут на наше подвір’я пригнали кілька осіб. Серед них була моя бабця, брати Йосип та Ан-

дрій, Єва Карпа та дочка сусідки-польки, Геля Коштовська. Усім наказали покластися під плотом, а на сторожі поставили двох цивілів з карабінами. Моя мама, яка стояла під стіною хати, хотіла долучити до нас, але їй не дозволили. Через мить прибігла мати Гелі й показала їм якийсь папір і вони Гелю відпустили. Skorиставшись тим, що сторожі зайняті були читанням, мама втекла за ріг хати. І це було во-станнє, коли я бачила мою маму живою. Ніколи більше в житті я її не побачила.

Пригнали ще кілька осіб, а тоді наказали усім встати й погнали дорогою вниз у напрямку церкви. Дорога була слизька, під ногами тріщав лід. Бабуся з сусідньої хати несла на руках двох внуків. Вона посковзнулася й упала. Пробувала підвестися, як до неї прискочили вартові й почали копати куди попало. Інші люди допомогли бабці підвестися і ми пішли далі. У сусідній хаті була вибита шибка. Я заглянула у вікно й побачила, що на ліжку лежить застрелена стара сусідка, а під ліжком калюжа ще свіжої крові.

Коли нас пригнали до церкви, там уже було повно народу. Спершу люди тікали до церкви самі, думаючи, що в Божому храмі буде безпечніше, а потім зігнали сюди решту наших людей поляки. Чоловікам наказали стати на одну сторону, а жінкам та дітям - на другу. На долівці було повно крові. Там лежали поранені і так побиті мужчини і жінки, що не в силі були підвестися. Між ними ходили дві молоді польки в зелених мундирах, підперезані ремнями і копали чоботями поранених і побитих. Страшно було дивитися.

Мої два старші брати - Петро та Юзко - сиділи по протилежному боці церкви і жалісно дивилися на бабцю, на мене та брата Андрійка. До сьогоднішнього дня не можу забути їхніх переляканих очей, хоч від цієї страшної ночі минуло вже стільки років...

Священик Володимир Лемцьо намагався казати молитву, але його скоро відсторонили від престолу. На перед виступив якийсь чоловік, який сказав: "Я є поручник Вацлав і з мого наказу усі сьогодні загинете". В церкві почався страшний плач і голосіння, люди питали, за що маємо гинути, чим ми завинили?

І почалося... Почали парами уставляти спершу чоловіків і хлопців, а потім жінок без дітей до восьми років і дівчат. Уставили і нас до виходу, але бабця взяла мене (я була низького росту) і брата Андрія й перейшла на ту сторону, де були жінки з малими дітьми. Сіли ми в самому куточку церкви на долівці, а бабця заступила спідницею ще одну дівчинку, Одарку Федак, бо вона була старша і вища за мене.

Люди не знали, куди їх поляки виводять, а їх виводили на цвинтар і там розстрілювали. Про це розказував мені пізніше Влодко Федак, який донині живе у Львові. Його wraz з молодшим братом поляки вже запровадили на цвинтар, поставили над могилою і наказали ззути

з ніг чоботи перед розстрілом. І тут йому спало на думку сказати, що вони поляки. Його запитали, як він називається? Він сказав, що Коваль. Запитали котрогось іншого, чи в селі є Ковалі поляки, а той сказав, що так, є такі. І Влодка з братом відпустили. Так він остався серед живих.

Не знаю, чи врятувався від смерті інший хлопець, може 15-16-літній, якого я бачила, як в церкві жінки переодягали за жінку. На голову дали йому хустку, а на руки малу дитину. Що далі з ним сталося - не знаю.

Просиділи ми в церкві цілий день, а надвечір нас вигнали надвір. Але раніше нас усіх ще пограбували. Що хто мав з одягу на собі, то відбирали, кажучи, що нам це вже не буде потрібне. Пам'ятаю, що коли ми виходили, там лежала велика гора всякого одягу, який постягали з людей.

Коли нас гнали селом, уже вечоріло. З сусідніх сіл їхали валки возів. То їхали наші польські сусіди, які надумали збагатитися на нашому горі. Вози були повні скринь, бочок, мішків та іншого майна, за возами гнали коней, корів, свиней. Бабця тримала нас, дітей, за руки й приказувала: "Боже, Боже, що вони з нами зробили?"

Один з бандитів, що нас гнали, був поляк з сусіднього села, який часто проїжджав повз нашу хату, їдучи до Динова. Бабця його запитала, чи не бачив нашої мами. Той не відізвався. Тоді бабця ще раз його запитала про нашу маму. Той знову мовчав. Тоді бабця каже: "Стільки разів ти напував коней з мого колодязя, а сьогодні навіть слова не мовиш". За хвилину пролунав постріл і бабця повалилася. То той сам поляк, якого бабця питала про свою дочку, а нашу маму, вистрелив їй у спину. Ми з братом почали страшенно кричати й підводити бабцю, але інші жінки нас відтягнули кажучи, щоб ми йшли, а то й нас постріляють. Пройшли ще трохи і поляки застрілили ще одну старшу жінку, якої прізвища я не знала.

Неподалік каплички поляки нас залишили й кудись щезли. Вже сутеніло, коли наша група жінок і малих дітей добрела до села Селиська. Було нас щось з сорок осіб. Я з братом та ще іншими попала до хати якогось дідуса. З того села усі молоді повтікали, коли довідалися, що трапилося в Павлокомі. Осталися самі старі. Дідусь приніс нам соломи на долівку, на якій ми проспали ніч, пік у печі бараболю, якою нас частував, але ніхто не хотів їсти. Жінки сиділи на соломі та гірко плакали.

Коли прокинулася вранці, нікого з наших в хаті уже не було. Дідусь сказав, що усі вже пішли, а нас ніхто не збудив. Я розбудила брата і ми вийшли на дорогу. Там ще стояли групами люди й радилися, що їм далі робити. Потім почали розходитися, хто куди. Нами ніхто не цікавився. Я взяла брата за руку й сказала: "Йдемо додому". І ми

пішли тудю, звідкіля вночі прийшли. Ми були вже за селом, коли нас перестрів якийсь чоловік і питається, куди ми йдемо? Я йому кажу, що додому, до мами і тата. А він на те, що нам не вільно туди йти, що мама і тато прийдуть по нас сюди. "Але ми тут нікого не знаємо", - не вгавала я. Тоді він завів нас до дому священика, де затрималася Стефця, наша сусідка, дочка тої старшої жінки, що я її бачила крізь вікно застрелену, коли вчора нас гнали повз їхню хату. Стефця була калікою ще з дитинства й не могла ходити. Тому сестра несла її з Павлокоми аж до Селиськ на спині, щоб врятувати від смерті. Скоро після того вона померла, кажуть, з пересилення. Осталася її дочка Марися, якою зайнялася Стефця.

По якомусь часі хтось переказав Стефці, що її хоче забрати до себе сестра. Я з моїм братом і Зосею Туцькою посадили Стефцю на такий візок на чотирьох колесах і потягли його в напрямку Поруб. Щоб було скоріше, ми пішли бічною стежкою. На ній я зустріла мого племінника Саверка Карпа, який стояв там на стійці. Йому було тоді щось з 17 років і він врятувався в ту страшну ніч тим способом, що у стайні заховався під підлогу. Лишився круглим сиротою і потім вступив до УПА. Від нього я довідалася, що тої страшної ночі поляки вимордували моїх батьків і всю мою родину. Ми з братом лишилися самі на світі. Я почала страшенно плакати. Навіть не знаю, що далі трапилось зі Стефцею, якої я більше ніколи в житті не зустріла.

Ми вернулися до Селиськ. Туди скоро приїхали також поляки. Не знаю, чи це було військо, чи аковці - усі були в шапках-рогатівках і я їх дуже боялася. Вони зайняли увесь будинок священика. Там було 5 або 6 кімнат. Одну займала родина з-за Буга, а я з братом спала на кухні. В домі жила також старша пані з дочкою Наталкою, яка була вчителькою в цьому селі. З ними ще була дуже гарна дівчина на ім'я Маруся. Вона часто тікала вночі спати до нас, а як приходили за нею поляки, вона казала нам кричати. Я так і робила, але одного разу поляк сказав: "Zamknij mala pysk, albo dam ci w leb" ("Замкни мала писок, або дам тобі в лоб")..

Ночами поляки брали дівчат до себе "на розмови". Старша пані стояла тоді під дверима, плакала і молилася. Дівчата завжди виходили заплакані. Одного разу старша пані казала мені піти до однієї кімнати. Я увійшла до кімнати польського старшини і побачила в ліжку її доню Наталку. Я перелякалася і прожогом вибігла з кімнати.

Одного ранку дівчата раптом кудись поділися. Пані з плачем шукала їх усюди, а тоді зібралася йти на поліцію до Динова. Як пішла, так і не вернулася назад ніколи.

А в нас почалася ревізія по цілій хаті. Брата потягли до колодязя на подвір'ї і там посадили його на журавля і почали підносити над водою догори. Я почала кричати, що він упаде і втопиться. А вони ка-

жуть до мене: "Idz mala zawolaj swoja mame. Niech zobaczy, jak jej syn jedzie do nieba!" ("Іди мала поклич свою маму. Хай вона побачить, як її син їде до неба!") Я тоді почала плакати і кажу, що ми не маємо мам, маму вбили в Павлокомі. А він на це, що якби знав, що то наша мама, то не вбивав би. Отже, то була ця сама банда, яка напала на наше село.

Але не всі поляки були такими звірами. Тут хотілося б мені переказати розповідь моєї тети про цю трагічну ніч в Павлокомі. Вона мені розповіла, що коли почався напад поляків, вона втекла з дітьми і чоловіком до Владка Бельца, поляка з Павлокоми. Він їх переховував до кінця червня. В неї було шестеро малих дітей і їх поляки не чіпали, а вуйко сидів під землею від 3 березня до кінця червня. Белец мав малу крамницю і коли йому треба було їхати до Перемишля по товар, він каже до тети, я вас заберу з собою, бо твій чоловік так довго не потягне під землею. О першій вночі запряг коней і поїхали через Сян. Тета розказувала, що коні йшли як ангели, навіть жодна пряжка не брязнула. У Перемишлі він їм ще дещо докупив на дорогу,

попрощалися і він вернув додому. А там інші поляки, які довідалися, що він допоміг українцям, його вбили. Тета дуже це пережила. Він також мав жінку і дітей.

Після того випадку з братом я вже боялася довше залишатися в хаті священика, тому пішла до батьків Зосі Туцької запитати, чи вони не прийняли б нас з братом до себе. Вони погодилися. В них ми пробули недовго, щось зо три тижні. Вони були дуже бідні і їм було дуже тяжко. Крім того, ми дістали сверблячки і тому я рішила шукати іншого місця.

Взяла перину, брата за руку і ми пішли дорогою до села Володжда. Це вже був червень і по дорозі нас застала буря. Почав лити дощ, ми мокрі, перина в болоті. Заховалися до придорожньої фігурки, такої, що закривалася дверима. Залізли ми усередину й плачемо обоє. Кажу до брата, дай помолимося. Ми поклякали і

Капличка по дорозі до Володжда

я почала вголос відмовляти Отче наш і Богородице, а брат повторювати за мною. Як помолилися, я виглянула побачити, чи ще йде дощ. Тоді помітила, що до нас наближається якийсь чоловік з карабіном на плечі. Я перелякалася, але виявилось, що в нього була не зброя, а лише кий, бо він подумав, що до каплички залізли якісь собаки. Питається нас, а що ви тут діти робите? Я йому кажу, що йдемо шукати наших людей з Павлокоми, або до когось на службу підемо. А він на це, що наших людей в Павлокомі нема, а служби також певно не знайдемо ніякої, бо тут люди бідні -- навіть солі і сірників не мають. Краще я вас до священика заведу. Як він вас не прийме, то вже не знаю, хто вас тоді візьме. Почепив нашу перину на кия (а вона була вся в болоті, бо я не мала сили її нести і ми її тягли з братом по дорозі) і ми пішли до священика. Звався він Теодор Марко (я його зустріла пізніше, в 1955 році в Кошаліні, але після усіх страждань і знущань, він не прожив довго і скоро помер у Валчі). Вийшов він до нас зі своєю господинею. Вона сказала, що вже мають хлопця з Поруб, який їм пасе корови, і що дітей їм більше не треба. А священик каже, що хлопець має своїх батьків, тому треба прийняти сиріт. Господиня пробувала ще сперечатися, але він наказав їй мовчати і взяв нас до хати.

Це було гарне село, що розтягнулося вздовж Сяну. Гарні хати, мурована церква. Священик мешкав у школі, бо будинок для нього щойно ставили.

В отця Марка ми були до 1946 року, до червня, коли прийшло польське військо вивозити людей на Україну. Господиня була дуже погана жінка й била нас за будь-що. Брат був їй зовсім непотрібний, а я ще щось помагала і пасла корови. Одного разу господиня дуже мене побила і зачинила перед нами двері. Ми спали на горіщі і тому мусили лізти до себе через вікно. Я дуже плакала і з того всього аж захворіла. Дістала гарячку. І тої ночі до нас прийшла живою наша мама. Я до сьогодні пам'ятаю її постать. Вона положила мені руку на чоло і ... я від цього пробудилася. Кинулася до брата і кажу: "Андрійку, Андрійку, наша мама прийшла". Він скочив на рівні ноги й питає: "Де вона є? Де наша мама?" Але мами вже не було...

Зранку я встала, до хати не заходила, а зразу погнала корови пасти. Коли верталася з поля, закликала мене до себе сусідка й каже: "Була в мене ваша газдиня й казала, що вже більше не буде вас бити. Їй приснилася цієї ночі ваша мама, дуже за нею гонила й кричала. Як газдиня прокинулася, була ціла мокра зі страху. Але не виговоріться, що я вам про це казала". По якомусь часі господиня мене питає: "А скажи мені, Наталко, як твоя мама виглядала?" Я їй розказала, а тоді вона каже: "Такою саме вона мені й снилася". А вона ніколи в житті моєї мами не знала і не бачила.

Бувало в цьому селі, що як йшло військо, то на сполох били в

дзвони. Люди тоді знали, що йде військо або банда, і тікали до лісу. Там, разом з худобою і чим хто мав, сиділи до ранку, поки не стало безпечніше. Але часом про напад не встигали повідомити. Одного разу я сиділа з дітьми на порозі сусідчиної хати, коли до хати вдерлося польське військо або інша банда грабіжників. І кричать до жінки, чи має корову? Вона їм відповіла, що ні. А вона сховала корову в іншій кімнаті, за дверима. Як вони вже бігли до сусідньої хати, корова почала ревіти. Грабіжники вернулися й корову забрали, хоч жінка дуже їх просила оставити її, бо це остання корова, а в неї повна хата малих дітей.

Іншим разом зробили в селі алярм, що йде військо. Ми з газдинею взяли корови й почали тікати в сторону Волі Володської. Ми вже були при потоці, коли я побачила поляка у рогативці, що лежав на землі і цілив у нас з карабіна. Я крикнула: “О Єзу, поляки”, кинула ялівку і почала з тої гори тікати в долину. Село було оточене, я бігла від лісу в долину і поляки почали за мною стріляти. Газдиня кричала, щоб я затрималася, бо мене вб'ють, але я не приставала. Бігла босоніж по стернищі аж до Сяну і щойно там, у лозах, затрималася. Мої ноги були геть у крові, порозривані гострою стернею. У лозах сиділо декілька наших людей з села. Вони стали мені дорікати, чому я туди прибігла, ще поляки через мене їх усіх вислідять. Один чоловік наказав нам усім порозходитися й поховатися по борознах у бараболі.

Увечері я вернулася до хати. Газдиня казала, що то чудо від Бога, що куля мене не влучила. І дуже мене сварила, що кинула корову, бо інакше може б її поляки не забрали.

Одного разу - а то був певно червень 1946 року - я пригнала корови з поля, зайшла в хату і крізь вікно побачила авта повні жовніврів. Газдиня також виглянула у вікно, а тоді наказала мені бігти зачинити стайню. Я пішла, ноги підо мною тряслися, але якось дійшла до стайні (а вона була десь 200 метрів від хати). Зачинила стайню від середини і тільки почала вилазити через діру надвір, як тут уже двох жовніврів з карабінами. І до мене - що ти там робила, чому стайню зачиняєш? Наказали мені зараз відчинити, прибігло їх ще більше і почали перешукувати усе догори ногами. Тоді питають мене, чи мої батьки не виїжджають до Советського Союзу, що я стайню зачиняю? А їм на це, що нема в мене батьків. Тоді вони мене залишили.

Вернулася до хати. А там усе поперевертане, повно книжок, паперів на підлозі. Брат сидів на порозі й дивився, як жовніри бігають по подвір'ї та ловлять курей, качок, крутять їм голови й кидають до мішка. Як жовніри забралися з подвір'я, знайшлася наша господиня. Вона сховалися в одній зі шкільних заль, яка була невикінчена і служила за склад. Господиня постукала в шибку і почала давати знаки, щоб ми з братом ловили решту курей та качок, а то поляки їх усіх покрадуть.

Я махнула на це рукою і сказала братові, що краще їдемо туди, де й люди їдуть.

Людей ладували на відкриті вантажні авта. На одне авто приходилося по кілька родин. Але нас ніхто не хотів брати. То ми посідали при дорозі й дивилися, як одне за одним авта покидають село. Коли рушало вже останнє авто, до нас підійшов жовнір і питається, а ви, діти, чого тут сидите? Підхопив нас і покидав на авто. Люди з того авта почали кричати, пощо нам ці діти, хто ними буде займатися? Але авто рушило і ми поїхали. Я не встигла нічого з собою взяти, поїхала в одній суконці (та й не мала я нічого більше), навіть тої перини не взяла, чого пізніше дуже жаліла.

Їхали ми через село Селиська, де я вже раніше була. Наше авто в'їхало до рову і не могло виїхати. Коли так усі заходилися витягати авто, до нас вийшла якась жінка, яка нас пізнала й каже, а де ж ви, діти, їдете? Хтось зі старших каже, що от стояли при дорозі, то їх покидали і їдуть. Жінка винесла буханок хліба, в якому в середині був вирізаний кружок, поклала туди масла, перехрестила той хліб і подала нам, кажучи, на яку біду, діти, їдете?

Привезли нас до Ноздрєця. Вивантажили у великому парку, де росли великі розлогі дерева. Люди поприсідали де хто міг. Там ми й переночували. Зранку поміж людей почав ходити російський старшина і списувати дані. Підійшов і до нас. Люди почали його питати, що з тими дітьми буде, вони є самі, без батьків. Він відповів, що віддадуть нас до дитячого будинку. Списав наші прізвища, дати народження. Братові дати я навіть не знала.

Другого дня завезли нас вантажними автами на залізничну станцію в Загір'ї. Поскидали нас на землю і казали чекати на транспорт на Україну. За прикриття ми мали тільки дах на стовпах, без стін.

У Загір'ї були ми два тижні. Військо на дітей не звертало більшої уваги. Ми могли ходити купатися на річку Ославу. Одного разу вертаюся з річки, а тут люди кличуть мене. Бачу, що з людьми розмовляє якийсь чоловік в мундирі залізничника. Він і каже мені, що коли хочу, то він візьме мене з собою, бо йому потрібна дівчина пасти худобу. Я кажу, що піду з вами, але я маю брата, чи його візьмете також? Закликали брата, він подивився і каже, нащо ж він мені такий малий, з нього жодної користі не буде. То я не погодилася йти, за що люди мені дуже дорікали. Казали, що помремо з голоду, нім доїдемо на Україну. А я їм на те, що як помремо, так обоє, а брата я не покину самого. Тоді люди почали обіцяти, що вони братом займуться, аби я лише пішла. Але я не погодилася.

Той чоловік вернувся через кілька днів. Сказав, що розмовляв з жінкою і та казала взяти нас обоє. Показав нам, куди йти, щоб нас військо не помітило, а коли ми відійшли вже трохи від станції, долу-

чився до нас. Перейшли ми вбхід Сян і дійшли до маленького села Завадка, що поміж Биківцями і Вільхівцями. Там жив наш новий господар. Він називався Іван Дуда. Влітку я пасла корови, а зимою ходила до Сянока до його дочки бавити дітей. То була тяжка праця за ку-сень хліба.

Наш господар не хотів нас давати до школи. Казав, що дітей він взяв до роботи, а не вчити. Побачивши, як тяжко працюємо, нами зайнялася вчителька з села Биківці. Звалася Марія Спаніль. Вона почала старання, щоб помістити нас у дитячому будинку в Сяноці, але їй відмовили кажучи, що для таких дітей як ми в них немає місця. Вчителька приходила до нашого господаря сама і з солтисом, щоб він дозволив нам ходити до школи, але той ніяк не годився. Однієї неділі вчителька прийшла до мене на пасовище. Вона багато мені розказувала, як це погано, коли людина не вміє ні читати, ні писати. Я кажу, що ж робити, як не дають іти до школи. То вона каже - один вихід, бери брата і приходи до мене до села. Я вами займуся.

Надумала я тікати вночі. Зв'язала собі тлумочок, положила під ліжко, але заспала і рано треба було знову гнати корови пасти. А вдень господиня знайшла наші речі, покарала мене і мені вже було не до втечі.

Так пройшов якийсь час. Одного разу пригнала вечором корови з пасовища, дивлюся, а господар ходить по городі й шукає Андрія. Спершу я не знала, що сталося. А вийшло, що брат мав пильнувати

Нашадки полеглих від рук поляків жителів Павлокоми,
яким пощастило врятуватися. Павлокома, 1998 рік.

коня, але заснув. Кінь пішов в капусту і наробив шкоди. Знайшовши Андрія сплячого, господар став його періщити батоном куди попало. Тоді-то я й рішила тікати. Коли господар пішов на службу на колію, а господиня пішла доїти корови, я стала будити брата, щоб тікати. Він плакав, не хотів йти, боячись, що як нас доженуть, то знову будуть бити, але я забрала його насилу і ми втекли до вчительки з Биківцеь. По якомусь часі вчителька вистаралася, що брата прийняли до дитячого будинку в Перемишлі, але для дівчат, як сказали, нібито не було місця. Так нас розлучили аж до 1955 року.

Зустрілися ми з братом знову аж через вісім років, на західніх землях в Кошаліні, куди стягнула мене з Лодзі рік раніше моя кузинка Марія Федак, а тоді я розшукала і стягнула туди брата. До того часу я поневірялася по польських притулках, робітничих готелях. Не чула ні рідного слова, ні молитви, ні пісні. Ще трохи, я стала б такою, як все польське середовище навколо мене.

Списала я ці спогади в пам'ять моїх помордованих батьків, моїх односельчан і мого покійного вже брата. Розповіла про моє змарноване дитинство та молодість та гірку сирітську долю. Але знаю, що моя доля -- не виняток. Занапали тоді не одне, і не два людські життя, а ціле покоління.

Торонто, грудень 1997 року

(До друку підготував Мирослав Іваник)

Примітка: Напад польського загону Армії Крайової на село Павлокома, пов. Березів стався 3 березня 1945 р. Під час нападу замордовано 365 українців Павлокоми. Командував загonom поручник Юзеф Бісс ("Вацлав"), якого Воєнний Трибунал в Ряшеві засудив за цей злочин лиш на 2 роки в'язниці.

Наталя Кузьма (з дому Мудрик)
1933 народження

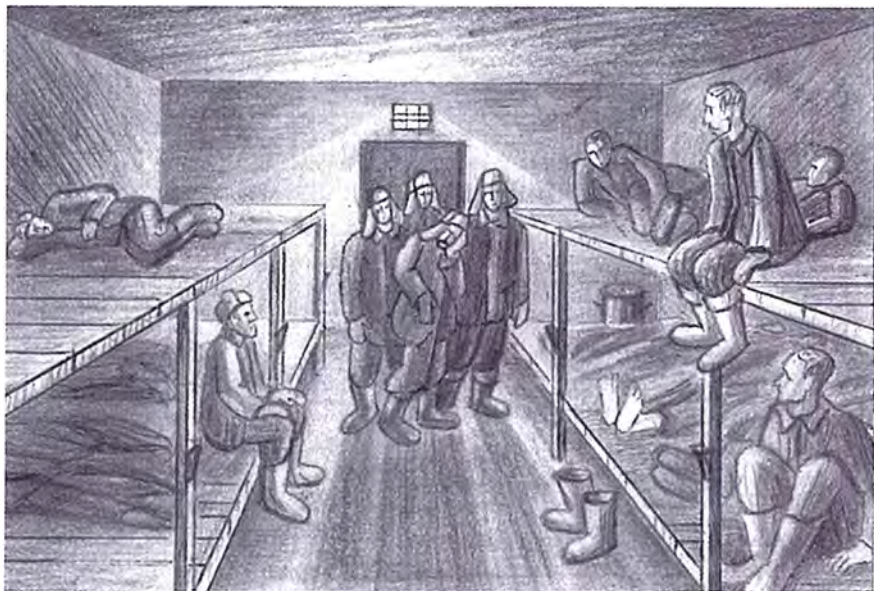
Григорій Герчак — учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, довголітній в'язень советських концтаборів.

Гуде хуртовина, віє, мов дикий звір. Все живе припишло й поховалося перед розбурханою стихією. Тільки вартові на "вишках" під час зміни караулу вигукують: "Стой! Кто идет? (Стій! Хто йде?)", і загавкає сторожовий пес. Четвертий день мете колючим снігом... Четвертий день ми голодуємо. Холод прибирає до кісток. Щільно притиснувшись один до одного, лежимо покотом на голих нарах. У боки в'їлись дошки, смердить невинесена "параша"... Завивання вітру наганяє тугу й гнітючу безвихідь лагєрного життя. У голові надокучливо переплітаються думки, повільно плывуть одна за одною, неначе в сизому тумані виринають образи...

Нас, чотирьох політв'язнів, так званих "нарушителей лагєрного режима" силоміць заганяли в ПКТ (приміщення камерного типу), де сиділи карні злочинці. "Пойдете на съедение ворами! Они какраз голодные! — верещав пузатий офіцер, — Вы у меня стенку будете грызть, фашистская сволочь! (Підете до злодіїв хай вас з'їдять! Вони якраз голодні! Ви у мене стіну будете гризти, фашистська наволоч!)" Ми рішуче відмовлялися йти до кримінальників. Стосунки між політв'язнями та карними злочинцями в той час були дуже загострені. Використовуючи такий стан, лагєрна адміністрація нацьковувала їх на політичних. Часто доходило до кровавих сутичок. Отож, ми сказали: не підемо! І полягали на сніг. Тоді позбігалися наглядачі й потягли нас волоком, копаючи ногами та обзиваючи матюками.

Зарипіли засови, відчинилися ковані залізом двері і нас заштовхали у камеру. "Принимай, братва, ваши "друзья" политические! (Приймайте, браття, ваші "друзі" політичні!)— злобно закричав офіцер, зробивши акцент на слові "політичєскіє"; зареготав. — Вы здесь знакомтесь, а мы пошли. Нас ждет водочка с хорошей закуской да постелька тепленькая. Счастливо отдыхайте!" (Ви тут знайомтесь, ми ідемо. Нас чекає горілочка з доброю закускою і ліжечко тепленьке. Щасливо відпочивайте!) — і щосили гримнув дверима.

Ми стояли на вузькому проході посеред камери, обтрушуючи з себе сніг, хтось обтирав кров. Я обвів очима приміщення: обабіч,

вздовж стін — двоповерхові нари, біля дверей — "параша"². Сірі, полупані стіни, низька стеля, над дверима в заграбованому заглибленні жевріє лампочка, що ледь освітлює камеру. По кутках і на нижніх нарах — напівморок. Там, збившись у сіру купу, лежать в'язні. Та сіра маса почала ворухитись, оживати. Пронісся невиразний шепіт, з якого я зрозумів два слова: "политические" і "фашисты" (кримінальники називали політв'язнів фашистами). У напівтемряві вирисовувалися бліді, зморені обличчя незнайомих зеків. Десяток очей дивилися на нас: одні — вороже, інші — байдуже, а деякі — співчутливо. Це — кримінальники. Дехто з них сів на нарах, хтось лише підвівся, решта лежали. Ми з тривогою очікували конфлікту, але нас не чіпали. "*Откуда, ребята? За что они вас так?*" (Звідки, хлопці? За що вони вас так?) — запитав зек з глибоким фіолетовим шрамом на обличчі. Ми розповіли все по-порядку. Зав'язалась розмова. Виявляється, кримінальники голодують — вимагають ліпшого обігрівання ПКТ. Ми також підтримали їх і оголосили голодівку.

Займаємо окреме місце на верхніх нарах і лежимо. Під нами на нижніх нарах і напроти нас — кримінальники. Я лежу крайній від стіни, на якій видряпано, або написано олівцем: "*Здесь сидел Ванька-резанный!*", "*Здесь "суки"³ убили Кольку Губу*", "*Костя шныр — стукач*" і навіть таке: "*Маша, ты мне снишься даже в этом угрюмом изоляторе!*" ("*Тут сидів Ванька-різаний!*". "*Тут 'суки' забили Кольку Губу*", "*Костя шныр — донощик*", "*Маша, ти мені снишся навіть в цьому холодному ізоляторі*".)

Можна читати годинами.

Лежимо день, лежимо ніч, ще день і ще ніч. Вже втратили чітку орієнтацію часу. Всі намагаються менше рухатись і говорити, щоб не витрачати енергії. Тихо. Тільки завивання вітру долинає знадвору та поскрипує старий барак. Час від часу ослабленими голосами лаються злодії, підсумовуючи свої порахунки. І знову тиша.

Лежимо, закривши очі, в якомусь напівсні, напівреальності. А думки лізуть і лізуть у голову, гіпертрофовані, алогічні, наче в гарячці. Я не хочу думати, а вони снуть. Раптом почувся притишений, слабенький голос: "Хлопці, ви спите?" — це наш дідусь — степовик. Його так прозвали в'язні, бо він з причорноморських степів. Дідусь-степовик підняв голову, та й каже: "А сьогодні — Святий Вечір. Христос Рождається!" І знову опустив голову на холодні нари. Різдво! Аж від серця відлягло. Якесь таємне внутрішнє світло зігріло, осяяло і святою врочистістю наповнило серце.

Ми мовчали. Кожен поринув у свої думки. Я полетів думками у свою рідну Галичину, пригадав безжурне дитинство: морозна Різдвяна ніч, село вкрите білим снігом, а з димарів цівками куриться дим, то тут, то там — гурти колядників з зірками. Звідусіль линуть дзвінки наспіви колядок. А як гарно в хаті: прикрашена зелена ялинка, на, застеленому вишиваною скатертиною, столі аж 12 страв!" І я подумав: а скільки тут між нами в'язнів, які пройшли советське виховання і не мають що згадати. Для них Різдво — порожній звук.

Різдвяними ночами в таборах я довго не міг заснути, уявляв нашу хату — на столі Свята Вечеря, а за столом під іконами сидить засмучена старенька мати...

Знову голос дідуса повернув до реальності: "Грицьку, скажи-но тому румуніві, що сьогодні Святий Вечір". А й справді, з нами - румун. Це молодий високий румун недавно з волі. Він фізично тримався ще добре, та відірваний від рідної землі, не розуміючи мови, кинутий у жорстоке тюремне оточення зовсім занепав духом. Румун нерухомо лежав, заплющивши очі. "Asculte, Vasile, azi e seara de Creciun! — Слухай, Василю, сьогодні Святий Вечір", — кажу йому по-румунському. Румун, Василь його звали, підвівся, очі засвітилися, і почав захоплено розповідати, як у них, у Румунії, святкують Різдво.

Які багаті і мальовничі традиції... Потім ліг і замовк. Ми довго лежали мовчки. Я глянув на румуна, а з його карих очей текли сльози...

За стіною завив сторожовий пес і не переставав стогнати вітер.

Вор (рос. — злодій) — особа, що належить до злочинного світу і дотримується "воровських" законів.

Параша — металева посудина, яка служить в'язням замість туалета.

Суки — "Осучившийся вор" (злодій), що порушив "воровской" закон.

Між "ворами" і "суками" ведуться кроваві бійки.

Григорій Герчак

Повстанця Вусатого (так його прозвали за пишні вуси) я бачив кілька разів і кожен раз він щось цікаве розповів. Не знаю у якому терені він діяв, та на одній стрічі¹ ми здибалися знову. Було це ранньою весною у придністровських лісах. Хлопці чекали ще одну боївку і був час для розмов. Вусатий сказав, що тут, недалеко у лісі, похований його друг, повстанець Смерек і завтра підемо на його могилу. Він розповів історію, яка надовго закарбувалася у моїй пам'яті.

— Ми зимували у лісовій криївці, — тихим голосом почав Вусатий, зручно примостившись біля старого дерева. Напровесні, коли випадали теплі дні, відкривали "пачку"² і виходили подихати свіжим повітрям. Іти в терен було неможливо, бо на полях лежали сніги³. Коли не було морозу, хлопці наніч криївку не закривали. Один стояв на стійці, а решта лягали спати. Одної ночі нас розбудив грюкіт. Ми вилізли з криївки — надворі падав густий дощ, а нічну пітьму раз-у-раз різали блискавки, лісами котився гуркіт грому. Всі зраділи — прийшла довгождана весна. За кілька днів сніги розтали, у повітр'ї запахло весною і ми готувалися в дорогу: чистили одяг, голилися, ретельно перевіряли зброю... У всіх був веселий настрій.

Тільки почало смеркати — вирушили в путь. Розділившись на дві групи, одні пішли на зв'язковий пункт⁴ за поштою, а ми на конспіративну квартиру за харчами. На тій квартирі у господарів була донька Ганнуса, наречена повстанця з нашої боївки Смерека. На узліссі зупинилися, щоби почекати поки добре стемніє. А Смерек тим часом набирав для Ганнусі букетик пролісків. Село знаходилось недалеко від лісу. Було видно, як порались на подвір'ях господарі, бавилися діти... Наступила ніч. Засвітилися віконця у хатах, а десь, на краю села парубки затягнули пісню. "Ідемо, друзі! — Сказав провідник — Раз співають — більшовиків у селі нема". Пригнувшись, тихцем, мов тіні підійшли до садиби. Умовний стукіт у вікно, скригнули двері — і ми в хаті. Ось і довгождана зустріч! Скільки то було радості! А господиня: "Ми вас з дня на день чекали..." Смерек вручив Ганнусі букетик і сказав: "Це тобі, Ганнусю, проліски з повстанського лісу!" Ганнусині очі

засіяли, вона притулила букетик до грудей і так стояла. Поки ми наповнювали провізією наплечники, господарі накрили стіл і подали вечерю. Швидко попоїли, подякували і, попрощавшись, подалися знову до лісу. Ганнуся, тримаючи у руці проліски, проводжала нас аж за село. Прощаючись розплакалася: "Ой бережіться, хлопці, бо буде нещастя. Моїй бабусі снився страшний сон. Снилось, що річка вийшла з берегів і каламутна, чорна вода затопила нашу хату. Ми хотіли втікати, та вода нас понесла все далі й далі. Вже села не видно, а вона нас несла. Цей сон, казала бабуса, віщує якесь лихо". "Не плач, Ганнусю, не вір у забобони, нічого нам не буде", — підсміхаючись, говорили повстанці. Ще раз попрощалися і пішли.

Ми йшли, а Ганнуся все ще стояла одинока серед поля, аж поки не розтанула у нічній темряві. Зайшли у ліс і вийшли на велику галявину. Яка краса! Ліс гомонів радісним весняним шумом, у небі бриніли зорі, та моє серце огортав якийсь невиразний смуток. Ганнусині слова не давали спокою.

Минуло кілька днів і до нас прийшла сумна вістка: у селі була облава і Ганнусю з родиною кудись вивезли. Сусіди бачили, як їх вели під конвоем. Казали, що Ганнуся в одній руці несла клуночок, а в другій — букетик пролісків.

На цьому Вусатий припинив своє оповідання. Важко зітхнув і задумався. Ми теж мовчали.

— Що ж було далі? — поцікавився хтось з гурту.

— Що було далі? Літо швидко проминуло. В осені у наш терен наїхало багато війська і почалися каральні акції: облава за облавою, арешти, допити, бої... Раз на засідку натрапила наша боївка. Почався нерівний бій. При відступі був поранений Смерек. Його вдалося винести з поля бою та занести у криївку. Прибула підпільниця-санітарка, яка чергувала біля раненого. Ми залишили для охорони одного бойовика, а самі пішли у терен. Коли повернулися, Смерек вже нікого не впізнавав.

Якось відвідав нашу криївку провідник. Він підійшов до Смерека, витягнув із пакетика засушені проліски і сказав: "Друже Смерек, ви мене чуєте? Ось проліски. Це вам Ганнуся із Сибіру передала". Смерек розплющив очі, усміхнувся і прошепотів: "Ганнуся!" І знову закрив повіки. Біля Смерекової лежанки стояв столик, на якому були пляшечки з ліками. Там провідник поклав букетик.

Потім ми довідалися, що Ганнуся на Сибірі померла. І перед смертю розділила букетик пролісків напів: одну половинку просила покласти у свою домовину, а другу — передати Смерекові.

Раз пізньої ночі ми повернулися з рейду. Втома валила з ніг. Перекусивши, відразу полягали спати. Тільки поснули, розбудив стійковий: "Хлопці, помер друг Смерек!" Ми посхоплювалися і здивовані,

заціпеніли: Смерекова права рука лежала на грудях, а в руці — проліски. Так його з пролісками й поховали.

На другий день, надвечір, Вусатий повів нас на могилу. Ішли лісом. Потім біля старезних дубів Вусатий зупинився: "Ось тут..." Показав рукою на маленький горбик, покритий минулорічним дубовим листям.

Скільки ж вас, хлопці, отак полягло! Я глянув, а біля могилки з-під сухого листя, наче розсипані самоцвіти, сяяли проліски...

¹Стріча — Конспіративна зустріч між повстанцями, а теж із цивільними співпрацівниками.

²Пачка — спеціальна скринька, якою закривають і маскують вхід у криївку. Вона заповнена землею, на якій росте трава, мох, куш і т. п. залежно від довкілля.

³В останній період діяльності збройного підпілля, особливо після 1950 року, повстанці старалися зимою, коли лежали сніги, не ходити в терен, щоби не робити слідів, по яких можна було визначити їхнє місце перебування.

'Зв'язковий пункт — ЗП — Завдання ЗП пересилати підпільну пошту, поновлювати втрачені зв'язки, переводити людей...

ПОЩІЛУНОК: ПЕРШИЙ І ОСТАННІЙ

Марта ГАЙ.

лауреат журналістської премії ім. П. Полтави

Коли весна зогріла Україну своїм подихом, Насті сповнилося 14 літ. Вона була дівчинка проворна, струнка, чорноока і завжди весела.

Босі ноги несли її городами, полями аж до вибалку, що недалеко лісу. Кінчався день. Це був лячний день для села. Зранку нагрянули з району енкаведисти, на обійсті Настиному усе перерили, поперекидали в хаті, шукали підпільників. Москалі бісилися: спалили Ковалеву хату, до полусмерти побили сусіда Гринька, аж доки з лісу не застрекотіли кулемети. Це були повстанці, які поспішили рятувати село. Зав'язався бій важкий, безпощадний... Москалі хто поляг, а хто врятувався втечею до району. Повстанська сотня, підбираючи своїх поранених, відступила в ліс.

Сутінки згустилися. Несміливо, подав свій голос перший соловейко. Коло вибалку Настя затрималася, задихана, стривожена. "І чого я тут прибігла? — запитала сама себе в думці, — чого я тут шукаю?". Тут зустрілися повстанці з енкаведистами, що тероризували село, вона це добре запам'ятала... "Які вони, ті повстанці?" Вона їх ще ні разу не бачила. Батьки, напевно, бачили і багато дечого знали, а її вважали ще дитиною. А хіба вона дитина? Вона все розуміє, тільки на власні очі їх не бачила... Ті очі, глибокі і промінні, світилися тепер, мов дві зірочки, подібні до тих, що скоро мали спалахнути на небі.

Вибалок вже майже зовсім вкрила темрява. Дальше вона і кроку не ступить. Страшно. "Час повертати до дому, і то мерщій!" — підказувало Насті серце. Дівчина крутилася на п'ятах, щоб рванути назад, коли раптом почула чийсь стогін. Він долинав з кущів, що вкрили схили вибалку. Настя закам'яніла. "Господи, що це? Мара?! З переляку не могла ворухнутися, стояла мов вкопана... Знов стогін, голосніший... "Наче людина"... Серце дівоче билося так голосно, що, здавалося, і поле, й ліс, і ніч, що насувалася, чують його. Від того обдав її холодний жах. "Цить, серце, не видавай мене!"

— Води!

Хто це?... Вимовлене виразно людське слово... Адже це людина, не мара... І ця людина просить допомоги...

"Поглянути?"

Нізащо! Страшно як! Повернутися до дому і покликати матір? А якщо цей хтось вмирає?...

— Води!

Настя перехрестилася. "Мати казали, що Спаситель на хресті просив води, а люди не дали... Це були дуже злі люди... А я?"

Вона спустила вперед один крок, другий і завагалася. Тепер знов запанувала тиша, але не надовго. Стогін повторився водночас з шелестом бур'яну, наче хтось ворухнувся.

Тепер вже насунулася ніч... Запаморочливо пахли весняні трави та квіти, особливо фіялки. В кущах, в лісі, самотньо, натхненно співали солов'ї. Весна. Життя... В душі Насті тепер промовляв невідомий голос: "Не залишай! Спіши з допомогою! Спіши."

Вона обережно, на пальцях, просунулася ще два кроки. Тепер була зовсім близько до куща. Розгорнула віти...

— Ой!

На землі лежав повстанець.

Шапка з тризубом скотилася на бік, однострій повстанський. Він був непритомний, але ще живий. Широко, в конвульсіях, розкинув руки, важко дихали груди. Там, на білій сорочці, виднілася велика темна пляма крови.

Несподівано відскочив від неї страх і щез в глибині гарячої ночі.

— Друже! — покликала тихо воїна.

Це слово вона не раз чула, знала його, а тепер, вперше в житті прошепотіла як заклинання — маленька дівчинка-підліток до зрілого бойовика, до підпільника. Вона стояла біля нього на колінах і не знала що діяти. Він вмирав. Кров цебеніла з глибокої рани, обличчя бліде, мов стіна, на чолі холодний передсмертний піт. Як його привести до тями? Десять тут, зовсім недалеко, був струмочок. Маленький, але чистий, пробирався поміж каміння та коріннями і снував свою пісеньку, свою дорогу по вибалках, яругах до невідомої ріки. Та як набрати води? В що? Не було коли думати. Вона поспішно скотилася вниз, хоч лице дерли гиячки, хоч оббила об камінь ногу, але віднайшла воду і набрала її в долоні. Скільки тої води можна було зачерпнути такими малими долонями? І ту розгубила, виплескала, поки видерлася вгору до раненого повстанця. Тільки мокрими руками обтерла, обгладила воїнові обличчя.

Він відчинив очі. Спочатку застилав їх передсмертний туман, а вже згодом він розвіявся, і хлопець побачив над собою схилене дівоче обличчя. "То ангел зійшов із небес по мене", — подумалося йому в першу хвилину.

— Хто ти?

— Я Настя.

— Настя...

Дівчина. Яка ще молоденька і вродлива... А він вмирає... А він ще

ні разу за своє недовге життя не поцілував дівчину, не торкнувся дівочих уст...

Солов'ї багатоголосим хором все виводили і виводили пісню про кохання. Вони співали про молодість, про щастя жити, любити, оберігати своє гніздо. Ця пісня і аромат квітів, хоч невидимих, але присутніх, обволікали тугою серця. Яке було його, повстанське кохання? Його не було. Була тільки самопожертва і на тому жертвовному вогнищі тепер його життя гасло.

— Насте... Поцілуй мене, дівчино! Це буде вперше... І востаннє, — додав він ледь чути.

— Ні! — злякано відповіла Настя. Вона залилася сором'язливим рум'янцем, і ніч намагалася накрити його своєю темрявою, але тут піднявся з-за лісу місяць, великий "мов млиновеє коло" і освітив їх своїм срібним сяйвом, сповненим неземної тайни.

"Ой зійди, зійди, ясен місяцю,

Як млиновеє коло..."

Пісня народу тихенько завела свою чаруючу мелодію в серці й урвалася...

— Поцілуй, дівчино, на прощання...

"Яке прощання? Адже вони тільки зустрілися, вперше... вперше в житті...". Настя уся тремтіла. А солов'ї співали тепер для неї, і для того невідомого воїна.

— Поцілуй...

Вона перестала соромитися. Вже не вагалася. Простягнула руку до розсипаних по блідому чолю ясних кучерів, нахилилася і теплими, непорочними устами припала до його уст, які вже холоділи. На хвилину замовкли солов'ї. Воїн востаннє глибоко, полегшено зітхнув і закрив очі...

Настя зрозуміла, що це кінець. Вона припала до його скривавлених грудей і заридала голосно, невдержно, на всю Україну, на весь світ. Серед розспіваної, сповненої щастям кохання, ночі весняної, рвався її довочий відчайдушний крик...

* * *

Проминули літа. Тільки Настя вже більше не поцілувала нікого. Єдина дочка у батьків, обласкана, обкохана, відмовилася виходити заміж. І ніхто не розумів, чому так.

А коли змінилася доля її Батьківщини, коли відбудували церкви і монастирі, вона, посріблена сивиною, стала одного дня перед дверима жіночого монастиря. Двері відчинилися, і Настя увійшла в монастир, щоб назавжди заховати там свою тайну.

І в той ранок також співали солов'ї, і буяла весна, і Україна зустріла свою воскреслу волю...

УКРАЇНЬКА ГРОМАДА У ВЕНЕСУЕЛІ

Осип Панчишин, Чікаго-Каракас

Після другої світової війни почались для українців нові мандри в чужі країни з таборів ДіПі Німеччини й Австрії.

Перший транспорт українських емігрантів приїхав до Венесуели влітку 1947 року американським військовим кораблем (генерал Стургер). Дальші транспорти приїхали іншими кораблями. У 1948 році з Мюнхену транспорти приходили американськими військовими літаками.

Нас, українців, приїхало 865 родин і частина самотніх, разом прибуло до Венесуели 3400 осіб. Серед них була, теж поважна кількість учасників визвольної боротьби ОУН-УПА.

Ще за панування Іспанії, 165 років тому жили у Венесуелі українці. У портовому місті Маракайбо ще й до тепер збереглася їхня вілла, що має назву "Україна". В тім місті був заснований славний готель "Україна", який своєю чесною та вірцевою обслугою приваблював моряків зі всього світу. Він користувався особливими привілеями тодішніх урядів Венесуели, мав право екстериторіяльності. Хто переступив поріг готелю "Україна", того невіЛЬНО було арештувати чи скривдити.

У 1825 році українець Михайло Скібіцький з Києва приїхав до Кольомбії в Боготу. Служив у військовому вищому штабі та по короткому часі переїхав до Венесуели. М. Скібіцького було прийнято як сотника інженерії з переданням йому генеральної влади Венесуельського відділу інженерії. Він став близьким приятелем генерала Паеса, який доручив йому пост свого ад'ютанта. М. Скібіцький стає також довірним мужем вищої влади. В однім листі з Кольомбії М. Скібіцький писав до генерала Сімона Болівара, визволителя Венесуели: "Зворушений славою визволителя "Нового світу", я покинув Батьківщину, щоб, проїжджаючи простір земної кулі, мати честь Вам служити. Моєю найбільшою гордістю було б повернутися на свою Батьківщину з честю, що я служив під команду Вашої Ексцеленції".

В 1831 р. М. Скібіцький на своє бажання звільняється із чинної служби з рангою полковника з правом носити відповідний однострій. Цього ж року, повертаючись на Україну через Францію, у Парижі — згідно з переказами — його зустріла трагічна доля.

У 1957 р. у столичному Каракасі померла дівчина, якій на ім'я було *Україна Марія Белісаріо*. Це свідчить, що сліди українців у Венесуелі дуже давні, коли Римокатолицька Церква у Венесуелі при хрищенні немовлят погоджується надавати дівчатам жіноче ім'я *Україна*.

Українські емігранти поселилися по всій Венесуелі. Перші роки нового поселення були важкі. Їхні родини опинилися без помешкань, без фінансових засобів, без знання еспанської мови, в часі революційних заворушень. Однак ці обставини допомогли в організації громадського життя, бо люди горнулися до своїх. Завдяки вродженій витривалості та працьовитості, українці згодом усі труднощі подолали — заснували свої підприємства, побудували власні дома, розгорнули суспільно-культурну, виховну і політичну діяльність.

Утворилися різні товариства, організації, комітети, харитативні установи. Першим їхнім завданням була допомога тим українцям, які опинилися у венесуельських пралісах у дуже важких умовах. Організовано допомогу залишеним в Європі, інвалідам, хворим. Внедовзі засновано дві парафії — католицьку і православну, за короткий час побудовано дві церкви — в Каракасі і Валенсії. У столичному місті

Вулиця "Україна" у Каракасі, 1992 рік.

Каракасі дві вулиці названо "Україна". Організоване життя очолювала централь під назвою Українська Громада Венесуели, яка мала три філії.

Із суспільно-громадських організацій працювали Об'єднання Українських Жінок Венесуели, Союз Українок, Пласт, Спілка Української Молоді (СУМ), Комітет за Визволення України, Товариство Інженерів, Осередок для вивчення культури Венесуели і України, Товариство Українських Ветеранів, Станиця Антибольшевицького Блюку

Народів (АБН). Активність української громади проявлялась в таких ділах, як суботня школа українознавства, читальня "Просвіта", садочок, хор, танцювальний гурток, драматичний гурток. Придбано велику бібліотеку. Поставлено опери "Запорожець за Дунаєм" і "Наталка Полтавка" та багато інших п'єс. Працювала українська радіопередача та братство і сестрицтво при українських парафіях. Збудовано два українських народніх доми, в яких відбувалися усі імпрези.

Станиця ОУН і АБН від початку поселення у Венесуелі робила корисну роботу в усіх ділянках українського життя, поширювала правду про Україну і українців серед венесуельців та інших чужинців, приєднувала приятелів для української справи. АБН пересилала меморандуми до президента Венесуельської Республіки з нагоди різних визначних подій, на які було одержано прихильні відповіді.

Було друковано антикомуністичні листівки, що розповсюджувалися по Венесуелі, Гватемалі і на Кубі, велося систематичне листування між прихильниками АБНівського фронту на Кубі, в Аргентині та в Гватемалі, які відповідно чесно інформували про ідеї і справи АБН. Українські радіопередачі про конгреси АБН з венесуельської державної станції передавалися еспанською мовою. Подавали венесуельцям та всім іншим слухачам правдиві інформації про героїчну боротьбу українського народу за вільну самостійну Українську державу. ОУН влаштувала пресові конференції для репортерів всіх часописів у Каракасі та репортерів чужої преси, акредитованих у Венесуелі та осіб із кіл венесуельського уряду, як також передових діячів освіти та культури у Венесуелі і амбасадорів чужих держав. Українці Венесуели реагували зорганізуванням різних акцій в обороні переслідуваних в Україні за національні і релігійні права. Станиця ОУН перекладала збірки на фонд діяльності ОУН і АБН.

Початки організованої діяльності української самостійницької громади у Венесуелі зустрілися у 1950 р. із поважними початковими перешкодами зі сторони властей. Як виявилось, ці неув'язки були вислідом провокаційних доносів на громаду зі сторони большевицької агентури і її агента на ім'я Скеля. Його ворожа діяльність була розкрита чинниками ОУН і Скеля був заарештований місцевими органами безпеки. Ця афера спричинила опісля видалення з Венесуели советських дипломатів.

У 1940 році український моряк-емігрант, на очах тубільців переплив широку ріку Оріноко, якої ще ніхто не перепливав до того часу, про що писала вся венесуельська преса.

Один із новоприбулих емігрантів, українець на ім'я Михайло, який приїхав до Венесуели у 1948 році, одружився із вродливою дівчиною-індіанкою, яка була дочкою вождя одного індіанського племені. Після смерті батька, цей українець став вождем племені, він навчав індіан

Українська школа в Каракасі. Вгорі зліва: проф. Стефанія Філіпович, інж. Венедикт Васюк, учителька Мирослава Беневич.

Хор осередку СУМ ім. ген. Тараса Чупринки. 1959 рік

говорити українською мовою. Вони жили в джунглях, але часто приїжджали до Каракасу, до уряду полагоджувати справи племені та за купу харчів і солі, якої найбільше потребували. Михайло помер в цій індійській оселі і там похований.

Першу місійну станицю УГКЦ, яка згодом перетворилася на парафію, заснував у 1948 р. о. Павло Хрущ. Від архієпископа Каракасу одержано церкву на горі Кальваріо. У 1966 р. на прохання Патріярха Йосифа Сліпого венесуельський кардинал Умберто Кінтеро офіційно об'явив існування української католицької парафії східного обряду.

У 1948 р. до Венесуели прибув о. Петро Ковальчук, колишній учасник Похідних Груп ОУН(б) у 1941 р., який засновує в Каракасі першу парафію УАПЦ. У день Різдва 7 січня 1949 р. в домі інж. Богдана Припхана о. П. Ковальчук відправив першу Службу Божу. Зорганізовано церковну управу, братство і хор. У 1951 р. о. П. Ковальчук загинув отруєний комуністичним агентом. У 1953 р. в Каракасі вірні УАПЦ збудували церкву св. Покрови на вул. Україна поблизу Українського Народного Дому. А у 1957 р. збудовано церкву св. Володимира у м. Валенсія. У 1955 р. прибув з Англії о. митрат Олександр Довгаль. У 1967 р. висвячено у сан священника Леоніда Лотоцького. Мимо усіх труднощів, життя парафії св. Покрови розвивалося з великим успіхом, як у релігійній, так і в громадській і культурній площинах. Під час своєї візити до Венесуели митрополит Мстислав нагородив св. покровську церкву статусом Собору.

У Венесуелі була теж мала громада українських баптистів і п'ятидесятників, які сходилися на молитву у венесуельській Євангелицькій церкві. Їхніми пасторами були пп. Оленчук, Кривенко і Гриченко.

У 1985 році в столичній катедрі біля площі Болівара, було відправлено Службу Божу у нашому обряді для венесуельців з участю хору. Службу Божу відправив о. декан Павло Хрущ. Її було передано по радіо для всієї Венесуели та сусідніх країн. Катедро була переповнена вірними, які вперше побачили український обряд. О. декан Павло Хрущ був настоятелем української парафії св. Норберта у Кракові, там він колись повинчав провідника ОУН Степана Бандеру і охрестив доньку Наталку, а в перших днях війни 1941 року поблагословив Український Легіон, який під командою Романа Шухевича, пізнішого генерала УПА Тараса Чупринки, вирушив на Україну для боротьби з більшовиками. Під час Євхаристійного Конгресу, який тоді відбувався в Каракасі, з'їхалися кардинали і єпископи та тисячі священників з цілого світу. В урочистостях брали участь українці на чолі зі своїм парохом о. П. Хрущом. Молодь була зодягнена в українські національні строї, а голосники передавали українські релігійні пісні. Молодь роздавала листівки про Україну й інформувала журналістів про стан в Україні, про поневолену Катакомбну Церкву, про наших в'язнів у

советських концентраційних таборах.

25 серпня 1968 року після Євхаристійного Конгресу в Кольомбії відвідав українську громаду у Венесуелі Блаженніший Патріярх і кардинал Йосиф Сліпий. 26 серпня Блаженніший Патріярх Йосиф Сліпий відслужив Службу Божу в католицькій катедрі Каракасу, яка була виповнена священиками і вірними. Після відправи відвідав Національний Пантеон, де віддав пошану венесуельським героям, а пізніше мав зустріч з міністром внутрішніх справ країни.

12 грудня 1983 року завітали до української католицької церкви на Кальварії в Каракасі визначні гості — президент Венесуели Люїс Геррера Кампінос в асисті військових старшин і членів уряду. Цю церкву, що міститься в центрі столиці, в чудовій околиці, одержано для користування від каракаського архієпископа в 1948 році.

На високій горі стоїть гордість венесуельців — прекрасний пам'ятник Христофора Колумба, ще вище над ним, на горі Кальварія, стоїть українська церква, побудована в 1885 році у французькому псевдоготичному стилі. Ця церква виховувала українців у релігійному і національному дусі, що не сподобалося московсько-більшовицьким поневолювачам. У лютому 1986 року комуністичні вандали цілковито зруйнували внутрішнє устаткування церкви. Тепер Служби Божі відправляються в одній капличці при венесуельській католицькій церкві св. Йосифа, де парохом є о. Зеновій Хрущ, син священика п. о. декана д-р Павла Хруща.

Святкування 1000-ліття хрещення України мало великий розголос у засобах масової інформації Венесуели. Відбулася велика святкова процесія вулицями столичного міста вдекорованими українськими прапорами і картами України. Посвячено ікони свв. Володимира і Ольги. В Катедрі відбулося торжественне Богослуження. Венесуельська державна оркестра виконала український національний гімн.

21 грудня 1991 року заходами Юрія Грицика — голови Комітету за Визволення України у столиці Венесуелі місті Каракасі українці відзначили проголошення самостійності України. У центрі міста на площі Болівар перший раз в історії Венесуели повівав український синьо-жовтий прапор протягом 24-ох годин. На двох щоглах було вивішено український і венесуельський прапори при звуках Державної венесуельської оркестри, яка відіграла венесуельський і український славні. Автор цього допису Осип Панчишин з Чикаго, мав честь підіймати український прапор. Біля пам'ятника Сімона Болівара — визволителя Венесуели, покладено вінок живих синьо-жовтих квітів. Присутніми були представники уряду, кореспонденти. Після відзначення пішли з о. митратом Леонідом Лотоцьким до церкви Санта Капіля помолитися і подякувати Господеві, що вислухав наших бажань. 22 грудня у двох українських парафіях відправлено Служби Божі в наміренні

українського народу і самостійності України. Наспіли привіти і гратуляції — телефонні, писемні, телеграми від президента Венесуели Карльоса Андес-Переза, колишнього президента Рафаеля Кальдера, президента Конгресу (парляменту), від американської амбасад, амбасад Німеччини, губернатора Каракасу, від балтійських народів та інших. У часописах появилися об'єктивні статті, які подавали радіо і телевізія. Відзначення свята самостійності України у Венесуелі відбулося радісно. Спільно раділи в єдності, прославляли рідний народ, вітали з відновленням самостійності України, з визволенням з-під московського панування.

У грудні 1991 року і в січні наступного відбулися дві академії на пошану героїв ОУН сл. п. Біласа і Данилишина і героїв Крут. Обидва реферати виголосив Осип Панчишин. Він також мав доповідь "Моє враження про Україну у 1991 році".

Найбільш активною установою у Венесуелі є Комітет за Визволення України, який очолює Юрій Грицик. Він здійснив ряд цікавих і успішних заходів — поміщено низку добре редагованих і багатих матеріалом статей про Україну, її історію, змагання в минулому і, зокрема, про сучасний Рух в самостійній Україні.

Проведено багато акцій політичного характеру перед Комісією зовнішньої політики венесуельського Конгресу (парляменту). З приводу Чорнобильської катастрофи проведено ряд маніфестаційних відзначень жалібного характеру. Українська громада брала участь в захисті Івана Дем'янюка. Відзначено роковини героїської смерті гене-

Група парафіян в м. Маракайбо, 1992 рік.

Зліва у 2-му ряді другий — Осип Панчишин, третій — о. Зеновій Хрущ

рала Романа Шухевича-Тараса Чупринки. Члени Комітету за Визволення України Юрій Грицик, Іван Мотичак, Осип Панчишин дали інтерв'ю телевізії і радіо.

Ансамбль "Барвінок" з міста Валенсія, 1992 рік.

Читальня "Просвіта" і радіопередачі своєю багатогранною працею служили нашій національній правді, захищаючи самостійницькі права українського народу та розбудову громадсько-релігійного життя нашої спільноти. Ансамбль "Барвінок" у місті Валенсія завойовує прихильників і ентузіастів серед своїх і серед чужих, здобуваючи перші місця і грамоти. "Барвінок" своїми танцями, ритмікою, чаром, красою, а передусім народніми строями, усмішкою створював враження, що ми на Україні.

Серед відомих і провідних українців Венесуелі є професор **Володимир** і мисткиня **Галина Коваліви**, обоє уже в пізньому віці. Інж. В. Коваль був в управі Комітету Української Громади Венесуелі, у Центральному університеті в Каракасі викладав електроніку. За свою педагогічну працю отримав у міністерстві освіти орден першої класи ім. Марії Варгас. Дружина — Галина Коваль, походить з плеяди митців пензля, донька колишнього прем'єр-міністра УНР Ісаака Мазепи, ілюструвала венесуельські книжки і журнали, нагороджена державною премією за ілюстрації до різних видань. Галину Мазепу-Коваль проголошено видатною жінкою у Венесуелі. Вона також ілюструвала СУМівські журнали "Крилаті" і "Веселку". Вілла п-ва Ковалівих знаходиться у прекрасній околиці, де цілий рік зелень, сади тропічних дерев і квітів, де, також росте червона калина з України. **Всеволод За-**

крєвський, один із перших організаторів релігійно-церковного життя у Венесуелі, щирого жертводавця на церковні і громадські цілі. Спілка Української Молоді (СУМ) у Венесуелі відзначила його почесним членством. Мешкання В. Закревського — це унікальна українська хата, прибрана українськими вишивками, різьбою, керамікою. Інж. **Роман Любинський** і його дружина Лідія. Роман Любинський — колишній член управи Української Молоді і член управи Комітету Української Громади у Венесуелі. Дружина Лідія — активна сумівка, дочка голови Комітету за Визволення України — **Юрія і Галини Грициків**. Д-р **Людмила Починок** — колишня довголітня голова Союзу Українок Венесуели. Її чоловік св. п. інж. Василь Починок був провідним членом ОУН. Професор історик **Петро** і професор **Марія Макарєнки**, обоє померли у Венесуелі. Професор Петро Макарєнко — провідний член ОУН, громадсько-політичний діяч, представник козацької аристократії, керівник радіопередачі у Венесуелі.

На найвищому шпилі гір за Каракасом живе **Мирон Дмитрійчук** з родиною. Доїхати до нього можливо лише лісистими горами і скелями. Дивовижна природа, багатство різноманітної рослинності, сяють золотисті квітучі акації, кактуси, пальми. М. Дмитрійчук за професією фотограф, працював у щоденнику "Універсаль", був головним фотографом у міністерстві туризму, брав участь в експедиції на схід Венесуели, робив знімки з ріки Оріноко, найбільшого у світі водоспаду, досягнув найвищого шпиля гір Анди, де лежить вічний сніг.

За Каракасом, у горах на Гункіто, живуть **Кароль Сапуцький** і **Йосиф Павлишин** з родинами. Обидва визначні діячі в суспільно-громадському житті, провідні члени Українського Визвольного (тепер Державницького) Фронту. Йосиф Павлишин — колишній голова СУМу в Австрії і довголітній голова СУМу у Венесуелі, працював старшим авіамеханіком, а останнім часом був інспектором літаків.

У Каракасі живе суспільно-громадський і церковний діяч, колишній вояк УПА **Микола Скільський**, жертвенний і вірцевий громадянин місцевої громади. За свою віддану працю для СУМу дістав звання її почесного члена. У Каракасі провадив свою власну крамницю ювелірних виробів та направи годинників.

У 1948 році до Венесуели приїхав **Йосип Карп'як** з родиною — капітан французької армії. Працював високим урядовцем у штабі військової адміністрації у місті Ляндек в Австрії. Допомігав українцям та ставав у їхній обороні у часі репатріації. З Австрії переїхав у французьку зону Німеччини, де був шефом УНРРА, допомагав українцям під час еміграції до Венесуели. Був членом Управи Української Громади у Венесуелі. Крім слов'янських мов володів англійською, французькою, еспанською і німецькою. Є винахідником і бізнесменом.

У Каракасі живе **Ольга Хоткевича Тищенко**, дочка славного бан-

дуриста Гната Хоткевича, графа, потомка великою і славного роду Хоткевичів. Її мати також походила з роду графів.

Інженер **Михайло Сердюк** — перший голова Центрального Комітету СУМу в Німеччині. У Венесуелі — ініціатор і голова АБН, у 1955 році брав участь у Конгресі хеміків латино-американських держав, який відбувся у Венесуелі. На цій конгресі інж. М. Сердюк був нагороджений срібною відзнакою. Він також отримав докторат.

Іван Дикий, іконописець, надзвичайна людина, яка віддалася прославі Бога через малювання ікон. Народжений на Слобожанщині, побував на горі Атос. Вчив малярства та іконопису в Югославії, де був і королівським іконописцем. Після Другої світової війни продовжував своє іконописання у Венесуелі. Він також розмалював собор свв. Володимира і Ольги в Чикаго. **Марта Стадник**, визначний педагог, студіювала в консерваторії в Каракасі, і в складі венесуельського державного хору концертувала у Венесуелі, Панамі і Кольомбії. **Євстахій Панчишин**, активний в Пласті, у Венесуелі був один із перших організаторів СУМ, член управи читальні "Просвіта" і бібліотекар, член драматичного гуртка. **Іван Бельський**, маляр, відомий своїм розписом церков. В одній римокатолицькій соборі у м. Меріда намалював тризуб, щоб знали, що церкву розмальовував українець.

Серед інших видатних діячів слід назвати мисткиню-малярку **Галину Кашарич**; активіста ОУДФ, Пласту, Товариства української молоді та Спортивного Товариства "Чорноморці" **Володимира Хомняка**; члена управи Комітету Української Громади на Венесуелю, члена Будівельного Комітету церкви св. Покрови УАПЦ в Каракасі, автора фахової літератури інженера **Юрія Ясінського**; високо-кваліфіковану і заслужену мед-сестру **Тетяну Кульминарис**.

Серед визначних українців Венесуели, які відійшли у вічність слід згадати наступних діячів: **Василь Кричевський** належав до найвизначніших українських митців початку першої половини ХХ ст. за часів Української Державності. Став професором Української Академії Мистецтв у Києві, був автором державного гербу і державної печатки УНР, проектував паперові гроші та мистецьке оформлення державних документів, працював у школах як педагог-науковець, маляр, графік. Помер 15 листопада 1952 року. У серпні тлінні останки митця та його дружини перевезено з Венесуели до Америки, на українське кладовище св. Андрія в Бавнд Бруку.

Василь Панейко був громадсько-політичним діячем і журналістом, редагував журнал "Молода Україна". Він державний секретар закордонних справ ЗУНР, член делегації на світовій мировій Конференції в Парижі. Помер в Каракасі у 1956 році.

Д-р **Володимир Декун** у Венесуелі був головним лікарем дентистики у шпиталі. Дійсний член Академії Наук і член її управи, доктор

одонтології і професор університету відділу зубної медицини. Нагороджений срібною і двома золотими медалями того ж університету за свою 20-літню, невтомну працю доброго викладача, автора багатьох опублікованих і неопублікованих праць з його спеціальності. Член венесуельського товариства зубних лікарів, та член асоціації університетських професорів.

Інженер-агроном **Венедикт Васюк**, старшина-січовик з Карпатської України, міністер агрокультури у Закарпатській Україні в 1939 році. У Венесуелі був довголітнім головою комітету Української Громади, вчителем українознавства, членом президії СКВУ. За його проектом у Каракасі постали модерні парки. В. Васюка відзначено державною премією.

31 січня 1992 року у Каракасі померла дочка Пилипа Пилипчука, міністра зовнішніх справ УНР, **Наталка Пилипчук**. Народжена в Києві 1918 року, вчилася у Луцьку на Волині, від ранніх студентських літ належала до ОУН.

Професор **Ілля Лобор**, представник гетьманської організації на Венесуелю, організатор громадського і релігійного життя, член церковного комітету, управи Комітету Української Громади і читальні "Просвіта". **Олександр Дейнека**, кол. старшина УПА, голова читальні "Просвіта", член хору. **Антін Король**, інженер, кол. старшина Українських Січових Стрільців, діяч партії УНДО, у Венесуелі заст. голови Комітету Української Громади, співосновник Товариства Інженерів, комбатантів і Спортивного Товариства "Чорноморці", член НТШ і почесний член СУМ, професор геодезії і мірництва на університеті, автор підручника про вищу геодезію для інженерів. У Венесуелі збудував і перебудував багато летовищ. Його дружина п-і **Осипа Король** діячка в церковному і громадському житті. **Андрій Мандзій**, провідний член ОУН, кол. воїн І-ої Української Дивізії УНА, член церковного хору, керівник драматичного гуртка, маляр, музикант і талановитий скульптор. Перебуваючи довший час у лікарні, А. Мандзій вирізьбив погруддя д-р Ріскеса іменем якого названо лікарню. Під час посвячення нової лікарні, погруддя д-р Ріскеса відкрила дружина президента Венесуели Перша Дама Кармен Бетанкурт. Президент Ро-мульо Бетанкурт і Перша Дама склали А. Мандзієві вітання. А. Мандзій у лікарні малював і різьбив, а після його смерті його твори зберігаються у названому шпиталі. **Богдан Припхан**, інженер один із перших організаторів української громади у Венесуелі, одним із головних будівничих Українського Народнього Дому з Каракасі, викладач на університеті. **Василь Лінчицький**, інженер, мав свою фірму, яка будувала доми і мости, фінансово підтримував українські церкви, був у керівництві Комітету Української Громади. Д-р **Лев Стаховський**, лікар, мав свою приватну клініку, з його ініціативи були зразково ор-

ганізовані українські фестивалі, які під час міжнаціональних культурно-мистецьких імпрез постійно здобували першенство, що підносило авторитет українців серед співгромадян Венесуели. **Ілля Панчишин**, воював у Першій світовій війні, член ОУН, під час Другої світової війни з рамени Українського Комітету у Відні заступав інтереси українців; у Венесуелі був членом Комітету Української Громади та Комітету за переіменування однієї з вулиць Каракасу на "Україна".

Сергій Манзяк — полковник венесуельської армії. Його мама **Марія** — вчителька української школи і голова Союзу Українок Венесуели. Батько **Дмитро** — довголітній член управи Комітету Української Громади, загинув трагічно під час революції у Венесуелі.

У місті Валенсія живе інженер професор **Федір Якимець**. Бандурист, виступав ще перед Другою світовою війною по Україні зі славними бандуристами-віртуозами Костем Місевичем, Зеновієм Штокалком, Ганішевським і іншими. Зараз він підготовляє до друку еспансько-український словник.

На цілу Венесуелу тепер є два священики — **о. митрат Леонід Лотоцький (УАПЦ)** і **о. Зеновій Хрущ (УГКЦ)**, які відвідують своїх вірних по цілій Венесуелі, щоб дати духовну опіку та дружню пораду часом навіть у несприятливих умовах. Українці традиційно відзначають національні свята, утримують давні українські традиції, усі релігійні свята святкують за українським стилем.

Зліва: Патріярх УГКЦ Йосиф Сліпий
та о. митрат Леонід Лотоцький (УАПЦ)
в Українській католицькій церкві на Кальварії, Каракас, 1968

СЕРЕД ВИЗНАЧНИХ ОСІБ, ЯКІ ВІДВІДАЛИ УКРАЇНСЬКУ ГРОМАДУ У ВЕНЕСУЕЛІ БУЛИ:

Патріарх УГКЦ Йосиф Сліпий, митрополит УГКЦ Максим Германюк, митрополит УАПЦ Мстислав, владики УГКЦ Ізидор Борецький і Ніл Саварин, громадський діяч з ЗСА д-р Володимир Душник, голова Центр. Управи СУМ мгр. Омелян Коваль з Бельгії, редактор Нестор Ріпецький з Канади, голова Уряду УНР проф. Ярослав Рудницький, представник керівних органів СФУЖО Анна Марія Баран, Марія Квітковська та Ірина Малецька; мистецькі ансамблі "Дніпро" і "Веселка" з Канади, танцювальний ансамбль ім. Вірського з України.

СЕРЕД ВИЗНАЧНИХ ВЕНЕСУЕЛЬЦІВ, ЯКІ ВІДВІДАЛИ УКРАЇНУ БУЛИ:

Генерал **Франсіско Міранда** у 1781 році, який відвідав Херсон, Крим, Київ і місця важливих битв; зустрічався з визначними українцями тих часів, побував у бібліотеках і музеях; колишній президент Венесуелі д-р **Кальдера**, який дуже цікавився питанням боротьби України за незалежність; маестро **Гарбат Ерл**, уродженець Венесуели, який тепер є диригентом Української Державної Симфонічної Оркестри в Одесі.

Під сучасну пору у Венесуелі живе 80 українських родин і 90 родин з мішаних подруж, майже всі народжені у Венесуелі. Старша еміграція, вихована ще в Європі, пройнята українським історичним минулим, продовжує працю серед рідної громади. Молодші покоління, представники якої теж покінчили високі школи, здобули професії лікарів, адвокатів, інженерів, професорів, летунів та інше, або працюють високими урядниками у державних установах. Чотири інженери є спеціалістами в нафтовій індустрії.

Після кільканадцяти років побуту почався рух еміграції українців з Венесуелі до інших країн — до ЗСА і Канади зокрема. Причинами виїзду були безробіття, кліматичні умовини, революційні заворушення, і теж антиукраїнські провокації большевицької агентури. Але, незважаючи на усі труднощі, понад пів століття невтомної організованої української громади у Венесуелі дали свої плоди: проведено велику виховну працю з дітьми і молоддю, венесуельці запізналися з українською проблематикою і стремліннями українського народу до незалежності, громада з успіхом інформувала і захищала добре ім'я українців, національні і людські права українського народу, зберігала і примножувала українську духовість, традиції, культуру. Як на відносно чисельно невелике наше поселення у Венесуелі, українці в цій країні вповні і з поважними успіхами сповнили своє громадське діло на благо цілої спільноти і своєї нації. Рівночасно, українська громада зробила незаперечний вагомий вклад у розвиток і збагачення венесуельського суспільства.

ДЖЕРЕЛА ДУХОВОСТІ

*Із спадщини видатного українського педагога
Василя О. СУХОМЛИНСЬКОГО*

Дмитро МАРГУЛІС, кандидат педагогічних наук
Київ — Нью-Йорк

*"Я завжди прагнув до того,
щоб ім'я матері стало святинею
для кожного вихованця".
Василь О. Сухомлинський*

Серед українців є, певно, немало таких, котрі читали (або, принаймні, бачили) хоч один з численних творів Григорія Ващенка. Професор Г. Ващенко — широко відомий український педагог — змушений був через утиски большевицького режиму покинути рідну землю й оселитися на Заході. Творчість професора, з якою обізнана українська діаспора, довгий час приховувалась і заборонялась в Україні. І ось нещодавно там започатковане Всеукраїнське Педагогічне Товариство імені Григорія Ващенка — подія, що стане, безперечно, дійовим чинником у поширенні доробку славного вченого не тільки серед освітян, а й батьківської громадськості.

Водночас маємо всі підстави пишатися тим, що український народ дав людству ще одного видатного педагога, ім'я якого тепер знане і високоповажане в усьому світі. Мовиться про Василя Олександровича Сухомлинського, непересічну особистість — феномен, яка за свій надто короткий вік — усього 52 роки — зробила в галузі теорії і практики навчання та виховання стільки, що й важко збагнути, бо виходить за межі людських можливостей. Досить сказати, що перу Сухомлинського належить понад 40 оригінальних, глибоких змістом і яскравих за формою викладу педагогічних та художніх творів, що його праці надруковано багатьма іноземними мовами, в тому числі англійською, німецькою, японською, китайською тощо.

А вийшов цей велет із самісіньких народніх глибин, що на Полтавщині. Дід його Омелян Сухомлин був кріпаком і помер за плугом на ниві. Отож заповідав Василь Олександрович своєму синові: "Не забувай, що корінь наш — трудовий народ, земля, хліб святий" (В. О. Сухомлинський. **Вибрані твори в п'яти томах.** Том третій. — Київ, 1977 р., с. 586).

Людина найвищих моральних якостей, благородних прагнень і дивовижної працездатності, Сухомлинський поєднував теоретичні дослідження з багаторічною практичною діяльністю вчителя і керівника сільської школи в Павлиші, яка з часом стала справжнім університетом всесвітнього масштабу. Тут, наголошується в пресі, завдяки глибокому проникненню Василя Олександровича до витоків виховної практики українського народу, вся робота школи насичена народознавчим змістом, пізнанням, збереженням і наслідуванням українських народніх звичаїв, обрядів, традицій, відроджуваних з цілющих джерел рідного краю.

Його багатющий духовний світ постає на сторінках чудової поеми видатного українського поета-правозахисника, добре відомого і в діяспорі, Івана Драча — "Дума про вчителя", творів інших поетів, письменників, публіцистів.

Авторові цих рядків пощастило впродовж двох десятиліть бути в найближчих дружніх стосунках із Василем Олександровичем, бачитися, розмовляти на різноманітні теми, передусім педагогічні, постійно листуватися. Як дорогоцінні реліквії, зберігаю його книги із зворушливими дарчими написами і листи — їх 52, в яких Василь Олександрович із притаманними йому щирістю і одвертістю ділиться своїми думками, творчими плянами, переживаннями. Чи ж треба казати, як радію з кожної звістки про все нові й нові видання, що популяризують спадщину видатного педагога, про активну діяльність Всеукраїнської Асоціації Василя Сухомлинського, членом якої став з часу заснування; про щорічні Всеукраїнські педагогічні читання, присвячені В. О. Сухомлинському (Київ, Херсон, Луцьк та ін.).

Свідченням всезагального визнання світової значущості спадщини українського педагога є створення і плідна діяльність Міжнародного Товариства послідовників Василя Сухомлинського, яке очолює професор Салонікського університету імені Арістотеля Христос Франгос (Греція) і до складу якого входять визначні педагоги з різних країн світу. Відбуваються міжнародні науково-практичні конференції (Німеччина, Болгарія), остання — присвячена 75-річчю від дня народження В. О. Сухомлинського — пройшла на батьківщині педагога під гаслом "Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст". Матеріали конференції видано окремим збірником.

Отже, думки та ідеї, наукові праці й практичний досвід В. О. Сухомлинського стали надбанням світової педагогічної думки. В Америці, зокрема, у ЗСА, Канаді, де багаточисленні українські діаспори, його ім'я і творча спадщина майже або й зовсім невідомі вчителюству, не кажучи вже про широку громадськість. А кожен його твір — це справді синтез мудрости, логіки й емоцій. Такими є "Серце віддаю дітям" — книжка, відома чи не на всіх континентах, що витримала кільканадцять видань, "Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості", "Павлівська середня школа", "Народження громадянина", "Моральні заповіді дитинства і юності" та багато-багато інших.

Що ж до спадщини Сухомлинського, то діапазон її воістину неосяжний. Уявіть собі — чоловік прожив усього 52 роки (був на війні, поранений, учителював понад три десятиліття; помер другого вересня 1970 року, і відтоді початок нового навчального року в його рідному селі та й в усій області збігається з Днем пам'яті Сухомлинського), а написав, як було сказано понад чотири десятки (!) книг, монографій, тисячі статей. Лише після смерті Василя Олександровича опубліковано 18 книг, які він так і не встиг побачити видрукowanymi. Крім того, у видавництві "Освіта" вийшли 5 томів **Вибраних творів**. Загальний тираж праць Сухомлинського становить близько 15 млн., надруковані вони 41 мовою світу, в тому числі — англійською, німецькою, польською, чеською, японською та ін. Видавалися навіть у таких країнах, як Лаос, Камбоджа, В'єтнам.

До цього слід додати, що творив Василь Олександрович у найтяжчі часи сталінського тоталітаризму і в "застійні роки", коли правила антигуманна, прогнила брежнєвсько-сусловська камарилья і коли не можна було вільно висловлювати свої думки і погляди.

В основу розв'язання всіх педагогічних проблем Сухомлинський поклав принцип гуманізму, розвитку творчих сил дитини, залучення її до активного процесу діяльності — інтелектуальної, трудової, моральної, естетичної, фізичної.

Майстерність і мистецтво виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості, підкреслював В. О. Сухомлинський, полягає в умінні педагога відкрити буквально перед кожним, навіть найбільш ординарним, найважчим в інтелектуальному розвої, учнем ті сфери, де він може виявити себе, заявити про своє **Я**, відчувати себе не обділеним, а духовно багатим, досягти вершин.

Кожен учень повинен мати якийсь успіх у навчанні, кожна дитина має відчувати радість від досягнення результатів, окриленість. Навчання у молодших класах повинне бути школою радості — ця думка лейтмотивом проходить через весь твір **Серце віддаю дітям**, книгу, що стала стрижневою у творчості Сухомлинського і видана в багатьох країнах світу.

Джерелом бажання вчитися є успіх, досягнутий у навчанні. Навіть у дорослої людини безрезультативність її розумових зусиль викликає розчарування. А у дитини? Є успіх — є й бажання вчитися.

А щоб учні добре вчилися, їх потрібно **учити вчитися**. Передусім забезпечити умови, за яких школярі не були б пасивними споживачами знань, що їх дає вчитель, а самостійно мислили, активніше брали участь у навчальному процесі, більше запитували, щоб лекція була схожа на цікаву бесіду.

Стереотипна форма лекції вбиває у школярів почуття новизни, породжує лінощі й апатію.

Серед проблем, які постійно хвилювали Василя Олександровича, була проблема взаємин школи і сім'ї. Новаторським був його підхід до створення **системи шкільно-родинного виховання**, до винаходу і застосування комплексу оригінальних методів і прийомів формування творчих, розумових і фізичних здібностей учнів, їх моральне обличчя — у тісній співдружності школи й сім'ї.

У родині дитина дістає перші життєві лекції, набуває навичок поведінки, пізнає навколишній світ. Сприятливий психологічний клімат у сім'ї, гарні взаємини між батьками — важлива духовна сила, що виховує дитину.

У школі Сухомлинського панував **культ Матері**, була створена система роботи для підготовки юнаків і дівчат до майбутнього родинного життя. З учнями проводилися цикли бесід про кохання, про чуйність у ставленні до матері, жінки; функціонувала батьківська школа.

Справжніми перлинами у творчості видатного педагога є численні праці, присвячені вихованню у підростаючих поколіннях **любові до рідного краю, рідної природи, до рідної мови**, що її споконвіку плекав як найвище духовне надбання український народ.

Аби читач дістав бодай якесь уявлення про золоті розсипи мудрих думок і порад педагога-гуманіста, привернемо увагу до однієї з перлин у спадщині Сухомлинського — злободенної і тут книжки **Як виховати справжню людину**. Наведемо лише деякі уривки з розділу, який, гадаємо, не залишить байдужим жодного читача — "Ставлення до батьків, рідних, близьких":

1. **У світі є батьки і діти.** Твій батько і твоя мати — діти своїх батьків і матерів — твоїх дідусів і бабусь. Рід людський складається з поколінь — це велика мудрість нашого буття. Одночасно живуть у світі кілька поколінь — покоління, що відходить, перебуває в розквіті творчих сил, висхідне, і покоління, яке тільки-но з'явилося на світ і починає усвідомлювати своє буття. Крім безлічі інших відносин, наше життя рухається також відносинами поколінь. Ти — в поколінні висхідному. Перед тобою — високо над горизонтом сонце, до полудня ще дуже далеко, життя уявляється тобі неозорим, чарівно прекрас-

ним, яскравим і разом з тим загадковим полем, ти сповнений сил і райдужних надій. Попереду тебе два покоління — покоління, для якого сонце в zenіті, і покоління, чиє сонце вже схилилося на захід. Людина смертна, але безсмертний народ. Його безсмертя — в наступності поколінь. Мудрість віків зберігається в книжках і нашій історії, а багатства народної душі зберігаються в пам'яті, серці, у вчинках старших поколінь — твоїх дідів і батьків. Тим, чим ти став і чим станеш у майбутньому, ти зобов'язаний старшим поколінням...

Повага, шанування старших поколінь — закон нашого життя. Поважати старших треба тому, що вони мудріші, духовно багатші за тебе.

Кожної хвилини спілкування із старшими умій вчитися в них. Не будь самовпевненим. Не думай, що коли ти молодий і сповнений сил, — ти все можеш. Є речі, які посильні тільки для старості, тому що в ній мудрість багатьох поколінь. Воля і слово старших — закон для всіх нас.

Ці повчання відіграють велику роль у вихованні гармонійних відносин між поколіннями — батьками й дітьми. Дуже важливо розкрити підліткам і юнакам ту думку, що, підносячи людину, мораль учить берегти все, що нагромадила людина за роки свого життя. Жодна мудра думка не повинна зникнути безслідно, жодне глибоко моральне переконання не повинно згаснути, не передавши своєї пристрасної молодшим поколінням, — яка величезна мудрість закладена в цій педагогічній істині, висунутій не книжками, а самим життям! Наймудріші вчителі моїх вихованців — люди, для яких призахідне сонце уже торкнулося горизонту. Зустрічаючись з людьми найстаршого покоління, діти ніби ідуть до яскравих вогників моральних переконань. Вони дорожать цими людьми, скидають шапку перед ними й низько вклоняться їм.

Багаторічний досвід виховної роботи переконав мене, що повага до старших тим сильніша, чим глибше осмислюється і переживається недопустимість вчинків, корені яких ідуть в низьку культуру, в невихованість почуттів. В нашому етичному вихованні виробилось **Десять Не можна**. Додержання цих заборон вважається в колективі справою честі й гідності, порушення — ганьбою і моральним невіглаством. Ось ці **Десять Не можна**:

Не можна ледарювати, коли всі працюють; ганебно байдикувати, розважатися, коли — ти добре знаєш про це — старші покоління працюють і не можуть дозволити собі відпочинку.

Не можна сміятися над старістю і старими людьми — це величезне блюзнірство; про старість треба говорити тільки з повагою; у світі є три речі, з яких ніколи не можна сміятися, — патріотизм, справжня любов до жінки і старість.

Не можна заходити в суперечку з шанованими і дорослими людьми, особливо із стариками; не гідно людської мудрості й розсудливості поспішно висловлювати сумнів щодо істиності того, що радять старші; якщо в тебе просяться на язик якісь сумніви, придерж їх у голові, подумай, розміркуй, а потім спитай у старшого ще раз — спитай так, щоб не образити.

Не можна виявляти незадоволення тим, що в тебе немає якоїсь речі..., у товариша твого є, а про тебе батьки не подбали: від своїх батьків ти не маєш права вимагати нічого.

Не можна допускати, щоб мати давала тобі те, чого вона не бере собі, — кращий шматочок на столі, смачнішу цукерку, кращий одяг. Умій відмовитися від подарунка, якщо ти знаєш, що в цій речі мати відмовила собі; думка про право на якусь свою винятковість — це отрута твоєї душі; велике щастя відчувати нетерпимість до цієї отрути.

Не можна робити того, що осуджують старші, — ні на очах у них, ні десь на стороні; кожний свій вчинок розглядай з погляду старших: що подумають вони; особливо неприпустимі настирливість, намагання без потреби нагадувати про себе, виставляти на показ свої домагання: мати і батько ніколи не забувають про тебе; якщо ти не на очах у них, вони думають про тебе більше, ніж тоді, коли ти крутишся поруч; пам'ятай, що в матері і батька є свій духовний світ, вони іноді хочуть залишитися наодинці з собою.

Не можна залишати старшу рідну людину самотньою, особливо матір, якщо в неї немає нікого, крім тебе; в радісні свята ніколи не залишай її саму; ти сам- твоє слово, твоя посмішка, твоя присутність — буває, єдина радість її буття; чим ближчий кінець людського життя, тим гостріше переживає людина горе своєї самотності; залишати одним дідуся, старого батька, навіть і тоді, коли ти сам уже став старим, — нелюдяно, дико; пам'ятай, що в житті людини настає такий період, коли ніякої іншої радості, крім радості людського спілкування, в неї вже не може бути.

Не можна збиратися в дорогу, не спитавши дозволу і поради у старших, особливо в діда, не попрощавшись з ними, не дочекавшись від них побажання щасливої дороги і не побажавши їм щасливо залишатися.

Не можна сидати до столу, не запросивши старшого; тільки моральний невіглас уподібнюється тварині, що вгамовує свою жадобу сама і боїться, щоб її родич, присутній при цьому, не урвав шматка собі; людська трапеза — це не вгамовування голоду, не фізіологічний акт в ланцюгу обміну речовин; люди придумали стіл не тільки для того, щоб ставити під нього ноги, а на стіл спиратися; за столом відбувається цікаве духовне спілкування людей; якщо ти запросив старшого розділити з тобою трапезу, ти зробив йому велику приємність.

Не можна сидіти, коли стоїть доросла, особливо літня людина, тим більше жінка; не чекай, поки з тобою привітається старший, ти повинен першим привітати його, зустрівшись, а прощаючись, побажати доброго здоров'я; у цих правилах етикету закладено глибоку внутрішню суть — повагу до людської гідності; не вміючи поважати її, ти уподібнюєшся невігласу, який плює в прекрасні хвилі моря; море величезне у своїй величчї і красі, і цим ти його не зневажиш, не принизиш, а тільки зганьбиш себе.

Здійснення **Десяти Не можна** вимагає великого піклування про гармонію всього виховного процесу. Поважати можна того, хто заслуговує на повагу; провідним вогником може стати лише той, хто осяває шлях.

2. Для матері й батька ти завжди будеш дитиною, навіть тоді, коли тобі буде п'ятдесят, шістдесят років, а батькові і матері — сімдесят, вісімдесят, дев'яност. Кожний твій крок, кожний твій вчинок — і хороший, і поганий — відгукується в материнському і батьківському серці радістю або болем, щастям або стражданням. Пам'ятай, що ти — сенс життя, мета життя, радість і горе твоїх батьків. У своїй безмежній любові до тебе вони часом забувають про те, що прийде час, коли у них не залишиться сил для того, щоб давати тобі матеріальні радощі буття, у них залишаться сили тільки на те, щоб любити тебе. Знай, що людський обов'язок дітей — платити батькам за їх піклування про тебе, за їх безмежну любов і відданість (платити тим самим: піклуванням, любов'ю, відданістю). Борг дітей перед батьками не можна ніяк полічити, не можна зміряти ніякою міркою.

Як донести до юних сердець це повчання? Йдеться про одну з найтонших сфер людського буття — **взаємний обов'язок**. Поле під посів насіння цього повчання, образно кажучи, повинні виорати ми, дорослі — батьки і педагоги. Найтонше людське уміння — це **уміння любити**. Любов може відкрити найпотаємніші людські джерела, і з них вічно струмуватиме животворне добро; але любов може перетворити серце сина або дочки в безводну пустелю — все залежить від того, наскільки пройняте почуття любові взаємним обов'язком, взаємним піклуванням. Лише за тієї умови, коли є взаємна повиність, слова про турботливе ставлення до батьків доходять до юних сердець.

Немає нічого мудрішого і складнішого, ніж людська любов. Це найніжніша і разом з тим найкрасивіша і найнепомітніша квітка в букеті, ім'я якого — **моральність**. Любячи своїх дітей, учить їх любити вас; не навчите — плакатимете на старості літ — ось, на мій погляд, одна з наймудріших істин материнства і батьківства. Тільки там, де ця істина стає вимогою, ґрунт дитячої свідомості, образно кажучи, підготовляється під насіння любові до батьків.

3. Батько й мати дали тобі життя і живуть для твого щастя. Бере-

жи їх здоров'я й спокій. Не завдавай їм болю, прикрощів, страждань. Усе, що дають тобі батько і мати, — їх праця, піт, втома. Умій поважати працю батьків. Найбільше щастя для батька й матері — твоє чесне життя, працьовитість, а в шкільні роки — старання навчання. Принось у дім радість, оберігай щастя сім'ї. Якщо люди вважають тебе поганою людиною, — це велике горе для твоєї матері і твого батька. По-справжньому любити батька й матір — це значить приносити в дім мир і спокій.

Дорожи честю сім'ї. Знай, що твоя сім'я — це не тільки батько й мати. Це й ви, діти. Це твоя поведінка, твої вчинки. З усіма людьми треба бути правдивим, але для матері й батька найменша неправда — якщо тільки вони дорожать власною честю — це велике нещастя. Питай у батька й матері дозволу на те, що без їх волі робити не можна. Справжня свобода сина й дочки — бути слухняними дітьми. Підкорення волі батьків — перша школа громадянського виховання, перша дисципліна твоєї совісті. Якщо ти не навчився підкорятися волі батьків і в цьому підкоренні бачити справжню свою свободу, ти не зможеш стати стійким, непохитним воїном, дисциплінованим трудівником, вірним батьком своїх дітей.

Як практично здійснювати повчання про відносини з батьками?

Дуже важливо, щоб у школі панував культ матері. Звичайно, для гармонійного виховання важливо, щоб був спільний вплив на дитину батька й матері як духовної співдружності. Любов і дружба, взаємна підтримка батька й матері є для дитини наочним прикладом, який вводить її у світ складних людських відносин. Батько й мати ніби взаємно доповнюють одне одного; дитина по-справжньому **бачить** свого батька, якщо в нього міцна дружба з матір'ю. Та, проте, перші початки, перші найтонші корені морального розвитку дитини — в розумі, почуттях, душевних пориваннях матері. Людина у своєму моральному розвитку стає такою, яка в неї мати, точніше, яка гармонія любові і волі в її духовному світі. Мудрість материнської любові полягає в тому, як воля керує любов'ю і справжня людська любов одухотворює головний стимул волі — почуття відповідальності за майбутнє людини.

Утвердження культу матері в духовному житті дітей — культу, в якому повага пройнята глибоким розумінням і розуміння надихає повагу, любов, шанобливість, благоговіння, — вимагає від педагога розумно, мудро піднесено говорити з дітьми про високу материнську місію.

Громадянин, воїн, мужня і непохитна людина, що ладна покласти голову за свої переконання, починається з відданої, безкорисливої і щедрої любові до матері. Я вважаю, що виховав справжню людину, якщо виховав сина, якому потрібна мати не тоді, коли йому, синові,

важко, а в будь-яку мить життя: без матері — найдорожчої в світі людини — світ здається йому убогим і мертвим. Я бачу важливу виховну місію в тому, щоб навчити сина жаліти, оберігати серце матері, бо воно невичерпне й безмежне в своїй любові.

В бесідах з вихованцями, особливо на рубежі дитинства і отрочества, дуже важливо донести до дитини думку про те, що світ і спокій, щастя і благополуччя матері залежать від її дітей. Материнське щастя твориться дитиною, підлітком, юнаком.

Ми переконуємо дітей:

буття ваших сердець, радість вашого буття, висока мрія про ідеал, благородне поривання виявити себе в творчості, ваша любов, щастя людської відданості, творення нової людини, віра у власну непохитність і нездоланність у найважчі хвилини життя, радість подолання труднощів і свідомість власної мудрості — **все це від матері**. Мати не тільки родить, а й народжує. Якби вона тільки родила, вона не була б творцем роду людського. Мати народжує наше буття, мати одухотворює живий клубочок життя духом твого народу, рідним словом, думкою, любов'ю і ненавистю, відданістю і непримиренністю. Мати творить твою неповторну людську особистість — ось у чому сенс, мистецтво і майстерність того, що ми називаємо **народженням**. Завдяки матері свій ти поєднаний із своїм народом, ти — крапелька крові в його жилах, але разом з тим ти єдиний у світі. З молоком матері ти ввібрав у себе свою людську самотність.

Берегти матір — значить піклуватися про чистоту джерела, з якого ти пив з першого свого подиху і питимеш до останньої миті свого життя: ти живеш людиною і дивишся в очі інших людей як людина лише остільки, оскільки ти назавжди залишаєшся сином своєї матері.

Вихователю, Ваша місія — утвердити в дитячому серці почуття турботи про матір. Це сходження на вершину моральності — поступове, але невинне. Треба використовувати кожен життєвий обставину для того, щоб дитина зрозуміла, що таке мати. Самого почуття прихильності мало. Дитина повинна якомога раніше замислюватися, осмислювати, міркувати. Чим зрілішою буде думка про матір, тим глибшим будуть дитячі почуття. Як мати творить в своїй дитині самотню й неповторну людську індивідуальність, так і вчитель творить в своєму вихованцеві його індивідуальне ставлення до матері. Я твердо переконаний, що мати — зі своїм багатим духовним світом, своєю освіченістю, своїми широкими суспільними інтересами, своїм почуттям власної гідності, своєю відданістю і разом з тим високою вимогливістю в любові до чоловіка, своєю суворістю і непохитністю, своєю непримиренністю і нетерпимістю до зла — мати, жінка повинна бути моральним, духовним владарем і повелителем в сім'ї. Уся виховна робота, спрямована на виховання благородного ставлення до матері, —

це наріжні камені, що утверджують авторитет батька. Справжньої гармонії волі і любови, про яку йшлося раніше, досягають у тих сім'ях, де світло розуму, мудрості, що вражає щоденним відкриттям людської краси, іде від матері, де духовну красу, благородство, відданість чоловіка дружині і сім'ї діти бачать тільки завдяки цьому світлу, яке йде від матері, що тонко відчуває людські достоїнства і вади. Від материнської мудрості йде духовна сила, що морально дисциплінує батька, утверджує в ньому почуття благородної відповідальності за сім'ю. В хорошій сім'ї — а хорошою я називаю сім'ю, біля духовних джерел якої стоїть розумна, духовно багата, горда, що вміє дорожити своєю гідністю, мати, — все це робиться тонко, делікатно, непомітно...

Не можна протиставляти жіночий — материнський вплив чоловічому — батьківському впливу. Це, звичайно, безглуздя — вважати, що від чоловіка нібито йде сильніший, вольовіший вплив і в цьому полягає мужність виховної сили чоловіка-батька, а від жінки-матері — ніжніший, тонший, благородніший вплив, який мало що не розслаблює людину. Справжня мати-жінка ніжна, як пелюстка квітки, що тільки-но розкрилася, і тверда, мужня, незламна, непримиренна до зла й нещадна, як справедливий меч".

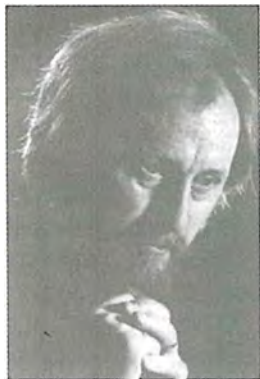
В. О. Сухомлинський не тільки проголосив необхідність створення культу матері, а й послідовно обстоював, наполегливо проводив цю ідею в життя своєї школи. Кожному, хто відвідував Павлиську школу уже в вестибюлі впадали в око влаштовані там два гарно оздоблених стенди "Бережіть ваших матерів!" І "Без матері немає ні поета, ні героя". Тут були портрети матерів видатних політичних, громадських, культурних діячів світу.

Вихованці педагога-гуманіста першої ж весни свого шкільного життя закладали Сад матері — росли тридцять одна яблуня (за кількістю дітей в першій класі) і тридцять один кущ винограду. Діти старанно працювали, доглядаючи сад. Зате була ж і радісна винагорода — перше яблуко, перший виноград — матері; це вдячність за її нескінченні турботи.

Усі, хто бував у школі, хто вивчав її досвід, відзначали: там жила чудова непорушна традиція — восени, коли визріває врожай, проводиться Свято Матері. Того дня кожний учень дарує матері плоди своєї праці: квіти, вирощені власними руками, колосся пшениці, овочі, різні вироби.

Все це — грані тієї закономірності, яку відзначає і чітко сформулював В. О. Сухомлинський: чим більше духовних сил вклав учень у працю в ім'я радості матері, тим більше людяності в його серці.

Видатний український графік Мирон Левицький

Павло Лопата
Торонто

Для читача, який цікавиться образотворчим мистецтвом Мирона Левицького, у бібліографії наведений нижче, поміщено 160 зразків його графічно оформлених обкладинок книжок різних авторів. Це число свідчить про те, яким продуктивним був Мирон Левицький, і розкриває ще одну грань таланту-майстерності рисувальника. Без сумніву, не всі тут зібрані графічно оформлені обкладинки видань. Мабуть, до цього списку можна додати таку саму, або й більшу їх кількість. Маєстро Левицький, який найчастіше підписував свої праці "Лев", графічно ілюстрував обкладинки багатьох журналів, календарів, альманахів, частини сторінок для газет, ювілейні видання, більших і менших форматів, виконав багато шкільних табльо, книжкових закладок і знаків, рисунків для прозових і віршованих творів дитячої літератури, оформлення для різних запрошень, карток і т. п.

Під час Другої світової війни, на землях Західної України, включених до Генерального Губернаторства німецькою окупаційною владою, активно організується українське життя, центром якого стає місто Краків. Тут офіційно засновується, хоч і не визнане, як польською, так і німецькою владою, "Українське Видавництво", яке влітку 1941 року поширило свою видавничу діяльність. При цьому видавництві відновлено появу дитячого журналу "Малі друзі", що його поляки заборонили випускати у Львові. Але на початку 1942 року видання журналу у Львові було поновлено під редакцією Богдана Гошовського. Богдан Гошовський замовляє ілюстрації для видань дитячої літератури у видавництві у різних графіків, між якими був і Мирон Левицький. Він виконав чорно-білі рисунки до книжечки Наталі Забіли "Про півника, курочку й про хитру лисичку". В журналі "Малі друзі", призначеному для української дітвори, який появлявся на початку кожного місяця з друкарні на вулиці Угорській 21, зустрічаємо рисунки виконані рукою Мирона Левицького до коротких оповідань Ф. Гай-Гаєвського, Б. Даниловича, О. Іваненко, О. Копиленко та інших. Майже односторінковий прозаїчний твір Гаєвського "Друзі" прикра-

шений одним рисунком роботи Левицького. А також і твір Даниловича "Овечки" та коротка поезія "Ой, у саду" Роляника (псевдонім Романа Завадовича).

На першому пляні в ілюстрації "Друзі" викарбовується чорний пес Бровко, що притиснув до землі передніми лапами гадюку, а пащею угризся у тіло ворога. Василько стоїть трошки позаду собаки, зі здивованим обличчям.

У початкових рисунках Левицького помічаємо реалістично нарисовані чіткі персонажі окремих дітей, чи в гурті. Маленькі портрети підростків наповнені симпатичними рисами, жестами і виразами на обличчі, які розкривають внутрішній стан дітей — їхню радість, смуток, здивованість, збентеженість, бадьорість, героїчність, яскраво розповідаючи про розмаїття подій і напруження моментів, які згадуються у змісті творів. Котики, коники, півники, корови з телятами прикрашують твір Оксани Іваненко "Няв-няв".

Такі й подібні графічні рисунки звірят на сторінках "Малі друзі" повторюються. Звірі, птахи, риби, метелики, домашні тварини, рослини, квіти, дерева відтворені характеристикою ясною і зрозумілою дитині. З них видно неабияку здібність молодого графіка, якому в цей час наближається щойно 30 років. І хоч рисунки невеликі розміром, проте — великі змістом, бо в них пізнати талант маляра, його творчу яву, легкість ліній, майстерність, процес розвитку в період тоді його сучасних шукань нових засобів вислову в графічній техніці. Багато елементів у тих ілюстраціях уже тенденційно стилізовані, з ознаками власного підходу до рисування на підставі свого бачення даного предмету, події чи явища. Якраз ці сюжети, призначені для нашої дитвори, мають повчальні інтонації оповідного характеру і їй легше зрозуміти структуру і зміст написного твору.

Ілюстрації (від латинського слова *illustratio* — наочне зображення) Левицького, передусім з того періоду, допомагають дитині краще запам'ятати прочитаний твір.

Після війни, журнал "Малі друзі" виходив у 1947-48 рр. в Німеччині, й у ньому зустрічаємо подальші ілюстрації Левицького. Мистець зілюстрував вірш-казку Леоніда Мосендза "Ярчик і Юрчик у Карпатах", яку видав Іван Тиктор у Зальцбурзі (Австрія). Та коли зайшла мова про цього видавця, то варто додати, що Левицький знав персонально Тиктора ще коли мешкав у Львові, для якого він, разом з досвідченим графіком Павлом Ковжуном, ілюстрував книжки у ви-

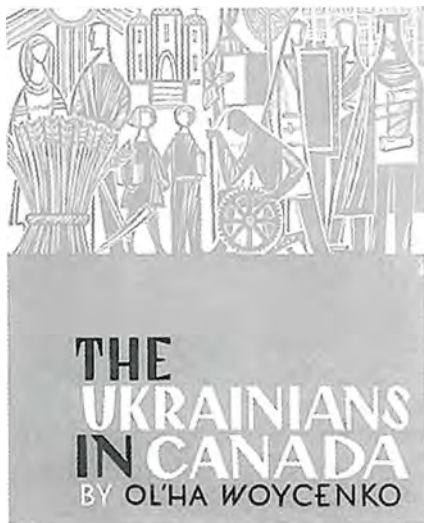
Маестро Мирон Левицький

давництві І. Тиктора під назвою "Червона калина". Опісля поселившись в Інсбруці, мистцеві припало на долю виконати обкладинки журналу "Звено" — місячника Українського Фронту Молодих, під редакцією В. Кримського, у Видавництві Миколи Денисюка. Титульна сторінка журналу була прикрашена двома найголовнішими символами: на чорному тлі контурно-скупими білими лініями нарисовано сільську скульптуру Афродіти та вертикально розвинутий широкий сувій.

Цікавими елементами оформлена обкладинка книжки Теофіля Коструби "Віра наших предків", яка появилася також в Інсбруці. Тут стильові риси графіка видно в симетрично вкладених у чотирьох кутках геральдичних медальйонах, що переплітаються стрічками, а графіку шрифту назви книжки вміщено по самій середині. У майже овальні барокового стилю медальйони нарисовано: лева, ведмедя, тризуб і козака з рушницею на правому рамені. У всьому помітна рука майстра і композиційна завершеність.

Робота відомого графіка над ілюстраціями до казок, повістей, романів та віршованих збірок далі продовжується у Вінніпегу (Канада), де він поселився у серпні 1949 року. Свої рисунки, у яких мистець застосовує фантазію, уміння і навички, використовує для подальших графічних оформлень різних обкладинок. За п'ять років побуту в цьому місті Мирон Левицький виконав 32 обкладинки лише для книжок, які появилися у Видавництві І. Тиктора під егідою Клубу Приятелів Української Книжки" (КПУК). Як мистецький керівник цього видавництва, Левицький, окрім активного ілюстрування дитячих книжок, дуже дбайливо графічно оформив обкладинки "Великої історії України", "Історії українського війська" та "Історію української культури", на твердій обкладинці якої зображений Святий Юрій Зміє-борець, як символ перемоги добра над злом, світла над темрявою.

Дитячий журнал-місячник "Наш приятель", що вперше вийшов із друку у Вінніпегу 1949 року, був ілюстрований переважно Левицьким. Його багатий ілюстративний матеріал появлявся в той же самий час у гумористичному журналі "Комар". "Комаря", першого журналу гумору й сатири в Канаді, вийшло 18 чисел

у видавництві І. Тиктора, під редакцію Мирона Левицького. Журнал почав виходити 15 жовтня 1949 року, як двотижневик, а останнє його число появилось в липні 1950 року. Журнал друкований у Вінніпегу, на вулиці 834 Мейн. Карикатури створені Левицьким, підказують нам про його тонке розуміння політичних подій, які відбувалися за часів Сталіна в Україні, Росії, Китаї, Англії та Америці й інших державах, а також критичне бачення мистця українського організованого життя після Другої світової війни в Канаді й Америці. Своєю якістю і кількістю, сміливістю і чіткістю думки автора, ця графіка збагатила розвиток українського мистецтва карикатури та наповнила палітру самого Левицького. Тема журналу та його графічний зміст вимагає детальної аналізи й окремої праці.

Мирон Левицький добре володів знанням технічних вимог друкування. Ці знання мистець вдало використовував для фахової праці в оформленні книжок, завдяки чому Левицький підніс видавництво української книжки в Канаді на високий рівень. Свої добре продумані ілюстрації мистець виконував пером, тушшю, різцем а часто послуговувався і тонким пензлем. Систематична праця мистця збагачує його творчу уяву і допомагає йому вдосконалювати свою мистецьку майстерність.

В журналі "Голос молоді" — органу Молодих Українських Націоналістів Канади (МУНК), що виходив у Вінніпегу 1947-51 рр., під редакцією Б. Боцюрківа і Л. Коссаря, часто знайдемо традиційні, і ним повторювані елементи, так званого "нарбутівського" стилю в графіці. Але Левицький розширив ці зображення по-своєму.

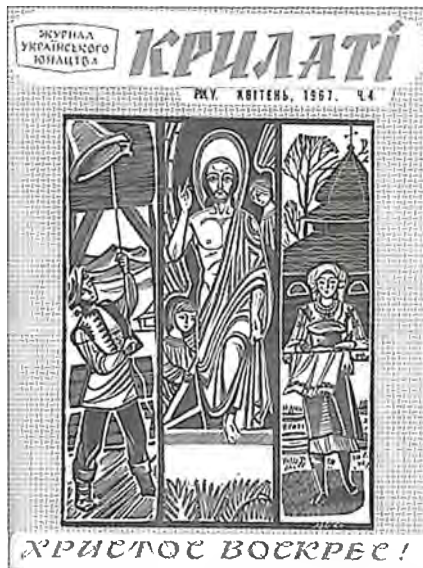

З переїздом до Торонта 1954 року, Левицький продовжує займатися графічним оформленням, як книжок дитячої літератури, так і інших видань. Він виконує багато ілюстрацій для репрезентативного дитячого журналу на еміграції "Веселка", який почав виходити 1954 року в Америці, як от проілюстрував текст до "Богути-багатиря" Романа Завадовича.

На сторінках журналу "Веселка" зустрічаємося з великою кількістю ілюстрацій Мирона Левицького. Вони наповнені широтою світогляду мистця, ерудицією, мистецьким знанням пера та індивідуальним почуттям. Обкладинка

журнала "Веселка", з квітня 1955 року, належить досвідченому майстрові Миронові Левицькому. Перед нами картина, на якій група з десяти хлопців виводить гагілки перед типовою гуцульською церквою. На ній, з напруженою в очах увагою, дивиться маленька дівчинка, біля якої стоїть її мати. Материне обличчя повернене до донечки робить враження, що вона пояснює дитині про Великодні українські традиції та обряди. Обкладинка з грудневого числа 1957 року відображує період зими — на льоду ковзається дівтора. Динаміка цих і їм подібних композицій на ілюстраціях висловлена організацією розміщення дітей, у яких чітко виявлено експресію їхнього безтурботного життя та що вони вивчають культові гри й виконують фізичну культуру. Багато рисунків Левицького оздоблюють поезію М. Петріва, М. Маморського, О. Кобець, Г. Чорнобицької, Б. Даниловича, прозові твори Т. Білецької, К. Перелісної, О. Цегельської, Ікера (Івана Керницького), коротенькі п'єси-казки Є. Яворівського та Р. Завадовича — одного із редакторів "Веселки". Цими ілюстраціями Левицький засвідчив, що крім кількох інших українських графіків, як Гніздовський, Баяс, Андрусів, Холодний молодший, Бутович, він не мав собі рівних у цей час. Ці праці становлять багату скарбницю для кращого пізнання автора ілюстрацій. Ними майстер створив цікавий узагальнений образ, у якому показані модель, об'єм, форма, історія України, її матеріальна і духовна культура, побут і фолкльор українського народу, а найголовніше — зростаючий рівень Левицького, як мистця. Журнальна, так би мовити, графіка Левицького наявно вказує на різноманітність стилістичних засобів, які притаманні тільки тому ж самому

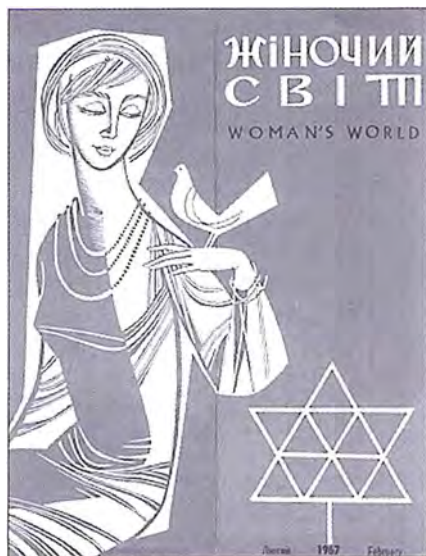
майстрові, як це було й у випадку його попередників: Юрія Нарбута і Павла Ковжуна. Вони сатиричні, гумористичні, натуралістичні й орнаментальні, які завше співпадають із найсутєвішими пунктами в написаному словами творі. Можна припускати, що автори написаного матеріалу погоджувалися, що ілюстрації Левицького були органічно зв'язані з їх текстом. Прикладом муравлиної праці в графіці Левицький засвідчив себе ілюстраціями для журналу "Крилаті", призначеному українському юнацтву. На обкладинках журналу легко впізнати праці мистця Левицького, які він підписував

"Лев". Та навіть, коли б вони були й без підпису, їх, без сумніву, можна було б пізнати по штрихах пера мистця. На цих обкладинках зображені: юнак Спілки Української Молоді (СУМ), що звуком трубки піднімає таборовиків зі сну, Різдво, Воскресіння Христове й інші образи. На них — змістовні композиції, часто на цілу сторінку. А в журналах часто натрапляємо на ілюстрації Левицького. У них мистець збагатив рисунками такі твори: "На чорному морю", "На страху скінчилося", "Пригоди Гнома Ромтоммика", "Бог-наш", "Думки про Різдво", "На Святий Вечір", "Русалчин дарунок", "Грудка рідної землі", "Чародійна паличка", "Рудава" та багато інших. Різні підзаголовки і написи у журналі "Крилаті" виконані шрифтом Левицького, бо "хвостики" деяких літер — характерна ознака маляра.

Для журналу "Жіночий світ" мистець запроектував кілька обкладинок з ілюстраціями на повну сторінку. Це переважно фігури дівчат із квітами, Великодніми кошиками, або книжкою. А над ними: одного разу — додав назву журналу, а іншим — помістив дві пави, або стилізовану квітку з назвою місячника під ілюстрацією. Чіткість рисунку і композиції при допомозі геометричних і лаконічно створених форм допомогли мистцеві вийти з тодішніх технічних друкарських недотягнень українських друкарень і створити ефективні обкладинки, одні з найкращих. Жіночі постаті в творах Левицького завжди відзначаються особливою граційністю, елегантністю, чарівністю і їх використання у журналі додавало виданню привабливості й більше зацікавлення до видання. Висококваліфіковано виконані двокольорові обкладинки журналів 1978, 1979, 1983, 1984, 1986 років.

Рука одного майстра помітна і в ілюстраціях на сторінках журналу. Наприклад, до твору Анатолія Курдидика "Пречиста в українській колядці" вжито ілюстрацію жінки з дитятком, що сидить на низькій дерев'яній лавочці. Молода мати вбрана у пишний гуцульський одяг з кerpцями на ногах. Вона складає у глядача враження, що нахилена всім материнським серцем до Новонародженого. Народна побутовість рисунку надзвичайно виразна. Вона дещо подібна до іншого графічного твору Левицького "У мамин день", у якому зображено весело усміхнену матір зі своїми дівчинкою і

хлопчиком, яких вона тримає на руках. Отож, зовнішнє і внутрішнє оформлення Левицького "Жіночого світу" — органу Організації Українок Канади ім. О. Басараб — відіграє важливу психологічну роль для читачів журналу. А також відзеркалює вже давніше знайдений шлях мистця у графіці: сильну стилізацію людської фігури, в яку вкладено її видовженість, ніжність, естетику.

В журналі має своє призначення і ряд інших ілюстрацій мистця, а саме: заставки і кінцівки, у стилі "Лева", які дуже підходять до сюжетів творів у журналі. Особливо виділяються такі, як от — гілки шпилькових дерев, шишки, трійця свічок у свічнику, троє царів-волхвів на конях, вінки з дубовим листям, декоративні прикраси святкових ялин, дзвіночки, дідухи, вишивані рушники, книжки, трипільські взори, писанки, глечики, зайчики, ангели та багато інших предметів і елементів у ілюстраціях мистця.

Для квартальника "Українка в світі", органу Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО), Левицький запроєктував обкладинку, якою журнал користується вже на протязі довшого часу. А емблемою, яку Левицький створив для СФУЖО, Федерація послуговується дотепер від самого початку її прийняття. Обкладинка першого номера журналу "Вісті комбатанта" 1970 року — щомісячного українського військового журналу — оздоблена рисунком озброєних військовиків, що крокують через горбок у невідоме. Остання ілюстрація наповнена ідейним змістом.

Подивімося на католицький журнал "Світло", що друкувався релігійним товариством отців Василіян у Торонті. Його початкові числа не мають на своїх сторінках жодної ілюстрації. Але на обкладинку журналу, що появився 15 грудня 1954 року було використано з архіву "Гомін України" графічний рисунок Левицького з назвою "Утеча до Єгипту". Опісля, обкладинку "Світла" прикрашує графічний твір мистця "Св. Андрій Первознаний", в якому чарує ілюстрація із компактно накладених прямих та овальних ліній. Таким стилем виконав майстер для цього періодичного видання ще чотири обкладинки на тему Христового Воскресіння й одну до Христового Народження. Ці ілюстрації — дуже складної композиції, графіка у них чітка, струнка і глибоко одухотворена. Така майстерність володіння талантом прийшла до мистця не відразу. За цим стоїть постійне змагання до вдосконалення свого мистецтва і непохитна праця. Багатофігурність у кожному графічному творі мистця висвітлює: як мистецьке око Левицького здібне перетворити фантазію в образи. Особливо, під цим оглядом, відзначається один з рисунків мистця, а саме — триптих, в якому в лівій частині рисунку зображено молодого гуцула-дзвонаря, у правій — гуцулку, що несе паску і писанку, а центральна — виповнена Воскресінням Ісуса Христа з гробу. Це ж саме святкове число журна-

ла прикрашує кілька заставок і кінцівок мистця із символами Великодня: церква і сонце, ілюстрація для Поливаного Понеділка, ряд писанок, дзвін і паска на вишитому рушнику. На відміну від повище наведених прикладів, зовсім по-іншому potrаковано тема "Малий Ісус і українські діти", ілюстрацію якої бачимо на обкладинці журналу "Світло" з датою січня 1956 року. Засоби ліній тут зовсім скупі, вони — тільки контурні штрихи.

Друге число "Світла" з 1974 року, має на обкладинці ілюстрацію "Українська церква в модерному світі". Головний акцент у рисунку — діалог між маленькою дерев'яною церковцею й урбаністичними будинками-хмародерами у величезних містах Америки, Канади чи деінде.

Січнева обкладинка журналу, з 1970 року, пишеться рисунком "Колядники", який вжито і на обкладинку "Малого колядника" для української молоді. Він містить 28 колядок і три зразки вітшування.

Миرون Левицький, без сумніву, належить до найкращих українських майстрів графіки. Його ілюстрації, що знаходимо у повище згаданих журналах, складають собою одно мистецьке ціле, вони дуже дбайливо виконані, зі смаком наповнені релігійними атрибутами. Слушно тут буде додати, що серед основних елементів мистецької мови, найважливіше місце в графіці займає лінія. Тож не випадково французький майстер класичного рисунку Домінік Енґр сказав: "лінія — це рисунок, це все, що для цього потрібно. Лінія в рисунку означає простір".

А лінія для Левицького — це матеріял завдяки якому мистець розкрив світ своєї уяви і перетворив її у світ картин. Їх також можна знайти й у річних календарях "Світла", як на обкладинках, так і в середині видань. На підставі багатьох рисунків Левицького розуміємо, що мистцеві було притаманним ставити в центр уваги людину та її навколишній світ.

Скромно вирішена мініатюрна ілюстрація човника на хвилях води і титульний шрифт журналу "Правди" — присвяченого українській християнській культурі та розвазі, під редакцією Олександра Моха. З цими двома елементами у графічній творчості Левицького можна зустрітися на кожній обкладинці цього кварталника, що його друкувало видавництво "Добра книжка" в Торонто.

Доречно зазначити, що О. Мох у своїй обширній статті "55 років "Доброї книжки", видавництво якої він заснував у листопаді 1918 року, згадав, що графіками-ілюстраторами книжок, випуск яких здійснювався на протязі довгих років, були: П. Ковжун, М. Левицький, А. Коверко, В. Ласовський, М. Дмитренко, О. Теліжин та інші. Можна ще додати до цієї згадки, що між іншими репродукціями творів мистців у виданні є і праця Левицького з обкладинки до книжки Т. Коструби "Нарис історії України".

Майстер графіки значною мірою використовував біле поле паперу і тому його ілюстрації легко підходять до доброго висліді в друці. Ще одну з його ілюстрацій на релігійну тематику помічаємо на обкладинці релігійного видання "Голос спасителя" за 1958 рік, що виходив тоді під редакцією о. М. Щудла у Йорктоні, провінції Саскачевану.

Напевно на замовлення Юліана Бескида-Тарновича, редактора "Лемківського календаря", Левицький погодився ілюструвати обкладинки шістьох річників цього видання (1965-1970). На першій із них зображено молоду пару лемків на тлі смерек; на другій — руїни лемківської церкви; на третій — лемка-партизана зі зброєю в руках; на четвертій — будинки міста Львова, де Бескид-Тарнович жив і працював довгі роки; на п'ятій — лемка в чугані, що грає на фуярці, на шостій — ілюстрація двох молодичь-лемкинь з білою ромашкою поміж ними. Всі ці ілюстрації творять одну серію, один цикл картин із виразними соковитими лініями і використанням трьох кольорів: білого, чорного і зеленого. А основу творять у цьому циклі: людина, жителі та доля Лемківщини, де пейзажне тло вдало пов'язане з фігурами й одягом лемків. Рисунки сформовані згідно з історичною правдою та глибокому знанні лемківської культури.

Праця і мислення цього майстра-графіка виявилася у безлічі ілюстрацій пов'язаних із різними книжками і журналами, які своїми мотивами і сюжетами захоплювали редакторів видань і їх часто передруковували і без згоди автора ілюстрацій. Такі календарі, як "Світло", "Поступ", "Просвіта", "Правда", "Гомін України", "Новий шлях" та багато журналів і газет прикрашені графічними працями талановитого маляра і графіка. Технічно передрук чорнобілого кольору постійно залишається виразним. Розгалужена мережа українського друкарства та поліграфічного видавництва пишається передруком ілюстрацій графічної палітри різних малярів, а передусім рисунками Левицького. Рисунки Левицького оздоблюють шрифт кожного календарного місяця в альманасі "Новий шлях" на 1963 рік. Вони нагадують заставки-прикраси, у яких символи висловлюють важливіші події року. Хоч всі 12 рисунків не підписані, але їх можна легко приписати тільки Левицькому.

Шкільна рада Українського Конгресового Комітету Америки за-

твердила для вжитку в школах і курсах українознавства, від 1 вересня 1962 року в Нью-Йорку, читанку для 7-ої і 8-ої класи "Золоті ворота" проф. Марії Овчаренко. Хоч обкладинку для книжки виконав Михайло Дмитренко, а також і частину ілюстрацій, проте графічного матеріалу Левицького в ній не бракує. У книзі є ілюстрації мистця до творів "Гамалія" Т. Шевченка, "Великий лук" Л. Мосендза, "А як зійшло сонце" Н. Королеви, "Тор" Роксани Вишневецької, "Трицева шкільна наука" І. Франка, "Квіти щастя" Б. Лепкого та М. Маморського "Бог-наш", про яку згадка вже була в цьому тексті.

А ось перед нами збірник виховних матеріалів для українських родин і дитячих садків, який вийшов у видавництві "Добра книжка" в Торонті 1977 року. Редактор Ярослав Чумак зібрав багатючий текстовий і ілюстративний матеріал призначений для виховної праці з дітьми дошкільного віку.

Це видання, під заголовком "Українське дошкілля", містить між працями інших графіків і твори Левицького. Ініціалами "Лев" підписано 2 ілюстрації, а не підписаних — 3, але вони настільки притаманні стилеві Мирона Левицького, що поза всяким сумнівом належать йому.

У "Правильнику юнацтва СУМ", який видано 1971 року Центральною Управою Спілки, як на обкладинці, так і у "Правильнику", надруковані також і рисунки Левицького. Під заголовком "В дорогу" було видано мініатюрного формату збірку призначену для пластової молоді, яка містила понад 100 пісень. До неї ввійшло 14 партитур найкращих народних і стрілецьких пісень Китастого, Купчинського, Витвицького й інших композиторів. Обкладинку до цього видання здійснив Левицький.

Творчий діапазон цього майстра дуже широкий. Його гра і модуляція різноманітних ліній переходила на подальші обкладинки, а саме: "Збірник доповідей студійної конференції УНО, ОДВУ, ЗАРЕВО", що вийшов у червні 1963 року у Вінніпегу; дві обкладинки для брошурного видання кредитової кооперативи "Будучність" за 1966 і 1976 роки; звітодавчу брошуру з проробленої праці за 1971 рік "Української кредитової спілки в Торонто" та "Координатор" (1974), у який увійшли фінансові звіти Української Кооперативної Ради Канади.

Та ж сама ознака, притаманна графічній творчості Левицького, виявлена і в одній заставці для книжки поезій Юрія Клена "Попіл імперій". Графіка створена зі смаком із елегантно ритмічних ліній, які зображують квітку соняшника, додає привабливості до заголовка вірша "Соняшник".

Левицький належить до групи небагатьох українських майстрів графіки, в яких був постійний зв'язок з українською графічною традицією. Він добре був обізнаний з творами Нарбута, Ковжуна, Дмитренка і Холодного молодшого й іншими, що зосереджували свою творчу працю на основі української тематики. І хоч Левицький ішов поруч із ними, але йшов своїм шляхом і по-своєму модернізував свої графічні твори, в які вкладав знання українського життя, характер людей, побут і природу Західної України. Але у своїх ілюстраціях мистець їх по-своєму інтерпретував.

Ще перебуваючи в Інсбруці, Левицький створив цілу низку карточок призначених для привітання з Великодніми і Різдвяними святами. На одній з них мистець зобразив двох вусатих козаків, що поспішають занести в чийсь хату на великій тарілці велику писанку. Листівка трохи комічна, весела змістом і символічна, старанно виконана. Інші листівки молодого ще автора підтверджують талант і акуратність у праці. Левицькому Богом дано чуття ритму і динаміки, і він їх реалізує у своєму кожному графічному творі й деталях у ньому.

Листівки Мирона Левицького були присвячені різним святковим дням, як от — на День Матері, на Дівич-вечір, Весілля, для подяки комусь чи з приводу співчуття та на інші всілякі okazji. Мистець виконав сотні ілюстрацій для "Запрошень на весілля" та окремі проекти для наступних запрошень на: "Сорокятий вечір", "Матуральний бал", "Карнавальний бал", „Баль інженерів", "Баль градуантів", "Маланки дивізійників", "Забава абітурієнтів" і "Вечерниці абітурієнтів", як також марки "Пластової пошти". Левицький знав кому творить, розумів різні смаки й вибагливості людей і тонко розумів коли й що кому підходить. Наприклад, він подарував д-р Марині Антонович-Рудницькій кольорову графіку "Ой, кум до куми залицявся..." Пані Марина тримала до хреста сина Мирона Левицького — Марка.

1997 року, стараннями дружини Мирона Левицького Галини, під егідою Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка,

вийшла з друку книга "Сто екслібрисів Мирона Левицького", зі вступним словом історика мистецтва д-р Дарії Даревич.

Екслібрис, як відомо, і як подають енциклопедії, — це наліпка, що наклеюється на внутрішній стороні обкладинки книжки і вказує на її власника. Екслібрис із творчістю мистця — це мистецький твір мистця-графіка, а втім — його стиль, смак і фантазія. Екслібриси поміщені в книзі "Сто екслібрисів Мирона Левицького" засвідчують вищезгадані прикмети майстерності, знання, тонкого гумору й дотепності мистця.

Слід підкреслити, що кожне нове книжкове видання Товариства і Об'єднання колишніх вояків УПА "Літопис Української Повстанської Армії" мистецьки оформив Мирон Левицький. На обкладинці книги виразні символи вояцтва і напис золотими буквами. Обкладинка лютевого числа журналу "Нові дні" з 1960 року цікава тим, що на ній бачимо високо мистецькі карикатури Мирона Левицького з відомих діячів у діаспорі.

Мирон Левицький мистецьки оформив цілий ряд табльо для матурантів курсів українознавства, як от — для Курсів Українознавства Свято-Миколаївської школи, школи ім. Юрія Липи при осередку СУМ, Курсів Українознавства ім. Григорія Сковороди в Торонто та школи ім. Гетьмана Івана Мазепи Українського Національного Об'єднання.

Ім'я Мирона Левицького — одне з найпопулярніших в українському графічному мистецтві. Його ілюстрації поміщені на тисячах сторінок різних видань, а зокрема з ділянки літератури, а мистецькі обкладинки прикрашують майже 300 книжок.

Майже всі факти, які ми розглянули в цій статті, припадають на час графічної творчості Мирона Левицького в не дуже сприятливих умовах на чужині. Але талант, витривалість, випробування, послідовність і наполегливість майстра поставили його на чолі найвидатніших українських графіків у Канаді та поруч найвидатніших українських графіків у діаспорі.

*Трафетне оформлення Микона Левчицького (Лева)
обкладинок видань поданих за абеткою.*

АХМАТОВА, Анна. "Реквієм", перекл. з рос. на укр. мову
Бориса Олександрівца. Мюнхен: Сучасність, 1973.

БАНДУРАК, Володимир. "Козацька дитина", оповідання з
козацької бувальщини. Джерзі Ситі-Нью-Йорк: ОПДЛ, 1955.

БАРАГУРА, Володимир. "Меч і книга", історичне оповідання
для дітей і молоді. Торонто: Євшан Зілля, 1954; 2-ге вид. -
Торонто: Добра книжка, 1980.

БАРИЛЯК, Олександр. "Ягільки", 65 мелодій на два голоси з
повними текстами і вказівками для хороводів. Львів, 1932.
(Перевидано в Торонті 1969 р.).

БАРТАС, О. "Було троє малих дітей", оповідання.

БІДА, Константин. "Поезія сучасного Квебеку". Вид.:
Слов'янські студії -Оттавський університет, ч. 2. Монреаль:
Лібрері Деом, 1968.

БІЛЕЦЬКА, Текля. "Бабунині казки", для дітей кожного віку.
Торонто-Нью-Йорк, ОПДЛ, 1959.

БІРЧАК, Володимир. "Проти закону", історична повість із
княжих часів.

Вінніпер: вид. Іван Тиктор, КПУК, 1951.

БІЧ, Рекс. "Залізний шлях", том 2. вид. Іван Тиктор, КПУК,
1952.

БОДНАРЧУК, Іван. "Кладка", дитячі новелі. Торонто:
ОПДЛ, 1957.

(Перевидана в Торонто 1982 р.).

БОДНАРЧУК, Іван. "Знайомі обличчя", оповідання. Вінніпер-
Торонто, 1961.

"БРОДИ", збірник статей і нарисів, ред. Олег ЛИСЯК. Вид.
Братства колишніх вояків 1-ої УД УНА. Мюнхен, 1951.

ВАСИЛЬЧЕНКО, Степан. "Новелі". Вінніпер: вид. Іван
Тиктор, КПУК, 1953.

"Вибране з праць о. протопросвітера д-р Володимира
СЛЮЗАРЯ", ред. Дмитро Кислиця; комітет видавничого фонду,
Торонто, 1981.

ВОВЧОК, Марко. "Маруся", повість, ред. Богдана Гошовського. Торонто-Нью-Йорк: Бібліотека молоді, 1971. (вид. у 100-ліття першодруку та 25-ліття праці ОПДЛ).

ВОЙЦЕНКО, Ольга. "Літопис українського життя в Канаді", т. 1: піонерська дата: 1874-1918 рр. Вінніпег: "Тризуб", 1961.

ВОЛИНЯК, Петро. "Київ", читанка для 3-ої класи та позашкільного читання. Видання третє. Торонто: Нові дні, 1962.

ВОРД, Барбара. "П'ять ідей, які змінюють світ", переклад з англійської мови. Нью-Йорк, 1960.

ГАЙВАС, Ярослав. "Воля ціни не має", вид. Срібна сурма, Торонто, 1971.

ГАЛИЧКО, Микола. "Золотий літ", перша збірка поезій з передмовою о. д-р Б. Куриласа, ЧНІ. Париж, 1957.

ГВОЗДА, Іван. "Аннали Світової Федерації Лемків" (СФЛ), ч. 1 (1974), ч. 2 (1975). Кліфтон-Нью-Джерзі; СФЛ, 1974-1975.

ГОГОЛЬ, Микола. "Страшна помста та інші оповідання", ред. Ярослава Рудницького. Вінніпег: вид. Іван Тиктор. КПУК, 1952.

ГОМЗИН, Борис. "Масони, тайна організація", Торонто: Добра книжка, 1970.

ГОРОХОВИЧ, Антоніна. "Батьки і діти", 2-ге доповнене видання. Вінніпег-Торонто: Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада, видано коштом фундаторки Єлени Коваль, 1990.

ГОШОВСЬКИЙ, Богдан. "Слава не поляже. Козаччина", книжка 3-тя, за "Історією України" І. Петріва і редакцією Б. Гошовського із змінами і доповненнями, Торонто-Нью-Йорк: ОПДЛ, 1961.

ГРІНЧЕНКО, Борис. "Ясні зорі", драма в п'ятьох діях. Львів: "Українська культурна скарбниця", ч. 6, під ред. Олеса Бабія, Львів: Батьківщина, 1937.

ДАРЕВИЧ, Дарія. "Мирон Левицький", монографія у 50-річчя мистецької творчості та ретроспективної виставки в КУМФ у Торонто 1985 р. Торонто: УСОМ, 1985.

ДМИТРЕНКО, Марія. "Михайлик", оповідання про юного розвідника Української Повстанської Армії. Передрук з підпільного видання в Україні, Торонто: Об'єднання колишніх вояків УПА, станиця в Торонті, 1960. (П'яте видання вийшло друком у Торонті 1969 р. В тому ж році видано цю книжечку в перекладі на англійську мову, з новою графікою Мирона

Левицького. Сьоме видання вийшло у Львові 1992 р., з тією ж самою графічною працею, що й у 1969 р. лише у зелених кольорах, а попереднє було червоного кольору).

ДОБРАЧИНСЬКИЙ, Іван. "Листи Никодима", повість.
З шостого видання польською мовою, переклад Ярослава Чумака. Торонто: Добра книжка, 1963.

ДЯЧИШИН, Осип. "Черче-мое рідне село", монографія.
Торонто: Добра книжка, 1969.

"ЖАЙВОВОРОНОК", співаник для молоді, зібрав М. КУМКА,
вперше виданий 1926 р., вид. 2-ге; Вінніпег: Український голос, 1952 .

ЗАБІЛА, Наталія. "Чарівна хустинка", казка про Оксану —
дівчину героїню, яка визволяє рідний народ. Торонто: вид. о. о.
Василіян, 1970.

ЗАВАДОВИЧ, Роман. "Богута Багатур", історична казка в
образках. Джурзі Ситі-Нью-Йорк: УНС, Бібліотека "Веселки",
ч. 3, кн. 1, 1956.

ЗАГАЧЕВСЬКИЙ, Євген. "Львівська братія", повість із
пережитого. Торонто: Братство колишніх вояків І УД УНА;
Гомін України, 1962.

ЗВИЧАЙНА, Олена. "Миргородський ярмарок". Вінніпег:
Тризуб, 1953.

ЗЕЛЕНИЙ, Зенон. "Українське юнацтво в вирі Другої
світової війни", Торонто: накладом Братства колишніх вояків І
УД УНА, Гомін України, 1965.

ЗЕРОВ, Микола. "Лекції з історії української літератури",
під редакцією Дорін В. Горзлін і Оксани Соловей. Едмонтон:
КІУС; Мозаїка, 1977.

ІВАНЕНКО, Оксана. "Лісові казочки", Торонто-Нью-Йорк:
ОПДЛ, 1955.

О. ЇЖИК, Семен. "Сміх крізь сльози", спомин із років 1939-
1947. Вінніпег: Поступ, 1961.

КАЛИНЕНКО, Ігор. "Трояндні далі", друга збірка поезій.
Лювен, 1960.

КАЧУРОВСЬКИЙ, Ігор. "Пісня про білий парус", поезії.
Мюнхен: Інститут Літератури ім. Михайла Ореста, 1971.

КЛЕН, Юрій. "Сузір'я", поезії. Буенос Айрес: Літературна
Бібліотека журналу "Овид", 1950.

КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. "В неділю рано зілля копала", повість. Вінніпер: Тризуб, 1952.

КОБИЛЯНСЬКА, Ольга. "Земля". Вінніпер: Тризуб, 1954.

КОПАЧ, Олександра. "Богатирі стародавньої України", для дітей кожного віку. Торонто: ОПДЛ, 1982.

КОПАЧ, Олександра. "Хрестоматія з нової української літератури для шкіл і курсів українознавства". Торонто: Об'єднання українських педагогів Канади, 1970.

КОПАЧ, Олександра. "Мовостиль Ольги Кобилянської". Торонто, 1972.

КОПАЧ, Олександра. "Мініатюри". Торонто: Слово, 1988.

КОРОЛЕВА, Наталена. "Подорожній", легенди. Торонто, 1953.

КОСОВИЧЕВА, Марія. "Горстка променів", вибрані поезії 1939-1961 рр. Вінніпер, 1961.

КОСТРУБА, Теофіль. "Нариси з церковної історії 10-13 століть". Торонто: Добра книжка, 1952.

(Друге доповнене видання вийшло друком тут же 1955 р.

КОСТРУБА, Теофіль. "Віра наших предків". Інсбрук: Добра книжка, 1946.

КОТЛЯРЕВСЬКИЙ, Іван. "Енеїда". Львів: Батьківщина, 1937.

КОШИЦЬ, Олександр. "З піснею через світ", подорож Української Республіканської Капелі, том 1. Вінніпер: Культура й освіта, 1952.

КРАВЦІВ, Меланія. "Дорога", роман. Торонто: Гомін України, 1955.

КУЗЬМЕНКО, Світлана. "Івасик і його абетка", віршована книжечка для дітей. Торонто-Нью-Йорк: ОПДЛ, 1974.

КУЗЬМЕНКО, Світлана. "Новоталалаївські рефлексії", оповідання, Торонто-Едмонтон: Слово, 1976.

КУЗЬМЕНКО, Світлана. "Вічний проростень", поезії. Торонто: Слово, 1981.

КУЗЬМЕНКО, Світлана. "У сляві променів", поезії. Торонто: Слово, 1984.

КУЗЬМОВИЧ-ГОЛОВІНСЬКА, Марія. "Портрет, автобіографія. Торонто: Добра книжка, 1978.

КУЗЬМОВИЧ-ГОЛОВІНСЬКА, Марія. "Попудник", п'єса за народнім повір'ям Бойківщини у 5 діях. Торонто, 1965.

КУЗЬМОВИЧ, Ольга. "Правила доброї поведінки". Торонто: Плай, 1961.

КУЛІШ, Микола. "Патетична соната", переклад з української на англійську мови Ю. і М. Луцьких. Литтлтон, Колорадо: Українська Академічна Преса, 1975.

ЛАЗОРСЬКИЙ, Микола. "Гетьман Кирило Розумовський", роман-хроніка з 18 віку. Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1961.

LASSOTA VON STEBLAU, Erich. "Habsburgs and Zaporozian Cossaks", ed. Lubomyr R. Wynar, transl. Orest Subtelny, The Ukrainian Historical Association, Littleton, Col: Ukrainian Academic Press, 1975.

ЛЕВИЦЬКИЙ, Мирон. "Ліхтарі", новелі. Едмонтон-Торонто: Слово, 1982.

ЛЕВИЦЬКИЙ, (Софронів-Левицький) Василь. "Юний скоморох. П'єси для дітей і молоді. Театральна бібліотека ч. 1, Торонто, 1972 р.

ЛЕПКИЙ, Богдан. "Під тихий вечір". Вінніпер: Тризуб, 1953.

ЛИСЯК, Олег. "За стрілецький звичай", роман. Братство колишніх воєнків І УД УНА; Мюнхен, 1953.

ЛИСЯК, Олег. "Люди, такі як ми", повість. Торонто: Гомін України, 1960.

"Лицар праці й обов'язку", збірник присвячений пам'яті проф. Олександра Лотоцького-Білоусенка, ред. Богдана ГОШОВСЬКОГО. Торонто: вид. Євшан зілля; НТШ, 1983.

ЛОБОДА, Іван. "Вони прийшли знову", роман з часів фінландсько-більшовицької війни. Вінніпер: вид. Іван Тиктор; КПУК, 1953.

ЛОЗИНСЬКИЙ, В. і ЦЕЛЕВИЧ, М. "Гайдамацький скаרב", історична повість із часів Коліївщини. Торонто: Добра книжка, 1970.

ЛОМАЧКА (Борис Олександрів), Свирид. "Любов до ближнього", фейлетони. Нью-Йорк-Торонто: Молода Україна, 1961.

ЛОПУШИНСЬКИЙ, Володимир. "Перемога", повість з визвольної війни. Вінніпер: вид. Іван Тиктор, КПУК.

ЛУЦЬКИЙ, Юрій. "Тарас Шевченко", поезії; англійською мовою. Мюнхен: заходами куреня пластунок "Ті, що греблі рвуть"; Молоде життя, 1961.

ЛУЧКІВ, Іван. "Відгомін років", альманах для курсів українознавства ім. Г. Сковороди в Торонто. Торонто: KBOP, 1976.

ЛЯТУРИНСЬКА, Оксана. "Зібрані твори", під ред. Богдана Гошовського і Світлани Кузьменко. Торонто: ОУК, 1983.

МАК, Ольга. "Проти переконань", роман. Торонто: Гомін України, 1959.

МАЛЕЦЬКИЙ, Мирослав. "Без ілюзій"; Братство колишніх вояків І УД УНА. Торонто-Нью-Йорк-Мюнхен: НТШ, 1981.

МОВЧАН, Юліян. "Що варто б знати". Проблеми Українського національно-державного визволення: подорожні нотатки, портрети, зустрічі та характеристика. Торонто: Срібна сурма, 1966.

МОСЕНДЗ, Леонід. "Людина покірна", оповідання. Вінніпег: КПУК, 1951р.

МОСЕНДЗ, Леонід. "Останній пророк", роман. Торонто: Діловий комітет для видання творів Л. Мосендза; Гомін України, 1960.

МОСЕНДЗ, Леонід. "Ярчик і Юрчик у Карпатах, пригоди двох хлопчиків у Карпатах.

МОСЕНДЗ, Леонід. "Канітферштан". Інсбрук: вид. Івана Тиктора, 1946.

МОХ, Олександр. "Книжки і люди". Торонто: Добра книжка, 1953.

МУЛИК-ЛУЦИК, Юрій. "Духовний портрет Ольги Кобилянської". Психологічна студія. Вінніпег: ОУК ім. Ольги Басараб, 1952.

МУЛИК-ЛУЦИК, Юрій. "Волинь у боротьбі за волю України". Книжка ч. І; загальні відомості про Волинь. Вінніпег: вид. Інституту Дослідів Волині, 1952.

НАГАЄВСЬКИЙ, о. Ісидор. "Об'єднання церкви й ідея патріархату в Києві". Торонто: Добра книжка.

НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ, Іван. "Хмари". Вінніпег: Тризуб, 1952.

ОЛЕКСАНДРІВ, Борис. "Колокруг", поезії. Мюнхен-Торонто: Інститут Літератури ім. М. Ореста, 1972.

ОЛЕКСАНДРІВ, Борис. "Камінний берег", поезії про любов, про життя і про смерть. Нью-Йорк-Торонто: Слово, 1972.

ОЛЕКСАНДРІВ, Борис. "Поворот по сліду", вибрані поезії з 1939-79 рр. Передмова Мирона Левицького. Едмонтон-Торонто: Слово, 1980.

ОЛЕКСАНДРІВ, Борис. "Туга за сонцем", поезії. Торонто: Слово, 1967.

ОСАДЧИЙ, Михайло. "Скитський олтар", поезії. Торонто: Слово, 1990.

ОСТРОВЕРХА, Михайло. "Наперекір". Мельборн- Нью-Йорк: Просвіта, 1981.

ПАСТЕРНАК, Ярослав. "Археологія України". Торонто: Наукове Товариство ім. Т. Шевченка-відділ Торонто, 1961.

ПАСТЕРНАКОВА, Марія. "Українська жінка в хореографії". Вінніпег- Едмонтон: СУК, 1963.

ПАЯЦЦО, Аполінарій. "Наші за границею", фейлетони. Торонто-Монреаль: Базар, 1955.

ПЕРЕЛІСНА, Катерина. "Три правди", казка. Торонто- Нью-Йорк: ОПЛДМ, 1967.

ПЕТРІВСЬКИЙ, Михайло. "Мрії сльозами обліті". Вінніпег-Торонто: Тризуб, 1973.

ПЕТРІВСЬКИЙ, Михайло. "Ой, Канадо, Канадонько", оповідання з побутового життя українських поселенців у Канаді. Вінніпег- Торонто, 1974.

ПЛУЖНИК, Євген. "Три збірки". Мюнхен: Інститут Літератури ім. Михайла Ореста, 1979.

ПОДВОРНЯК, Михайло. "На шляху життя", збірка християнських віршів і оповідань. ч. 2. Вінніпег- Торонто, 1953.

ПОДВОРНЯК, Михайло. "Зелений гай", оповідання. Торонто-Чікаго: Дорога Правди, 1959.

ПОДВОРНЯК, Михайло. "Квіти на камені", повість: Вінніпег-Торонто: Дорога Правди, 1978.

ПОДВОРНЯК, Михайло. "Далекі зорі", поезії. Торонто-Чікаго: Дорога Правди, 1978.

ПОДВОРНЯК, Михайло. "Брат і сестра", повість. Вінніпег-Торонто: Дорога Правди, 1979.

ПОДВОРНАК, Михайло. "Перша любов", повість. Торонто: Дорога Правди, 1986.

ПОЛЯНИЧ, Б. "Сім золотих чаш", історична повість із часів Мазепинської еміграції. Торонто: Вид. оо. Василян, 1969.

ПОЛТАВА, Леонід. "Червона шапочка", казка- оперета для дітей, музика М. Безкоровайного.

ПОЛТАВА, Леонід. "Нескінчений бій", поема. Торонто: СУМ, 1959.

ПРОКОПІВ, о. Йосиф. "Св. Тереса. Історія душі. Автобіографія". Переклад із французької мови. Торонто: Вид-во отців Василіян, 1955.

РАДИЧ, Василь. "Максим Залізняка", історичний роман у 2-ох т. Вінніпег: вид. Іван Тиктор; КПУК, 1952.

РАДЗИКЕВИЧ, Юліян. "Полковник Данило Нечай", історична повість. Вінніпег: Новий шлях, 1961.

РАХМАННИЙ, Роман. "Вогні самостійної України", розмови з людьми. Монреаль: Пластова Станиця, 1978.

РАХМАННИЙ, Роман. "Вогонь і попіл: порив і злам Івана Дзюби". Монреаль: Вік, 1974.

РИЛЄЄВ, К. "Войнаровський", історична поема. Переклад з російської Святослава Гординського.

Клівленд-Торонто: Сьомий Курінь Української Пластової Станиці ім. А. Войнаровського, 1970.

РОМАНЕНЧУК, Богдан. "Двотомова ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові на 100-річчя першого українського іспиту зрілості, 1878-1978 рр.". Філядельфія-Мюнхен, 1978.

РУДНИЦЬКИЙ, Ярослав. "З подорожей по Канаді в 1949-59 роках". Вінніпег: вид. Іван Тиктор.

САМЧУК, Улас. "На білому коні", спомини і враження. Вінніпег: Т-во "Волинь", 1982.

САМЧУК, Улас. "На коні вороному", спомини і враження. Вінніпег: Інститут Дослідів Волині; "Волинь", 1975.

САМЧУК, Улас. "Втеча від себе", роман. Вінніпег. Т-во "Волинь", 1982.

СЕНИЦЯ, Павло. "Світильник істини. Джерела до історії Української Богословської Академії у Львові, 1928-1944 рр.". У двох частинах, підготували до друку о. Володимир Жолкевич, Юліян Тарнович і Ярослав Чумак. Торонто- Чикаго, 1973-1976.

СКОРУПСЬКИЙ, Володимир. "Айстри невідцвілі", поезії. Торонто, 1972.

СМОЛІЙ, Іван. "Кордони падуть", повість. Вінніпег: вид. Івана Тиктора, КПУК, 1951.

СНЕГІРЬОВ, Гелій. "Набої для розстрілу" та інші твори. Нью-Йорк-Торонто: Комітет для видання спадщини Гелія Снегірєва, 1983.

СОЛОВЕЙ, Дмитро. "Голгота України: московсько-більшовицький окупаційний терор в УРСР між Першою і Другою світовою війнами". Вінніпег: Український голос, 1953.

СОФРОНІВ-ЛЕВИЦЬКИЙ, Василь. "Кланялись Вам три України", репортаж про туристичний марафон по українських поселеннях у Югославії, Чехословаччині і Польщі. Вінніпег-Торонто: Новий шлях, 1970.

СОФРОНІВ-ЛЕВИЦЬКИЙ, Василь. "Республіка за дротами", записки скитальця. Торонто: Новий шлях, 1983.

СТУС, Василь. "Вибрані поезії", перекл. англ. мовою Ярополка Ласовського. Мюнхен: Український Вільний Університет, 1987.

"ПРАВИЛЬНИК ЮНАЦТВА СУМ", Брюсель-Торонто: Центральна Управа СУМ, 1971.

ТАРНОВИЧ-БЕСКИД, Юліян. "У Христовім винограднику". Альманах Торонтонської Епархії, матеріали зібрав і зредагував Ю. Бескид. Торонто, 1964.

ТАРНОВИЧ-БЕСКИД, Юліян. "Український академічний дім у Львові-кузня українського мозку і характеру". Торонто: На сторожі, 1962.

ТАРНОВИЧ-БЕСКИД, Юліян. "Свята рідна земля". Торонто-Пассейк: Бібліотека "Лемківщини", ч. 1, 1966.

ТАРНОВИЧ-БЕСКИД, Юліян. "На згарищах Закерзоння". Торонто: Бібліотека "Лемківщини", 1954.

ТАРНОВИЧ-БЕСКИД, Юліян. "У Христовім винограднику". Об'ємна третя книжка- альманах Торонтонської Епархії, Торонто, 1964-66.

ТАРНОВИЧ-БЕСКИД, Юліян. "Матеріальна культура Лемківщини". 2-ге доповнене видання. Торонто: Двадцятий відділ Організації Об'єднання Лемків ім. Михайла Вербицького, 1972.

ТИС, Юрій. "Шляхами віків", історичні оповідання. Вінніпег: Вид. Іван Тиктор; КПУК, 1951.

ТИС, Юрій. "Маркіза", історичне оповідання. Передмова Мирона Левицького. Вінніпег: Вид. Іван Тиктор; КПУК, 1954.

ТИС, Юрій. "К-7", фантастичне оповідання. Торонто: Гомін України, 1964.

ТИСОВСЬКИЙ, Олександр. "Життя в Пласті", посібник для пластового юнацтва. 2-ге доповнене видання. Торонто-Детройт: Молоде життя, 1961.

Ген. УДОВИЧЕНКО, Олександр. "Україна у війні за державність", історично-воєнна книга. Вінніпег: Вид. Д. Микитюк, 1954.

УКРАЇНЕЦЬ, Іван. "За Україну", драма. Вінніпег: Наша культура, 1951.

УКРАЇНКА, Леся. "Бояриня", драматична поема. Торонто: ОУК, 1971.

ФЕДЧУК, Богдан. "Загадки і сміх, розвага для всіх", двадцять п'ята збірка загадок автора. Торонто: Об'єднання українських педагогів у Канаді, 1985.

ХОМИН, о. Петро. "Вічне місто Рим", враження з відвідин Риму. Торонто: Добра книжка, 1965.

ЧАПЛЕНКО, Василь. "Люди в тенетах", сатирична повість. Вінніпег: Вид. Іван Тиктор, 1951.

ЧЕРКАСЕНКО, Спиридон. "Пригоди молодого лицаря", повість, том 1. Вінніпег: Вид. Іван Тиктор; КПУК, 1952 р.

ШАНКОВСЬКИЙ, Лев. "Українська армія в боротьбі за державність". Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1958.

ШАРИК, Михайло. "Діти війни", серія книжечок. Вінніпег: Вид. Іван Тиктор; 1956.

ШАХ, Стефан. "Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові", статті, спогади. Матеріали до відзначення 100-річчя. Філадельфія: 1978.

ШАЯН, Володимир. "Гимни Рігведи", невеличка книжка віршів польською мовою. Львів: Львівська друкарня Ю. Бучковського, (1935-1936 рр?).

ШЕВЧЕНКО, Тарас. "Кобзар", чотири томи. 2-ге поправлене і доповнене видання. Вінніпег: Тризуб, 1952.

ШЕВЧЕНКО, Тарас. "Великий "Кобзар", вибір творів з передмовою і примітками Юрія Клена. Буенос Айрес: Вид. Микола Денисюк.

ШИФРІН, Авраам. "Четвертий вимір", документи очевидця з тюремних часів. Перекл. з російської мови В. Кобрини. Мюнхен: Сучасність, 1973.

ШТУЛЬ, Катерина. "Поворот", п'єса на 3 дії. Торонто: ОУК, 1972.

ШУГАЙ, І. "Івасик-Орлик", книжечка оповідань, віршів і казок для дітей. Торонто: вид. оо. Василіян.

ЯВОРИВСЬКИЙ, Євген. "Вождь 100.000-ної армії". Пам'яті начальника вождя УГА генерала-четаря Мирона Тарнавського. Вінніпер: Вид. Іван Тиктор; КПУК, 1958.

ЯРОСЛАВСЬКА, Дарія. "Острів ДІ-ПІ", роман, трилогія. Торонто: Добра книжка, 1969.

ЯЦКІВ, о. Іван. "Наука віри і праведного християнського життя". Інсбрук: Вид. Микола Денисюк, 1946.

Список абрєвіатурних назв видавництв ужитих у списку:

КВОР-Координаційна Виховно-Освітня Рада
КІУС-Канадський Інститут Українських Студій
КПУК-Клуб Приятелів Української Книжки
ОПДЛ-Об'єднання Працівників Дитячої Літератури
ОУК-Організація Українок Канади
ОУП "Слово"-Об'єднання Українських Письменників "Слово"
СУК-Союз Українок Канади
СУМ-Спілка Української Молоді
СФЛ-Світова Федерація Лемків
УНС-Український Народний Союз
ЧНІ-Чин Найсвятішого Ізбавителя

ДЕРЖАВНІ СВЯТКОВІ ДНІ КАНАДИ 1999

- Новий Рік — 1 січня
- Велика П'ятниця — 2 квітня
- Великдень — 3 квітня
- Великодній понеділок — 4 квітня
- День Вікторії — 19 травня
- День Канади — 1 липня
- День Канади — 1 липня
- День Праці — 6 вересня
- День Подяки — 11 жовтня
- День прослави поляглих — 11 листопада
- Різдво Христове — 25 грудня.

* * *

АМЕРИКАНСЬКІ ДЕРЖАВНІ СВЯТА — 1999

- Новий Рік — 1 січня
- День народження Мартіна Лютера Кінга — 18 січня
- День народження Джорджа Вашингтона — 15 лютого
- День прослави поляглих — 31 травня
- Свято самостійності — 4 липня
- День Праці — 6 вересня
- День Колюмба — 11 жовтня
- День воєнних ветеранів — 11 листопада
- День Подяки — 25 листопада
- Різдво Христове — 25 грудня.

 **ГОМІН
УКРАЇНИ**

**ЧИТАЙТЕ
"ГОМІН УКРАЇНИ"**

**UKRAINIAN
ECHO**

— найпопулярнішу українську тижневу газету
в діаспорі з великою читацькою аудиторією.

*"ГОМІН УКРАЇНИ" — це газета для КОЖНОГО з різноманітним
матеріалом про події в Україні й українській діаспорі.*

"ГОМІН УКРАЇНИ" пропонує регулярні сторінки про:

- літературу та мистецтво
- науку й освіту
- жіноцтво
- молодь
- релігію
- бізнес
- спорт
- гумор

Пропонуємо Вам рекламувати Ваше підприємство чи професійні
послуги в "Гомоні України"

"Homin Ukrainy" — "Ukrainian Echo"
83 Christie St., Toronto, ON M6G 3B1

Tel.: (416) 516-2443 Fax. (416) 516-4033

Річна передплата:

Канада - \$55

3CA - \$55 U.S.

УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ — ДОМИ МОЛОДІ

за поазбучним порядком місцевостей

Під сучасну пору майже кожна більша місцевість численніше заселена українцями в Канаді, ЗСА і інших країнах у світі, мають свої власні приміщення для втримування і розвитку культурно-освітньої праці, а також для розваги.

Щоб забезпечити існування і дальший ріст українських громад, а через те і ЦЕНТРІВ, завжди пам'ятаймо про них і винаймаймо їхні залі на всі okazji.

Подорожуючи в Канаді відвідуймо наші центри і заохочуймо своїх приятелів і знайомих відвідувати їх.

Пам'ятаймо, що винаймаючи ці залі, ми помагаємо собі, а підтримуємо центри і тих, що оголошуються в альманаху "Гомону України" і пресі, ми підтримуємо себе і їх.

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У ВЕЛЛАНДІ, ОНТАРІО (1966)

ІВАН БАЛАБАН — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

● КОНЦЕРТИ ● БЕНКЕТИ
● ВЕСІЛЛЯ ● ЮВІЛЕЇ ● ЗАБАВИ

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

40 McCabe Ave.

Welland, Ontario

L3B 5H8

або телефонуйте: **(905) 735-0741**

КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ «ПРОСВІТИ» У ВІННІПЕГУ, МАНІТОБА (1918)

ЛЕСЯ ШВАЛЮК — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

Відвідаючи родину або приятелів у Вінніпегу — колишній «столиці українців у Канаді», або буваючи на Українському Фестивалі у Давфін, не забудьте відвідати Інститут «Просвіти»!
РАДО ВІТАТИМЕМО!

Наша адреса:

**CANADIAN UKRAINIAN INSTITUTE
«PROSVITA»**

**777 Pritchard Ave.
Winnipeg, Man., R2X 0E8**

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР У ГАМІЛЬТОНІ, ОНТАРІО (1967)

БОГДАН КУЛЬЧИЦЬКИЙ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ЗАБАВИ і т. п.

Під час відвідин міста Гамільтону — міста найбільших,
світової слави сталеварень у Канаді — відвідайте
і Український Культурний Центр!

Наша адреса:

**UKRAINIAN CULTURAL CENTRE
OF HAMILTON INC.**

**241 Kenilworth Ave. N.
Hamilton, ON, L8H 4S4
Tel: (905) 387-5279**

ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ІМ.ГЕН. РОМАНА ШУХЕВИЧА — ТАРАСА ЧУПРИНКИ
В ЕДМОНТОНІ, АЛЬБЕРТА (1973)

ТАРАС ПОДІЛЬСЬКИЙ — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВВІЧЛИВА І СОЛІДНА КУХОННА ОБСЛУГА!

ЕДМОНТОН — місто світової слави Українських Танцювальних Ансамблів «ШУМКА», «ЧЕРЕМОШ», сумівського «ДУНАЙ» і хору «ВЕРХОВИНА» а у Вегревіл недалеко від Едмонтону можете оглянути найбільшу у світі ПИСАНКУ!

**ПРИ ТОМУ НЕ ЗАБУВАЙТЕ ВІДВІДАТИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ!!!**

Наша адреса:

UKRAINIAN YOUTH UNITY

9615 — 153 Ave.

Edmonton, Alta

T3E 6B1

Tel: (403) 478-4881

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ
ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В ЕТОБІКО, ОНТАРІО (1963)

ТЕОДОР ФЕґОН – голова

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN SHEVCHENKO HOME

**482 Horner Ave.
Etobicoke, ON,
M8W 2B7**

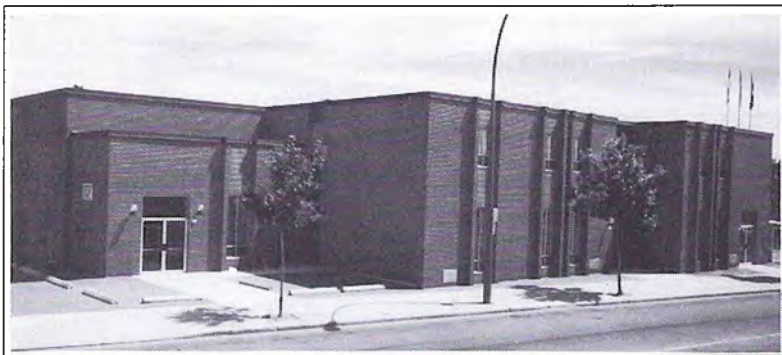
або телефонуйте:

(416) 255-6249 або (416) 621-6387

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ

У МОНТРЕАЛІ, КВЕБЕК (1976)

інж. ЯРОСЛАВ ЧОЛІЙ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЬНІ ГОСТИНИ
- ЮВІЛЕЇ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.

Замовляйте залі і відвідайте наш
ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В МОНТРЕАЛІ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL YOUTH CENTRE
LE CENTRE CULTUREL de JEUNESSE UKRAINIEN

3250-3270 Beaubien EST.

Montreal, P. Q.,

H1X 3C9

Tel: (514) 728-8816 or (514) 727-9456

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНІЙ ДІМ

СТОЛИЦЯ КАНАДИ, ОТТАВА

ДМИТРО ОСТАПИК – голова

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ В СТОЛИЦІ КАНАДИ
в якому приміщуються:

- * Кредитова Спілка «Будучність»
- * відділ ЛУК і Осередок СУМ

В УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДНЬОМУ ДОМІ
ПРИМІЩУЮТЬСЯ КІМНАТИ НА:

- * сходи, концерти і інші імпрези українських організацій як НТШ, ПЛАСТ, КУК
- * вистави, ювілеї, прийняття і т. п.

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN COMMUNITY CENTRE

**911 Carling Ave.
Ottawa, ON,
K7Y 4E3**

або телефонуйте:

Tel: (613) 772-7075

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ «ДНІПРО»

В ОШАВІ, ОНТАРІО (1955)

АНДРІЙ КАЛІЧИНСЬКИЙ – ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

За дальшими інформаціями пишть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

«DNIPRO»

681 Dnipro Blvd.

Oshava, ON, L1H 5N6

Tel: (905) 728-1551

УКРАЇНСЬКИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДІМ

**ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У СТ. КЕТЕРІНС, ОНТАРІО (1962)**

ЗЕНОН ХИТРА – голова

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ і т. п.

На Ваше бажання і за Вашим смаком приготуємо харчі на гостину.

**ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ!
ЦЕНТРАЛЬНА ОХОЛОДЖУВАЛЬНА СИСТЕМА!**

Коли відвідуватимете «півострів Ніягара»: водоспад Ніягара —
«Сьоме диво світу», «Фестиваль цвітіння садів» або приїдете
за овочами, вступіть до нас, радо вітатимемо!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN BLACK SEA HALL INC.

455 Welland Ave.

St. Catharines, ON, L2M 5V2

Tel: (905) 682-6531

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ
ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У ТАНДЕР БЕЙ, ОНТАРІО (1963)

ВАСИЛЬ МАЗНИЧКА — голова

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

• КОНЦЕРТИ	• ЮВІЛЕЇ
• БЕНКЕТИ	• ВИСТАВИ
• ВЕСІЛЬНІ ГОСТИНИ	• ЗАБАВИ і т. п.

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN NATIONAL HOME

211 Robertson Str.
Thunder Bay, ON,
P7C 2N7

або телефонуйте:

Tel: (807) 623-1621

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР - ТОРОНТО

У ТОРОНТІ, ОНТАРІО (1956)

ЛЕСЯ ШУСТ – ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛИ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.
КОЛИ ВИ В ТОРОНТІ, НЕ ЗАБУДЬТЕ ВІДВІДАТИ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE
TORONTO

83-85 Christie Str.
Toronto, ON, M6G 3B1
Tel: (416) 531-3610

УКРАЇНСЬКІ КРЕДИТОВІ СПІЛКИ ТОРГОВЕЛЬНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ПІДПРИЄМСТВА У КАНАДІ І МИ

Під сучасну пору в Канаді існує певне число українських фінансових установ, які від часу поселення українців на північно-американському континенті зросли у багатомільйонові підприємства, а декілька із них переступили СТОМІЛЬЙОНОВУ границю.

Безперечно, у цьому заслуги всіх нас: тих, які у минулому мали візію, відвагу і віру у свої сили основувати такі інституції і тих, які ставали членами, вкладали свої ощадності і позичали гроші, забезпечуючи нас усіх фінансовою силою.

Українські кредитівки є найбільш жертвенними фінансовими установами на різні цілі: стипендії студентам, українську пресу і культурно-освітні цілі.

Отож, ставайте членами, вкладайте свої ощадності у кредитівках, які оголошуються в Альманху "ГУ" і нашій пресі, заохочуйте Ваших дітей і знайомих ставати членами, щоб ми могли далі фінансово рости, бо

НАША СИЛА У НАС САМИХ!

КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА

СВЯТОЇ ПОКРОВИ В ТОРОНТО

St Mary's (Toronto) Credit Union LTD.

832 Bloor St. W. (near Shaw St.), Toronto. ON. M6G 1M2

Tel.: 537-2163

Урядові години:

понеділок до середи.....від 9:30 до 5:30 по пол.

четвер і п'ятницявід 9:30 до 7:30 ввеч.

суботавід 10:00 до 1:00 по пол.

Філія св. Миколая

4 Bellwoods Ave., Toronto, ON. Tel.: 504-8355

- **БЕЗКОШТОВНЕ КОРИСТУВАННЯ ЧЕКАМИ**
- **ВИСОКІ ВІДСОТКИ**
- **ПРИЄМНА ОБСЛУГА**
- **ДЕПОЗИТИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ДО \$60,000**
- **ЖИТТЄВА АСЕКУРАЦІЯ ОЩАДНОСТЕЙ ДО \$2,000**

**У ВАШИХ ФІНАНСОВИХ ПОТРЕБАХ, ЗВЕРТАЙТЕСЯ
З ПОВНИМ ДОВІР'ЯМ ДО КРЕДИТОВОЇ СПІЛКИ СВ. МАРІЇ!**

Кредитова Спілка БУДУЧНІСТЬ

www.buduchnist.com

*Фінансова установа,
яка служить українській громаді 47 років
підтримуючи діяльність наших
суспільно-громадських організацій*

Запрошуємо Вас підтримати свою Кредитову
Спілку та користати з наших послуг

- Найкращі відсотки
- Безплатні чекові конта
- Безплатні обслуги за електрику, газ і телефон
- Безплатний безпосередній депозит платні або пенсії
- Реєстараційні Пенсійні Пляни (RRSP)
і Пенсійні Доходові Фонди (RRIF)
- Членська картка,

з якою можете користати з автоматичного касира

2280 Bloor St. W., Toronto, Ontario M6S 1N9

(416) 763-6883

4196 Dixie Rd., Mississauga, Ontario L4W 1M6

(905) 238-1273

221 Milner Ave., Scarborough, Ontario M1S 4P4

(416) 299-7291

911 Carling Ave., Ottawa, Ontario K1Y 4E3

(613) 722-7075

239 Kenilworth Ave. N, Hamilton, Ontario L8H 4S4

(905) 545-5645

УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ КАСА В МОНТРЕАЛІ

***Це фінансова установа,
що дає своїм членам найкращі умови***

- В Українській Народній Касі Ви одержите найвищі відсотки від своїх ощадностей,
- УНКаса уділяє гіпотечні і звичайні позики на догідних умовах,
- Вклади з уділами до висоти \$2,000.00 є заасекуровані на кошт УНКаси, тому користайте з услуг своєї установи.

Урядові години Централі:

понеділок до середи.....від 10 до 6 ввеч.
четвер і п'ятницявід 10 до 7 ввеч.
суботавід 9 до 12 пол.

Централа:

3250 BEAUBIEN EST, MONTREAL, QC. H1X 3C9
Tel.: (514) 727-9456

Філія:

3960 Laurent Blvd., Montreal, QC. H2W 1Y3,
Tel. 845-8365

Філія Роземонт:

Будинок церкви Успіння Божої Матері
6185 — 10E. Ave., Rosemont, QC. H1Y 2H5

Філія Ляшін:

Будинок церкви св. Василя Великого
875 Provost St., Lachine, QC. H8S 1M8

CAPITAL CITY SAVINGS

Capital City Savings and Credit Union Limited

Delton Branch

12809-82 Street

Edmonton, Alberta

T5E 2S9

Phone (403) 496-2100

Direct (403) 496-2334

Fax (403) 476-9114

УКРАЇНСЬКИЙ ВІДДІЛ

Полагодимо всі Ваші фінансові справи

Кредитова Спілка „ПОСТУП-ВІРА“

**ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ ТА КОРИСТАЙТЕ З НАШИХ ПОСЛУГ
ВИМІНА ЧЕКІВ — ОПЛАТА МІНІМАЛЬНА**

Урядові години:

В понеділок — закрито

Від вівторка до четверга: 9:30 вранці — 5:30 по пол.

В п'ятницю: 9:30 вранці — 6:00 ввечері

В суботу: 9:00 вранці — 1:00 по пол.

„PROGRESS-VERA“ CREDIT UNION LTD.

627 Selkirk Avenue, Winnipeg, Manitoba R2W 2N2

Tel.: 586-9604

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Arka Ltd.

575 Queen St. W., Toronto, ON., M5V 2B6 Tel.: 703-2752

Можна набути:

книжки, журнали, часописи,
шкільне та бюрове приладдя,
різьби, вишивки, нитки, панаму,
платівки, друкарські машинки,
обручки, заручневі перстені

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ
WEST ARKA
BOOK & GIFT STORE

власники

Ольга та Андрій Чорнії і син Андрій

- Книжки, журнали, газети, платівки і друкарські машинки.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими vzорами по гуртовому і роздрібному продажу.
- Біжутерія, кераміка і кришталі.
- Висилка пачок до всіх країн.

2282 Bloor St. W. Toronto, Ontario M6S 1N9
Tel. (416) 762-8751 Fax (416) 767-6839

УКРАЇНСЬКА БУДІВЕЛЬНА ФІРМА

**KOSTRUBA
& SONS INC.**

**165 Matheson Blvd. East
Mississauga, Ontario
L4Z 3K2**

● **БУДОВИ ФАБРИК**

● **ВИНАЙМИ ФАБРИК**

Tel. (905) 890-0196

УКРАЇНСЬКА ФІРМА
SKIRA & ASSOCIATES LTD.
CONSULTING ENGINEERS

ВЛАСНИКИ:

ЗЕНОН СКИРА і РОМАН КЕРКУШ

3464 Semenyk Crt., Suite 100
Mississauga, Ontario
L5C 4P8
Tel: (905) 276-5100

УКРАЇНСЬКА ФІРМА ОПАЛЮВАЛЬНОЇ ОЛИВИ
TRIDENT-ALBERTA FUEL OIL

260 JANE STREET, TORONTO M6S 3Z2

- ◆ **Доставляємо оливу для домашнього і індустріального вжитку**
- ◆ **Встановлюємо нові форнеси, центральні і охолоджувальні системи, нові економічні бирнерс і гюмидифайрс для зволоження повітря**
- ◆ **Даємо високоякісну персональну обслугову**
- ◆ **Власник — М. Паньків є кваліфікованим механіком з 35-річним досвідом**
- ◆ **Вставляємо, направляємо, чистимо газові форнеси.**

24-годинна обслуга! Телефон: 763-5312

Since 1956

Firchuk's

FIRCHUK TEXTILES LIMITED

ВИСИЛАЄМО В УКРАЇНУ

**OUR SERVICES
IN AND FOR UKRAINE**

• посилки
(нові і вживані речі)	• parcels
(new and used clothes)
• гроші	• money transfers
• харчі	• food parcels
• ліки	• medicine

HEAD OFFICE

**2975 Dundas Street West
Toronto, Ontario, M6P 1Z2
Tel.: 416/766-2101
Fax: 416/766-3416
1-800-FIRCHUK**

WINNIPEG

**Winnipeg Textiles
992 Main Street
Winnipeg, Manitoba
R2W 3P7
Tel.: 204/586-7094**

OSHAWA

**Polcan Trading
5 Celina St.
Oshawa, Ontario
L1H 4M9
Tel.: 905/435-5210**

HAMILTON

**Central Meat Market
762 Barton Street East
Hamilton, Ontario
L8L 3B1
Tel.: 905/544-4824**

THUNDER BAY

**Arka Book Store
627 Simpson St.
Thunder Bay, Ontario
P7C 3J9
Tel.: 807/623-0631**

REGINA

**Sonia Bryl-Hudym
1856 Rupert St.
Regina, Saskatchewan
S4N 1O5
Tel.: 306/757-9196 • Fax: 306/347-0671**

УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ

РОМАН І СТЕПАН ГРИЦИНИ

ASTRO TRAVEL SERVICE

**2206 BLOOR ST. WEST
TORONTO, ONTARIO M6S 1N4
TEL.: 766-1117**

JENNIE'S FLOWER SHOP

КВИТИ НА ВСІ ОКАЗІЇ

Власник — Іван Ігнатович

**3316 Dundas St. West (at Runnymede)
Toronto, Ontario M6P 2A4
Tel.: 766-0813**

**TRIDENT®
Associates Printing**

**Українська Друкарня
Т Р И З У Б®**

ВСІ ВИДИ ДРУКАРСЬКИХ РОБІТ *Ukrainian Printers* *Personal and Commercial Printing*

*Наша спеціальність – гравіровані запрошення в
українському стилі.*

OUR SPECIALTY:

Unique engraved invitations with Ukrainian designs.

Toronto • St. Catharines • Buffalo

Toll free: 1-800-216-9136

tel.: (905) 938-5959 fax: (905) 938-1993

tel./fax: (416) 604-7062

Авіалінії України
Air Ukraine

THE ONLY AIRLINE

**ЄДИНА АВІАКОМПАНІЯ
НА РЕГУЛЯРНИХ РЕЙСАХ ЯКОЇ
ВІД 1 СІЧНЯ 1999 Р.
ВИ МОЖЕТЕ ЗДІЙСНИТИ ПЕРЕЛІТ
З ТОРОНТО**

БЕЗ ЗУПИНКИ

**ДО КИЄВА
ТА ЛЬВОВА**

**І ДАЛІ ПО КРАЇНАХ СІНД
2, 23 січня; 13 лютого; 6, 20 березня;
5, 19 квітня; 3, 17, 23 травня
від червня — щопонеділка до кінця вересня.**

**OFFERING SCHEDULED FLIGHTS
STARTING JANUARY 1, 1998**

FROM TORONTO

NON-STOP

**TO KYIV
AND LVIV**

**WITH FURTHER CONNECTIONS
THROUGHOUT UKRAINE
AND COUNTRIES OF THE C.I.S.**

найбільш привабливі ціни у бюро
міжнародний сервіс на борту літака
цира українська гостинність нашого персоналу

the best fares in our office
quality service on board our aircraft
warm Ukrainian hospitality of our employees

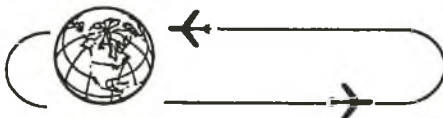
ДО ВАШИХ ПОСЛУГ

AT YOUR SERVICE

**У НОВОМУ ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПРЕДСТАВНИЦТВІ IN OUR NEW GENERAL REPRESENTATIVE OFFICE
ЗА АДРЕСОЮ**

**4887 Dundas St. West, Unit #3
Toronto, Ontario, M9A 1B2
Tel: (416) 234-1170
Fax: (416) 234-1163**

**DOMAR
TRAVEL & TOURS
LIMITED**

2985 Bloor Street West, Toronto, ON, Canada M8X 1C1

Tel.: (416) 236-7546 Fax: (416) 236-7547

Бюро Домар Травел в Україні

м. Львів, вул. Любінська, Аеропорт, 2-ий поверх, кімната 4 і 5

тел.: 69-20-08

**ВАСИЛЬ ДОМАРЕЦЬКИЙ, власник бюро,
пропонує клієнтам наступні послуги:**

- ✎ поїздки в Україну індивідуально або в складі туристської групи з провідником;
- ✎ квитки на різні авіакомпанії в усі частини світу;
- ✎ оформлення запрошень для приїзду до Канади рідних та знайомих;
- ✎ придбання квитків для відвідувачів з України;
- ✎ аскурація для подорожуючих та відвідувачів з України та інших країн;
- ✎ доставка доларів в Україну.

Просимо заходити до бюро особисто або полагоджувати справи по телефону, і Вам завжди буде надана ввічлива та професійна обслуга.

BLOOR TRAVEL AGENCY LIMITED
INDEPENDENT TRAVEL PROFESSIONALS

1190 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6H 1N2

Tel.: (416) 535-2135 Fax: (416) 535-2341

OUR ONLY BUSINESS IS THE TRAVEL BUSINESS

- ** Represent and issue tickets for all major airlines.
- ** Is fully computerized giving instant availabilities and the best fares.
- ** Issue boarding passes.
- ** In association with ITP we have low corporate rates in 5000 hotels in different cities in the world.
- ** Members of the cruise department have travelled most of the major destinations and have access to the best rates for you.
- ** We are the original experts on UKRAINE offering expertise on individual and group travel.
- ** We have a meet and greet service in Kyiv and Lviv. See us for low fares to Ukraine.
- ** Visit us for skiing packages in Canada and Europe and sun holidays in the Caribbean.

The Brazilian Press

Друкарня і Видавництво від 1938 року

Виконуємо всі друкарські праці від ідеї до кінцевого виробу

- оформляємо / укладаємо
- набираємо в різних мовах
- друкуємо все – від летючок до книжок
- виконуємо праці старанно і в час

Рівнож звертайтеся до нас за

- релігійними книжками в українській, англійській чи двох мовах
- книжками на українську тему
- іконами
- картками на всі нагоди
- посвідками хрещення, вінчання, першого св. причастя
- календарями

265 Bering Avenue
Toronto, Ontario, Canada
M8Z 3A5

тел.: (416) 234–1212 факс: (416) 234–1213

АДВОКАТ і НОТАР

Тарас ГРИЦИНА

із 20-річним досвідом

- ✓ Купівля і продаж нерухомостей (помірковані ціни)
- ✓ Судовий адвокат у справах заповітів та майна
- ✓ Сімейне право

Нова адреса:

2206 Bloor Street West
Toronto, Ontario M6S 1A9

Телефон: (416) 604-9170

або (416) 532-3373

КУПІВЛЯ І ПРОДАЖ

ОЛЬГА НАЙМАН
представниця продажу

Радо послужу Вам українською мовою.
Маю досвід в продажу хат наших шановних
сеньйорів і молодих родин.

*Коли переїжджаєте з іншого міста
до Торонто або околиці, чи з іншої країни,
радо допоможу Вам знайти хату,
яка відповість Вашим потребам.*

Вірю, що будете задоволені!
Торонто, Етобіко, Міссісага

(416) 245-9933

ROYAL Le PAGE
REAL ESTATE SERVICES LTD., REALTOR
1500 ROYAL YORK RD.

*Щиро вітаю "Гомін України" з його
50-літтям та бажаю даліших успіхів
у майбутній праці для українського народу!*

Українська книгарня

Ukrainian Book Store

10215 - 97th Street, P. O. Box 1640

Edmonton, Alberta T5J 2N9

Phone: (403) 422-4255 Fax: (403) 425-1439

E-mail: ukrbkst@planet.eon.net

visit us on the internet: www.ukrainianbookstore.com

У нас можете набути всі українські видання, які друкуються по цілому світі.

MARKET DRUGS MEDICAL

Власник: МАРКО ФЕРБЕЙ

SUPPLIES AND PHARMACY
ESTABLISHED 1965

10203 - 97 Street, Edmonton, Alberta T5J 0L5

Telephone (403) 422-1397

Canes, support hose, safety bathroom equipment,
spencer support garments, electrotherapy.

Великий вибір речей для старших віком людей.

New & Used Clothing to Ukraine
DUTY FREE • NO WEIGHT LIMIT

- ① Parcels to Ukraine — Duty Free
- ② Pre-arranged Food Parcels (No Shipping)
- ③ Cars — Volga — Lada — Niva — Moskvitch — Mini Van
- ④ Fridges, Freezers, Washers & Dryers

Wool Kerchiefs From \$8 Ea

- ① Money Wired to Ukraine. Delivered in Dollars, or Hryvnias
- ② Full Range of 220 Volts/50 Cycle Pal/Secam Multy System

100% GUARANTEED LOWEST EDMONTON PRICES

- ① Translations from Ukrainian to English & Reverse

10219-97 St., Edmonton, AL, T5J 0L5

422-5693

КРАМНИЦЯ ДОБІРНИХ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ

M. & S.

915 MAIN STREET, WINNIPEG, MANITOBA, R2W 3P2 TEL: 942-4924

ВЛАСНИК — СТЕПАН ЯНКІВСЬКИЙ

**KARPATY
MEATS & DELI**

536 Bannerman Ave. (at McGregor St.)

Winnipeg, Manitoba

R2W 0V6

Tel. (204) 586 - 1395

Leyden's
FUNERAL HOME LTD.
"Chapel of Remembrance"

Crematorium

(Owned and Operated by LEYDEN'S Funeral Home Ltd.)

**Services at Prices to Accommodate
Families in all Financial Circumstances**

**Offering Various Cremation Services
to Meet Your Personal Needs**

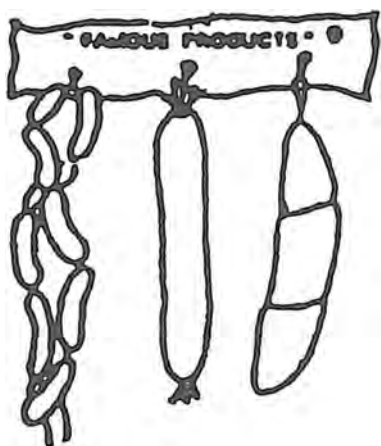

304-18th Avenue S. W., Calgary-228-4422
Claresholm-625-3212

WHOLLY CANADIAN FAMILY OWNED & OPERATED
Serving Calgary Area Since 1930

CENTRAL PRODUCTS & FOODS LTD.

Respected
sausage makers
established in
1958.

Purveyors
of their own
delicatessen:
garlic sausages,
meat loaves,
wieners, salami
and other

"Famous Products" delicacies.

*Кратниця першоякісних м'ясних виробів:
ковбаси, кишки, сальмі, шинки
та великий вибір свіжого м'яса.*

СТЕПАН ЯНКІВСЬКИЙ
I
ЯРОСЛАВ ДЕРЖКО
Власники

630 NAIRN AVENUE, WINNIPEG, MB R2L 0X5
Tel.: 667 - 2981

STONEGATE COMMUNITY PHARMACY INC.

- * У НАС ВИ МОЖЕТЕ РЕАЛІЗУВАТИ
ВСІ ВАШІ РЕЦЕПТИ
- * БЕЗКОШТОВНА ДОСТАВА ЛІКІВ
ДОДОМУ
- * ДЕШЕВА ТА ШВИДКА ПЕРЕСИЛКА
ЛІКІВ В УКРАЇНУ
- * 10% ЗНИЖКА ДЛЯ СТАРШИХ ОСІБ
- * ГОВОРИМО УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

FRIENDLY

PROFESSIONAL

SERVICE

Фармацевт і власниця Надя Ващук

Tel.: (416) 239-8477 Fax: (416) 239-1641

150 Berry Road, ETOBICOKE

ST. VOLODYMYR UKRAINIAN CEMETERY

УКРАЇНСЬКИЙ ЦВИНТАР СВ. ВОЛОДИМИРА

в Оквіл, Онтаріо, Канада

Для всіх українців і їхніх родин у скорботний час, місце Вічного покою.
Щороку спільна молитва за душі всіх тут спочилих, як і поминки окремо.

Дбайливий догляд Адміністрації та запевнена майбутність
відповідним міністерством провінції Онтаріо через т. зв.
"Вічний Фонд Українського Цвинтаря св. Володимира"!

Маємо нову програму догляду могил - наш внутрішній "Вічний Фонд".

Дві окремі секції: УПА і Братства Дивізійників,
прикрашені чудовими пам'ятниками.

Порада і поміч у перенесеннях останків (праху) з інших цвинтарів-поховань!

Ціни за місця-ділянки найнижчі в околиці!

Поблизу Дім культури, де можете замовляти тризни.

За додатковими інформаціями просимо звертатися на адресу:

St. Volodymyr Ukrainian Cemetery

1280 Dundas Street West
Oakville, Ontario L6J 4Z3

☎ (905) 827-1647

Fax: (905) 847-6478

A Setting of Tranquility for Peace Eternal.

St. Volodymyr Ukrainian Cemetery is conveniently located north in the town of Oakville. The setting is peaceful and serene and provides a final resting place for Ukrainians, as well as other families of Christian faith.

Pre-need family arrangements are available and encouraged as well.

When IS the right time to purchase one's final resting place?

Ideally it should be done when the family is still together and not under any duress. One of the most difficult things to do is to start looking for a cemetery plot when a loved one suddenly leaves us.

Decisions made in haste are not always the right ones.

Memorial luncheon facilities are available in the adjacent

St. Volodymyr Cultural Centre.

OFFICE HOURS

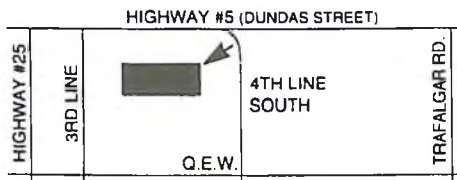
Monday to Friday:

9:00 a.m. to 5:00 p.m.

Saturday: By Appointment Only

Andrew Latyshko

Administrator

Чоловічий хор "Бурлака"

*при Станиці Братства Кол. Вояків
1-ої Дивізії УНА в Торонті*

"Burlaka" Ukrainian Male Choir

103 Riverwood Parkway, Toronto, Ontario, Canada M8Y 4E4 Tel.: (416) 233-3180

ХОР "БУРЛАКА" під мистецьким проводом
маестро Квітки Зорич-Кондрацької даліше з ентузіазмом
продовжує працювати для української громади.

Метою нашої праці - бути завжди гідними амбасадорами
української пісні. Ми знову в розгарі приготувань до нових
мистецьких імпрез, звертаємося з проханням до любителів
української пісні вступати в ряди хору **"БУРЛАКА"**.

Приплив молодих голосів стане запорукою,
що **"БУРЛАКА"** зуміє ще багато літ, з посвятою
і любов'ю працювати на прославу української пісні.

Зацікавлених просимо ласкаво звертатися до голови хору
побратима **Василя Чупринди**, тел. **(416) 233 - 3180**.

Нашій рідній громаді дякуємо за виrozumілу підтримку
нашої мистецької праці і бажаємо

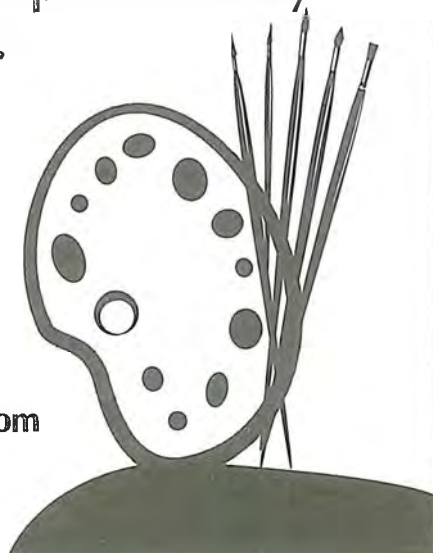
ВЕСЕЛИХ СВЯТ і ЩАСЛИВОГО 1999-го РОКУ.

Павло і Петро ЛОПАТИ

•
І
Н
Т
Е
Р
Н
Е
Т

Виконують найширший спектр замовлень: ікони, портрети, монументальний живопис і різного роду комп'ютерного оформлення. Виставки їх творчості відбулися в Європі та на північно-американському континенті.

адреса:
239 Lambton Avenue
Toronto, Ontario
M6N 2T5
tel: (416) 767-6111
fax: (416) 762-9298
e-mail: mlopata@interlog.com

ЗМІСТ

<i>Слово до читача</i>	5
<i>Календарієм та історичний календар</i>	6
<i>У 80-річчя Акту Соборности України</i>	31
<i>70-річчя Організації Українських Націоналістів</i>	34
<i>Держава Карпатська Україна</i>	45
<i>Говорить Степан Бандера</i>	58
<i>50-річчя Ліги Визволення України</i>	92
<i>Діяльність підпілля ОУН (б) на терені Дніпропетровської області в роки німецької окупації (1941-44). Павло Хобот, Дмитро Куделя</i>	101
<i>Духова оркестра УПА. Учасник оркестри УПА «Стріла»</i>	112
<i>Із криниці печалі. Лідія Ясень-Романчук</i>	117
<i>І тоді приснилась мені живою мама. Наталія Кузьма</i>	126
<i>Різдво у ПТК. Григорій Герчак</i>	137
<i>Проліски з повстанського лісу. Григорій Герчак</i>	140
<i>Поцілунок перший і останній. Марта Гай</i>	143
<i>Українська громада у Венесуелі. Осип Панчишин</i>	146
<i>Джерела духовості. Дмитро Маргуліс</i>	159
<i>Видатний український графік Мирон Левицький. Павло Лопата</i>	201
<i>Оголошення</i>	192
<i>Зміст</i>	224

UKRAINIAN Credit Union

Українська Кредитова Спілка

ВІДПОВІДАЄ фінансовим вимогам
української громади

ПІДТРИМУЄ суспільно-культурне
життя та харитативні цілі
української громади

НАДАЄ рівень послуг, нововведення
та стабільности

ВАША УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА

Постачає цілий ряд фінансових послуг вже
більше 50-и років

Вісім відділів до Вашої розпорядимости:

295 College St.

TORONTO

(416) 922-1402

Fax: (416) 922-4670

2397 Bloor St. W.

TORONTO

(416) 762-6961

Fax: (416) 762-9404

225 The East Mall

ETOBICOKE

(416) 233-1254

Fax: (416) 233-6809

3635 Cawthra Rd.

MISSISSAUGA

(905) 272-0468

Fax: (905) 272-5594

247 Adelaide St. S.

LONDON

(519) 649-1671

Fax: (519) 649-1673

38 L'viv Blvd.

OSHAWA

(905) 571-4777

Fax: (905) 571-4779

1093 Ottawa St.

WINDSOR

(519) 256-2955

Fax: (519) 256-1956

300 South May St.

THUNDER BAY

(807) 622-9796

Fax: (807) 622-0441

www.ukrainiancu.com

U-TOUCH

Toronto Area: (416) 922-4407

Across Canada: 1-800-461-0777

UKRAINIAN CREDIT UNION INC. 1999

ВАШ НАДІЙНИЙ ЗВ'ЯЗОК З УКРАЇНОЮ

97 Six Point Rd.
Toronto ON Canada
M8Z 2X3
Tel.: (416) 236-2032
Fax: (416) 236-2110

**Дзвоніть
безкоштовно:
1-800-361-7345**

ВЕЛИКА ЗНИЖКА ЦІН НА ПОСЛУГИ

Доставляємо в УКРАЇНУ, Білорусь, Молдову, Росію

\$1.49/kg

ПАЧКИ

ЛІТАКОМ
достава від 1 до 4 тижнів

КОРАБЛЕМ
достава від 4 до 8 тижнів

контейнери
відправляємо щотижня,
забираємо пакки з хати

ДОЛАРИ

20% OFF

Надійшло і конфіденційно

Достава особисто в руки
від 3-ох до 20-ти днів
Експрес-достава
від 1-го до 3-ох днів

ПРОДУКТОВІ ПАЧКИ

Стандартні продуктові пакки
з продуктами високої якості
ДОСТАВА від 1 до 4 тижнів
Звертайтеся за каталогом:
1-800-361-7345

Найнижчі ціни! Найкращий сервіс тільки у фірми MIST!

Meest Travel Agency Ltd.

Найнижчі ціни на квитки в Україну від \$849.
Осінньо-зимова знижка
на поїздки в сонячні місця та багато іншого

Тел.: (416) 236-7707 Факс: (416) 236-2110

**Слухайте радіо MIST щоденно з 9 до 10 год. вечора
(крім неділі) на хвилях 88.9 FM**

Читайте та передплачуйте газету MIST!